

მეცნიერება

3-4

1995

გნათობი

წელიწადი 71-ე

№ 3-4

1995 წ.

საქართველოს მწერალთა კავშირის ორგანო

შ ი ნ ა ა რ ს ი

გიგლია, ქველი აღთქმა. გვგრძელბა 3

პროზა, პოეზია

ჯანსუღ ნაჩქვიანი — ლექსები	34
რევაზ ჯაფარიძე — მემორალი უფლისა, რომანი. გვგრძელბა	39
მეზარ კვიციანი — ლექსები	94
ჯანო ჯანელიძე — ლექსები	100
ილია ჩუკუა — თეზი. ნოველა	105
გივი სულაბერი — საბრალსო ჩიუბილია. პესა	109

კრიტიკა კულტურისტიკა

გრიგოლ გიორგაძე — მიხეილ წიკითელი და ასირიოლოგია	120
დავით კოჭორიძე — საზნა-ჯავახეთის ისტორიის ზომიერი სანიტის განმარტებისათვის	131
გიორგი მარკვილაძე — ანტიკრიტიკული — ანტიკომუნალი	145
ბასილ მელიქიშვილის ეპისტოლარული მიმკვიდრობიდან კულტიკაცია მიხეილ დანიშაშვილის	160

მთავარი რედაქტორი არჩილ სულაკაური

სარედაქციო კოლეგია:

რეზო ავაშუკელი, მერაბ გერკენიშვილი, გურამ
გვერდსითელი, აღუესანდრე გოშიაშვილი, გურამ
დონანაშვილი, ვანო კალანდია, გურგენ ლეგანიძე,
ელგუჯა მაღრაძე, ლადო მრეღაშვილი, ბიორგი
ნატროშვილი, რამაზ კატარიძე, ჯანსუღ ჩარკვიანი,
პაპა ჩორდელი (პ/მგ მდივანი), ნოდარ ფულგინსკირი,
ოთარ ჭილაძე, ბესიკ სარანაული (მთავარი რედაქტორის
მოადგილე), რეჰან ჯაფარიძე.

ბიბლია, კვილი აღიქმა

ივრეების წინასწარმეტყველი

თავი ოცდამეცხრე

1. ეს არის სიტყვები წერილისა, რომელიც იერუსალიმიდან გაუგზავნა იერემია წინასწარმეტყველმა გადასახლებაში მყოფი უბუცესობის დანარჩომს, მღვდლებს, წინასწარმეტყველებს და ყველას, ვინც ნაბუქოდონოსორმა გადაასახლა იერუსალიმიდან ბაბილონში 2. (ეს მას მერე მოხდა, რაც მეფე იეჰონია, დედოფალი, კარისკაცები, იუდასა და იერუსალიმის მთარეები, ხეროები და მკედლები წავიდნენ იერუსალიმიდან), 3. და გაუგზავნა ელყასა შაფანის ძის და გამარია ზილკას ძის ხელით, რომელიც მიავლინა იუდას მეფემ ციციამ ნაბუქოდონოსორთან, ბაბილონის მეფესთან, ბაბილონში. 4. ასე ეუბნება ცაბაოთ უფალი, ისრაელის ღმერთი, ყველა გადასახლებულს, ვინც იერუსალიმიდან ბაბილონში გადავასახლე: 5. აშენეთ სახლები და დასახლდით, გააშენეთ ბაღები და ჭამეთ მათი ნაყოფები; 6. ითხოვეთ ცოლები და გააჩინეთ ვაჟები და ასულები; უთხოვეთ ცოლები ვაჟიშვილებს და გაათხოვეთ ასულები: გააჩინონ შვილები ვაჟებმაც და ასულებმაც. გამარავლდით მანდ და არ შემციარდეთ! 7. იბრუნეთ იმ ქალაქის კეთილდღეობისათვის, სა-

დაც გადავასახლეთ; უფალს შეავედრეთ იგი, რადგან მისი კეთილდღეობით თქვენც კეთილდღეობაში იქნებით. 8. რადგან ასე ამბობს ცაბაოთ უფალი, ისრაელის ღმერთი: არ შეგაცდინონ თქვენს შორის მყოფმა წინასწარმეტყველებმა ან თქვენმა მისნებმა, არ დაუჭიროთ თქვენს სიზმრებს, რომლებიც გესიზმრებათ; 9. რადგან სიკრუტაა, რასაც ისინი გიკადაგებენ ჩემი სახელით; მე არ მომივლენია ისინი, ამბობს უფალი. 10. რადგან ასე ამბობს უფალი: როგორც კი შეუსრულდება ბაბილონს სამოცდაათი წელი, მოგზავდეთ და აგისრულებთ ჩემს სასიკეთო სიტყვას, ამ ადგილზე დაგაბრუნებთ-მეთქი. 11. რადგან მე ვიცი ჩემი განზრახვები, რაც თქვენთვის განმიზრახავს, ამბობს უფალი, საკეთილდღეო განზრახვები და არა საზიანო, რათა მოგცეთ მომავალი და იმედი. 12. მომიხმობთ, მოხვალთ, შემევედრებით და მე მოგისმენთ თქვენ 13. დამიწყებთ ძებნას და მიპოვით, თუ მთელი გულით მეძებეთ. 14. მოვიძებნებ თქვენთვის, ამბობს უფალი, და დაგაბრუნებთ წარტაცებულს, შემოგკრებთ ყველა ხალხისგან და ყველა ადგილიდან, სადაც კი გაგდებულნი მყავხართ, ამბობს უფალი, და დაგაბრუნებთ იმ ადგილას, საიდანაც

გადაგასახლეთ. 15. რომ ამბობთ, წინასწარმეტყველნი აღგვიდგინაო უფალმა ბაბილონში, 16. ასე ამბობს უფალი მეფეზე, დავითის მოსაყდრეზე და მთელს ერზე, ამ ქალაქის მკვიდრზე, თქვენს ძმებზე, რომელნიც არ წამოსულან თქვენთან ერთად გადასახლებაში; 17. ასე ამბობს ცაბაოთ უფალი: აჰა, მოეუტევენ მათ მახვილს, შიმშილს და შავ კირს, გავხდი მათ დამპალი ლეღვივით, საკმელად რომ არ ვარგა; 18. მახვილით, შიმშილით და შავი კირით დაუწყებდენას, გავხდი საფრთხობელად ყველა სამეფოსთვის დედამიწის ზურგზე, შესაჩვენებლად, შესაზარად, სამასხროდ და სასირცხოდ ყველა ხალხში, სადაც გაგდებულნი მყოფებიან. 19. იმის სანაცვლოდ, რომ არ ესმოდათ ჩემი სიტყვა, ამბობს უფალი. გიგზავნიდით ჩემს მსახურთ—წინასწარმეტყველებს, გამუდმებით გიგზავნიდით და არ უსმენდით, ამბობს უფალი. 20. თქვენ მაინც გაიგონეთ უფლის სიტყვა, გადასახლებულნი, რომლებიც იერუსალიმიდან ბაბილონში მყოფხართ გიგზავნილი. 21. ასე ამბობს ცაბაოთ უფალი: ისრაელის ღმერთი, ახაბ კოლაიას ძეზე, და ციდიკა მათსიას ძეზე, რომლებიც სიცრუეს გიქადაგებენ ჩემი სახელით. აჰა, ნაბუქოდონოსორის, ბაბილონის მეფის, ზელში ჩავაგდებ მათ და ის დახოცავა მათ თქვენს თვალწინ. 22. წყველის იგავად შეიქნებიან ისინი ბაბილონში გადასახლებული იუდაელებისათვის, რომლებიც იტყვიან: გავხადოს უფალმა ციდიკისავით და ახაბივით, რომლებიც ცეცხლში შეწვა ბაბილონის მეფემ, 23. იმის გულისათვის, რომ სისაძაგლე ჩაიდინეს ისრაელში, რყენიდნენ მეზობლის ცოლებს და სიცრუეს ქადაგებდნენ ჩემი სახელით, რაც არ დამივალვებია მათთვის. მე ვიცი და მოწმე ვარ, ამბობს უფალი. 24. შემაყია ნეხელამიელს უთხარი: 25. ასე ამბობს-თქო ცაბაოთ უფალი, ისრაელის ღმე-

რთი: რაკი შენი სახელით წეროლები დაუგზავნე იერუსალიმში მყოფ ხალხს, და მღვდელ სოფონიამს მსმენელს, და ყველა მღვდელს, რომელნიცა დაგადგინა მღვდლად იერუსალიმად მღვდლის ნაცვლად, რათა ყური გავდო უფლის სახლში ყოველ ბნედიანისთვის, წინასწარმეტყველად რომ მოაქვს თავი, ზუნდებში ჩაგესვა და დილეგში ჩაგევდო, 27. ახლა რატომ არ ამხილებდი იერემია ყანათონელს, წინასწარმეტყველად რომ გაგიხდათ. 28. რადგან ჩვენც გვითვლიდა ბაბილონში: ხანგრძლივიო ეს ამბავი! აშენეთ სახლები და დასახლდით, გააშენეთ ბალები და კამეთ ნაყოფიო. 29. ხმამაღლა წაუტოხა სოფონია მღვდელმა ეს წერილი იერემია წინასწარმეტყველს. 30. მაშინ იყო უფლის სიტყვა იერემიას მიმართ ნათქვამი: 31. შეუთვალე გადასახლებულებს: ასე ამბობს-თქო უფალი შემაყია ნეხელამელზე: რაკი გიქადაგებთ შემაყია, რომელიც მე არ მომივლენია, და ტყუილად გაიმედებთ, 32. ამიტომ, ასე ამბობს უფალი: აჰა, დავსჯი შემაყია ნეხელამელს და მის მოდგმას; კაციშვილი არ დარჩება მისგან ამ ერში, ვერ იხილავს სიკეთეს, რასაც ჩემს ერს გავუტეთებ, ამბობს უფალი, რადგან უფლისაგან განღვომას ქადაგებდა.

თავი ოცდამათე

1. სიტყვა, რომელიც იყო იერემიას მიმართ უფლისაგან ნათქვამი: 2. ასე ამბობს უფალი, ისრაელის ღმერთი: ჩაიწერე წიგნში ყოველი სიტყვა, რაც ვითხარი. 3. რადგან, აჰა, დგება ქამი, ამბობს უფალი, როცა დავაბრუნებ ჩემი ერისგან — ისრაელისგან და იუდასგან წარტაცებულს, ამბობს უფალი, დავაბრუნებ მათ იმ ქვეყანაში, რომელიც მივეცი მათ მამა-პაპას, და დაიმკვიდრებენ შას. 4. ეს სიტყვებია, რომელიც ილაპარაკა უფალმა ისრა-

ელზე და იუდაზე. 5. სწორედ ასე თქვა უფალმა: შიშის ხმა გვესმის, თავზარისა, არა მშვიდობისა. 6. იცი-თხეთ, მიიხედ-მოიხედეთ, თუ შობს მამაკაცი? რატომღა ვხედავ, რომ წელზე უჭირავს ხელები ყოველ ვაჟიას მშობიარე ქალივით? და ყველას მწვანე ფერი დასდებია სახეზე? 7. ვაი, რა დიდაა ეს დღე! არ ყოფილა მისი მსგავსი. განაჭირის ეამია იგი იაკობისთვის და მისგანვეა მისი ხსნა. 8. იმ დღეს იქნება, ამბობს ცაბაით უფალი, რომ დაველწავ მის უღელს შენს ქედზე და დავწყვეტ შენს მოსართავებს. ველარ დაიმორჩილებს მას უცხო ხალხი. 9. დავმორჩილებიან უფალს, თავიანთ ღმერთს და დავითს, თავიანთ მეფეს, რომელსაც მე აღვეუდგენ. 10. შენ ნუ გეშინია, ჩემო მსახურო იაკობ, ამბობს უფალი; ნუ ფრთხი, ისრაელ, რადგან ამა, დავიხსნი შენ თავს შორეთიდან და შენს მოდგმას მისი ტყვეობის ქვეყნიდან. დაბრუნდება იაკობი, იცოცხლებს მშვიდად და მყუდროდ და აღარ იქნება დამაფრთხობელი. 11. რადგან შენთანა ვარ, ამბობს უფალი, რომ გიხსნა; რადგან ბოლოს მოვუღებ ყველა ხალხს, რომელთა შორისაც მყავხარ გაფანტული; შენ კი არ მოგიღებ ბოლოს, ოღონდ დავსჯი სამართლიანად, დაუსჯელს არ დაგტოვებ. 12. რადგან, ასე ამბობს უფალი: უკურნებელია შენი ჭირი, სამემკვიდრეოა შენი ჭრილობა. 13. არავინ გეყოლება განმკითხველი, არავინ მოგივა ჭრილობის შესახვევად. 14. ყველა მეგობარმა დაგვიფრია და არ კითხულობენ შენს ამბავს, რადგან მტერივით მყავხარ ნაგვემი და სასტიკად დასჯილი დიდი დანაშაულის გამო. გამიმრავლდა ცოდვები. 15. რატომ გაკვნესებს შენი ჭრილობა, უკურნებელი სატყვიარი? შენი დიდი დანაშაულის გამო, ცოდვები რომ გავიმრავლდა, გიყავი ეს ყველაფერი. 16. და მაინც შეიკმებიან შენი შემკმელები, შენი მტრები, ტყვეობაში წავლენ

ყველანი. აოხრდებიან შენი ამოხრებლები, გავაძარცვინებ შენს მსახურელებს. 17. ჭრილობებს შეგნებებს და განგიკურნავ სატყვიარს, ამბობს უფალი, რადგან მოკვეთილი გიწოდეს: ეს არის სიონი, რომლის ამბავსაც არ კითხულობენ. 18. ასე ამბობს უფალი: ამა, დავაბრუნებ იაკობის კარებისგან წარტაცებულს და შევიწყალებ მის დაბებს. და აშენდება ქალაქი თავის მიწაყრილზე და სასახლე თავის ადგილზე დაფუძნდება. 19. გამოვა მათგან სამადლობელი და ხმა სიცილისა; გავამრავლებ მათ და აღარ შემციორდებიან; განვადიდებ და არ დამციორდებიან. 20. იქნებიან მისი შვილები ძველებურად და მისი კრებული მტკიცედ იდგება ჩემს წინაშე და დავსჯი მის დამრთგუნველებს. 21. მისგანვე იქნება მისი მთავარი და მისივე წიაღიდან გამოვა მისი განმგებელი. მოვიახლოვებ მას და ისიც ახლოს მოვა, რადგან ვინ გაბედავს ჩემთან მოსვლას? ამბობს უფალი. 22. იქნებით ჩემი ერი და მეც თქვენი ღმერთი ვიქნები. 23. 23. ამა, უფლის ქარიშხალი — რისხვა აღიძრა, ქარბობოლა დაატყდება თავს ბოროტეულთ. 24. არ განელდება უფლის ცეცხლოვანი რისხვა, ვიდრე არ აღასრულებს, არ აახდენს განზრახულს. უკანასკნელ დღეებში მიხედებით ამას. 25. იმხანად, ამბობს უფალი, ისრაელის ყველა ტომის ღმერთი ვიქნები და ჩემი ერი იქნებიან ისინი.

თავი ოცდამეთერთმეტი

1. ასე ამბობს უფალი: უდაბნოში კოვა მადლი მახელს გადარჩენილმა ხალხმა. წავალ, შევბა რომ მოვეტანო მას, ისრაელს. 2. შორიდან მომევილინა უფალი: სამარადისო სიყვარულით შეგიყვარე, ამიტომაც მადლი შეგინახე. 3. კვლავ ავაშენებ და აშენებელი იქნები, ისრაელის ქალწულო. კვლავ შეამკობ შენს დაირებს და მზიარულ-

ად იროკებ. 4. კვლავ გააშენებ ვენახებს სამარიის მთებზე; ვინც გააშენებს, ის მოისთვლის. 5. რადგან დადგება დღე და გამოაცხადებენ ებგურები ეფრემის მთაზე: ადექით, აუღდეთ სიონზე უფალთან, ჩვენს ღმერთთან. 6. რადგან ასე ამბობს უფალი: უწყემეთ სიხარული იაკობს, იყიენეთ ხალხთა შორის უპირველესისათვის; გამოაცხადეთ, ადიდეთ და იძახდეთ: შენ ისენი, უფალო, შენი ერი, ისრაელის ნატამალი! 7. აჰა, წამოვიყვან მათ ჩრდილო ქვეყნიდან და თავს მოვუყრი ქვეყნის კიდეებიდან. მათთან იქნებიან ბრმა და კოჭლი, ფეხშიშე და მშობიარე, დიდი კრებული დაბრუნდება აქეთ. 8. ტირილით წამოვლენ და მეც ნუგეშისცემით წამოვუძღვები; წყლის პირებზე ვატარებ სწორი გზებით, არ წაიფორხილებენ. რადგან ისრაელის მამა ვარ მე და ეფრემი ჩემი პირშოა. 9. ისმინეთ, უფლის სიტყვა, ხალხებო! გამოუცხადეთ შორეულ კუნძულებს და უთხარით: ვინც გაფანტა ისრაელი, იგივე შეკრებს, მწყემსოვით დაიფარავს თავის ფარას. 10. რადგან გამოისყიდა უფალმა იაკობი, გამოიხსნა მასზე ძლიერის ხელიდან. 11. მოვლენ და ზეიშს გამართავენ სიონის მალღობზე; გაეშურებიან უფლის დოვლათისკენ — ხორბლისკენ, ღვინისკენ, ზეთისკენ და ცხვარძრობისკენ. თავად მორწყულ ბაღს დაემსგავსებიან და არ დაკნებიან არასოდეს. 12. მაშინ გაიხარებს ქალწული ფერხულში, გაიხარებენ კაბუკები და ბერეკაციები. გლოვას სიხარულად შევეუცვლი, ვანუგეშებ და ნუქხარებას გავუქარებ. 13. დავყურსაც მღვდლებს პოხიერი მსხვერპლით და ჩემი ერი გაძლება ჩემი დოვლათით, ამბობს უფალი. 14. ასე ამბობს უფალი: ხმა ისმის რამათში, მოთქმა და მწარე ტირილი: რახილი და სტირის თავის შეილებს, არ სურს ნუგეში თავის შეილებზე, რადგან აღარ არიან ისინი. 15. ასე ამბობს

უფალი: თავი შეიკავე, ტირილისაგან და ნულარ დაღვრი ცრემლებს; რადგან არის შენი შტამი. 16. ამბობს უფალი: დაბრუნდებიან მტრის ქვეყნიდან. 17. არის იმედი შენი მოშავლისა, ამბობს უფალი: დაუბრუნდებიან შენი შეილები თავის საზღვრებს. 18. ცხადად მომესმა, რომ წუხს ეფრემი: მსჯი და დასჯილი ვარ შენგან, როგორც გაუხედნელი მოზვერი. მომაქციე და მოვიქციევი, რადგან შენ ხარ უფალი, ჩემი ღმერთი. 19. რადგან მოქცევის შემდეგ მოვიანაიებ და დასჯის შემდეგ თემობზე ხელებს დავიცემ; შერცხვენილი ვარ და გაწილებული, რადგან ჩემი სიყმაწვილის სირცხვილს ვატარებ. 20. ვანა ჩემი ძვირფასი შეილი არ არის ეფრემი? ჩემი ნებიერი ბავშვი არ არის? რამდენჯერ ვახსენებ, იმდენჯერ თვალწინ მიდგას. ამიტომაც შეგანი მეწყვის მის გამო, უნდა შევიბრალო, ამბობს უფალი. 21. აღმართე ნიშნები, ჩააყუდე სამანები და დაუკვირდი გზას, სადაც მიდიხარ. დაბრუნდი ისრაელის ქალწულს! დაუბრუნდი ამ შესს ქალაქებს! 22. როდემდის უნდა იწანწალო, განდგომილი ასულს? სიახლე მოიტანა უფალმა ქვეყანაზე: დიაცი იფარავს ვაჟაკს. 23. ასე ამბობს ცხაობთ უფალი, ისრაელის ღმერთი: ამას იტყვიან იუდას ქვეყანაში და მის ქალაქებში, როცა დაეაბრუნებ მათ წარტაცებულს: გაკურთხოს უფალმა, სიმათლის სადგურო, მთათ წმინდაე! 24. დასახლდება იქ იუდა თავის ქალაქებთან ერთად, მიწისმუშაენი და ჭოგებთან მოარულნი. 25. რადგან სულს მოვათქმევიებ დაღლილ-დაქანცულს და ყოველ ღონემიხდილს. 26. ამაზე გამეღვიძა და დავინახე, რომ მეამა ძილი. 27. აჰა, ღვება ვამი, ამბობს უფალი, და დავთესავ ისრაელის სახლში და იუდას სახლში ადამის თესლს და პირტყვის თესლს. 28. როგორც ვუთვალთვალებდი მათ აღმოსაფხვრელად და გა-

სანადგურებლად, დასამზობად და მოსახლობად, და ვასაუბედურებლად, ასევე კვლავც ვუთვალთვალე, რომ ვაშენებდე და ვრგავდე, ამბობს უფალი. 28. იმხანად აღარ იტყვიან: მამებმა კამეს მკვახე ყურძენი და შვილებს მოეკეთათო კბილები. 29. რადგან ყველა თავისი დანაშაულის გამო მოკვდება: ვინც მკვახე ყურძენს შექვამს, კბილებიც იმას მოეკეთება. 30. აჰა დადგება ქაში, ამბობს უფალი, და ახალ აღთქმას დაეუღებ ისრაელის სახლს და იუდას სახლს, 31. არა ისეთ აღქმას, რომელიც დაეუღევი მათ მამა-პაპას, როცა ხელჩაყიდებული გამოიყვანდა ისინი ეგვიპტის ქვეყნიდან. დაარღვიეს ის ჩემი აღთქმა, თუმცა მე მათი პატრონი ვიყავი, ამბობს უფალი. 32. რადგან ეს არის ის აღთქმა, რომელიც უნდა დაეუღო ისრაელის სახლს იმ დროის შემდეგ, ამბობს უფალი. წილში ჩავუღებ მათ ჩემს რჯულს და გულზე დაეაწერ. და მათი ღმერთი ვიქნები მე და ისინი ჩემი ერი იქნებიან. 33. აღარ დაუწყებენ სწავლებას ერთმანეთს, მეზობელი მეზობელს და ძმა ძმას: შეიცანი უფალიო! რადგან ყველას შეცნობილი ვეყოლები დიდიდან პატარამდე, ამბობს უფალი, რადგან ყველას ვაპატიებ დანაშაულს და აღარ გავუხსენებ ცოდვებს. 34. ასე ამბობს უფალი, რომელიც გვაძლევს მზეს დღის გასანათებლად, მთვარისა და ვარსკვლავთა წესებს ღამის გასანათებლად, რომელიც აღძრავს ზღვას და აბობოქრებს მის ტალღებს და რომლის სახელი ცაბათ უფალია. 35. თუ ეს წესები მომეშალა, ამბობს უფალი, მაშინ ისრაელის მოდგმაც შეწყვეტს სამუდამოდ ჩემს წინაშე ერთად ყოფნას. 36. ასე ამბობს უფალი: თუ შალა ცა გაიზომება და დაბლა მიწის საფუძვლები გამოიკვლევა, მაშინ მეც მოვიძღლებ ისრაელის მთელს მოდგმას ვეღლაფრისთვის, რაც კი ჩაუდენია, ამბობს უფალი. 37. აჰა, დგება ქაში,

ამბობს უფალი, და აუშენდება ქალაქი უფალს ხანანიელის გოდფიდან კუთხის კარიბჭემდე, და იქნება წყდება გამზომი თოჯი უარების მთას და გოყათს შემოუვლის. 39. მთელი ხეობა გვამებისა და ნაცრისა, ყველა ნახანძრალი ადგილი კიდრონის ხევამდე და ცხენთა კარიბჭის კუთხემდე აღმოსავლეთით — უფლის წმინდა იქნება. არ აღმოიფხვრის, არ განადგურდების უკუნიით უკუნისამდე.

თავი ოცდამეთორმეტი

1. სიტყვა, რომელიც იყო იერემიას მიმართ უფლისაგან იუდას მეფის, ციციას მეთე წელს. ეს წელი იყო ნაბუქოდონოსორის მეთვრამეტე წელი. 2. მაშინ გარს ადგა ბაბილონის მეფის ჯარი იერუსალიმს, ხოლო იერემია წინასწარმეტყველი საპატიმროში იყო გამოიწყვდეული, იუდას მეფის სასახლეში, სადაც დაამწყვდია იგი იუდას მეფემ, ციციამ ამ სიტყვებით: რატომ ქადაგებ, ასე ამბობსო უფალი, აჰა, ხელში ჩავუგდებო ამ ქალაქს ბაბილონის მეფეს და დაიპყრობსო? 3. ვერ წაუთა იუდას მეფე ციციკა ხელიდან ქალდეველებს, რადგან ხელში ჩაუვარდებო ბაბილონის მეფეს; პირისპირ ექნება ლაბარაკი და საკუთარი თვალით შეხედავენო ერთმანეთს? 4. ბაბილონში წაიყვანს ციციკას და იქ იქნება, ვიდრე მე არ მოვიკითხავ მას, ამბობსო უფალი? თუ შეებრძოლებით ქალდეველებს, არ გაგიმარჯვდებათ? 5. თქვა იერემიამ: იყო უფლის სიტყვა ჩემს მომართ ნათქვამი: 7. აჰა, ხანამიელ შალუმის ძე, შენი ბიძაშვილი, მოდის შენთან, რომ გითხრას: იყიდე ჩემი ყანა, ყანათოთში რომ მაქვს, რადგან შენ გევალება მისი ყიდვა სანათესაო წესის თანახმად. 8. მოვიდა ჩემთან ხანამიელი, ჩემი ბიძაშვილი, უფლის სიტყვისა-

მებრ, საპატიმროში და მითხრა: იყიდე ყანა, ყანათოთში რომ მაქვს, ბენიაშინის მხარეში, რადგან შენ გვეყვონის მემკვიდროებით და შენია გამოსყიდვის უფლება, იყიდე. და მივხვდი, რომ ეს უფლის სიტყვა იყო. **9.** ვიყიდე ყანა ხანამიელისგან, ჩემი ბიძაშვილისაგან, ყანათოთში, და მივეწონე ჩვიდმეტი შეკელი ვერცხლი. **10.** დაეწერე წიგნი, დაებეჭდე, დაეუძახე მოწმეებს და სასწორზე ავწონე ვერცხლი. **11.** ავიღე ნასყიდობის წიგნი, წესისა და კანონის მიხედვით დაბეჭდილი, და მისი ღია ასლი, **12.** და მივეცი ნასყიდობის წიგნი ბარუქ ნერიას ძეს, მახსიას ძეს, ხანმიელის, ჩემი ბიძაშვილის თვალწინ, მოწმეების თვალწინ, რომელთაც ხელი მოაწერეს ნასყიდობის წიგნს, და ყველა იუდაელის თვალწინ, რომელნიც საპატიმროში ისხდნენ. **13.** და დავავალე მათ თვალწინ ბარუქს და ვუთხარი: **14.** ასე ამბობს უფალი, ისრაელის ღმერთი: აიღე ეს დაწერილები — ეს ნასყიდობის წიგნი, როგორც დაბეჭდილი, ისე ღია, და ჩადევი თიხის კურკელში, რომ დიდხანა ინახებოდეს. **15.** რადგან ასე ამბობს ცაბაოთ უფალი, ისრაელის ღმერთი: კვლავაც იქნება ყიდვა-გაყიდვა სახლებისა, ყანებისა და ვენახებისა ამ ქვეყანაში. **16.** გადავეცი ნასყიდობის წიგნი ბარუქ ნერიას ძეს და ასე ვილოცე უფლისადმი: **17.** ეჰა, უფალო ღმერთო! შენი შექმნილია ცა და მიწა დიდი ძალითა და მოღერებული მკლავით. არაფერია შენთვის შეუძლებელი. **18.** წყალობას მოაფენ ათასებზე და შეილებს მოკითხვებ მამების დანაშაულს მათ შემდეგ, დიდო ღმერთო, ძლიერო, რომლის სახელი ცაბაოთ უფალია. **19.** დიდგანმზრახველო და მრავლისმოქმედო, რომელსაც ღია გაქვს თვლები ადამის ძეთა საქციელის მიმართ, რათა მიაგო თითოეულს თავისი საქციელისა და თავისი ნამოქმედარის მიხედვით; **20.** რომელ-

მაც მოახდინე ნიშნები და სასწაულები ეგვიპტის ქვეყნებში. დაეწერე და დაეუძახე ისრაელში და ადამის მიმართ და მოიხვეკე სახელი, როგორც დღესა გაქვს. **21.** შენ გამოიყვანე შენი ერთი ისრაელი ეგვიპტის ქვეყნიდან ნიშებითა და სასწაულებით, მაგარი ხელითა და მოღერებული მკლავით, დიდი შიშისხარის მეოხებით. **22.** მიეცი მათ ეს ქვეყანა, რომელიც მათთვის გქონდა აღთქმული მისაცემად — ქვეყანა, რაითა და თაფლით მდინარი. **23.** მოვიდნენ და დაიმკვიდრეს იგი, მაგრამ არ გაიგონეს შენი ხმა, არ იარეს შენს რჯულზე, არ შეასრულეს შენი ნაბრძანები და შენ შეამთხვიე მათ ყველა ეს უბედურება. **24.** აჰა, მიწაყრილები შემოადგა ქალაქს მის დასაპყრობად: მახვილს, შიშვილსა და შავ კირს მიცემული ქალაქი უვარდება ხელში ქალდეველებს, რომლებიც უტყვენ მას. უკვე ახდა შენი ნათქვამი, თავადაც ხედავ. **25.** და მაინც შეუბნები, უფალო ღმერთო: იყიდე ყანა ვერცხლით და მოწმეებს დაუძახეო. მაშინ როცა ქალაქი ქალდეველებს ჩაუვარდა ხელში. **26.** იყო უფლის სიტყვა იერემიას მიმართ ნათქვამი: **27.** აჰა, მე ვარ უფალი, ყოველი, ზორციელის ღმერთი! განა არის რაიმე შეუძლებელი ჩემთვის? **28.** ამიტომ ამბობს უფალი: აჰა, ხელში ჩაუვადებ ამ ქალაქს ქალდეველებს და ნაბუქოდონოსორას, ბაბილონის მეფეს, რომელიც დაიპყრობს მას. **29.** მოვლენ ქალდეველები, რომლებიც უტყვენ ამ ქალაქს, ციხელში დასწავენ ამ ქალაქს, გადაბუფავენ სახლებიანად, რომლის ბანებზე ბაალს უმევენდენ და უცხო ღმერთებს უღვრიდნენ საღვრელს ჩემს გასაჭაგრებლად; **30.** რადგან მხოლოდ ბოროტებას-სჩადიდონდენ ჩემს თვალში ისრაელიანები და იუდაელები სიყმაწვილიდანვე; რადგან მხოლოდ მჭაფვრებდნენ ისრაელიანები თავიანთი ხელის ნამოქმედართ, ამბობს უფალი. **31.** რადგან ჩემს

რისხვად და წყრომად მყავს ეს ქალაქი მიიღ აშენებიდან დღემდე, რომ თავიდან მოვიშორო იგი 32. ისრაელიანთა და იუდეველთა ყველა ბოროტების გამო, რასაც ჩემს გასაჯარებლად სწადიოდნენ თავად ისინი, მათი მეფეები, მათი მთაერები, მათი მღვდლები და მათი წინასწარმეტყველები, ყოველი იუდაელი და იერუსალიმის მცხოვრები. 33. ზურგი მიმამტკიცეს, არა სახე; ვაწაველოდი მათ, გამუდმებით ვასწავლოდი, მაგრამ არაფერ იყო გამგონე, რომ ქეთა ესწავლებინათ. 34. დგამდნენ თავიანთ სისამაგლეებს სახლში, რომელიც ჩემი სახელით იწოდებოდა, რათა შეებღალათ იგი. 35. აშენებდნენ ბაალის გორაკებს ბენ-ჰინომის ველზე, რომ საკეთარი ვაყები და ასულები შეეწირათ მოლოქისთვის, რაც არ მიბრძანებია მათთვის; ფიქრადაც არ მომხვლია, თუ ასეთი სიბილწის ჩადენა შეიძლებოდა იუდას შესაცდენად. 36. ახლაკი, ამიტომ ასე ამბობს უფალი, ისრაელის ღმერთი ამ ქალაქზე, რომელზეც თქვენ ამბობთ: მახვილს, შიმშილს და შავი ჭირის წყალობით ჩაუვარდაო ხელში ბაბილონის მეფეს. 37. აჰა, თავს მოუყური მათ ყოველი ქვეყნიდან, სადაც გავრეკე ისინი ჩემი მძვინვარე რისხვითა და დიდი წყრომით; დაეაბრუნებ ამ ადგილზე და საიმედოდ დაეასახლებ. 38. ჩემი ერი იქნებიან ისინი და მე მათი ღმერთი ვიქნები. 39. ჩაუდგამ მათ ერთ გულს და მიუცემ ერთ გზას, რომ მუდამ ეშინოდეთ ჩემი თავიანთ სასიკეთოდ და თავიანთი შეილები სასიკეთოდ მათ შემდგომ. 40. დაედებ მათთან სამარადისო ალთქმას, რომ აღარ მივატოვებ მათ და სიკეთეს არ მოვაცლებ, ჩემს შიშს ჩავენერგავ გულში, რომ არ განმიდგნენ. 41. გავიხარებ მათით, რომ შემეძლება სიკეთე ვუყო; მტკიცედ დავენერგავ მათ ამ ქვეყანაში მთელი ჩემი გულითა და მთელი ჩემი სულით. 42. რადგან ასე ამბობს უფალი: როგორც

მოვეუვლინე ამ ხალხს ყველა ეს დიდი უბედურება, ასევე მოვეუვლინე ყველა სიკეთეს, რაც აღმეცხეთა. 43. იყიდიან ყანებს ამ ქვეყანაში, რომელზეც თქვენ ამბობთ, გაუდაბურდა, ადამიანის და პირუტყვის ქაჭანება არ არის, ქალდეველებს ჩაუვარდათ ხელში. 44. ვერცხლით იყიდიან ყანებს, ჩაწერენ წიგნში და დაბეჭდავენ, დაუახებენ მოწმეებს ბენიამინის მხარეში. იერუსალიმის შემოგარენში, იუდას ქალაქებში, მთისა და ბარის ქალაქებში, და სამხრეთის ქალაქებში; რადგან დაეაბრუნებ მათ წარტაცებულს, ამბობს უფალი.

თავი ოცდამეცამეა

1. იყო უფლის სიტყვა იერემიას მიმართ მეორე გზის, როცა ჭერ კიდევ საპურობილეში იყო დამწყვედეული. 2. ასე ამბობს უფალი, რომელმაც შექმნა მიწა, და უფალი, რომელმაც გამოსახა იგი, რათა დაეფუძნებინა. უფალია მისი სახელი. 3. მიხმე და პასუხს გაგცემ და გამოგიცხადებ დიდსა და მოუწვდომელ რასმე, რაც აქამდე არ იცოდით. 4. რადგან ასე ამბობს უფალი, ისრაელის ღმერთი, ამ ქალაქის სახლებზე და იუდას მეფის სახლებზე, რომლებიც ალყამ და მახვილმა დაანგრია. 5. როცა მოვიდნენ ქალდეველებთან საბრძოლველად და მათ ასაცხებად ადამიანთა გვამებით, რომელნიც მე გავწყვიტე რისხვითა და წყრომით, რადგან მათი ბოროტების გამო პირი შევაქციე ამ ქალაქს. 6. აჰა, შეეუბორებ მას ჭრილობას და განგუჯრნავ, მოვარჩენ მათ და გამოვუჩენ მათ უზომო მშვიდობასა და კეშმარტებას; 7. დაეაბრუნებ იუდას და ისრაელის წარტაცებულს და წინანდებურად ავაშენებ მათ. 8. გავწმენდ მათ ყოველგვარი დანაშაულისგან, რითაც შემცოდეს, და ვაპატიებ ყოველგვარ დანაშაულს, რითაც შემცოდეს

და განმიდგენ. 9. სიხარულის წყაროდ იქცევა ჩემთვის იერუსალიმი და საქებ-სადიდებლად — ქვეყნის ხალხებისათვის, რომლებიც გაიგებენ ყველა სიკეთეს, რასაც გავუეტებ მას. შეშინდებიან და თავზარი დაეცემათ ყველა იმ სიკეთისა და კეთილდღეობის გამო, რასაც მას მოუფტან. 10. ასე ამბობს უფალი: კვლავ გაიხშება ამ ადგილის, რომლის გამოც ამბობთ, გაუდებურდა, არც კაცი, არც პირუტყვი არ ჰკვანებსო, — იუდას ქალაქებში და იერუსალიმის ქუჩებში, აწ უკაცრიელში, სადაც არც კაცი, არც პირუტყვი არ ჰკვანებს, 11. ხმა სიხარული-სა, ხმა შევებისა, ხმა სიძისა და პატარაძისა, ხმა, რომელიც იტყვის: მადლი მოახსენეთ ცაბათ უფალს, რადგან კეთილია უფალი და მადლი მისი სამარადისო! და მიიტანენ სამადლობელ მსხვერპლს უფლის სახლში, რადგან დავაბრუნებ ქვეყნიდან წარტყვენილებს, როგორც თავიდანვე იყვნენ, ამბობს უფალი. 12. ამბობს ცაბათ უფალი: ამ გაუდებურებულ ადგილზე და მის ქალაქებში, სადაც არ ჰკვანებს არც კაცი, არც პირუტყვი, კვლავ გაჩნდება მწყემსთა ბინები, მათი ჯოგის სადგომები. 13. მთისა და ბარის ქალაქებში, სამხრეთის ქალაქებში, ბენიამინის მხარეში, იერუსალიმის შემოგარენში და იუდას ქალაქებში კვლავ გაივლის ცხვარი მისი დამთვლელის ხელში, ამბობს უფალი. 14. აჰა, დგება ქამი, ამბობს უფალი, როცა უნდა ავახდინო სასიკეთო სიტყვა, რაც ისრაელის სახლზე და იუდას სახლზე წარმოვთქვი. 15. იმ დღეებში და იმჟამად აღმოვეუცენებ დავითს ჰეშმარიტ მორჩილს და გავაჩენ სამართალს და სიმაართლეს ქვეყანაში. 16. იმ ხანებში თავს დაიხსნის იუდა და საიმედოდ დამკვიდრდება იერუსალიმი და ეს იქნება მისი სახელი: უფალი ხსნა ჩვენი. 17. რადგან ასე ამბობს უფალი: არ მოაკლდება მემკვიდრე დავითს, ისრაელის სახლის

ტახტზე მჯდომარე. 18. არ მოაკლდებათ ლევიანთა მღვდლები, მემკვიდრე ჩემს წინაშე აღსაულებლად მემკვიდრე ძღვენის მემკვიდრე და საკლავის მიმართანი სამარადისოდ. 19. იყო უფლის სიტყვა იერემიას მიმართ ნათქვამი: 20. ასე ამბობს უფალი: თუ შეგვკლებათ წაარღვიოთ ჩემი აღთქმა დღის მიმართ და ჩემი აღთქმა ღამის მიმართ, რომ თავის დროზე არ ენაცვლებოდეს ერთმანეს დღე და ღამე, 21. მაშინ დაირღვევა ჩემი აღთქმაც დავითთან — ჩემს მსახურთან, რომ აღარ ეყოლოს ძე მის ტახტზე გასამეფებელი, და ლევიან მღვდლებთან — ჩემს მსახურებთან. 22. როგორც ცის მხედრობაა აღურაცხელი და ზღვის ქვიშაა განუხსლვრელი, ასე გაემარაგლებ შენი მსახურის — დავითის თესლს, და ლევიანებს, რომლებიც მემსახურებიან მე. 23. იყო უფლის სიტყვა იერემიას მიმართ ნათქვამი: 24. ხომ დაინახე, რას ამბობს ეს ხალხი: მოიშორაო უფალმა თავისი რჩეული ორი ტომი? ისე შეიძულეს ჩემი ერი, რომ ხალხდაც აღარ მიაჩნიათ. 25. ასე თქვა უფალმა: რომ არ დამედო ჩემი აღთქმა დღის მიმართ და ღამის მიმართ, და წესი ცისა და მიწისთვის, 26. მაშინ იაკობისა და დავითის — ჩემი მსახურის მოდგმასაც მოვიძულებდი და არ ავიყვანდი მისი თესლიდან ხელმწიფეებს. იბრაამის, ისაკისა და იაკობის თესლისთვის, რადგან ვაპირებ დავაბრუნო მათი წარტყვენილნი და შევიწყალო ისინი.

თავი ოცდამეთერთმეტე

1. სიტყვა, რომელიც იყო იერემიას მიმართ უფლისაგან ნათქვამი, როცა ნაბუქოდონოსორი, ბაბილონის მეფე, მთელი თავისი ლაშქრითურთ, მისი ხელქვეითი სამეფოები და ხალხები უტევდნენ იერუსალიმს და მის დაბებს. 2. ასე ამბობს უფალი, ისრაელ-

ლის ღმერთი: წადი და უთხარი იუდას მეფეს, ციციას, უთხარი მას, ასე ამბობს-თქო უფალი: ამა, ხელში ჩაუვლებ ამ ქალაქს ბაბილონის მეფეს, რომელიც ცეცხლში დასწავს მას.

3. თავად შენ ვერ დაუსხლტები ხელში ჩაუვარდები. შენი თვალით იხილავ ბაბილონის მეფეს და მისი ბაგე ილაპარაკებს შენს ბაგესთან. და ბაბილონში წახვალ. 4. მაინც ისინი უფლის სიტყვა, ციციკა, იუდას მეფე! ასე ამბობს უფალი შენზე: მახვილით სიკვდილი არ გიწერია. 5. მშვიდად მოკვდები და, როგორც შენს მამა-პაპს, შენს წინამორბედ მეფეებს, უკვედნენ საემეველს, ასევე შენც დაგიკმევენ და, ვაი, ბატონოო, დაგოტორებენ. ნამდვილად ახდება ჩემი ნათქვამი, ამბობს უფალი. 6. უამბო იერემია წინასწარმეტყველმა ციციკას, იუდას მეფეს, ყოველი ეს სიტყვა იერუსალიმში. 7. ხოლო ბაბილონის მეფის ლაშქარი შემომდგარი იყო იერუსალიმს და იუდას დანარჩენ ქალაქებს — ლაქიშს და ყაზეკს, რადგან ესენი იყვნენ იუდას ქალაქებს შორის გამაგრებულნი. 8. სიტყვა, რომელიც იყო იერემიას მიმართ უფლისგან ნათქვამი მას შემდეგ, რაც მეფე ციციკამ აღთქმა დაადებინა მთელს ხალხს, ვინც კი იერუსალიმში იყო, რომ აზატობა გამოეცხადებინათ, 9. რომ ყველას გაეთავისუფლებინათ თავისი ყმა და მხვეალი, ებრაელი კაცი და ქალი, რათა აღარავის ჰყოლოდა ყმად თავისი მოძმე ებრაელი. 10. დამორჩილდნენ მთავრები და მთელი ხალხი, ვისაც კი აღთქმა ჰქონდათ დადებული, რომ გაათავისუფლებდნენ თავ-თავის ყმებსა და მხველებს და აღარ ეყოლებოდათ ყმა. დამორჩილდნენ და გაათავისუფლეს. 11. მაგრამ ამის შემდეგ გამოეცხადათ გუნება დაიბრუნეს ყმები და მხველები, რომლებიც გაათავისუფლებული ჰყავდათ, და აიძულეს კვლავ ყმები და მხველე-

ბი გამხდარიყვნენ. 12. იყო უფლის სიტყვა იერემიას მიმართ უფლისგან ნათქვამი: 13. ასე ამბობს უფალი: რაელის ღმერთი: მე დავედვი აღთქმა თქვენს მამა-პაპასთან, როცა ეგვიპტის ქვეყნიდან, მონობის სახლიდან, გამოწყავდა ისინი, ვუთხარი: 14. ყოველ მეშვიდე წელს გაუშეით თითოეულმა მოძმე ებრაელი, რომელიც მოგვეყიდათ და ექვს წელიწადს გამსახურებოდათ; თავისუფლად გაუშეით-მეთქი შენგან. მაგრამ არ გამიგონათ თქვენმა მამა-პაპამ და ყური არ მათხოვა. 15. თქვენ მოინანიეთ და სწორად მოიქცით ჩემს თვალში, რომ თითოეულმა თავისუფლება გამოეცხადა თავის მოძმეს და ჩემს წინაშე აღთქმა დადო ამ სახლში, რომელიც ჩემი სახელით იწოდება. 16. მერე გუნება გეცვალათ და შელახეთ ჩემი სახელი, დაიბრუნეთ თითოეულმა ყმა და მხვეალი, რომლებიც გაშვებული ჰყავდათ მათ ნებაზე, და აიძულეთ ისინი კვლავ ყმებად და მხველებად გაგხდომოდნენ. 17. ამიტომ ასე ამბობს უფალი: რაკი არ დაემორჩილეთ და არ გაუშეით თითოეულმა თავისი მოძმე და თითოეულმა თავის მახლობელი, ამა მე გამოეფუშებ, ამბობს უფალი, მახვილს, შავ ქირსას და შიმშილს თქვენზე და გაგხდით სააბუჩოდ ქვეყნის ყველა სამეფოსათვის. 18. ჩავადგებ ჩემი აღთქმის დამრღვევებს, ვინც არ შეასრულა აღთქმის სიტყვები, ჩემს წინაშე რომ დადეს, როცა ორად გახლიჩეს ხბო და მის ნაწილებს შორის გაიარეს. 19. იუდას მთავრებს და იერუსალიმის მთავრებს, კარისკაცებს და მღვდლებს, ქვეყნის მთელს ხალხს, რომლებმაც გაიარეს ხბოს ნაწილებს შორის, 20. ჩავადგებ მათ მათი მტრებისა და მათი მესისხლეების ხელში და მათი გვამები კის ფრინველთა და მიწის მხეტთა საჩიჯგნი გახდება. 21. ხოლო ციციკას, იუდას მეფეს, და მის მთავრებს ჩავადგებ მათი მტრებისა და მესისხლეების ხელში, ბაბილონის

მეფის ლაშქრის ხელში, რომელმაც ახლა დაგანებათ თავი და მოხსნა ალყა. 22. ამა, ვბრძანებ, ამბობს უფალი, და მოვაბრუნებ მათ ამ ქალაქისკენ, შეუტყვენ და აიღებენ მას ცეცხლში დასწვავენ. და უდაბნოდ ვაქცევ იუდას ქალაქებს და გავაუკაცურებ.

თავი ოცდამეთხუთმეტი

1. სიტყვა, რომელიც იყო იერემიას მიმართ უფლისგან იუდას მეფის იეჰოაკიმ იოშიას ძის დროს: 2. წადი რეკაბიანთა თემში, ელაბარაკე დამოიყვანე ისინი უფლის სახლში, ერთ-ერთ სენაკში და ღვინო შეასვი. 3. და წამოვიყვანე იაზანია, იერემიასი, ძისა ხაბაციონისა, მისი ძმები, მისი შვილები და რეკაბიანთა მთელი თემი. 4. და მივიყვანე ისინი უფლის სახლში, ლეთისკაცის ხანან ივდალიას ძის სენაკში, რომელიც მთავართა სენაკის გვერდით იყო, მაყასეთა შალუმის ძის, ზღურბლის მცველის, სენაკის ზემოთ. 5. წინ დაეუდგი რეკაბიანთა თემის შვილებს ღვინით სავსე თასები და ფიალები და ვუთხარი მათ: შესვით ღვინო. 6. თქვეს: ღვინოს არა ვსვამთ, რადგან იონადაბ რეკაბის ძემ, ჩვენმა წინაპარმა, გვიანდერძა: ღვინოს ნუ შესვამთ ნურასოდეს, ნურც თქვენ და ნურც თქვენი შვილებიო. 7. სახლებს ნუ ააშენებთ, თესლს ნუ დათესავთ, ვენახს ნუ გააშენებთ, ნურაფერს იქონიებთ; მხოლოდ კარვებში იცხოვრეთ მთელი სიცოცხლე, რათა დიდხანს იცოცხოთ დედამიწის ზურგზე, სადაც მდგმურებად ხართ მოსულიო. 8. ჩვენ ვემორჩილებით იონადაბ რეკაბის ძეს, ჩვენს წინაპარს, ყველაფერში, რაც გვიანდერძა: არ დავლიოთ ღვინო მთელი ჩვენი ციციცხლე, არც ჩვენ, არც ჩვენმა ცოლებმა, არც ჩვენმა ვაჟებმა და არც ჩვენმა ასულებმა, 9. არ ვაშენოთ სახლები საცხოვრებლად. არა გვაქვს არც ვენახი, არც ყა-

ნა, არც ნათესები, 10. და ვცხოვრობთ კარვებში და ვცხოვრობთ იონადაბს, ჩვენს წინაპარს, და ვცხოვრობთ ისე ვაკეთებთ, როგორც გვიანდერძა. 11. როცა ნაბუქოდონოსორი, ბაბილონის მეფე, მოადგა ქვეყანას, ჩვენ ეთქვიოთ: წამო, წავიდეთ იერუსალიმში, გავეცალოთ ქალღვეულთა და არამელთა ლაშქარს. და ვცხოვრობთ იერუსალიმში. 12. იყო უფლის სიტყვა იერემიას მიმართ ნათქვამი: 13. ასე ამბობს ცაბაოთ უფალი, ისრაელის ღმერთი: წადი, უთხარი იუდას ხალხს და იერუსალიმის მცხოვრებთ: ნუთუ აღარ ისწავლით ჭკუას და არ გაიგონებთ ჩემს ნათქვამს? ამბობს უფალი. 14. სრულდება იონადაბ რეკაბის ძის ნაანდერძევი სიტყვები თავისი შთამომავლებისადმი, რომ არ დალიონ ღვინო, და დღემდე არ სვამენ, რადგან ემორჩილებიან თავიანთი წინაპრის ანდერძს. მე კი გამუდმებით გელაპარაკებით, მაგრამ ჩემი გაგონებაც არ გინდოდათ. 15. გამუდმებით გაბარებდი თქვენთან ჩემს მსახურთ — წინასწარმეტყველებს: მოიქეცით ბოროტი გზიდან, გამოასწორეთ საქციელი, ნუ მისდევთ სხვა ღმერთებს თაყვანაყცემად და დარჩებით ამ მიწაზე, რომელიც თქვენთვის და თქვენი მამა-პაპისთვის მომიცია-მეთქი. მაგრამ თქვენ ყური არ მითხოვეთ და არ გამოიგონეთ. 16. ასეა, ასრულებენ იონადაბ რეკაბის შთამომავლები თავიანთი წინაპრის ნაანდერძეს. ამ ხალხს კი ჩემი გაგონება არ უნდა 17. ამიტომ ასე ამბობს უფალი, ცაბაოთ ღმერთი, ისრაელის ღმერთი: ამა, მოვევლენ იუდას და იერუსალიმის მცხოვრებთ ყველა ბოროტებას, რითაც დავემუქრე მათ იმის გამო, რომ ველაპარაკებოდი და არ მიგონებდნენ, ვტხმობდი და ხმა არ მცემდნენ. 18. რეკაბიანთა თემს უთხრა იერემიამ: ასე ამბობს ცაბაოთ უფალი, ისრაელის ღმერთი: რაკი დაემორჩილეთ თქვენი წინაპრის იონადაბის ნაანდე-

რძევს, იცავთ მის ყოველ ნაანდერ-
ძევს, და ყველაფერს ისე აკეთებთ,
როგორც მან გიანდერძათ, 19. ამიტო-
მაც, ასე ამბობს ცაბაოთ უფალი, ის-
რაელის ღმერთი: არასოდეს მოაკლ-
დეს იონადაბ რეკაბის ძეს ჩემს წინა-
შე მდგომი კაცი.

თავი ოცდამეთექვსმეტი

1. იუდას მეფის, იეპოაკიმ იოშას ძის მეოთხე წელს იყო უფლისგან ეს სიტყვა იერემიას მიმართ ნათქვამი: 2. აიღე საწერი გრაგნილი და დაწერე ზედ ყოველი სიტყვა, რაც მოთქვამს შენთვის ისრაელზე, იუდაზე და ყვე-
ლა ხალხზე იმ დღიდან, რაც ლაპარაკი დაგიწყე, იოშას გამეფებიდან დღემდე. 3. იქნებ შეაფიქრიანოს იუ-
დას სახლი ყველა უბედურებამ, რის ქმნასაც ვუპირებ მათ, იქნებ მიატო-
ვონ თავიანთი ბოროტი გზა და ვაპა-
ტოო დანაშაული და შეცოდება. 4. უბმო იერემიამ ბარუქ ნერიას ძეს და დაწერა ბარუქმა გრაგნილზე იერემიას კარნახით უფლის ყოველი სიტყვა, რაც ნათქვამი ჰქონდა იერემიასთვის უფალს. 5. დაავალა იერემიამ ბარუქს: მე დამწყვდევული ვარ, არ შემოდლია უფლის სახლში მისვლა. 6. შენ თვი-
თონ წადი უფლის სახლში და, მარხვის დღეს, ხალხის გასაგონად წაიკითხე ეს გრაგნილი, რომელზეც ჩემი კარ-
ნახით გაქვს უფლის სიტყვები დაწე-
რილი; მთელი იუდას ხალხის და მისი ქალაქებიდან მოსულთა გასაგონად წაიკითხე. 7. იქნებ მისწვდეს მათი მუდარა უფალს და მოიქცნენ თავიან-
თი ბოროტი გზიდან, რადგან დიდია რისხვა და წყრომა, რითაც დააშინა უფალმა ეს ხალხი. 8. ყველაფერი ისე გააცეთა ბარუქ ნერიას ძემ, როგორც დაავალა მას იერემია წინასწარმეტყ-
ველმა, რომ წაიკითხა წიგნიდან უფ-
ლის სიტყვები უფლის სახლში. 9. იუდას მეფის, იეპოაკიმ იოშას ძის,

მეხუთე წელს, მეცხრე თვეს, გამო-
უცხადეს მარხვა უფლის წინაშე: რე-
რუსალიმის მთელს ხალხს დაწვედნა,
ვინც კი იუდას ქალაქებიდან იერუსა-
ლიმში იყო მოსული. 10. წაიკითხა
ბარუქმა წიგნიდან მთელი ხალხის გა-
საგონად იერემიას სიტყვები უფლის
სახლში, გემარიას, შაფან მწერლის
ძის ოთახში, რომელიც მდებარეობდა
ზემო ეზოში, უფლის სახლის კარიბ-
კის შესასვლელთან. 11. გაიგონა მი-
ქაიამ, შაფანის ძემ, გემარიას ძემ,
უფლის სიტყვები, წიგნიდან წაიკითხე-
ლი, 12. და ჩავიდა მეფის სახლში, მე-
ფის მწერლის ოთახში, სადაც იჭდა
ყველა მთავარი: ელიშამაყ მწერალი,
დალაია შემაყიას ძე, ელნათან ყაბზო-
რის ძე, გემარია შაფანის ძე, ციდეია
ხანანიას ძე და ყველა მთავარი. 13.
მოახსენა მათ მიქაიამ ყოველი სიტყვა,
რაც გაიგონა, როცა ბარუქი წიგნიდან
კითხულობდა ხალხის გასაგონად. 14.
მაშინ გაგზავნეს მთავრებმა ბარუქთან
იეჰუდი, ძე ნეთანიასი, ძისა შელამია-
სი, ძისა ქუშისა, და შეუთვალეს: აი-
ღე ხელში გრაგნილი, რომელსაც ხა-
ლხის გასაგონად კითხულობდი, და
მოდი. და აიღო ბარუქ ნერიას ძემ ხე-
ლში გრაგნილი და მივიდა მათთან.
15. უთხრეს: დაჭექი და წაიკითხე
ჩვენს გასაგონად, და წაიკითხა ბარუ-
ქმაც მათ გასაგონად. 16. როცა მოის-
მინეს ყოველი სიტყვა, შეეშინდათ
ერთმანეთს და უთხრეს ბარუქს: უე-
ჭველად მოგახსენებთ მეფეს ყოველ
სიტყვას. 17. კითხეს ბარუქს: გავითხ-
არი, რატომ ჩაიწერე მისი კარნახით
ეს სიტყვები? 18. უთხრა მათ ბარუ-
ქმა: თავად მკარნახობდა ამ სიტყვებს
და მეც ვიწერდი წიგნში მელნით. 19.
უთხრეს მთავრებმა ბარუქს: წადით
და დაიმაღეთ შენ და იერემია, რომ
კაცი შეიღმა არ გაიგოს თქვენი სამ-
ყოფელი! 20. და ეახლნენ კარზე მე-
ფეს (გრაგნილი კი ელიშამაყ მწერ-
ლის ოთახში შეინახეს) და მოახსენეს
მეფეს ყოველი სიტყვა. 21. და გაგზა-

ენა მეფემ იეჰუდი გრაგნილის მოხატანად და მოიტანა იეჰუდიმ იგი ელი-შამაყ მწერლის ოთახიდან, და წაიკითხა მეფისა და ყველა მთავრის გასაგონად, ვინც მეფესთან იდგა. **22.** ხოლო მეფე სახამთრო სასახლეში იჯდა, რადგან მეცბრე თვე იყო, და მის წინ მაყალი ენთო. **23.** წაიკითხავდა თუ არა იეჰუდი სამ-ოთხ სვეტს, მოჰკრიდა მეფე მწერლის დანით და ჩააგდებდა ცეცხლში, მაყალში რომ ენთო, ვიდრე მთელი გრაგნილი მთლიანად არ დაიწვა მაყალს ცეცხლში. **24.** არ შეშინებულან, არც საშოსელი შემოვლელეკით მეფეს და მის მსახურთ, როცა ეს სიტყვა მოისმინეს. **25.** კიდევ ევედრნენ მეფეს ელნათანი, დელია და გემარია, არ დაეწვა გრაგნილი, მაგრამ არ გაუგონა მათ. **26.** უბრძანა მეფემ უფლისწულ იერახმეილს, სერაია ყაზრიელის ძეს და შელემია ყაბდიელის ძეს, მოეყვანათ მწერალი ბარუქი და წინასწარმეტყველი იერემია. მაგრამ უფალმა დაიფარა ისინი. **27.** იყო უფლის სიტყვა იერემიას მიმართ ნათქვამი მას შემდეგ, რაც მეფემ დაწვა გრაგნილი და ყოველი სიტყვა, რომელიც დაწერილი ჰქონდა ბარუქს იემიას კარნახით: **28.** აიღე სხვა გრაგნილი და დაწერე მასზე ყოველი სიტყვა, რაც იმ პირველ გრაგნილზე ეწერა, რომელიც იუდას მეფემ, იეჰოაკიმმა დაწვა. **29.** თქვი იეჰოაკიმზე, იუდას მეფეზე: ასე ამბობს-თქო უფალი: შენ დაწვი ეს გრაგნილი და ამბობდი: რატომ დაწერე, რომ უეჭველად მოვა ბაბილონის მეფე, ამოაგდებს ამ ქვეყანას, ამოაგდებს ადამიანისა და პირუტყვის სახსენებელსო? **30.** ამიტომ ასე ამბობს უფალი იეჰოაკიმ იუდას მეფეზე: არ ეყოლება მთა შთამომავალი, დავითის მოსაყდრე, ეგდება მისი გვამი დღის ხვატში და ღამის ყინვაში. **31.** დავსჯი მას, მის მოდგმას და მის მსახურთ მათი დანაშაულის გამო; მოვფლენ მათ — იერუსალიმის ყველა მცხოვრებს და იუდას ხალხს ყვე-

ლა უბედურებას, რითაც ვეშქვრებოდი, მაგრამ არ ესმოდნენ მისი ხოლო იერემიამ მეორე გრაგნილი წამსცა იგი ბარუქ ნერიას ძეს, მწერალს, და მანაც დაწერა მასზე იერემიას კარნახით ყოველი სიტყვა იმ წიგნისა, რომელიც დაწვა ცეცხლში იეჰოაკიმმა, იუდას მეფემ. მას კიდევ დაემატა სხვა ბევრი სიტყვა.

მთავი ოცდაჩვიდმეტი

1. გამეფდა ქონია იეჰოაკიმის ძის ნაცულად ციციკა იოშის ძე, რომელიც ნაბუქოდონოსორმა, ბაბილონის მეფემ, გამეფა იუდას ქვეყანაში. **2.** არ ესმოდათ არც მას, არც მის მსახურთ, არც მდაბიო ხალხს უფლის სიტყვები, რომელსაც იერემია წინასწარმეტყველას ხელით აცხადებდა იგი. **3.** მიუგზავნა მეფე ციციკამ იეჰუქალ შელემიას ძე და სოფონია მაყასუას ძე, მღვდელი, იერემია წინასწარმეტყველს, შეუთვალა: შევედრე ჩვენთვის უფალს, ჩვენს ღმერთს. **4.** მაშინ თავისუფლად მიდი-მოდიოდა იერემია, ჭერ კიდევ არ დაემწყვდიათ საპყრობილეში. **5.** ამასობაში გამოვიდა ფარაონის ლაშქარი ეგვიპტიდან და გაიგეს ეს ამბავი იერუსალიმზე მიმდგარმა ქალღვევლებმა და მოხსნეს ალყა. **6.** იყო უფლის სიტყვა იერემია წინასწარმეტყველის მიმართ ნათქვამი: **7.** ასე ამბობს უფალი, ისრაელის ღმერთი: ასე უთხარით იუდას მეფეს, რომელმაც ჩემთან გამოგზავნათ შესაკითხად: აჰა, თავის ქვეყანაში, ეგვიპტეში, დაბრუნდება ფარაონის ლაშქარი, თქვენს დასახმარებლად რომ გამოვიდა. **8.** მობრუნდებიან ქალღვევლები, შეუბრუნენ ამ ქალაქს, აიღებენ და ცეცხლში დაწვანენ. **9.** ასე ამბობს უფალი: თავს ნუ მოიტყუებთ, უეჭველად გავცეცლებიანო ქალღვევლები, რადგან არ გავცეცლებიან. **10.** კიდევ რომ დაამარცხოთ ქალღვევ-

თავი ოცდამეთერთეული

ერქენული

თა მთელი ლაშქარი, თქვენ რომ გიტყვით, და მხოლოდ დაპირლებილად დარჩნენ მათთან თავ-თავის კარვებში, ისინი მაინც წამოდგებიან და გადაწვევენ ამ ქალაქს. **11.** როცა ქალდეველთა ლაშქარი ფარაონის ლაშქრის შიშით იერუსალიმს გაეცალა, **12.** დააპირა იერემიამ იერუსალიმიდან გასვლა, რომ წასულიყო ბენიაშინის მხარეში და იქ ხალხში დამალულიყო. **13.** ბენიაშინის კარიბჭესთან რომ მივიდა, იქ დახვდა საყარაულოს უფროსი, სახელად ირია ძე შელეშიასი, ძისა ხანანიასი, და მან შეიპყრო იერემია წინასწარმეტყველი და უთხრა: ქალდეველებთან გადადიხარო! **14.** მიუგო იერემიამ: ტყუილია. არ გადავდივართ ქალდეველებთან. მაგრამ არ დაუჭერა ირიამ იერემიას, შეიპყრო იგი და შთაერებთან მიიყვანა. **15.** გაურისხდნენ მთავრები იერემიას, სცემეს და ჩააგდეს საპატიმროში, იონათან მწერლის სახლში, რადგან სატუსალო სახლად ჰქონდათ იგი. **16.** როცა იერემია ჩავიდა დილეგში და კარგა ხანი დაჰყო იქ, **17.** გაგზავნა მეფე ციციამ ამ კაცი, მოაყვანიდა იგი და შეეკითხა თავის სახლში საიდუმლოდ: არის სიტყვა უფლისაგან? მიუგო იერემიამ არის. ბაბილონის მეფის ხელში ჩავარდები. **18.** უთხრა იერემიამ მეფე ციციას: რა დაგიშავე ან შენ ან შენს მსახურთ, ან ამ ხალხს, სატუსალოში რომ ჩამაგდეთ? **19.** სად არიან თქვენი წინასწარმეტყველნი, რომ გიწინასწარმეტყველებდნენ: არ დაგეცმათ თქვენ და ამ ქვეყანას ბაბილონის მეფეი? **20.** ახლა ისმინე, მეფე-ბატონო, მოგწვდეს ჩემი მუდარა: ნუ დამაბრუნებ იონათან მწერლის სახლში მოსაკვდავად. **21.** ბრძანა მეფე ციციამ და ჩააბარეს იერემია საყარაულო ეზოში, და აძლეოდნენ ყოველდღიურად ერთ პურის კოკორს ხაბაზთა რიგიდან, ვიდრე არ გათავდა პურის მაკრავი ქალაქში. და ასე იჯდა იერემია საყარაულო ეზოში.

1. გაიგონეს შეფაღვანის ქვეყანაში, გედალია ფაშხურის ძემ, იუქალ შელეშიას ძემ და ფაშხურ მალქიას ძემ სიტყვები, რომელსაც იერემია ეუბნებოდა ხალხს. **2.** ასე ამბობს უფალი: ვინც დარჩება ამ ქალაქში, მახვილით ან შიმშილით ან შავი კირით მოკვდება, ხოლო ვინც გადავა ქალდეველებთან, გადაარჩება. ნადევლად საკუთარი სიცოცხლე ექნება და იცოცხლებს. **3.** ასე ამბობს უფალი: ბაბილონის მეფის ლაშქარს ჩაუყარდება ხელში ეს ქალაქი და დაიპყრობს მას ბაბილონის მეფე. **4.** უთხრეს მთავრებმა მეფეს: სიკვდილით უნდა დაისაჯოს ეს კაცი იმის გამო, რომ იმედს უყარგავს ამ ქალაქში დარჩენილ მეომრებს და მთელს ხალხს ამგვარი ლაპარაკით. რადგან მშვიდობას კი არ ეძებს ეს კაცი ამ ხალხისთვის, არამედ უბედურებას. **5.** თქვა მეფე ციციამ: აჰა, თქვენს ხელშია იგი. არაფერი შეუძლია თქვენს წინააღმდეგ. **6.** აიყვანეს იერემია და ჩააგდეს უფლისწულ მალქიას ჭაში, საყარაულო ეზოში რომ იყო. მაგრებით ჩაუშვეს შიგ იერემია. წყალი არ იდგა ჭაში, მხოლოდ შლამი იყო და ჩაეფლო იერემია შლამში. **7.** გაიგო ყებედ-მელექმა, ეთიოპელმა საკურისმა, რომელიც მეფის სასახლეში იყო, რომ ჭაში ჩააგდეს იერემია. მეფე კი ბენიაშინის კარიბჭეში იჯდა. **8.** გამოვიდა ყებედ-მელექი მეფის სასახლიდან და ასე უთხრა მეფეს: **9.** მეფე-ბატონო! დააშავეს ამ კაცებმა, ასე რომ მოექცნენ იერემია წინასწარმეტყველს, ჭაში რომ ჩააგდეს. ხომ მოკვდა შიმშილით, რადგან პური აღარ არის ქალაქში. **10.** ასე უბრძანა მეფემ ყებედ-მელექს, ეთიოპიელს: წაიყვანე აქედან ოცდაათი კაცი და ამოიყვანე იერემია წინასწარმეტყველი ჭიდან, ვიდრე არ მოკვდარა. **11.** წაიყვანა ყებედ-მელექმა კაცები და წა-

ვიდა მეფის სასახლეში, საგანძურს ქვეშ აიღო იქიდან ძონძები და ძველმანნი სამოსელი, თოკები და ჩაუგზავნა ჭაში იერემიას. 12. უთხრა ყებუდ-მელექმა, ეთიოპიელმა, იერემიას: იღლები ქვეშ ამოიფინე ეს ძონძები და ძველმანები თოკებად. ასეც მოიქცა იერემია. 13. ამოათრიეს იერემია თოკებით და ამოიყვანეს კიდან. და დარჩა იერემია საყარაულო ეზოში. 14. გაგზავნა კაცი მეფე ციციამ და მოაყვანიდა იერემია წინასწარმეტყველი თავისთან, უფლის სახლის მესამე შესასვლელთან, და უთხრა მეფემ იერემიას: ერთ რამეს შეგვეკითხო, არაფერი დამიშალო. 15. უთხრა იერემიამ ციციას: თუ გაგიმხილე, ხომ სიკვდილით დამსჯი? და თუ გირჩიე რამე, მაინც არ გამოვინებ. 16. საიდუმლოდ დაუფიქრა იერემიას მეფე ციციამ და უთხრა: უფალს გეფიცები, რომელმაც ეს სული შეგვექმნა, თუ სიკვდილით დავსაჯო ან თუ იმათ ხელში ჩაგვადო, შენი სიკვდილი რომ სწადიათ. 17. უთხრა იერემიამ ციციას: ასე ამბობს უფალი, ცაბათ ღმერთი, ისრაელის ღმერთი: თუ ჩაბარდები ბაბილონის მეფის ხარდლებს, სიცოცხლეს იხსნი და ეს ქალაქი არ დაიწვება ცეცხლში. შენც გადარჩები და შენი სახლიც. 18. თუ არ ჩაბარდები ბაბილონის მეფეს, ქალდეველთა ხელში ჩაგვარდება ეს ქალაქი და ცეცხლში დაიწვავენ. ვერც შენ წაუხვალ მათ ხელიდან. 19. უთხრა მეფე ციციამ იერემიას: იუდაელებისა მეშინია, ქალდეველთა მხარეზე რომ არიან გადასული. მათ ხელთ არ მიმცენ და არ შეურაცხყონ. 20. უთხრა იერემიამ: არ მიგეცემენ. ოღონდ უფრო დაუგდე უფლის ხმას, რასაც მე გელაპარაკები, და კარგად წავივა საქმე, თავს გადაირჩენ. 21. თუ არ ისურვებ დანებებას ამა, ეს სიტყვა, რომელიც გამომიცხადა უფალმა: 22. ამა, ყველა ქალს, ვინც იუდას მეფის სასახლეში დარჩა, ბაბილონის მეფის სარდლებს მიჰგ-

ვრიან. და, ამა, იტყვიან ქალები: მოგატყუეს და გძლიეს. შენს ნეტოქონს მყოფელებმა, ლიამ ჩაგვფარა ფეხი, მათ კი მოგატოვეს და წაგიდნენ. 23. ყველა შენს ცოლს და შვილს ქალდეველებს მიჰგვრია; ვერც შენ გაექცევი მათ, რადგან ბაბილონის მეფის ხელში ჩაგვარდები და ეს ქალაქი ცეცხლში დაიწვება. 24. უთხრა ციციამ იერემიას: კაცი შეიღმა არ უნდა იცოდეს ეს ამბავი, თუ სიკვდილი არ გინდა. 25. თუ მთავრებმა გაიგეს, ჩვენი ლაპარაკი, მოვიდნენ შენთან და გკითხეს: გვითხარი, რას ელაპარაკებოდი მეფეს, არ დაგვიშალო, თუ სიკვდილი არ გინდა, ან მეფე რას გელაპარაკებოდაო. 26. მიუგე: ჩემი მუდარა მოვახსენე მეფეს, რომ აღარ დამაბრუნონ-თქო იონათანის სახლში და არ მოეკლდე იქ. 27. მოვიდნენ მთავრები იერემიასთან და გამოკითხვა დაუწყეს. მანაც ყველაფერი ასე მოახსენა მათ, როგორც მეფისგან ჰქონდა ნაბრძანები. ხმა აღარ გასცეს, რადგან ვერაფერი გაიგეს. 28. და იქდა იერემია საყარაულო ეზოში იერუსალიმის აღებამდე და იერუსალიმის აღების შემდეგაც.

თავი ოცდამეცხრამეტი

1. იუდას მეფის, ციციას მეცხრე წელს, მეთექვსმეტე წელს, მოადგა ბაბილონის მეფე ნაბუქოდონოსორი მთელი თავისი ლაშქრითურთ იერუსალიმს და ალყა შემოარტყა. 2. ციციას მეცხრემეტე წელს, მეოთხე თვის მეცხრე დღეს გატყდა ქალაქი. 3. შემოვიდნენ ბაბილონის მეფის სარდლები და შუა კარიბჭესთან გაჩერდნენ — ნერგალ-სარეცერი, სამგარ-ნებუ, ხარსეკიში, საჭურისთა უხუცესი, ნერგალ-სარეცერი, რაბ-მაგი და ბაბილონის მეფის დანარჩენი სარდლები. 4. როგორც კი დაინახეს იანი იუდას მეფე ციციამ და მისმა მეომრებმა, გაიქც-

ნენ და გაედნენ ღამით ქალაქიდან მეფის ბაღის გზით, კარიბჭეში, ორ კედელს შორის რომ არის, და დაადგინენ ყარაბის გზას. 6. უკან დაედევნა მათ ქალდეველთა ლაშქარი და მიეწია ციციას იერქონიის ვაკეებზე და შეიბყრეს და მიჰგვარეს ნაბუქოდონოსორს, ბაბილონის მეფეს, რიბლაში, ხამათის ქვეყანაში, და მიანიც განაჩენი გამოუტანა ციციას. 7. თვალწინ დაუხოცა რიბლაში ბაბილონის მეფემ შვილები ციციას: იუდაელი წარჩინებულნიც დახოცა ბაბილონი, მეფემ. 7. თვალეზი დათხარა ციციას და ბორკილები დაადო, რომ ბაბილონში წაეყვანათ. 8. მეფის სასახლე და ხალხის სახლები გადაწვეს ქალდეველებმა და იერუსალიმის კედლები დაანგრიეს. 9. ხოლო დანაშთომი ხალხი, ვინც ქალაქში დარჩა, და მის მხარეზე გადასული, და დანაშთომი ხალხი, ვინც დარჩა ბაბილონში გადაასახლანებუზარდანმა. 10. ღარიბ-ღატაკნი რომელთაც არაფერი ებადათ, დატოვა ნებუზარდანმა, ქონდაქართუხუცესმა, იუდას ქვეყანაში და მისცა მათ ვენახი და ყანები იმავე დღეს. 11. ხოლო იერემიას საქმე ნებუზარდანს, ქონდაქართუხუცესს, მიანდო ბაბილონის მეფემ და უთხრა: 12. წაიყვანე და თვალი გეჭიროს მასზე, არაფერი დაუშავო, არამედ ისე მოქეცი, როგორც თავად ვითხრას. 13. და გაგზავნეს ხალხი ნებუზარდანმა, ქონდაქართუხუცესმა, ნებუშაზბანმა, საჭურისთუხუცესმა, ნერგალ-სარეცრმა, რამბაგმა და ბაბილონის მეფის დიდებულებმა. 14. გაგზავნეს და მოაყვანიეს იერემია საყარაულო ეზოდან და ჩააბარეს გედალიას, ახიკამის ძეს, ძისა შაფანისა, რომ შინ გაეშვა. ასე დარჩა იგი ხალხში. 15. საყარაულო ეზოში პატიმრად ყოფნისას უფლის სიტყვა იყო იერემიას მიმართ ნათქვამი: 16. წადი, უთხარი ყებედ-მელეკს, ეთიოპიელს: ასე ამბობს-თქო ცაბათ უფა 2. „მნათობ“ № 3-4.

ლი, ისრაელის ღმერთი: 17. ბორკიტად ავახდენ ამ ქალაქს, უხუცესებს, არა კეთილად. 18. და შენ წინაშე ახდება ყველაფერი. 17. შენ დაგიფარავ იმ დღეს, ამბობს უფალი, და არ ჩავარდები იმ ხალხთა ხელში, ვისაც გეშინია. 18. ნამდვილად გიხსნი და მახვილით არ დაეცემი, ნადავლად დაგრჩება შენი სული, რადგან ჩემი იმედი გქონდა, ამბობს უფალი.

თავი მეორეოც

1. სიტყვა, რომელიც იყო იერემიას მიმართ უფლისგან მას შემდეგ, რაც გაეშვა იგი ნებუზარდანმა, ქონდაქართუხუცესმა, რამადან: როცა გამოიყვანა, ბორკილადებული იყო იგი დატყვევებულ იერუსალიმელებსა და იუდაელებს შორის, რომელიც ბაბილონში უნდა გადასახლებინათ. 2. და გამოიყვანა ქონდაქართუხუცესმა იერემია და უთხრა: უფალმა, თქვენმა ღმერთმა, შეაჩვენა ეს ადგილი: 3. აახდინა უფალმა და ისე გააკეთა, როგორც ნათქვამი ჰქონდა, რადგან შესკოდეთ უფალს და არ გაიგონეთ მისი ხმა. ამიტომაც შეგვეთხვათ ეს ამბავი. 4. ამა, ახლა გათავისუფლებს ბორკილებისგან, ხელზე რომ გადევს. თუ გინდა ჩემთან ერთად ბაბილონში წამოსვლა, წამოდი და მზრუნველობას არ მოგაკლებ; თუ არ გინდა ჩემთან ერთად ბაბილონში წამოსვლა, ნუ წამოხვალ. შენს წინაა მთელი ქვეყანა, სადაც მოგეწონოს და უკეთესად მოგეჩვენოს იქ წადი. 5. ჯერ პასუხი არ ჰქონდა გაცემული: ან დაბრუნდი გედალიასთან, ძესთან ახიკამისა, ძისა შაფანისა, რომელსაც ბაბილონის მეფემ იუდას ქალაქები ჩააბარა, და იცხოვრე იქ ხალხში; ან სადაც მოგეწონება, იქ წადი. მისცა მას ქონდაქართუხუცესმა საგზალი და საჩუქარი და გაუშვა. 6. მოვიდა იერემია გედალია ახიკამის ძესთან, მიცვაში და დაიწყო

საქართველო
ბროშურა
... ..

ცხოვრება ქვეყანაში დარჩენილ ხალხს შორის. 7. როცა გაიგეს ველზე მყოფი ჭარხის სარდლებმა და მათმა კაცებმა, რომ გედალია ახიკამის ძისთვის ჩაუბარებია ბაბილონის მეფეს ქვეყანა და ხალხი დედაწულიანად, ღარიბი და მდიდარი, ვინც არ გადასახლებულა ბაბილონში, 8. მივიდნენ გედალასთან მიცფაში ისმეელ ნეთანიას. ძე, იოხანანი, იონათანი, კარეახის ძენი, სერაია თანხუმეთის ძე, ნეტოფელი ყუფისძენი, და იეზანია მაყაქათის ძე ისინი და მათი კაცები. 9. ეფიცებოდა გედალია, ძე ახიკამისა, ძისა შაფანისა, მათ და მათ კაცებს: ნუ გაშინებთ ქალდეველთა მორჩილებს. დარჩით ქვეყანაში და დამორჩილეთ ბაბილონის მეფეს; უკეთესი იქნება თქვენთვის. 10. ხოლო მე მიცფაში ვრჩები, რომ ვიღვე ქალდეველთა წინაშე, როცა მოვლენ ჩვენთან. თქვენ კი შეავრთვეთ ღვინო, საზაფხულო ხილი და ზეთი და თქვენს ჭურჭლებში შეინახეთ. იცხოვრეთ ქალაქებში, რომლებიც გიჭირავთ. 11. ამასობაში მოაბის, ყამონის, ედომის და სხვა ქვეყნების იუდაელებმაც გაიგეს, რომ იუდაში დატოვა დანარჩენი ხალხი ბაბილონის მეფემ და რომ გედალია, ძე ახიკამისა, ძისა შაფანისა, დაუდგინა მათ. 12. დაბრუნდნენ იუდაელები იმ ადგილებიდან, სადაც გაგდებულნი იყვნენ; მოვიდნენ იუდას ქვეყანაში გედალისთან მიცფას და შეავრთვეს ეს უზომო ღვინო და საზაფხულო ხილი. 13. მივიდნენ იოხანან კარეახის ძე და ველზე დარჩენილი ჭარხების სარდლები გედალისთან მიცფაში. 14. და უთხრეს მას: იცოდე, შენს მოსაკლავად გამოგზავნა ბაყალიმმა, ყამონელთა მეფემ, ისმეელ ნეთანიას ძე, შავრამ არ დაუჭერა მათ გედალია ახიკამის ძემ. 15. იოხანან კარეახის ძემ უთხრა გედალიას მიცფაში საიდუმლოდ: გამიშვი და მოვკლავ ისმეელ ნეთანიას ძეს, და კაციშვილი ვერაფერს გაიგებს. რისთვის უნდა მოგკლას, და გაიფანტოს

მთელი იუდა, შენთან რომ არის შემოკრებილნი, და დაიღუპოს ისინი? 16. უთხრა გედალია ახიკამის ძემ იოხანან კარეახის ძეს: ნუ იზამ ამას, რადგან ტყუილს ლაპარაკობ ისმეელზე.

მთავი ორმოცდახუთე

1. მეშვიდე თვეს იყო, რომ მივიდნენ ისმეელი, ძე ნეთანიასი, ძისა ელიშამაყისა, მეფეთა ნათესაეი, და მეფის დიდებულები ათი კაცითურთ გედალია ახიკამის ძესთან მიცფას და ჭამეს იქ პური ერთად, მიცფაში. 2. წამოიჭრნენ ისმეელ ნეთანიას ძე და მისი თანშლები ათი კაცი და განგმირეს მახვილით გედალია, ძე ახიკამისა, ძისა შაფანისა. მოკლეს კაცი, რომლისთვისაც ჩაბარებული ჰქონდა ბაბილონის მეფეს ქვეყანა. 3. ყველა იუდაელი, ვინც კი გედალისთან იყო მიცფაში და ქალდეველი ჭარისკაცები, ვინც იქ იმყოფებოდნენ, დახოცა ისმეელმა. 4. გედალიას მკვლელობის მეორე დღეს, როცა კაციშვილმა არაფერი იცოდა, 5. მოვიდა ხალხი შექემიდან, სილოამიდან და სამარიიდან — ოთხმოცი კაცი, წვერგაპარსულნი, ტანისამისმემოგლეჩილნი და სახედაკაწრულნი, ძღვენითა და საკმეველით ხელში უფლის სახლისათვის. 6. და გამოეგება მათ ისმეელ ნეთანიას ძე მიცფადან, მოდიოდა და ტროდა და, როცა მათ შეხვდა, უთხრა: შედით გედალია ახიკამის ძესთან! 7. როცა შეაგულ ქალაქში შევიდნენ, ისინიც დახოცეს ისმეელ ნეთანიას ძემ და მასთან მყოფმა ხალხმა და ჭაში ჩაყარეს. 8. და აღმოჩნდა მათ შორის ათი კაცი, რომელთაც უთხრეს ისმეელს: ნუ დაგვხოცავთ, რადგან გადამალული გვაქვს ყანაში ზორბალი, ქერი, ზეთი და თაფლი. ისიც გაჩერდა და არ დახოცა ისინი მათ მშებთან ერთად. 9. კა, სადაც ისმეელმა გედალიას

თავი ორმოცდამოხე

გამო დახოცილი ხალხის გვამები ჩაყარა, ის ჰა იყო, რომელიც მეფე ასამ ამოიღო ისრაელის მეფის, ზაყაშას შიშით. ის აავსო ისმეელ ნეთანიას ძემ დახოცილებით. **10.** და დაატყვევა ისმეელმა მთელი დანარჩომი ხალხი, მიცვაში ვინც იყო; მეფის ასულები, მიცვაში დარჩენილი მთელი ხალხი, რომელიც გედალია ახიკამის ძეს ჩააბარა ნებუზარდანი, ქონდაქართუხუცესმა. ისინი დაატყვევა ისმეელ ნეთანიას ძემ და წავიდა, რათა ყამონიანებთან გადასულიყო. **11** როცა ვაიგეს იოხანან კარეახის ძემ და მათთან მყოფმა მხედართმთავრებმა ისმეელ ნეთანიას ძინ ჩადენილი ზოროტების ამბავი, **12.** თან იახლქს თავიანი კაცები და გაემართნენ ისმეელ ნეთანიას ძის წინააღმდეგ საბრძოლველად, და მონახეს იგი დიდ წყალსატევთან გაბათნი. **13.** როცა დაინახა ისმეელის თანმხლებმა ხალხმა იოხანან კარეახის ძე და მასთან მყოფი მხედართმთავრები გაიხარა. **14.** და პირი იბრუნა ყველამ, ვინც მიცვადან ტყვედ ჰყავდა წამოყვანილი ისმეელს. გაბრუნდნენ და იოხანან კარეახის ძესთან მივიდნენ. **15.** ხოლო ისმეელ ნეთანიას ძე გაქცა რვა კაციტურთ იოხანანს და ყამონიანებთან გადავიდა. **16.** და წაიყვანეს იოხანან კარეახის ძემ და მასთან მყოფმა მხედართმთავრებმა მთელი დანარჩომი ხალხი, რომელიც ტყვედ წამოსახა მიცვადან ისმეელ ნეთანიას ძემ გედალია ახიკამის ძის მოკვლის შემდეგ, მათ შორის: მამაკაცები, მეომრები, ქალები და ბავშვები, საჭურისები, რომლებიც გაზარდიან დააბრუნა. **17.** და წავიდნენ და დადგნენ გერუთ-ქიმამთან ბეთლემის მახლობლად, რომ ეგვიპტეში გადასულიყვნენ და **18.** გარიდებოდნენ ქალდეველებს; ეშინოდათ მათი, რადგან ისმეელ ნეთანიას ძემ მოკლა გედალია ახიკამის ძე, რომლისთვისაც ჩაბარებული ჰქონდა ქვეყანა ბაბილონის მეფეს.

1. მოადგნენ მხედართმთავრები იოხანან კარეახის ძე, იეზახია ჰომეიას ძე და მთელი ხალხი დიდიან-პატარიანად, **2.** და უთხრეს იერემია წინასწარმეტყველს: გვედრებით, ილოცე ჩვენთვის უფლის, შენი ღვთის მიმართ, მთელი ამ დანარჩომისთვის, რადგან შრავლიდან მცირენი დავრჩით, როგორც საკუთარი თვალით გვხედავ. **3.** გამოგვიცხადოს უფალმა, შენმა ღმერთმა, რა გზით ვიაროთ და როგორ მივიქცეთ. **4.** უთხრა იერემია წინასწარმეტყველმა: კეთილი, ახლა ვილოცებ უფლის, თქვენი ღვთის მიმართ, ჩქვენი თხოვნისამებრ, და ყველაფერს გამოგიცხადებთ რასაც უფალი გიბასუხებთ; არაფერს დავიმაღავთ. **5.** უთხრეს იერემიას: უფალი იყოს ჰემ-მარიტი და სარწმუნო მოწამე ჩვენს წინააღმდეგ, თუ ყველაფერი ისე არ გვესარულეთ, როგორც უფალი, შენი ღმერთი დაგაბარებს ჩვენთან. **6.** კარკი იქნება თუ ცუდი, დაუჭეროთ უფლის, ჩვენს ღმერთს, ვისთანაც ჩვენ გავგზავნით, რომ კეთილს ვეწიოთ. ნამდვილად დაუჭერებთ უფალს, ჩვენს ღმერთს. **7.** გავიდა ათი დღე და იყო უფლის სიტყვა იერემიას მიმართ. **8.** დაუძახა იოხანან კარეახის ძეს, თავისთან მყოფ მხედართმთავრებს და მთელს ხალხს დიდიან-პატარიანად, **9.** და უთხრა მათ: ასე ამბობს უფალი, ისრაელის ღმერთი, რომელთანაც თქვენ გამგზავნეთ, რათა თქვენი ვედრება მიმეტანა მის წინაშე: **10.** თუ დარჩებით ამ ქვეყანაში, ავაშენებთ აღაარ დაგაქცევთ, დაგნერგავთ აღაარ ამოგძირკვავთ, რადგან ვწუხარ, რაც უბედურება დაგმართეთ. **11.** ნუ შეგეშინდებათ ბაბილონის მეფისა, რომლისაც გეშინიათ; ნუ შეგეშინდებათ მისი, ამბობს უფალი, რადგან თქვენთანა ვარ, რათა დავიფაროთ და დავიხსნათ მისი ხელიდან. **12.** მოვაფენ წყალობას თქვენზე და შეგიწყა-

თავი ორმოცდმეხუთე

ლებთ ის და თქვენს მიწაზე დაგაბრუნებთ. 15. თუ იტყვი: არ დავრჩები-თო ამ ქვეყანაში, არ დაუქვრებთ უფ-ალს, თქვენს ღმერთს; 14. იტყვი: არა, ეგვიპტეში წავალთ, სადაც არც ომს ვნახავთ, არც ბუკის ხმას - გავიგონებთ და არც ბური მოგვშივა; იქ დაე-რჩებივითო, 15. მაშინ ისმინე უფლის სიტყვა, იუდას ნატამალი ასე ამბობს ცაბაოთ უფალი, ისრაელის ღმერთი: თუ მართლა გადაგიწყვეტათ ეგვიპტეში წასვლა და კიდევ წახვედით იქ დასარჩენად, 16. მახვილი, რომლისაც აქ გეშინოდით ეგვიპტის ქვეყანაში მი-გწვდებათ, და შიშლილი, რომელსაც აქ უფრთხობთ, ეგვიპტეშიც არ მოგკლ-დებათ და იქ დაიხოცებით. 17. ყველა, ვინც კი ეგვიპტეში დასარჩენად წას-ვლას გადაწყვეტს გაწყდება მახვი-ლით, შიშლილით და შვიი ჭირით; ვე-რაინი გადარჩება მათგან და ვერაინი გაექცევა უბედურებას, რასაც მათ და-ვათევ. 18. რადგან ასე ამბობს ცაბა-ოთ უფალი, ისრაელის ღმერთი: რო-გორც იერუსალიმზე გადმოინთხა ჩემი მძვინვარება და რისხვა, ასევე გადმო-ინთხევა ჩემი რისხვა თქვენზე, როცა ეგვიპტეში მიხვალთ. შესაჩვენებელი, დამფრთხობელი, საგინებელი და შე-სარცხენელი გახდებით და ველარას-ოდეს იხილავთ ამ ადგილს. 19. შენ გელაპარაკა უფალი, იუდას ნატამალი. ნუ წახვალ ეგვიპტეში. იცოდე, ვამი-ფრთხილებინარ დღეს. 20. შეაცთენთ საკუთარ თავს, რადგან თქვენ გამოვზა-ენეთ უფალთან, თქვენს ღმერთთან, ჩვენი გულისთვის ილოცვი უფლის, ჩვენი ღვთის მიმართ, და როგორც უფალი, ჩვენი ღმერთი იტყვო, გამო-გვიცხადე და ჩვენც ისე მოვიტყვი-თო. 21. აჰა, გამოგიცხადეთ დღეს და არ გაიგონეთ უფლის, თქვენი ღვთის, ხმა და არც ის, რაც თქვენთან დამაბა-რა. 22. ამოერიდან იცოდეთ, რომ მახ-ვილით, შიშლილით და შვიი ჭირით გა-წყდებით იმ ადგილზე, სადაც საცხოვ-რებლად წასულს გინდათ.

1. როცა ბოლომდე გავიყვანე ეგ-რემიამ ხალხს უფლის, შათი ღვთის სიტყვები, რაც დააბარა მას უფალმა, მათმა ღმერთმა მათთვის სათქმელად, 2. მაშინ უთხრეს ყაზარია მოშაყის ძემ, იოხანან კარეახის ძემ და სხვა ამპარტავანმა ხალხმა იერემიას: ტუ-ილს ლაპარაკობ. არ გამოუგზავნიხარ სა-თქმელად უფალს, ჩვენს ღმერთს, ნუ წახ-ვალთო ეგვიპტეში დასარჩენად. 3. არ-ამედ ბარუქ ნერიას ძემ წაგაქეზა ჩვენს წინააღმდეგ, რათა ქალღვეულთა ხელში ჩაგვადგოს, რომ ამოგვწყვი-ტონ ან ბაბილონში გადაგვასახლონ. 4. არ ისმინეს იოხანან კარეახის ძემ და მხედართმთავრებმა უფლის ხმა, რომ ქვეყანაში დარჩენილიყვნენ. 5. და წაიყვანეს იოხანან კარეახის ძემ და მხედართმთავრებმა იუდას ნატამალი, რომელიც იუდას ქვეყანაში დაბრუნდა საცხოვრებლად სხვადასხვა ქვეყნებო-დან, სადაც გაფანტული იყო — 6. კა-ციები და ქალები, ბავშვები, მეფის ას-რულები და ყველა, ვინც ნებუზარდან-მა ქონდაქართუხუცესმა, გედალია ახი-კამის ძესთან, შაფანის ძესთან, დტოვა (მათ შორის იყვნენ იერემია და ბარუქ ნერიას ძე) — 7. და გამართნენ ეგ-ვიპტის ქვეყნისკენ, რადგან არ გაი-გონეს უფლის ხმა, და თახფანხესში მოვიდნენ. 8. იყო უფლის სიტყვა იე-რემიას მიმართ ნათქვამი თახფანხესში: 9. აიღე ხელში დიდი ქვები და იუდა-ელთა თვალწინ ჩამარბე მოზელილ თიხაში, აგურის გამოსაწევე ქურაში, ფარაონის სასახლის შესასვლელთან რომ არის, თახფანხესში. 10. და უთხ-არი მათ: ასე ამბობს ცაბაოთ უფალი, ისრაელის ღმერთი: აჰა, ვაგზავნი, რომ მოვაყვანილო ნაბუქოდნოსორი, ბაბი-ლონის მეფე, ჩემი მსახური, რომ და-ვეუდგა ტახტი ამ ქვეყნზე, რომლებიც

მე ჩავმარხე. მის ზემოთ გადაშლის იგი თავის ჩაბრუნს. 11. მოკა და და-მარცხებს ეგვიპტის ქვეყანას. ვინც სა-სიკვდილოა, მოკვდება; ვინც ტყვედ წასაყვანია, ტყვედ წაიყვანენ; ვინც მახვილის წერაა, მახვილს მიეცემა. 12. ცეცხლს წაუქვიდებ ეგვიპტის ღმერთების სახლებს; ის დაწვეავს მათ და ტყვედ წაიხმამს. გადაიცივამს ეგვიპტის ქვეყანას, როგორც მიწვესი თავის ტყაბუქს და წაეა იქიდან დამწვიდებით. 13. დაღუწავს ბეთ-შემეშის (მზის სახლის) სვეტებს, ეგვიპტის ქვეყანაში რომ არის, და ცეცხლში დაწვეავს ეგვიპტელი ღმერთების სახლებს.

თავი ოროცდაათე

1. სიტყვა, რომელიც იყო იერემიას მიმართ ნათქვამი ყველა იუდაელზე, ვინც ეგვიპტის ქვეყანაში ცხოვრობდა — მიგდოლში, თახფანხესში, ნოფში და ფათროსის მხარეში. 2. ასე ამბობს ცა-მათ უფალი, ისრაელის ღმერთი: თქვენ თავად ნახეთ ყველა უბედურება, რაც იერუსალიმს და იუდას ქალაქებს დაეცათ. აჰა, უკვე დანგრეულია და უკაცრიელი. 3. იმ ბოროტების გამო, რასაც ჩემს გასაჯარებლად ჩადი-ოდნენ, რომ უკმევდნენ და ემსახურებოდნენ უცხო ღმერთებს, რომელთაც არც თვითონ იცნობდნენ და არც მათი მამა-პაპა იცნობდა. 4. ვგზავნიდი მათთან ჩემს მსახურთ — წინასწარმეტყველთ, გამუდმებით ვგზავნიდი და გა-ბარებდი: ნუ ჩაიდნენ სიბილწეს, რომელიც მე მძულს-მეთქი; 5. მაგრამ არ გაიგონეს და უფრო არ მათხოვეს, რომ მოქცეულიყვნენ ბოროტებისგან და აღარ ეკმიათ უცხო ღმერთებისათვის. 6. და გადმოინთხა ჩემი რისხვა და წყრომა, და მოედო იუდას ქალაქებს და იერუსალიმის ქუჩებს; ნანგრევებად იქცნენ და გაუდაბურდნენ,

როგორც დღეს არის. 7. ასე ასე ამბობს ცა-მათ უფალი: ვეწვევებ-რითი: რატომ სჩადიხარებ-რითი-ტებას თქვენივე თავის წინააღმდეგ, რომ ამოგეძირკვით იუდადან მამრი და დედრი, ბავშვებმ და ძუძუმწოვრებში, ისე რომ თქვენი ნატამალიც აღარ დარჩეს? 8. რატომ მაჯავრებთ თქვენი ხელის ნამოქმედად, რომ უკმევთ უცხო ღმერთებს ეგვიპტის ქვეყანაში, სადაც საცხოვრებლად მიხვედით? რად გინდათ რომ ამოიძირკვით და შესაჩვენებელი და შესარცხვენელი გახდეთ ქვეყნის ყველა ხალხს შორის? 9. ხომ არ დაგეწყინათ ბოროტებანი, რომელთაც თქვენი მამა-პაპა, იუდას მეფეები, მათი ცოლები, თქვენ და თქვენი ცოლები სჩადიოდით იუდას ქვეყანაში და იერუსალიმის ქუჩებში? 10. დღემდე არ გამტყდარან და არ შეშინებულან, არ შედგომიან ჩემს რჯულსა და წესს, რომელიც თქვენთვის და თქვენი მამა-პაპისთვის მაქვს მიცემული. 11. ამიტომ აეც-ამბობს ცა-მათ უფალი, ისრაელის ღმერთი: აჰა, საუბედუროდ და ამოსაძირკვედ მიე-ქცევ პირს მთელი იუდასკენ. 12. ავიყვან იუდას ნატამალს, რომელმაც პირი მიიქცია ეგვიპტეში წასასვლელად და იქ საცხოვრებლად, და გაწყდებიან ყველანი ეგვიპტის ქვეყანაში. დაეცემა მახვილით და შიმშილით გაწყდებიან დიდიან-პატარაიანდ მახვილით და შიმშილით დიხოცებიან; შესაჩვენებელი, შესაზარებელი, შესაგინებელი და შესარცხვენელი გახდებიან. 13. დავსჯი ეგვიპტის ქვეყანაში მცხოვრებთაც, როგორც იერუსალიმში დავსაჯე მახვილით, შიმშილითა და შავი ჭირით. 14. და არავინ დარჩება იუდას ნატამალი-დან, ვინც ეგვიპტეში ჩავიდა საცხოვრებლად, რომ უკან დაბრუნდეს იუდას ქვეყანაში, საითყენაც იწვევა მათ გული, რომ დაბრუნდეს იქ დასასახლებლად; რადგანა ვეჩავინ დაბრუნდე-

ბა ლტოლვილთა გარდა. 15. მაშინ კაცებმა, რომელთაც იცოდნენ, რომ მათი ცოლები უცხო ღმერთებს უკმევდნენ, და იქ დიდ ჭკუფად მდგარმა დედროვანმა — მთელმა ხალხმა, ვინც ეგვიპტის ქვეყანაში, ფართოსში ცხოვრობდა, მიუგეს იერემიას: 16. არ ვაპირებთ დაუფეროთ შენს სიტყვას, რაც უფლის სახელით გვითხარა, 17. არამედ ყველაფერს ჩვენი სიტყვიანებზე გავაკეთებთ. კვლავაც დაუფერვეთ საკმევებს ცის დედოფალს და საღვრელს დავუღვრიოთ, როგორც ვაკეთებდით ჩვენ და ჩვენი მამა-პაპა, ჩვენი მეფეები და მთავრები იუდას ქალაქებში და იერუსალიმის ქუჩებში. ვძლებოდით პური, კარგად ვიყავით და უბედურება არ გვინახავს. 18. რაც ცის დედოფალს კმევა შეუწყვიტეთ და საღვრელს აღარ ვუღვრიოთ, ყველაფერი დაგვაკლდა და მახვილით და შიმშილით ვიხოცებთ. 19. როცა ვუკმევთ ცის დედოფალს და საღვრელს ვუღვრიოთ, განა ჩვენი ქმრების უჩუმრად ვუცხოობთ მოხატულ კვერებს და ვუღვრიოთ საღვრელს? 20. და უთხრა იერემიამ მთელს ხალხს — მამროვანს და დედროვანს, და ყველას, ვინც ამგვარად უპასუხა მას: 21. განა არ გაიხსენა უფალმა, განა არ მოავგონდა, რომ აკმევდით თქვენ და თქვენი მამა-პაპა, თქვენი მეფეები და მთავრები იუდას ქალაქებში და იერუსალიმის ქუჩებში? 22. აღარ შეეძლო უფალს მოეთმინა თქვენი ავი საქმეები და სისამკლენი, რასაც სჩადიოდით, და შეიქნა თქვენი ქვეყანა უდაბური, გატალღებული, დაწყევლილი და უკაცრიელი, როგორც დღეს არის. 23. იმის გამო, რომ აკმევდით და სცოდავდით უფალს, არ გესმოდათ უფლის ხმა და არ მისდევდით მის რჯულს, მის წესებს და დარიგებებს. ამის გამო გეწიათ თქვენ ეს უბედურება, დღეს რამ გპირთ. 24. უთხრა იერემიამ მთელს ხალხს და მთელს დედროვანს:

ესმინე უფლის სიტყვა, მთელა იუდა, ვინც კი ხართ ეგვიპტეში. 25. ასე ამბობს ცაბოთ უფალმა: ღმერთი: დედროვანო! რასაც თქვენი ბაგეები ამბობდნენ, თქვენი ხელებიც იმას აკეთებდნენ: აღთქმები უნდა შევასრულოთ, უნდა ვუკმევოთ ცის დედოფალს და საღვრელი უნდა დავუღვრიოთ! კარგადაც დაგიცავთ აღთქმები, ბეჯითად შეგისრულებიათ! 26. ამიტომ ისმინე უფლის სიტყვა, მთელა იუდა, ეგვიპტის ქვეყნად მცხოვრებო! აჰა, ჩემს დიად ხახელს ვფიცავ, ამბობს უფალი, თუ ამიერიდან ერთმა იუდაელმა მაინც ახსენოს მთელა ეგვიპტეში ჩემი სახელი, ისე უფალმა იციცხლოსო! 27. აჰა, თქვენს საუბედუროდ ვიზრუნებ თქვენზე, არა სასიკეთოდ, და მახვილით, შიმშილით და შავი ჭირით დაიღვევა ეგვიპტეში ყოფი ყველა იუდაელი, ვიდრე საბოლოოდ არ დაიღვეიან. 28. მახვილს გადაარჩენილნი, ძალზე მცირენი, დაბრუნდებიან ეგვიპტიდან იუდას ქვეყნად; მაშინ გაიგებს იუდას ნატამალი, რომელიც ეგვიპტეში ჩამოვიდა საცხოვრებლად, ვისი სიტყვა ახდება ჩემი თუ მათი? 29. ეს იყოს იმის ნიშნად, ამბობს უფალი, რომ დაგსჯით ამ ადგილზე, რათა იცოდეთ, რომ უსათუოდ ახდება ჩემი სიტყვები თქვენდა საუბედუროდ. 30. ასე თქვა უფალმა: აჰა, ჩავადგებ ფარაონ ზოფრას, ეგვიპტის მეფეს, მისი მტრებისა და მესისხლეების ხელში, როგორც ციღია იუდას მეფე ჩავადგე ნაბუქოდონოსორის, ბაბილონის მეფის — მისი მტრისა და მესისხლის ხელში.

თავი ორმოცდამეხუთე

1. სიტყვა, რომელიც უთხრა იერემია წინასწარმეტყველმა ბარუქ ნერიას ძეს, როცა მან იერემიას კარნახით წიგნში ჩაწერა ეს სიტყვები იუდას მეფის, იეხოაკიმ იოშიას ძის, მეოთხე

წელს. 2. ასე ამბობს შენზე უფალი, ისრაელის ღმერთი, ბარუქ: 3. ვითქვამს: ვაგლახ მე! კიდევ მიუსართა უფალმა წუხილი ჩემს სატანჯველსო! ქანკი გამიწყდა კენესისგან და ვერ ვპოვე შეგებო. 4. ასე უთხარი მას, ასე ამბობს უფალი-თქო უფალი: ამა, ჩემს აშენებულს მევე დავანგრევ და ჩემს დარგულს მევე ამოვირკევე. ჩემია მთელი ეს ქვეყანა! 5. შენ კი დიდ რასმე მოითხოვ! ნუ მოითხოვ, რადგან ამა, უბედურება უნდა დაეთოთ ყოველ ხორციელს, ამბობს უფალი, შენ კი საკუთარ სულს მოგცემ ნადავლად ყველგან, სადაც კი წახვალ.

თავი ორმოცდამეექვსე

1. უფლის სიტყვა, რომელიც იყო იერემია წინასწარმეტყველის მიმართ ნათქვამი ხალხებზე — 2. ეგვიპტეზე და ფარაონ ნექოს, ეგვიპტის მეფის, ლაშქარზე, რომელიც იღვა მდინარე ეფრატის პირას, ქარქემიშში და რომელიც დაამარცხა ნაბუქოდონოსორმა, ბაბილონის მეფემ, იუდას მეფის, იეჰოაკიმ იოშაის ძის მეოთხე წელს: 3. გამაზღვრეთ ფარები და დელამფარები და საბრძოლველად გადით! 4. შეკაზმეთ ცხენები და ზედ მოახტით, მხედრებო! მოდევით თავჩაჩქნიანებო, წვერი წაუმახეთ შუბებს და ჭაფშით შეიშოსეთ! 4. რას ვხედავ? უკან მორბიან შეშინებულნი, იძლივნენ მათი ვაჭაკები, გარბიან უკანმოუხედავად, შიშის ხარია ირგვლივ, ამბობს უფალი. 6. ვერ გაიქცევა მკვირცხლი, ვერ დაუსხლტება ძლიერს; ჩრდილოეთით, ეფრატის პირას წაიფორზილებენ და დაეცემა. 7. ვინ არის ნილოსივით რომ მოდიდებულა, ნიაღვრის წყლებივით რომ ბობოქრობს? 8. ეგვიპტე მოდიდდა ნილოსივით და მდინარეთა წყლებივით ბობოქრობს. ამბობს: მოვიდიდები და დავფარავ მიწას,

დაექცევა ქალაქსა და მის მცხოვრებთ. 9. ამხედრდით ეტლებო! ბრძანებულნი ქუში და ფუტი, ფარის მპყრობელნი და ლიდოელები — მშვილდის მომზიდანნი! 10. დღეს არის უფლის, ჩვენი ღვთის დღე, რომ შერი მიაგოს თავის მტრებს. დაიწყებს შექმას მისი მახვილი და გაძლება, დარწყულდება მათი სისხლით; რადგან საკლავი ექნება უფალს, ჩვენს ღმერთს, ჩრდილოეთის ქვეყანაში, ეფრატის პირას. 11. ადი გალაადს და ბალსამონი მოიტანე, ეგვიპტელო ქალწულო! ამაოდ ახვეებ წამლებს, არ განიკურნები! 12. ხალხებმა ვაიგონეს შენი ხმა, აავსო მიწა შენმა კივილმა, როცა ძლიერი შეეჯახა ძლიერს და ორივენი ერთად დაეცნენ. 13. სიტყვა, რომელიც უთხრა უფალმა იერემია წინასწარმეტყველს ნაბუქოდონოსორის, ბაბილონის მეფის, მოსელაზე და ეგვიპტის ქვეყნის დამარცხებზე: 14. გამოაცხადეთ ეგვიპტეში, გააგონეთ მიგდოლს, გააგონეთ ნოფს და თახფანხეს, უთხარი: დადექ და მოეშხადე, რადგან ყველაფერს შექმას მახვილი შენს გარშემო! 15. რატომ დამხობილა შენი ძლიერი და ვეღარ დგება? უფალმა ჩამოაგდო. 16. გაამრავლა წაფორზილებულნი, ერთმანეთზე ეცემიან და ამბობენ: ადექი და დაბრუნდი. შენს ხალხთან და შენს სამშობლო ქვეყანაში, თავი აარიდე სასტიკ მახვილს. 17. დაარქვეს სახელად ფარაონს, ეგვიპტის მეფეს - ხმაური. გაეპარა მას დათქმული ყამი. 18. ცოცხალი ვარ, ამბობს მეფე, რომლის სახელი ცაბოთ უფალია; როგორც თაბორი მთათა შორის, როგორც ქარმელი ზღვისპირისა, ის მოვა. 19. მოამზადე საყარბო ბარგი, ეგვიპტელო ასულო რადგან უდაბნოდ იქცევა ნოფი, გადაიხრუება, გაუკაცურდება. 20. შევნიერი ფურია ეგვიპტე. ჩრდილოელიდან მოდის უბედურება. მოდის 21. მისმა მოჭამავიერებმაც, ბაგის ხარებივით რომ იყენენ, ზურგი უჩვენეს

და ერთად გაიქცნენ, არ დადგნენ, რადგან უწია მათ უბედურების დღემ, განკითხვის ჟამმა. 22. გველივით ასინდებმა, როცა ლაშქრით გამოემართება, ტყის გამოკაფივით ცულებით მოადგება. 23. გაჩეხავენ მის ტყეს, ამბობს უფალი, რადგან გაუვალია ჭგი; კალიაზე მეტნი არიან, არა აქვთ სათვალავი. 24. შერცხვენილი იქნა ეგვიპტის ასული, ჩრდილოეთის ხალხს ჩაუვარდა ხელში. 25. ამბობს ცაბაოთ უფალი, ისრაელის ღმერთი: ამა, დავსჯი თებელ ამონს, ფარაონს, ეგვიპტეს, მის ღმერთება, მის მეფეებს, ფარაონს და მის მოიმედეთ. 26 ჩავადებ მის მესისხლეთა — ნაბუქოდონოსორის, ბაბილონის მეფის, და მის მსახურთა ხელში. მერე კი ძველებურად დასახლდება, ამბობს უფალი. 27. შენ ნუ გეშინია, ჩემო მსახურო იაკობ, ნუ ფრთხი, ისრაელ, რადგან, ამა, და შენ იხსნი შენს შორეთიდან და შენს მოდგმას მისი ტყვეობის ქვეყნიდან. და დაბრუნდება იაკობი და იცხოვრებს მშვიდად და მყუდროდ, არავინ იქნება დამაფრთხობელი. 28. ნუ გეშინია, ჩემო მსახურო იაკობ, ამბობს უფალი, რადგან შენთანა ვარ. ბოლოს მოგვლენ ყველა ხალხს, ვისთანაც მყავებარ გაგდებულნი; შენ არ მოვიღებ ბოლოს, ოღონდ დავსჯი სამართლიანად, დაუსჯელს არ დავტოვებ.

თავი ორმოცდამეხუთე

1. უფლის სიტყვა, რომელიც იყო იერემია წინასწარმეტყველის მიმართ ნათქვამი, ვიდრე ფარაონი დაზას დაატყვედა. 2. ასე ამბობს უფალი: ამა, მოდიდდება წყალი ჩრდილოეთიდან და გადატყავა წამლევად ნიაღვრად. და წალევებს ქვეყანას და ყველაფერს, რაც მასზეა, ქალაქებს და მის მცხოვრებთ. აკვილდება ადამის მოდგმა და მოთქმის მოპყვებიან ქვეყნის მცხოვრებნი, 3. მისი რაშების თქარუნზე, მი-

სი ეტლების გრუნუნზე, ფელებს ვრიალზე მამები ვედერ მუტგუფუნუნშელებს, რადგან ხელებმ მსაჩიქტყეფებათ. 4. იმ დღისთვის, რომელიც მოვა ფილისტიმელთა გასაძარცვაად, ტვიროსისა და ცილონისთვის უკანასკნელი შეშის წასართმევად, რადგან გააძარცვნებს უფალი ფილისტიმელთა ნატამალს — კუნძულს. 5. გაქაჩლდა დანა, გატილდა აშველონი და მათი ხეობის ნატამალი. როდემდის უნდა იწყულლებდე თავს? 6. ო, უფლის მახვილი! როდის დაცხრები? ჩაეგე ქარქაშში, დაწუნარდი და დადუმდი. 7. როგორ დაცხრები? უფალმა მიუშვა აშველონზე და ზღვისპირეთზე. იქ განაწესა.

თავი ორმოცდამეხუთე

1. მოამბზე, ასე ამბობს ცაბაოთ უფალი, ისრაელის ღმერთი: ვაი ნებოს, რადგან გაძარცვულია იგი! გაწბილებულია და აღებული კირიათაიმი! გაწბილებულია ციხე-სიმაგრე და დაქცეული. 2. წარხდა შობის დიდება, აეს უზრახვენი ხეშბინში: წავიდეთ, მოვსპოთ მისი სახსენებელი! შენც დაფუძნები, მადმენა, მახალი მოგდევს უკან! 3. კვილის ხმა ისმის ხორონამირდან, იავარყოფა და დიდი დაქცევა! 4. განადგურდა შობის აკვილდნენ მისი პატარები. 5. რადგან ტირილით აღიან ლუხითის მადლობზე; რადგან შეცხადების კვილი ესმით ხორონამის დაღმართებზე. 6. გაიქცეთ, თავს უშველეთ! ბუჩქივით მარტოსული იქნებით უდაბნოში. 7. რადგან შენი ნახელავის და საგანძურის იმედი გქონდა; შენც შეგვიპყრობენ და ქამოშიც დატყვევდება, მისი ქურუმები და მთავრებიც თან მოპყვებიან. 8. მოადგება მძარცველი ყოველ ქალაქს, არც ერთი ქალაქი არ გადარჩება; დაიღუბება ველმინდორი, განადგურდება ვაკები, როგორც ნათქვამი აქვს უფალს. 9. მივცით ფრთები შობას, რომ გაფრინდეს, რადგან უდაბნოდ გადაიქცევა და განა-

დგურდება. 10. წყველიმც იყოს, ვინც დაუდევრად აკეთებს უფლის საქმეს! წყველიმც იყოს, ვინც აკავებს მახვილს სისხლისაგანს! 11. უშფოთველად იყო მოაბი ისურმიდანვე, თავის დვრიტაზე განისვენებდა. კურკულიდან კურკულში არ გადადებულა და გადასახლებაში არ წასულა. ამიტომაც შეაჩერა თავისი გემო და სუნი არ შეუცვლია. 12. ამიტომ, აბა, დგება ფამი, ამბობს უფალი, რაკა გადამიღებლებს მიუვჯავნი და გადაიღებენ მას, დაუცარიელებენ კურკულს და ტიკებს დაუხევენ. 13. გაწბილდება მოაბი ქამოშის გამო, როგორც გაწბილდა ისრაელის სახლი ბეთელთა გამო, რომელსაც ესაგდა. 14. როგორღა ამბობთ: გმირები ვართ, ძლიერი მებრძოლები ვართო? 15. გაძარცულია მოაბი და მისი ქალაქები; მისი რჩეული ვაჟაკები სასაკლაოზე წაივინენ, ამბობს მეფე, რომლის სახელიცაა უფალი. 16. ახლოსაა მოაბის აღსასრული, გაძალებით მოიქჳარის მისი უბედურება. 17. დაიტრეტ იგი, მეზობლებო, და მისი სახელიც მკნობელნა, იყვირეთ: როგორ შეიმეტსრა ძლიერი კვერთხი, დიდებული არგანი! 18. ჩამოდი დიდებიდან და დაჭექი გვაღვიანში, დიბონის მკვიდრო, რადგან შენ მოგადგა მოაბის მძარცველი და ციხე-სიმაგრეები დაგიქცია. 18. გზაზე დადექი და თვალი ადევნე, ყაროყერის მკვიდრო! ჰკითხე გამოქვეულს და თაუდახსნილს, ჰკითხე, რა მოხდა-თქო? 20. გაწბილებულია მოაბი, რადგან დაიქცა იტირეთ და იყიელეთ, აქნეთ არონში, რომ გაძარცულია მოაბი. 21. სასჯელმა უწია დაბლობ ქვეყანას — ხოლონს, იაკას და მეფაყათს, 22. დიბონს, ნებოს და ბეთ-დიბლათაიმს, 23. კარიათაიმს, ბეთ-გამულს და ბეთ-მეყონს, 24. კერიოთს, ბოტრას და მოაბის ყველა ქალაქს, შორეულსაც და წახლობელსაც. 25. რქა მოგვეთა მოაბს და მკლავი მოტყდა, ამბობს უფალი. 26. დაათრეთ იგი, რადგან გაუმედიდურდა უფალს. იგორავენს მოაბი თავის ნარწყევში და ისიც სამასხრო

შეიქმნება. 27. განა სამასხროდ არ ეყავა ისრაელი? განა ქურჭელის მსგავსად იქნება? 28. დასტოვეთ ქალაქები და კლდეებში დასახლდით, მოაბის იყიდნოს! იყავით მტრედებოვით, საპარალის კიდევებზე რომ იმუდებენ 29. გვსმენია მოაბის ყოფა, მეტრეტი სიამაყე, მისი ქედმაღლობა, და მისი ამპარტაუნობა, მედიდურობა და დიდგულობა. 30. მე ვიცი, ამბობს უფალი, მისი სიყოფე, ფუჭი ჭადილი და ფუჭი საქმე. 31. ამიტომაც ვივალალებ მოაბზე და კვილის აეტებ მთელს მოაბზე. იგლოვებენ კირ-ხერესს კაცებს. 32. იყურებენ მეტად დაგიტრებ, სიბმას ვენახო! შენი ლერწები ზღვამდე აღწევს, იყურების ზღვამდე. მძარცველი შეესია შენს ადრეულ ნაყოფს და მოსავალს. 33. ღებნა და სიხარული წაერთვა ქარმელს და მოაბის ქვეყანას; გაეპარობ ღვინოს საწნახელიდან, აღარ დაწურავენ შეძახილით: ჰედადი! ჰედადი! აღარ გაისმება ჰედადის შეძახილი. 34. ხეშბონის კვილის ელყალამდე, იაკამდე ბანი მისცეს ცოლარიდან ხორონაიმამდე და ყველათშელიშამდე: რადგან დაწყდება ნიშირის წყლებიც. 35. და მუსრს გავევლებ მოაბში ყველას, ამბობს უფალი, ვისაც გორაკზე მსხვერპლი მიაქვს და უქმევს თავის ღმერთებს. 36. ამიტომ მიკენისის სტვირივით გული მოაბზე; მიკენისის სტვირივით გული კირ-ხარესის ხალხზე, რადგან დაელუბათ მთელი მონაგარი. 37. გადაპარსული აქვს ყველას თავი, მოკვეცილი აქვს ყველას წვერი, დახოცილი აქვს ყველას ხელები და წელზე ჭვალო არტყია. 38. მოაბის ყველა ბანზე და მის ყველა მოედანზე გლოვის ხმა ისმის, რადგან მე დაველწე მოაბი უსარგებლო კურკელივით, ამბობს უფალი. 39. როგორ დაიქცა, როგორ იბრუნა ზურგი მოაბმა! თავი შეირცხვინა და შეიქნა მოაბი სამასხროდ და შესაზარად გსრეშემოთათვის. 40. რადგან ასე ამბობს უფალი: აბა, არწივივით აფრინდება და

ფრთებს გადაშლის მოაბზე. 41. დაიპყრობენ ქალაქებს და ციხე-სიმაგრეებს დაიპყრენ; მოაბელი ვაჟაკების გული მშობიარე დედაკაცის გულოვით გახდება იმ დღეს. 42. გაქრება მოაბის სახსენებელი, რადგან გაუმედიდურდა უფალს. 43. შიში და ხარო და ხაფანგი მოგელის, მოაბის მკვიდრო! ამბობს უფალი. 44. შიშისგან გაქცეული ხაროში ჩავარდება, ხაროდან ამოსული ხაფანგში გაებმება, რადგან მოვაწევ მოაბზე მისი განკითხვის წელიწადს, ამბობს უფალი. 45. ხეშმონის ჩრდილს შეაფარებს თავი ღონემიხილიმა ლტოლვილებმა, მაგრამ ცეცხლი გამოტყვრა ხეშმონიდან და ალი სიხონის შეაგულიდან, და საფეთქელი შეუტრუსა მოაბს და თხემი შფოთის ამტეხთ. 46. ვიი შენ, მოაბო! დადილუპა ქამოშის ხალხი, რადგან ტყვედ წასახსეს შენი ვაჟები და ასულეები. 47. მაგრამ დავაბრუნებ მოაბის მოტაცებულს უკანასკნელ დღეებში, ამბობს უფალი. აქამდეა მოაბის განაჩენი.

თავი ორმოცდამეცხრე

1. ყამონიანებზე. ასე ამბობს უფალი: ნუთუ შეილები არა ჰყავს ისრაელს? ნუთუ არა ჰყავს მემკვიდრე? აბა რატომ დაიმკვიდრა მალქომმა ვადი და დასახლდა მისი ხალხი ვადის ქალაქებში? 2. ამიტომაც, აბა, დადგება ესაი, ამბობს უფალი, როცა ომის ყოენას გავაგონებ ყამონიანთა რაბათს და უკაცრიელ ბორცვად გადაქცევა, და მისი დაბასოფლები ცეცხლში გადაიბუგება: ისრაელი დაიმკვიდრებს მათ სამკვიდრებელს, ამბობს უფალი. 3. მოთქვამდე, ხეშმონო, რადგან გაძარცულია ღაი. ჰკოოდეთ, რაბათელო ქალებო, ჩაიციეთ ჩვალო, მოთქვამდეთ და ფარებ-ფარებ წაწალბდეთ! რადგან ტყვეობაში წავა მალქომი და მისი ქურუმები და მთავრები მათთან ერთად. 4. რად იყვენინი შენს ძალას,

შენს მიხილ ძალას, განდგომილო ასულო, საგანძურების ემუდრე, რამ გავსეს: ვინ მოვაო ჩემთან? 5. აბა, დადგება შიშის ზარს, ამბობს უფალი, ცაბოთ ღმერთი, ყოველის მხრიდან; ყველანი ცალ-ცალკე განიდენებით და ველარაგინ შეგკრებთ გზადაკარგულებს. 6. მერე კი დავაბრუნებ ყამონიანთა წარტაცებულს, ამბობს უფალი. 7. ედომზე. ასე ამბობს ცაბოთ უფალი: ნუთუ აღ არ არა სიბრძნე თემანში? ნუთუ გაცუდდა გონიერთა თათბირი და დაიკარგა მათი სიბრძნე! 8. გაიქეციოთ, გაბრუნდით, ქვაბებში შეიხიზნეთ, დედანის მკვიდრო რადგან უბედურება მომაქვს ესავისთვის, მისი განკითხვის ესაი. 9. ყურძნის მკრეფანეიც რომ შემოგვეყოდნენ, ორიოდე კუფხალი მათაც გადაჩებოდათ, ღამის ქურდები მხოლოდ თავის სამყოფს დაიტაცებდნენ. 10. რადგან მე გავძარცვე ესავი, გამოვაგმზეურე მისი დარანები, რომ ველარ დიშალოს. განადგურდა მისი მოდგმა, მთაი ძმები და მეზობლები — არავინ დარჩა. 11. დისტოვე შენი ობლები, მე ვარჩენ მათ; ჩემი იმედი ჰქონდეთ შენს ქვრივებს. 12. რადგან ასე ამბობს უფალი: აბა, იმან დასცალა თასი, ვისაც მისი შესმა არ ედო ვალად, შენ კი გინდა დაუსჯელი დამარჩე? არ დარჩები დაუსჯელი, უმკველად შესვამ. 13. რადგან ჩემს თავს ვფიცავ, ამბობს უფალი, რომ საფრთხობელი, სამარცხვინო, უკაცრიელი და შესაჩვენებელი გახდება ბოკრა და უდაბნოდ გადაიქცევიან მისი დაბასოფლები სამარადისოდ. 14. ხმა მიმწვედა უფლისგან და მიცნებები დაეგზავნათ ხალხებს; შეიკრიბეთ და წადით მის წინააღმდეგ, აღდგით საბრძოლველად! 15. რადგან, აბა, დაგამიკრე ხალხთა შორის, საქულველი ხარ ღამის მოდგმაში. 16. შენმა კერპმა შეგაცდინა, შენმა გულზეიადობამ; კლდის ნაბრალბში დასახლებულხარ, მაღლა მთაზეა შენი სადგომი. არწიევიეთ მაღლა რომ მოიწყო ბუდე, იქიდანაც ჩამოგაგდებ, ამბობს უფალი. 17. საფრთხობელად იქ-

ცევა ედომი, შეძრწუნდება ყოველი ჩა-
მელელი და სტვენას მოჰყვება, მისი
ჭრილობების შემხედვარე. 18. რო-
გორც დაიქცენ სოდომი და გომორა და
მისი მეზობელი დაბებო, ამბობს უფალი,
ასევე კაციშვილი არ გაიჩრდება იქ და
არც არავინ დასახლდება. 19. აჰა, ლო-
მით გამოდის იგი იორდანეს ჭალები-
დან ნოყიერა სამოვრებისკენ. წამისყო-
ფაში გავაქცევ ქვეყნიდან და ჩემს რჩე-
ულს ჩავაბარებ მათ. რადგან ვინ არის
ჩემი მთავარი? ვინ რას მიბრძანებს? რო-
მელი მწყემსია, წინ რომ დამიდგეს? 20.
ამიტომ მოისმინეთ უფლის განაჩენი,
რომელიც ედომს განუჩინა და ზრახვანი,
რაც თემანის ხალხზე განიზრახა: ნახეთ,
თუ არ წაათრიონ ისინი მწყემსის ბიჭე-
ბმა, თუ თავზე არ დაუმზონ ფარეზები!
21 მათი დაცემის ხმა მიწას შეარყევს,
მისი კვიცილი მეწამულ ზღვას მისწვდე-
ბა. 22. აჰა, აიწევა როგორც არწივი, გა-
ფრინდება და ფრთებს გადმოშლის ბო-
ცრაზე. ედომელ ვაჟაკათა გული მშო-
ბიარე დიაკთა გულივით გახდება იმ
დღეს. 23. დამასკოზე. გაწბილდნენ ხა-
მათი და არფადი, რადგან ცუდი ამბები
მოუვიდათ, შეშფოთდნენ; ზღვაზე ლე-
ლვა და ვერ ისვენებენ. 24. შედრკა
დამასკო, ზურგი იბრუნა და გაიქცა, კა-
ნკალმა აიტანა, ტყვიელმა და კრუნჩხვამ
დაუარა მშობიარე ქალივით. 25. რო-
გორც ვერ გადარჩა დიდების ქალაქი, ჩე-
მი მხიარული სადგომი! 26. ამიტომაც
დაეცემიან ქაბუკები მის მოედნებზე
და ყველა მებრძოლი გაწყდება იმ
დღეს, ამბობს ცაბაით უფალი. 27.
ცეცხლს წაფუკიდებ დამასკოს გალავანს
და შეჭამს იგი ბენ-ჰადადის ბალატებს,
28. კედარზე და ხაცორის სამეფოებზე,
რომლებიც ნაბუქოდონოსორმა, ბაბი-
ლონის მეფემ დაამარცხა, ასე ამბობს
უფალი: აღდექით და დალაშქრეთ კე-
დარი და გაძარცვეთ აღმოსავლენი.
29. წაიღებენ მათ კარგებსა და ცხვარს,
დაიტაცებენ მათ კრეტსამელებს, კურ-
კლუულს და აქლემებს. თან მიაყვარე-
ბენ: შიშია ირგვლივ! 30. გაიქცეით, იჩ-

ქარეთ, ქვაბებში შეიხიზნეთ, ხაცორის
მკვიდრო! ამბობს უფალი, რადგან ვინ-
თბირი ქნა ნაბუქოდონოსორმა, ხაცო-
რის მეფემ, თქვენს წინააღმდეგ და გა-
ნის მეფემ, თქვენს წინააღმდეგ და გა-
ნიზრახა თქვენს წინააღმდეგ. 31. აღე-
ქით, დალაშქრეთ უზრუნველი ხალხი,
იმედიანად მცხოვრებნი, ამბობს უფალი.
არც კარები აქვთ, არც ურდული —
მარტოდმარტო სახლობენ. 32. დიტა-
ცებენ მათ აქლემებს და ნადავლად წა-
ასხამენ ურიცხვ საქონელს; ოთხივე ქარ-
ისკენ გაფანტავ საფეთქელშეკრეკილ-
ებს და ყოველის მხრიდან მოვუტლენ
უბედურებას, ამბობს უფალი. 33. ტუ-
რების ბუნაგად იქცევა ხაცორი, უდაბ-
ურ ადგილად უყენისამდე! არ იცხოვრ-
ებს იქ კაციშვილი და ადამიანი აღარ და-
სახლდება. 34. უფლის სიტყვა, რომელ-
იც იყო იერემია წინასწამეტყველის მი-
მართ ნათქვამი ელამზე იუდას მეფის,
ციდეას მეფობის დასაწყისში. 35. ასე
ამბობს ცაბაით უფალი: აჰა, დაღვწავ
ელამის მშვილდს, მისი ძლიერების და-
საბამს, 36. მივუშვებ ელამზე ოთხ ქარს
ცის ოთხივე კიდიდან და ამ ოთხივე ქა-
რისკენ გაფანტავ მათ. არ იქნება ისეთი
ხალხი, რომელთანაც არ მივიდეს გაფა-
ნტული ელამი. 37. შიშის ზარს დაეცემ
მათ მტრებისა და მესისხლეთა წინაშე;
მოუველენ უბედურებას, ჩემს ცეცხლო-
ვან რისხვას, ამბობს უფალი. მახვილს
დავადევნებ უკან, ვიდრე არ მო-
ვეულებ ბოლოს. 38. ელამში დავიდგამ
ჩახტს და აღვევი იქიდან მეფეებს და
მთავრებს, ამბობს უფალი. 39. ბოლოს
კი დავაბრუნებ ელამის წარტყვევნილს,
ამბობს უფალი.

თავი ორმოცდამათი

1. სიტყვა, რომელიც თქვა უფალმა
ბაბილონზე, ქალდეელთა ქვეყანაზე,
წინასწამეტყველ იერემიას ხელით; 2.
გამოაცხადეთ ხალხებში და ასმინეთ,
აღმართეთ დროშა, ასმინეთ, არ დაფა-

როთ, თქვით: აღებულთა ბაბილონი, გაწილელთა ბელი, დამხოზილია მეროდაქი. გაწილდნენ მისი კერპები, დამხოზილია მისი ქანდაკებები. 3. რადგან მოადგა მას ხალხი ჩრდილოეთიდან, რომ უდაბნოდ აქციოს მისი ქვეყანა და აღარ იყოს მცხოვრები მასში; კაციდან პირუტყვამდე ყველანი წაივლენ, გადაიხვეწებიან. 4. იმ დღეებში და იმხანად, ამბობს უფალი, მოივლენ ისრაელიანები და იუდაიანები, ერთად მოჰყვებიან გამუდმებით ტირისს და ძებნას დაუწყებენ უფალს, თავიანთ ღმერთს. 5. სიონის გზას იკითხავენ. აქეთ ექნებათ პირი; მოვლენ, რომ შეიკრან უფალს საუკუნო, დაუფიქარი აღთქმით. 6. დაკარგული ცხვარია ჩემი ხალხი, მწეშებმა აუროეს გზაკვალი. მთებზე ახეტიალებენ, მთიან გორაკებზე გადადიან, თავისი სამოვარი დაივიწყეს. 7. ყოველი მათი მშობნელი ქაშს მათ და მათი მტრები ასე ამბობენ: ჩვენ ბრალი არა გვაქვს, რადგან მათ შესცოდეს უფალს — სიმაართლის სამყოფელს და უფალს — მათი მამა-პაპის იმედს. 8. გადაიკარგეთ ბაბილონიდან და ვადით ქალდეველთა ქვეყნიდან; ერკვლებად იქმენით ფარის წინ. 9. რადგან, აჰა, აღძვრავ და მივაყენებ ბაბილონზე დიდი ხალხების უროლებს ჩრდილოეთის ქვეყნიდან; დაეწყობან მის წინააღმდეგ და ტყვედ ჩავარდება. მათი ისრები გამოცდილი მებრძოლებია, ხელცარიელი არ ბრუნდებიან უკან. 10. ნადავლად გადაიქცევა ქალდეველთა ქვეყანა, ყოველი დამტაცებელი მისი გაძლება, ამბობს უფალი. 11. რადგან მხიარულობთ, რადგან ხალისობთ, ჩემი სამკვიდროს მძარცველებო; რადგან კენტრუშობთ ხოსსავით მწვანეზე და ცხენებით კიხვინებთ. 12. დიდად გაწილდა თქვენი დედა, შერცხვენილია თქვენი მშობელი, აჰა, ხალხების მომავალი: უდაბნო, ხრიოკი და ტრამალი. 13. უფლის რისხვის გამო აღარ დასახლდება, ერთიანად გაუდაბურდება ყველა, ვინც ჩაუვლის ბაბილონს,

შეკრწუნდება და დაუსტეებს, მის წყლულების შემხედვებელს. 14. ვინც შემოეწყვეთ ბაბილონს, ვინც მისი მშვილდის მომზიდველია! დაუშინეთ, ნუ დაგვანებათ ისრები, რადგან შესცოდა უფალს, 15. დაეცი თყინა მის ირგვლივ; ხელი ჩამოუშვა, გადაიქცნენ მისი ბურჯები, ჩამოიქცნენ მისი კედლები, რადგან ეს უფალს შეტრისგებაა. მიავეთ შური, როგორც იქცეოდა, ისე მოექცეთ. 16. ამოკვეთეთ მთესველი ბაბილონიდან და ნამგლის დამჭერი მკათათვენი. შემშუკერელის მახვილისგან ყველამ თავის ხალხს შეაფაროს თავი და ყველა თავისი ქვეყნისკენ გაიქცეს. 17. გაბნეული ცხვარია ისრაელი, ღომმა დაფანტა; ჯერ აშურის მეფე ქამდა მას, ბილოს ნაბუქოდნოსორმა, ბაბილონის მეფემ, დაუმტვრია ძვალი. 18. ამიტომ ასე ამბობს ცაბაით უფალი, ისრაელის ღმერთო: აჰა, დაესვი ბაბილონის მეფეს და მთა ქვეყანას, როგორც აშურის მეფე დაესაჯე. 19. დაეპარუნებ ისრაელს თავის სამოვარზე და იბალახებს ქარმელზე და ბაშანზე; ეფრემის მთებში და გალაადში განცხრება მისი სული. 20. იმ დღეებში და იმ ხანად, ამბობს უფალი, მოიკითხება ისრაელის ბრალი და აღარ იქნება; იუდას — ცოდვა და არ აღმოჩნდება, რადგან ყველას ვაპატიებ; ვისაც კი დავარჩენ. 21. დაეცი მერათაიმის ქვეყანას და ფუკოდის მცხოვრებთ; გაანადგურე და ააოხრე მათ უკან ყველაფერი, ამბობს უფალი. ყველაფერი ისე გააკეთე, როგორც გიბრძანე. 22. ბრძოლის ხმა ისმის ქვეყანაში და დიდად დაიქცევა! 23. როგორ გადატყდა და დაილეწა მთელი ქვეყნის ურო! როგორ გადაიქცა საფრთხობელად ბაბილონი ხალხთა შორის! 24. მახე დაგიკე და გაეპი კიდევ, ბაბილონო, შენ კი ვერ მიხვდი; მოგძებნეს და შეგიპყრეს კიდევ, რადგან უფალს აუჯანყდი. 25. გახსნა უფალმა თავისი საგანძური და გამოიტანა თავისი რისხვის საჭურველი: რადგან საქმე აქვს

უფალს, ცაბაოთ ღმერთს, ქალდეველთა ქვეყანაში. **26.** შედით იქ ქვეყნის ყოველი კუთხიდან, გახსენით მისი ბედლები, მწასავით გაღუწეთ და ააოხრეთ, რომ ნატამალი აღარ დარჩეს! **27.** მახვილს მიეცით მისი ხარება, ჩაუდინენ სასაჯლოდ! ვაი მათ, რადგან დადგა მათი განკითხვის ეამი! **28.** აჰა, მოისმის ხმა გაქვეულთა და ლტოლილთა ბაბილონის ქვეყნიდან, რომ ემცნოს სიონზე უფლის, ჩვენი ღმერთის შურისგების ამბავი, შურისგებისა მისი ტაძრის გამო! **29.** შეპყარეთ მოსაზარი ბაბილონის წინააღმდეგ, ყოველი მშვილდის მომზიდველი. გარს შემოადექით, არავინ გაგეკცეთ! მოუხლეთ მისი საქმისამებრ! როგორც იქცეოდა, ისე მოექცეთ, რადგან უფალს გაუმედიდურდა, ისრაელის წმიდას. **30.** ამიტომ დაეცემა მისი ჯაბუკება ქუჩებში და ყველა მისი მეომარი დაიღუბება ამ დღეს, ამბობა უფალი. **31.** აჰა, მოედევარ შენზე, მედიდურო, ამბობს უფალი, ცაბაოთ ღმერთი, რადგან დადგა შენი დღე, შენი განკითხვის ეამი! **32.** წაფორბილდება მედიდური და დაეცემა, და არავინ იქნება მისი ამყენებელი. და ეცეხლს წაუეკიდებ მის ქალაქებს და შექვამს მის შემოგარენს. **33.** ასე ამბობს ცაბაოთ უფალი: დათრგუნული არიან ისრაელიანები და იფილანებიც; მაგრად უჭირავთ ისინი მათ დამატუევართ, არ უნდათ მათი გაშვება. **34.** მაგრამ ძლიერია მათი გამომსყიდველი, ცაბაოთ უფალია მისი სახელი. ის გაიკითხავს მათ საქმე. რათა ქვეყანას შევწა-მსცეს და შეაქწუნოს ბაბილონის მცხოვრებნი. **35.** მახვილი ქალდეველებს, ამბობს უფალი, და ბაბილონის მცხოვრებთ, მის მთავრებს და მის ბრძენკაცებს! **36.** მახვილი მოსნებს და შეიშლენბიან, მახვილი ვაკეკაცებს და დაფრთხებიან! **37.** მახვილი მის ცხენებს და მის ეტლებს, მოსკრელ ხალხს და დიაცებად გადაიქცევიან! მახვილი მის საგანძურებს და გაიძარცვებიან. **38.** გვალვა მის წყლებს და დაშრებიან, რადგან ეკრებების ქვეყანა და შეიშალნენ ეკრბე-

ბიზგან. **39.** ამიტომ დაიბუღდებენ იქუღბნოს მხეცემა ტურეფრქუწუწუწუწადა სირაქლები დაიბუღდებენ: **40.** როგორც დაეკცა ღმერთმა სოდომ-გომორი და მათი დაბები, ამბობს უფალი, ასევე ერთი კაციც არ დასახლდება იქ და კაციშვილი არ იცხოვრებს მასში. **41.** აჰა, ხალხი დაიძრა ჩრდილოეთიდან, დიდი ტომი; ძლიერი მეფეები აღდგებიან ქვეყნის კიდებოდას. **42.** მშვილდი და შუბი უპყრით ხელში; ასტიკნი არიან და შეუბრალებელნი; მათი ხმა ზღვის ღრიალია, ცხენებზე სხედან; როგორც ერთი კაცი, შხად არიან შენთან საბრძოლველად, ბაბილონის ასულთ! **43.** მოესმა ბაბილონის მეფეს ამბავი და დაუძაბუნდა ხელი ტყვიელმა შეპყრო, კრუნჩხვამ შშობიარე ქალივით. **44.** აჰა, ლომივით წამოვიდა იორდანეს შამბნარიდან სამოვრებისაკენ; ერთ წაშს გააქცევს მათ მისგან და ჩემს რჩეულს ჩავაბარებ; რადგან ვინ არის ჩემი მგავსი და ვინ რას მიბრძანებს? რომელი მწყემსი დამიდგება წინ? **45.** ამიტომ ვათონეთ უფლის განაჩენი, რომელიც გაუჩინა ბაბილონს, და მისი ზრახვანი, ქალდეველთა ქვეყნის წინააღმდეგ რომ განაზრახა! თუ არ წაათრონ ჯოვის ბატარებმა, თუ არ დაუძმონ თავზე ბინები! **46.** მოვაბაბილონის აღების ამბავი და შეპყრუნდება ქვეყანა, კვილის ხმა გაისმება ხალხებში.

თავი ორმოცდამეთერთმეტი

1. ასე ამბობს უფალი: აჰა, აღდგრავ ბაბილონზე და ლებ-კაშაის მცხოვრებლებზე განადგურებს უფალს, **2.** და მივეუსევ ბაბილონს განაივებლებს და განაივებენ მის, და გააპარტახებენ მოს მიწას, რადგან შეესევთან ყოველის მხრიდან გასაქირის ეამს **3.** ნუ მოზიდავს მშვილდს მშვილდის მოზიდველი, ნუ გადიდგულდება თაყის ქვეშაში! ნუ შეიბრალებთ მის ჯაბუკებს, განადგურეთ მთელი მისი ლაშქარი!

4. დაეცვიან დახოცილნი ქალდეველთა ქვეყანაში და განგმირულნი მის ქუჩებში. 5. რადგან არ დაიბლებულან ისრაელი და იუდა თავისი ლეთისგან, ცაბაოთ უფლისგან, თუმცა სავსეა მათი ქვეყანა ცოდვებით ისრაელის წმოდის წინაშე. 6. გაიქეციოთ ბაბილონიდან და ყველამ თავის თავს უშველოს. არ დაიღუპოთ მისი სასჯელათ, რადგან ეს უფლის განკითხვის ეამია, ის მიუხლავს მას სამაგიეროს. 7. იქროს თათი იყო ბაბილონი უფლის ხელში მთელი ქვეყნის დამართებელი; მის ღვინოს სვამდნენ ხალხები, ამიტომაც გაშმაგდნენ ხალხები. 8. უეცრად დაეცა ბაბილონი და დაიღუწა; ივალაღეთ მასზე, მიიღეთ ბაღში მისი ქრილობისათვის, იქნებ განიკურნოს. 9. იმკურნალობდით ბაბილონს და არ განიკურნა. მოეშვიოთ და წაუღეთ ჩვენი ჩვენს ქვეყანაში, რადგან ცას მისწვდა მისი საჯელი და ღრუბლებამდე აიწია. 10. უფალმა გამოიტანა ჩვენი სიმართლე; წაუღეთ და გავაცხადოთ სიონზე უფლის, ჩვენი ღვთის, ნამოქმედარი. 11. წვერი წაუშახეთ ისრებს, აავსეთ კაპარკები; აღძრა უფალმა მიდიელ მეფეთა სული, რადგან ბაბილონის დაღუპვა განიზრახა; რადგან უფლის შურისგებაა ეს, შურისგება მისი ტაძრის გამო. 12. აღმართეთ ბაერაყი ბაბილონის ზღუდეთა წინაღმდეგ; გაამაგრეთ დაცვა, დააყენეთ ყარაულები, მოაწყვეთ საფრები, რადგან რაც განიზრახა უფალმა, გააკეთებს, რაც ბრძანა ბაბილონის მცხოვრებლებზე. 13. დიდი წყლების პირას დამკვიდრებულთ, განძმარავალთ, მოვიდა შენი აღსარული, ბოლო მოეღო შენს სიხარბეს! 14. თავისი თავი დაიფიცა ცაბაოთ უფალმა; აგავსებ ხალხით კალიასავით და გამარჯვების ყიფინას დასცემენ შენს თავზე. 15. მან შექმნა ქვეყანა თავისი ძალით, დაამყარა სამყარო თავისი სიბრძნით და თავისი გონებით ცა გადაკიმა. 16. მის ხმაზე ცაში ხმაურობენ წყლები და ღრუბლებს წამოკრებს ქვეყნის კიდებიდან; საწვიმრად ანებს

ულვას და ქარი გამოაქვს თავისი საგანძურებიდან. 17. ბრყვენი და მცხირენი თავისი ცოდნით შირსებენ ქვეყანას მკედელი თავისი კერპით, რადგან სიკრუეა მისი გამოზნადობი და სული არ არის მასში. 18. ამაონი არიან ისინი, ცრუნახელაენი; განკითხვის ეამს დაიღუპებიან. 19. მათებური არ არის იაკობის წილხვედრი. რადგან ის ყოველთვის გამოშახველია და ისრაელი მისი სამკვიდრო შტოა, ცაბაოთ უფალია მისი სახელი. 20. ურთა ხარ ჩემთვის — სიბრძოლო იარაღი და შენით ვფანტავ ხალხებს, შენით ვანადგურებ სამეფოებს; 21. შენით ვფანტავ ეტლებს და მათზე ამხედრებულთ; 22. შენით ვფანტავ კაცსა და ქალს, შენით ვფანტავ ბერსა და ყრმას, შენით ვფანტავ ქაბუტს და ქალწულს; 23. შენით ვფანტავ მწყემსსა და მის ჯოგს, შენით ვფანტავ გუთნისდელს და მის გუთნულს, შენით ვფანტავ განმგებელთ და მთავართ. 24. მივეზღავ ბაბილონს და ყოველ ქალდეველს იმ ბოროტების წილ, რასაც სწაღიოდნენ სიონში და თქვენს თვალწინ, ამბობს უფალი. 25. აჰა, შენზე მოედითარ, დამლუპველო მთაო, ამბობს უფალი, მთელი ქვეყნის დამლუპველო! ხელს მოგიღერებ და კლდეზე გადმოგაქცევ და ვადაბუტვულ მთად გაგხდი. 26. ქვასაც ვერ აკრეფენ შენგან კუთხისთვის და ვერც საძირკვლისთვის, რადგან სამუდამოდ გაუღაბურდები, ამბობს უფალი. 27. აღმართეთ ბაერაყი ქვეყანაში, ჩაბერეთ ბუჯს ხალხთა შორის, დაულოკეთ ხალხები მასთან სიბრძოლველად, შეპყარეთ მის წინააღმდეგ არაბატის, შინის და კმქენახის სამეფოები, დაადგინეთ სარდალი მის წინააღმდეგ, მიუსიეთ ცხენები ჭაგარაშლილ კალიასავით. 28. დალოკეთ მის წინააღმდეგ ხალხები, მიდიის მეფენი, მისი ნაცვალნი და ყოველი მისი მთავარი მისი სიბრძნეების ყოველი ქვეყანა. 29. ირყვეა მიწა და იკრუნჩხება, რადგან ეწია ბაბილონს უფლის განზრახუ-

ლი, რომ უდაბნოდ აქციოს ბაბილონის ქვეყანა და გააუცაცუროს. **30.** შეწყვიტეს ბრძოლა ბაბილონის მეომრებმა; ჩამსხდარიან ციხე-სიმაგრეებში, დაშრეტილია მათი ძალა, დიაცებად არიან ქვეულნი, გადამწვარია მათი სამყოფელი, დაღუწილია მათი ურდულები. **31.** შიკის შიკრიცი მისდევს, მაცნეს მაცნე მისდევს, რომ ამცნოს ბაბილონის მეფეს, რომ აღებულა ქალაქი ყოველის მზრიდან. **32.** ფონები შეკრულია და ლელიანები ცეცხლში იწვის, მეომრებს თავზარი აქვთ დაცემული. **33.** რადგან, ასე ამბობს ცაბათო უფალი, ისრაელის ღმერთი: ბაბილონის ასული გაააღწეად გამზადებული კალოა; ცოტაც და, დადგება მისი მომკის ქამი. **34.** შემჰამა, და მღეკა ნაბუქოდონოსორმა, ბაბილონის მეფემ, ცარიელ ჭურჭლად მაქცია. გადამყლაბა გველეშაივით, აივსო შიგანი ჩემი ძვირფსეულობით და ამოანთხია. **35.** ჩემი გათელვა და ჩემი ხორცი ბაბილონზეა, ამბობს სიონის მკვიდრი. ჩემი სისხლი ქალდეველებზეა, ამბობს იერუსალიმი. **36.** ამიტომ, ასე ამბობს უფალი: აჰა, დავიცავ შენს სამართალს და შენს გამო ვიძებ შურს; ამოვაშრობ მის ზღვას და დავუშრეტ წყაროს. **37.** ნანგრევებად იქცევა ბაბილონი, ტურების ბუნავად, უდაბურ და სასტყენელ ადგილად, და არავინ იცხოვრებს იქ. **38.** ლომებივით მოჰყვებიან ღრიალს ერთიანად- აბრდღენდებიან ლომის ბოკვერებივით. **39.** როცა გახურდებიან, ლხინს გაუშართავ და დავათრობ, რომ გახალისდნენ და დაიძინონ სამუდამო ძილით, რომ აღარ გაიღვიძონ, ამბობს უფალი. **40.** ჩავრეკავ ბატკნებივით დასაკლავად, ერკემლებივით ვაცებთან ერთად. **41.** როგორ დატყვევდა შეშაქი, როგორ დაიპყრეს მთელი ქვეყნის დიდება! როგორ დაიქცა ბაბილონი ხალხთა შორის! **42.** ზღვა აღდგა ბაბილონზე, მისმა ბიბოქაბმა ზვირთებმა შთანთქვენ იგი. **43.** მისი ქალაქები უდაბნოდ იქცა, ხრიოკ მიწად და ტრამალად, სადაც კაციშვილი არ ცხოვრობს და ადამის ძეს არ გაუვლია,

44. მოვიკითხავ ბელს ბაბილონში და პირიდან ამოვანთხევიანე ბაბილონის და ხალხები შეწყვეტენ მისკენ ღებნს; ბაბილონის კედლებიც დაეცემა. **45.** გაერიდე მას, ჩემო ერო, თავს უშველე უფლის რისხვისაგან. **46.** ნუ შევიდრკებათ გული და ნუ შეგეშინდებათ ხმისა, რომელიც გაეარდება ქვეყანაზე. მოვა ხმა ერთ წელს და ამის შერე სხვა წელს სხვა ხმა მოვა: ძალადობა იქნება ქვეყანაზე, მზრძანებელი მზრძანებლთა წინააღმდეგ აღდგება. **47.** ამიტომ, აჰა, დაადგება ქამი და მოვიკითხავ ბაბილონის კერპებს, სირცხვილში ჩავარდება მთელი მისი ქვეყანა და დახოცილნი ეყრებიან მის- შუაგულში. **48.** იყიეინონ ბაბილონზე ცამ და მიწამ და ყველაფერმა, რაც მათშია, რადგან ჩრდილოეთიდან შეესვინ მას მოახარნი, ამბობს უფალი. **49.** როგორც ბაბილონმა დასცა ისრაელის დახოცილნი, ასე ბაბილონშიც დაეცემიან მთელი ქვეყნის დახოცილნი. **50.** ილტვოდეთ, მახვილს გადარჩენილნი, ნუ დადგებით! შორიდან გაიხსენეთ უფალი და იერუსალიმი მოიგონეთ! **51.** გვრცხვენოდა, გინება რომ გვესმოდა; სირცხვილი ფარავდა ჩვენს სახეს, როცა უცხო თესლი მოადგა უფლის სახლის საფშიდარებს. **52.** რადგან, აჰა, დადგება ქამი, ამბობს უფალი, და მოვიკითხავ მის კერპებს და მთელს მის ქვეყანაში აკვნესდებიან სასიკვდილოდ დაპრილნი. **53.** თუმცა ცად აღზევდება ბაბილონი, თუმცა ზესკნელში დაამყარა თავისი სიმაგრე, ჩემგან მიუვლენ მოახარნი, ამბობს უფალი. **54.** ხმა მოთქმისა გაისმის ბაბილონიდან და დიდი დაქცევისა ქალდეველთა ქვეყნიდან. **55.** რადგან მოახრებს უფალი ბაბილონს და ჩაუხშობს ამპარტავნულ ხმას, ახმაურდებიან მათი ტალღები დიდი წყლებივით, გაისმება მათი გრიალის ხმა. **56.** რადგან დაეცემა მას, ბაბილონს, მოახარი და შეპყრობილ იქნებიან მისი მეომრები; დილეწება მათი მშვილდები, რადგან შურისგების ღმერთია უფალი — მიუზღავს საზღაურს. **57.** დავათრობ მის

მთავრებს და მის ბრძენებას, მის ნაცვლებს, მის განმგებლებს და მის მეომრებს; დაიძინებენ საუკუნო ძილით და ვერასოდეს გაიღვიძებენ, ამბობს მეფე — ცაბაოთ უფალია მისი სახელი. 58. ასე ამბობს ცაბაოთ უფალი: ბაბილონის ფართო კედლები შეირყვება და მაღალი კარიბჭენი ცეცხლში გადაიბუვება. არაფრისთვის იზრომეს ხალხებმა და ცეცხლა გულისთვის დაშვრნენ ტომები. 59. სიტყვა, რომელიც უანდრძა იერემია წინასწარმეტყველმა სერაიას ნერიას ძეს, მახსიას ძეს, როცა ის ციდეკიაჟუსთან, იუდას მეფესთან, ბაბილონში მიდიოდა, მისი მეფობის მეოთხე წელს (სერაია მესაწოლეთუხუცესი იყო). 60. ჩასწერა იერემიამ ერთ წიგნში ყველა უბედურება, რაც ბაბილონს უნდა დატყდომოდა, ყველა ეს სიტყვა, ბაბილონის გამო დაწერილი. 61. უთხრა იერემიამ სერაიას: ბაბილონში შენი მისვლისას, იცოდე, წაიკითხე ყველა ეს სიტყვა. 62. თქვი: უფალო, შენ გიბრძანებია ამ იდგილს გამო, რომ გაანადგურებ მას, ისე რომ არავინ დაჩრება იქ აღამიანიდან პირუტყვამდე, რადგან სამუდამო უდაბნოდ იქცევა. 63. როცა დაასრულებ ამ წიგნის კითხვას, შეაბი ქვა და შევარულ ეფრატში ჩააგდე. 64. თქვი: ასე ჩააძირება ბაბილონი და ვეღარ აღდგება იმ უბედურებისგან, რომელსაც თავზე დაეათევ. და გაუწყრებათ ილაქი.

თავი ომომცლამთომრება

1. იცდარით წლის იყო ციდეკიაჟუ, როცა გამეფდა და თერთმეტი წელი იმეფა იერუსალიმში. დედამისის სახელი იყო ხამატალი იერემიას ასული, ლიბნადან. 2. უკუღმართად იქცეოდა უფლის თვალში ისევე როგორც იეჰოაკიმი იქცეოდა. 3. ამიტომ უფლის რისხვა იყო იერუსალიმზე და იუდაზე იქამდე, რომ მოიშორა ისინი თავისი პირიდან. და აუწყანდა ციდეკიაჟუ ბაბილონის მეფეს.

4. მისი მეფობის მეცხრე წელს მეფეთვეს, თვის ათში, წამოვიდა ნებუზარდონოსორი, ბაბილონის მეფე, მთელი თავისი ლაშქრით იერუსალიმზე და გარსშემოეწყო მას, და მიწაყრილები აღმართა მის ირგვლივ. 5. და ალყაში იყო ქალაქი მეფე ციდეკიაჟუს მეთერთმეტე წლამდე. 6. მეოთხე თვეს, თვის ცხრაშვიგაძლიერდა შიმშილი ქალაქში და არ იყო პური ქვეყნის ერისთვის. 7. და გაანგრძობს ქალაქი და მთელი მხედრობა გაიქცა და გავიდა ქალაქიდან ლამით იმ კარიბჭით, ორ კედელს შუა რომ არის, მეფის ბაღთან (ქალდეველები კი ქალაქს ერტყნენ) და დაადგნენ უდაბნოს გზას. 8. და დაედგნა ქალდეველთა ლაშქარი მეფეს და მიეწივნენ ციდეკიაჟუს იერიზონის ვაკეებზე, და გაეფანტა მთელი ლაშქარი. 9. შეიპყრეს მეფე და მიჰგვარეს ბაბილონის მეფეს რიბლაში, ამათის ქვეყანაში, და გამოუტანა განაჩენი. 10. თვალწინ დაუკლა ბაბილონის მეფემ შვილები ციდეკიაჟუს და იუდას ყველა მთავარიც დაკლარიბლაში. 11. ციდეკიაჟუს თვალები დათხარა, ბორკილები დაადო, წაიყვანა ბაბილონის მეფემ ბაბილონს, საყრობილეში. 12. მეხუთე თვეს, თვის ათში — ეს იყო ნაბუქოდონოსორ ბაბილონის მეფის მეცხრამეტე წელი — მოვიდა ნებუზარდანი, ქონდაქართუხუცესი ბაბილონის მეფის წინაშე მდგომელი, იერუსალიმში. 13. და გადაწვა უფლის სახლი, მეფის სახლი და იერუსალიმის ყველა სახლი ყველა დიდი სახლი ცეცხლში დაწვა. 14. მთელი კედელი იერუსალიმისა ირგვლივ დაანგრია ქალდეველთა ლაშქარმა, რომელიც ქონდართუხუცესს ახლდა. 15. მდაბიოთავანნი, ქალაქში დარჩენილი ხალხი, ბაბილონის მეფის მხარეზე გადასულნი და დანარჩენი სომრავლე ხალხისა გადასახლა ნებუზარდანმა ქონდართუხუცესმა. 16. ქვეყნის მდაბიოთავან ნაწილი დასტოვა ნებუზარდანმა, ქონდართუხუცესმა, ვენახებისთვის და ყანებისთვის. 17. სპილენძის სვეტები, უფლის

სახლს რომ ჰქონდა, კვარცხლობები და სპილენძის ზღვა, უფლის სახლში რომ იყო, დაღეწეს ქალღვეულებმა და მთელი მათი სპილენძი ბაბილონში გაზიდეს. 18. ქვაბები, აქანდაზები, დანები, თასები კოვები და ყოველი სპილენძის ჭურჭელი, სამსახურებელი გაზიდეს. 19. თევშები, მარწყუხები, სასხურებლები, ქვაბები, ლამპები, სასაქმევლები, საწლეები, რაც ოქროსი და ვერცხლის იყო, გაზადა ქონდართუხეცსმა. 20. ორი სვეტი, ერთი ზღვა და თორმეტი ხარი სპილენძისა, კვარცხლობენი, რომლებიც მეფე სოლომონმა გააქეთა უფლის სახლისთვის — ამ ჭურჭლის სპილენძს წონა არ ჰქონდა. 21. თითოეული სვეტი თვრამეტი წყრთა ძაფი ჰქონდა ირგვლივ შემოვლებული; სისქე ოთხი თითის დადგმა იქონდა და ღრუ იყო. 22. სპილენძის გვირგვინი მათზე, გვირგვინის სიმაღლე ხუთი წყრთა იყო; ცხური და ბროწეულები გვირგვინზე ირგვლივ — ყველაფერი სპილენძისა; ასეთივე იყო მეორე სვეტი ბროწეულებითურთ. 23. ბროწეულები ოთხმოცდათექვსმეტი იყო ყოველ მხარეს; სულ ასი იყო ბროწეული ცხურზე, ირგვლივ. 24. წაიყვანა ქონდართუხეცსმა სერაია მღვდელმთავარი და სოფონია მეორე მღვდელი, და სამი ზღურბლის მცველი. 25. ქალაქიდან წაიყვანა ერთი საჭურისი, რომელიც მეომართა ზედამხედველად იყო, შვიდი კაცი, მეფის პირის მკვრეტელი, რომლებიც ქალაქში აღმოჩნდნენ, მთავარი მწერალი მხედართმთავრისა, ქვე-
პ. „მათობა“ 26 3—4.

უნის ერის ჯარში გამწევენი, და სხვანი კაცი ქვეყნის ერიდან, ვინც ქალაქში აღმოჩნდნენ. 26. წაიყვანა ისინი ნაბუზარდან ქონდართუხეცსმა და მიკგვარა ისინი ბაბილონის მეფეს რიბლანში. 27. და დასაჯა ისინი ბაბილონის მეფემ და მოაკვდინა ისინი რიბლანში, ზამათის ქვეყანაში. და გადასახლდა იუდა თავისი მიწა-წყლიდან. 28. ამა, ხალხი, რომელიც გადასახლა ნაბუქოდონოსორმა: მეშვიდე წელს სამიათას უცდასამი იუდაელი. 29. ნაბუქოდონოსორის მეშვიდმეტე წელს იერუსალიმიდან რვაას მეტი სული. 30. ნაბუქოდონოსორის ოცდამესამე წელს გადასახლა ნაბუზარდან ქონდართუხეცსმა შვიდასორმოცდახუთი სული იუდაელი. სულ ორმოციათას ექვასი სული. 31. იუდას მეფის იეჰოაქინის გადასახლების ოცდამეჩვიდმეტე წელს, მეთორმეტე თვეს, თვით ოცდახუთში, ევილ-მე-როდაქმა, ბაბილონის მეფემ, თავისი გამეფების წელს, თავი აუწია იეჰოაქინს, იუდას მეფეს, და გამოიყვანა სატუსალოდან. 32. კეთილად ელაპარაკა მას და დაუდგა ტახტი იმ მეფეთა ტახტზე მალა, რომლებიც მას ახლდნენ ბაბილონში. 33. გამოიცვალა სატუსალო სამოსი და სულმუდამ მის წინამე კამდა პურს, ვიდრე ცოცხალი იყო. 34. შეუწყვეტელი სარჩო ეძლეოდა ბაბილონის მეფისაგან ყოველდღიურად სიკუდილის დღემდე, ვიდრე ცოცხალი იყო.

ჯანსუღ ნარკვიანი

წიგნიდან — „ტანჯული წითისოვანი“

წითისოვანი

ამ ლექსს, მორიგებით ვერღვემწმფმწმდესა და უნეტარეს, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქს, ილია II.

აღფრთხივანებაც სულია და
ტანჯვაც სულია,
ღვთიკურთხეულნი,
სუველაფერს დახასრული აქვს.

აი, დახრულდა და მიეცა
უხასრულობას —
ამპარტაუნება, აღზევება,
სულწახულობა.

ვერც მოკასწართი
ვანწმუნდა და მადლით შემოსევა,

უკვე წარსულში ველოდებით
აწმყოს შემოსვლას.

ანგელოსები უგალობენ
ზეცას ბუღუმის,
დიდება ტაძარს,
ჩვენი ლოცვის ღმერთთან შემთვლელის.

გალობა ჩემი,
მინდა ცისკრის გულზე აელეხო,
დიდება შენდა, —
უწმინდესო, უნეტარესო.

მოქალაქეობის გულგული

შემეღდა ჯალათი,
თუმცა მსხვერპლიც არა ვყოფილეთ,
არც ის მიყვარდა —
თუთრი დროშა ვინც გამოფინა-

მონას და ჯალათს
ერთნაირი თვალთ ვუმზერდი,
ორთავეს ჰქონდა
ერთნაირი ტვინის უჯრედი.

მონასაც ხელში
ჯალათობის უზის წადილი,
ჯალათის მონად გადაქცევიდა
არის ადვილი.

გაორებული დედამიწის
ვერს ვუვდებ ბუბუნს,
წუხელ მესიხმრა —
თოფს ესროდნენ მომღერალ ბუღუმელს.

სიზმარი

რა დამისხით?
შარბათი თუ შხამი არის,
ველარა ვგრძნობ —
დღე არის თუ ღამე არის.

ეს ვინ მოდის?
ბოროტი თუ კეთილია,
ველაფერი
წუთუ ღმერთთან შეთვლილია.

ეშმაკია?
რაფრის არ ეშინია,

ეს „ეყანაც
ეშმაკივით შემღილია.

სიკვდილია,
თუ სიცოცხლის საზღვარია,
მიწას სძინავს —
მიწა ლეშით გამძლარია.

რა გვიშველის?
არაფერიც არ გვიშველის,
ჩვაზე ვწევარ —
უსირცხვილოდ ვარ შიშველი.

ჩიტუნებო,
ბუტაი რა გემღერებათ,

ვინ გასწავლათ
ველის ასე შეღერება.

ეშმაკებით
ამღერებულ უფსკრულში ვარ,
არა, იქნებ,
ძველ სახლში ვარ, უშველში ვარ

მაშ, სადა ვარ?
სადღური სიზმარია,
ზის ბულბული
ვარდზე გალობს შზის არიას.

იქნებ მართლა
არც მტრებთან ვარ, არც ჩხუბში ვარ,
იქნებ, მართლა
ძველ სახლში ვარ, მანუბში ვარ.

წუთუ, ღმერთო,
ველაფერი სიზმარია?
ზის ბულბული
ვარდზე, გალობს შზის არიას.

ღიახ, ღიახ,
უშველში ვარ,
ღმერთთანა ვარ,
სიყვარულო,
ალავერდი შეთანა ვარ!

ჯიშურა!

გახერხტილი მაქვს შუბლი, ჯიშურ,
ბილწი მზერისგან,
ზევაზი ივია, აღარ იბრძვის,
აღარ ზევაზობს.
ძმავი ვიორგვი, ძმავი მუხრან,
ძმავი ელიზბარ,
კაცს რაცა ხბულღეს,
სიყვარულით ივია ეახლას.

გული ერთგული, შერცხვენილი,
ორად გაჭრილი,
ასე უტრემლოდ ვით ავიცილდით
შთამომავლობას?

როცა აქ არის ხრმლისა ქნევა
დიდად საჭირო —
ჩვენ მტრებს ვასწავლით
ქართული ხრმლით მკომარობას.

სანამ კვლავ ბეუტავს,
მიუსწართ, სანამ ანთია.
სანამ გველუშაბს, ხმაყვივართ
ახსნის წყედიადი,
სანამ ფეხზე დვას საქართველო,
სანამ ზატია,
ძემეცდომილნი!
სანამ სულმთლად გაკისხლმდინარდით!

ცხრამეტი ნოვეტი

სწორედ დღეს,
რა რიცხვია,
რას მერჩი?
სწორედ დღეს,
ავირჩიე —
ცხრამეტში...
სწორედ დღეს,
სიტკბოში და
მწარეში,
სწორედ დღეს,
მოვარიო ხავსე
ღამეში...
ხეით, ხეით,
სოლოლაკის მხარეში,

სწორედ დღეს,
სოემბერში, —
ცხრამეტში,
გაქრა მოვარე,
ღამე არის
კამეჩი,
შენ, არ ვიცი,
შე ჩემს იღბალს
არ ვერჩი...
შე მივდივარ,
მარტყოფში ან ჯარეჯში
სწორედ დღეს და
სწორედ ახლა —
ცხრამეტში!

დავით აღმაშენებლის პანთეონი

შემომხვდი და შავ სიფათში
შემაფრქვიე პოლში,
თურმე მამულს არ ვპატრონობ
და მიწაზე ეხოხავ...
თურმე დამხვრეტ,
როცა ერთ ღრის,
სათავეში მიხედალ...
რაიც ქვეყნად ვამღერია,
დავგრძეობი ოხრად...
პირში დიდი კვიე გედო,

გიხდებოდა ცოხნა...
დღეს გახსუხობ,
თუმცა ისე,
გუშინდელი დრო ხარ,
იქით იყოს ხუმრობა და
იქით იყოს ხოხმა,
ვთხოვო ქუნაში
აღარ შემხედეთ —
ქალბატონო ძროხა.

ფოთოლა ნახსიანი

ველოდით და არ გამოჩნდა
მარტის ოცდაათრამეტში,
თუ ფოთოლას დაუუჯერებთ,
მის წინ მდგარა ერთ მეტრში.

არც პირველში არ გამოჩნდა,
არც ორში და არც ხუთში,
ფოთოლამ თქვა: მე უნახეო,
მათხოვსა და კვაცხუთში.

თუ ფოთოლას დაუუჯერებთ,
კაცის პარკშიც მისხულა,

სიტყვა უთქვამს აფხაზურად,
სომხურად და ოსურად.

დალესტანში შეხვედრია
გამზათოვი რასულა,
ოცდაექვსში, ფინეთიდან
შვეციაში ჩასულა.

მოდიოდა თურმე, მაგრამ
„პერველზე“ მითოვლა,
თუ ფოთოლას დაუუჯერებთ...
ეს, ფოთოლა, ფოთოლა...

წინათმეტყველის ლექსი

ვოვო მყავდა წიკლაურის,
 ჰაი, დადა, დადადა,
 შამხვდებოდა წინმკლაურით,
 მაცკვებდა „ლამბადას“,
 ტახტად ღეღამიწა გვქონდა,

ზეცა გვეინდა საბნადს
 ის ამქვეყნად აღარ არის,
 მეც მივდივარ, ხაბარდაა,
 ნეტა ქვეყნად იმითუნა,
 კიდევ ერთხელ დამბადა-

ჭეშახტი

ყოფიანთა ვენახში,
 გაუსხლედი ვახი ხარ,
 აუ, „პონტი“ არა ხარ,
 ხანჯალივით ბახრი ხარ,
 ფიგარი ხარ, სისხლი ხარ,
 ღულუკი ხარ, საზი ხარ,

მრუდე-მრუდე ხაზებში
 ერთი სწორი ხაზი ხარ..
 ცარიელი ჭკუა ხარ,
 ცარიელი აზრი ხარ,
 მარა ერთი „ნაკლი“ გაქვს —
 „წამალზე“ რო არ ზიხარ.

ღღას...

აკნისგამთლელი
 შეიკვალა კუბოსგამთლელით,
 თუ დაიფურებო,
 ისევ ღმერთის გუნჯალობს წვალობა,

ღღეს რახაც სნადის
 არაერთი ბრიყვი ქარიველი,
 ხეალ წინ დახედება
 ჩვენს საცოდავ შთამომავლობას.

გამბლარი კასი

დადიოდა ვაქუცუელი,
 არ ებადა ქაცვი,
 გამდიდრდა და ევლარა ვცნობ,
 გახდა უფრო მკაცრი,

მიწას შემციცინე ვლესი,
 ვგავს თავადზე ვაცვლილს,
 მშიერ მგელზე საშისია,
 გამბლარი კაცი.

შსალმეო კასი უმზახისა...

ჩვენ ასე მოგვდგამს,
 ლეთითკურთხეულნი,
 მთა და ბარიდან,
 ქართულმა კაცმა
 რაც პირფერი
 ვადაისახა,

სიღამეო ღვთისა,
 ღვთისა ვახლავთ
 დასაბამიდან,
 უხალხო კაცო,
 მეცოდები —
 ეშმაკისა ხარ.

მე მივხაროვას...

— ყოფიანი,
 — მოკლეს,
 — ჭაუჭაჭაძე,
 — მოკლეს,
 მიქელაძე დაბრიდეს და

ახმეტელი დაბრიდეს,
 ვერ სადა ხარო, იპოენიან
 ბილიკს უფრო მოკლეს,
 თუ ვენდობათ ვაგახიშვილს —
 უფრო უნდა დაბინდეს.

ვინ ჩამოთვლის, ახლა რამდენს
თავი დააბრედიწეს?!
მე მიემართავ, არხეინა
საქართველოს კრეტიწებს —

ხუთი მოკლეს ახალგაზრდასწრული
იმ დილით, **გინგლირთეწეს**
ხომ არ მივევთ კაცს უფლება,
მოკედეს თავის სიკვდილით?!

შეწონეწა...

ზოგმა ჩაგვიქრო ღმერთის სანთელი,
ზოგი უშმაკურ შემოაყეა სანთელს,
მაინც პირისპირ იდგა ქართველი,
ღმერთის სანთელი სწყალობდა
ქართველს.

ახლა გამოწნდა „იელოველი“ —
მიუკაეწა საცოდაე ქართველს.

ბეერჯერ მოგეადგენს,
ბეერჯერ დაგეცაღებს,
ბეერგზის, ტამარი დარწა უწვენოდ,
არ დაუჯერო, შეწ გეწაცეაღე,
შეწი ჭირიწე, არ დაუჯერო.

მიეღი სიციციბლე მტერი ყოველი,
ეშმაკის ხელით სიყვარულს გეწართმეწეს,

ქველი სოწლგების გაცსეწება

ჩემი სოფელი თაფანი,
ჩემი ქეცია და კრწანისი,
მოხეველ, თაფანის თაფლიეით
და გულზე შხამი წამისეი.

ჩრდილი აგღია სამზეოს,
შეწც, დიღაე, როგორ ჩამდწარხარ,
სადა ხარ, ნადარბაზეეო,
შეწც, ლიფურეოთო, სადა ხარ.

შარბათს გეწეღილი შარაბეთს,
გუთანი ხანგლით შეეეეაღე,
ვერ გედაეურწიოთ არაბებს,
ვერცეა ვიწიღბაშს, ვერცეა ლეკს.

წობაე, დოღანო, ოძისაე,
ხორობეეო, წრისაე, ვანათო,
გამდღელო ჩემი მომწმისა,
კეღაე უწდა გემოანათო.

რა იქწა, ჩეწი ბირთეისი,
ჩეწი ერწო და ახერისი,
ქარცხიღაე, ეინ მიითევისა
ჩეწი სახლი და სახწისი?

კეღაე უწდა აღსდგეო, მტრის გეწწე,
რბე მისეეთ ოჯახს აკეწიანს,
მზეი გეეაკლია, გეეეჭირს მზე,
თქეწი წილი მზე გეეაკლია.

მეგობარი

რომანი

— დედი, რაღაცას მიმალავ!

— რას უნდა გიმალაუდე, შვილო, სახელმწიფო საქმეებს გზაშარაზე ხომ ვერ განვიხილავთ! მივალთ შინ, დადგება მაგის დრო და ვველაფერს დაწერილებით მოგახსენებენ!

— ეგ ერთი რამ მაინც მითხარი: უმსხვერპლოდ როგორ გადარჩა?

— ომში ჩვენ არავითარი მონაწილეობა არ მიგვიღია.

— რას ბრძანებ, დედი, მამ, იქ რას აკეთებდით?

— ბანაკად ვიდევით, შვილო.

— მერე შაკ-აბასი?

— არ დავგახაკმა, არ ინება ომში ჩვენი ვარევა, ციხის აღება შორიდან გვაყურებინა.

— ღმერთო, დიდებული! — განცვიფრებულმა თეიმურაზმა პირველად გადაიწერა. — აბა, რისთვის გვიბარებდა! ჯარი ეცოტავა?

— ვინ იცის...

რამდენიმე ნაბიჯი უბრად გაიარეს და შემდეგ თეიმურაზმა ისევ იკითხა:

— ბოლოს, რაო?

სიძის პირით შემოგვითვალა, ნება გემღევით, აიყაროთ და შინ წახვიდეთო.

— და წამოხვედით?

— როგორც ზედავ!

თეიმურაზი ჩაფიქრდა, ტუნები მოიკენიბა, წელანდელი ძალდაუტანებელი

ონაერული მზიარულება, რითაც უდაბნოს მტკვრით დაფარულ, სახეგარუჯულ დედას და მის თანმხლებ პირებს შეხვდა, სადღაც გაუქრა და მის მაგიერად თვალეში შიში და სასოწარკვეთა ჩაესახა.

ქეთევანს არ შეუმჩნევია ცვლილება შვილის სახის გამომეტვევლებაში, რადგანაც მისი ცხენი ოდნავად წინ უსწრებდა მეფის ცხენს და ამიტომაც უშფოთველი ხმით ჰკითხა:

— ქართლიდან რა ისმის, მართალია, რასაც ამბობენ?

— დიდი ომი გადაიხადეს!

— ვინ იყვნენ, მართლა ყირიმელი თათრები?

— ჰო, ამბის წამლებიც არავენ წასვლიათო. ეს რომ ყურში მოსწევდათ, ოსმალებმა ნებით დაცალეს ტფილისის, სამშვილდის, ორბეთის და დმანისის ციხეები, წინასწარი პირობა მოითხოვეს, ოღონდ უვნებლად გააკვიშეთო.

— მერე? გაუშვეს?

— ვინ არ გაუშვებდა! ტფილისის მოურავმა, გიორგი სააკაძემ, დრო იხელთა და ოთხივე ციხეში ქართლის მეციხოვნე ჯარი ჩააყენა. ამბობენ, ამან მოუღბო გული შაკ-აბასისო, სარდლების თავების მიღებაც დიდად ესიამოვნა და ქართლის აოხრებაზე ხელი აიღო, ახლა, როგორც ამბობენ, აქეთ მოდის. თავისი ცოლისძმა ლუარსაბი ტახტზე

უნდა დაამტკიცოსო. მე რომ შეითხოვ კაცმა, არც მოხვლა მინდა მისი და არც ტახტზე დამტკიცება, ჩვენი საქმე მაშინ გაფუჭდა, როცა კუთვნილ ტახტზე სხვისი დასამტკიცებელი გაუხდით. დიდებულებსა და ცოლისძმას აგრე ურჩევიათ: მოვიწვიოთ და მოყურულად დავუხუდეთ, სულ ერთია, მაინც ხომ მოვაო.

— ცოლისძმას? — ქეთევანს შეიღის გონივრული მსჯელობა ეამა და ხომ არ მომეყურაო, კეთილა. — ვინ ცოლისძმას? ნუთუ ლუარსაბი დაქორწინდა?

— არ გაგიგიათ დედი? აქ ვი დიდი ამბავია!

— ნუთუ მართლა? ვისი ქალია, მითხარი, შეიღო, ჩქარა!

— საქმეც ვე არის: სააკაძის ქალი გახლავს, ტფილისის მორავ ვიორვი სააკაძის ღვიძლი და, თეკლე.

— ღმერთო, დიდებულო, ეს რა მესმის! სად ბაგრატიონთა ტახტი და სად უბრალო ახნაური სააკაძე!

— სწორედ მაგის გამო დრტვიანვენ ქართლის თავადები, ჩვენი ხელით ტახტზე დასმულმა მეფემ ეს რა გვიყო, შევვარცხენა, თავზე ლაფი დაგვასხაო.

— სად ნახა ლუარსაბმა სააკაძის და, ან ვინ ურჩია ეს ამბავი?

— არავის არ ურჩევია, ნახვით ვი ნოსტეში, ძმის ციხე-დარბაზში ნახა და მოეწონა!

— რამ მიიყვანა მეფე სააკაძისას?

— ტაშისკარში გადახდილი ომის აფსანიშნავად სააკაძემ სუფრა გაშალა ნოსტეში, თავის საგვარეულო ციხე-დარბაზში და მეფეონი და მთელი გამარჯვებული ლაშქარი მიიწვია. დიდი პურობა გაიმართა. დიდებულებმა მოიღვინეს. მათ არც ლუარსაბი ჩამორჩა. იქიფა, იმღერა, იცეკვა და სწორედ მაშინ შენიშნა სააკაძის და სუფრის მომსახურე ქალებში, თვალი დაადგა, გაუხე-გამოუხეა ფეხი მის წინ და საცეკვაოდ გაიწვია.

— რატომ არ მოკვდებო! ვე საქმე მოწვობილს ჰგავს, თეიმურაზ!

— შეიძლება. ვინ იცის, დედი.

— შერე რა მოხდა?

— იმავე ღამეს გაიხმო ლუარსაბმა სააკაძე და გამოუცხადა კეთილ დიდებულ მთევარს და, თუ წინააღმდეგი არ იქნებით და სასიძოდ არ შეუნობთ, ხეალ ხვეტიცხოველში ჯვარს ვიწვრო.

— თვალად რიგორია, ლამაზია მაინცა?

— ცახ მოწვევტილი ვარსკვლავი ყოფილა!

— სააკაძეც უარს როგორ ეტყოდა!

— უარი უკადრებია სწორედ! უკვარო ხალხი ვართ, აბა, სად ჩვენ, ქართლის უბრალო ახნაურები და სად მეფეთა ტახტო. ნუ დაგელუპავ, ნურც დას დამილუპავ, შენს წინაშე ხომ დანაშაული არა მიმიძღვის რა, ღმერთმა იცის, ერთგულად ვემსახურები, დიდებულებს ნუ გადამკიდებ, ჩემ ცოდვაში ნუ ჩადგებიო. ახლა დამეა, ნადვინევი ხარ, გულში წუთიერი ხურვილი ჩავვარდნია, გათენდება და ყველაფერი სიზმარივით გაივლისო. იგივე ურჩევით დიდებულებსაც, ყველაზე მეტად შადიმან ბარათაშვილი ცდილობდა, მაგრამ არც ამას უსმინა ლუარსაბმა, თეკლე მოყვანინა, ხელი ჩასჭიდა, საჯაროდ დანიშნა და საღედოფლოდ გამოაცხადა. მესამე დღეა, რაც ხვეტიცხოელის ტაძარში კათალიკოსმა ჯვარი დასწერა, გვირგვინი დაიდგეს და იქორწინეს.

— ვერა ხარ კარგი მახარობელი, შეიღო, თეიმურაზ. ვე ამბავი აგრე უბრალოდ არ დამთავრდება. ამპარტაყანი და მუდამ სატყვარზე მაქტერალი დიდებულები უკვარო ქალს ღედოფლოდ არ იგუებენ, მის წინაშე ქედს არ მოიხრიან. დიდებულებმა კიდევაც რომ იგუონ თანამეცხედრეები, მეტადრე ვასათხოვარი ქალების პატრონები, ატეხენ განგაშს, შეფეს თეკლეს განტყეუბას და მონასტერში გაგზავნას მოსთხოვენ. სუტი და სხვისი ხელის შემწურე მეფე ვერ დაიცავს თავის სჯულიერ ცოლს და დათანხმდება...

— ეშისობ, რომ აგრე იქნება, დედი.

— ამას დიდი არე-დარევა მოჰყვება

მეფის კარზე. ერთგულ სააკაძეს დიდებულები მეფეს გაუორგულებენ. ისიც არ მოითმენს დედამამიშვილის დაუმსახურებელ დამცირებას, ოჯახის შერცხვენას, ანდა როგორ უნდა. მოითმინოს და უნდა თუ არ უნდა, მეფის მტრების ბანაკში აღმონდება! ეს ყველაფერი მარბიელი ყირიმელი თათრების მოსვლის გამო დაგეტყდა თავს, რომ არა ისინი, არც ტაშისკრის ზოცვა-ფლებტ მოხდებოდა, არც სააკაძე მიიპატიებოდა მეფიონს ნოსტეში და ვერც თეკლე და ლუარსაბი შეხვდებოდნენ ერთმანეთს! სიკეთის დროს, როდესაც გულდროშა შამა გული მოიბრუნა, ეს-ღა გვინდოდა?

ჯარმა საზღვარზე გადასვლისთანავე დაიწყო დაშლა. ზოგან დიდ, ზოგან მცირე ჯგუფებად, ზოგან კი თითო-ორიოლა მხარზე მუბგადებულნი გზიდან უხვევდნენ და ორმხრივი გამამხნევებელი შეძახილებით, აწი მხოლოდ ქორწილებსა და ძეობებში გენახოს ერთმანეთით ძეწნებითა და ლეღვებით დარდილულ ორიღებებში, რომელთა გადაღმაც ქარვისფრად ჩამაქრებული რქაწითელი და კამეჩის სისხლივით ჩამავეებული საფერავი ღუოდა, თვალს ეფარებოდნენ.

თს30 XXXIV

შორეული ლაშქრობიდან შინ მშვიდობით მობრუნებულ ქეთევანს კიდევ ერთი საწყენი ამბავი დაუხვდა. შვილმა ის სასახლეში მოსვლამდე არ გაუმხილა, რა საჩქაროა, მიუა და თავად გაიგებსო. პატარა დედოფალ ანას თურმე გულს აზიდებდა. გულზიდება ფეხშიძისობის მეორე თვიდან დასწყემებოდა და სულს უმწარებდა. ღამე ძილი არ ქონდა, დღისით მოსვენება. მისთან ერთად წუხდა თეიმურაზიც. წუხდა მეფის ძალუა ასინეთი, წუხდნენ სეფეკალები, თავიანთ სათაგვანებელ ახალგაზრდა დედოფალს წუთითაც რომ არ სტოკებდნენ მარტო, მაგრამ მხსნელი დახმარე-

ბის აღმოჩენა არავის შეეძლო. დედას რედ ეს აწუხებდა და...

— ილოცე, შვილო, ანა, — უბრა ქეთევანმა რძალს, რომელიც გულზიდებას ისე შეეწუხებოდა, რომ სხეზე კაციშვილის ფერი აღარ ედო. — ილოცე, რომ შეუნდოს მასხეციერმა ცოლვა თეიმურაზს, ჩვენი მეფეს და პატრონს, იკმაროს ჩვენი ცრემლი და ვედრება, უღბნისო შენს ღვთაებრივ ნაყოფს, დედის მკერდქვეშ რომ ფეთქავს... ანას ნახევარიც არ ეხსოდა. რასაც დედამთილი ეწურნულებოდა, მაგრამ ხიტყვებს კი მორჩილად იმეორებდა და სამინელ გულზიდებისაგან ფერს სულ უფრო და უფრო ჰკარგავდა.

— დედა, ბატონო დედა! — შესძახა შეშინებულმა თეიმურაზმა. — ანა გონებას ჰკარგავს!

— ვაიმე, შვილო! — ქეთევანმა, თითქოს ღრმა ძილიდან გამოერკვარ, შუბლით ქმრის მხარზე მინდობილ რძალს ორივე ხელი მოახვია და გულზე მიიხუტა. — ანა! მოიტათ წყალი, ვინა ხართ მანდ...

წყალი ტოლნით მოარბენინეს. ნახევარი გზაში დაქტეოდით. ქეთევანმა ხელი დაისველა, თვით მიასხურა გულშელონებულ-ანას სახეზე. საფეთქლები დაუზილა და ქაღმა რომ თვალი გაახილა და ვიღაცას დაუწყო ძებნა, მისი თავი ისევ გულზე მიიხუტა.

— ნუ გეშინია, ანა, შვილო, ჩემო პატარავ, აქ არის, ვეღა აქა ვართ, არაფერს გაგიჭირვებო გენაცვალე!

სამი დღე და სამი ღამე ქეთევანს თვალზე რული არ მიჰკარებია. უბრალო მთაბლესავით რძლის სასთუმალთან ტრიალებდა. ფხიზლობდნენ სხეშიც და უპირველეს ყოვლისა ძალუა ასინეთი, გულხელდაჭდობილი თეიმურაზი წინ და უკან წრიალებდა თავის სამინებელ ოთახში და გამწარებული, რომ საფარულ არხებას ტანჯავს ვერაფრით უმზუბუქებდა, ტურებს იჭამდა. დროდადრო უსასიო გმინვა აღმოხდებოდა ზოღმე გულიდან, ბაღლივით

ტიროდა და წველიდა იმ უბედურ დღეს, როცა დედოფლისწყაროსაკენ მიმავალმა გზა გაიმრუდა, ბაკურციხისაკენ გადმოუხვია და კისისხვევში ის დეთის გამარისხებელი აკაცობა ჩაიდინა, რისთვისაც დმერთი ხჯიდა, ხჯიდა არა თვით მას, არამედ სრულიად უცოდველ არსებას, რათა მისთვის გული მოეკლა და მოუქარეველ სინანულში ჩაეგდო!

მაინც ვინ იყო ის სატანა, ვინც ყურში ის შხამიანი სიტყვები ჩაასწევთა, დღეს ბუკს ვთხოვს, ხვალ შეიძლება ტანტყე მოვთხოვოს, გადადექი, ჩემთვის უფრო უპრიანიია? ვინ ააგულიანა და ამ ცოდვის ჩადენა ვინ ჩააგონა? ფიქრობდა და ვერ მოვგონებინა. უჭვი ხან ერთზე, ხან მეორეზე და ხან მესამეზე მიჰქონდა. მაგრამ რად უნდოდა, კიდევაც რომ გავხსენებინა? ახლა იმასაც ხომ არ დახჯიდა, კიდევ ერთ უპატარებელ ცოდვას ვერ მოიკიდებდა? მთავარი და ერთადერთი დამნაშავე თავად იყო. რაც არ უნდა ეთქვათ და გავგონებინათ, წინასწარ ვის შეეძლო წარმოედგინა, თუ ის ერთბაშად შეიცვლებოდა, დიმილსა და წყალობას ჩვეული გადასხვაფერდებოდა და უდანაშაულო კაცის ცოდვას დაიღებდა!

დმერთმა ინება და ანამ მეოთხე დღეს მოიკეთა. გულზიდებამ თითქმის გაუარა, ცოცხლსაც აღარ ასხამდა და თვალი რომ ვაპოახილა, თითქოსდა იმ ქვეყნიდან მობრუნებულმა მაშინვე თეიმურაზი მოიკითხა.

თეიმურაზი სატანტო დარბაზში იყო და თუმცა ამ დღეებში არავის დანახვა არ უნდოდა და დიდი ხნის უძილარი და ტანზე გაუხდელი დროს ღეთისადმი ლოცვაში კლავდა, უცხო სტუმრებს ესაუბრებოდა. მას ადრევე ჰქონდა ვაგონილი, რომ შორეული რომიდან, სადაც ამა სოფელში ქრისტეს მიადვილე უწმიდეს პაპს ედო ბინა, ქართლში კათოლიკური სარწმუნოების ბერები მოვიდნენ, რომლებიც თავიანთ თავს პატრებს უწოდებდნენ, პაპის, სიქსტე მეზუთის ეპისტოლე მოიტანეს და ვი-

ორგი ქართლის მეფის მოწყალე სეპარტით გორში თავიანთი კრებულნი ჯაკრებულნი გახსნეს. **სიქსტე** ღეთისადმი ღეთისადმი რომიდან უწმიდესი პაპის მიერ მოვლინებული პატრები სამაგალითო ზნეობითა, დრმა მორწმუნეობითა, შემწყნარებლობითა და შესაშური შრომისმოყვარეობით გამოირჩეოდნენ. ცხოვრებაში საჭირო ყველა სხვა ხელობასთან ერთად მათ აქიძობა და ათასნაირი ბაღახულისაგან უებარი წამლების დამზადებაც ემარჯვებოდათ. ასე გასინჯეთ, ხახლებსაც თავისი ხელით ასენებდნენ, ხოლო ვენახის მოვლასა და საზედაშე ღვინის დაყენებაში ტოლი არა ჰყავდათ. მოცაღეობის ეამს სწავლას მოწყურებულ ბაღლებს ხატვას, საღმრთო სჯულსა და იტალოურს ასწავლიდნენ, მათგან კი ქართულ ენას სწავლობდნენ. ამასთანავე ცდილობდნენ, ყოველი ვაჭირვებისა და ტვირთმძიმისათვის ხელი უანგაროდ გაემართათ.

პატრები ბერებისათვის შესაფერ ასკეტურ ცხოვრებას ეწოდნენ. დედათა ბქესისაგან თავი შორს ეჭირათ, მცირედით კმაყოფილდებოდნენ, მარხვას ზედმიწევნითი კეთილსინდისიერებით ინახავდნენ და თავისი ხელით მოყვანილ ღვინოსაც მხოლოდ წყალგარეულს სეამდნენ.

გორელებმა და გორის ახლომახლო სოფლების მცხოვრებლებმა, ვანურჩველად წოდებისა და მოსაქმეობისა, ვეკლაზე ადრე შეითვისეს და შეიტკბეს ცხრა მთას იქიდან მათი ცოდვილი სულების სახსენლად მოსული უცხოელი ბერები, მათ პატივისმცემელთა შორის ადგილობრივი სამღვდელი პირიც ბევრი იყო. ისინი ხანდახან, დიდ სასულიერო დღესასწაულებზე, საყდრებსაც კი უთმობდნენ პატრებს, რათა მათ თავიანთებურად ლოცვა აღეკვინათ და თავადაც მათთან ერთად ლოცულობდნენ.

ასეთ დროს უამრავი ხალხი იყრიდა თავს საყდრებში. ვინც კი შიგნით შესულას ვერ ახერხებდა, რადგანაც იქ ქედ-

კა იყო, გარეთ იდგა, ანგელოზების-
ბურ ღვთიურ კალობას უსმენდა, პირ-
ჯვარს იწერდა და დახოქილი ქრისტე-
ღმერთს ევედრებოდა.

ვინ უნდა მოსულიყო ისეთი სასახ-
ლეში. თეიმურაზს რომ გამოსვლა და
სტუმრების მიღება ენება. მაგ-
რამ როდესაც მოახსენეს, ვინ სწვეო-
და, უმაღ გამოცოცხლდა და უცხოელი
ბერების მიღება ბრძანა.

დარბაზში რომ შეაბიჯა, ხაღაც ისი-
ნი უკვე ელოდნენ, გააოცა მათმა უცხო
ჩაცმულობამ და გარეგნულმა შესახე-
დაობამ, წინააღმდეგ მართლმადიდებ-
ლური საეკლესიო ჩვეულებისა, ყველა
სუფთად წვერგაპარსული იყო. თავზე
ფეხვის ფრთის მინამსგავსი ფარფლიანი
ქუდეები ეხურათ. ტანთ რაღაც თხელი
ქსოვილისაგან შეკერილი, წელში გა-
მოყვანილი, კოჭებამდე ჩამკვებული და
ნიკაქვეშ ყრუდ შეკრული შავი ანაფო-
რები ეცვათ. ანაფორის ბოლო ძლივს
უფარავდათ დაბალქუსლიან ტყავის წა-
ღებს და ქათქათა თეთრ წინდებს, მნახ-
ველის ყურადღებას დანახვისთანავე
რომ იქცევდნენ.

პატრები ხელ სამნი იფენენ. სამივეს
გულზე წმიდა ჯვარი ეკიდა. ერთ-ერთი
მათ შორის, ამბროზიო დუმ ანუუსი,
წმიდა აკვუსტინეს ორდენის წევრი,
მისიონის პრეფექტი, წარმოსმობით
პორტუგალიელი აღმოჩნდა. პორტუგა-
ლიელები იფენენ დანარჩენი ორიც,
ოღონდ სიცოცხლის უმეტესი ნაწილი
იტალიის კუნძულ სიცილიაზე გაეტა-
რებინათ და იტალიელებისაგან არც
არაფრით განირჩეოდნენ.

უცხოელ წმიდა მამებთან შეხვედრით
აღფრთოვანებულ მეფეს ამბროზიო
დუმ ანუუსმა მისი უწმიდესობა რომის
პაპის, სიქსტე მეხუთის, ეპისტოლე ვა-
დასცა, რომელიც ლათინურ ენაზე იყო
შედგენილი და პაპის გაკრულ ზელმო-
წერასთან ერთად კანცელარიის დიდი
მრგვალი ბეჭედიც ეხვა. პატრებს ეპის-
ტოლე ქართულად ეთარგმნათ და პერ-
გამენტზე მხედრული ასოებით გადაწე-

რილი ლათინურ დედანთან ერთად მო-
ერთობათ.

თვით ამბროზიო დუმ ანუუსის მკა-
ხანს მიტანებული, მაგრამ მოღაღ კა-
ღარა პირზელი კაცი და მისი მომყო-
ლი ორივე მორჩილი ძმა, ქართულად
მშვენივრად ლაპარაკობდა, მხოლოდ
აქა-იქ ურევდა უცხო სიტყვებს, იტა-
ლიურს თუ პორტუგალიურს და ამან
თეიმურაზი ისე გაახარა, ისე განმსჭვა-
ლა მათდამი პატივისცემით, სამივე თა-
ვის კეთილისმყოფლად და შინაურ კა-
ცად მიიხსნა.

პაპი თავის ეპისტოლეში მამობრივ
მოკითხვასა და ლოცვა-კურთხევას უთ-
ვლიდა. შორეული კახეთის მირანცხე-
ბულ მეფეს, უდიდებულესობას უწო-
დებდა, თუმცა მას რატომღაც თუთფი-
ლედ იხსენიებდა, რაც იტალიელებისა-
თვის, ალბათ, უფრო ადვილად წარმო-
სათქმელი იყო, ვიდრე სპარსული წარ-
მოსმობის სახელი თეიმურაზი. ამავე
დროს თავსაც აცნობდა, მოაგონებდა
რომ მის, როგორც კუმშარიტი ხარწ-
მუნოების მქადაგებელი მსოფლიო ეკ-
ლესიის მეთაურის წინაშე მუხლს იდ-
რეკდნენ ძლევამოსილი მონარქები აღ-
მოსაუღლისა და დასაუღლისა, თვით
ამომავალი შხის ქვეყნის — იაპონიის,
ინდოეთისა და ჩინეთის მეფეები, რა-
საც პაპი ღვთისადმი შუამდგომლობით
პასუხობდა და თავისი პატიოსანი მო-
ციქულების — მისიონერი პატრების
პირით ლოცვა-კურთხევასა და ცოდვა-
თა შენდობას უკზავნიდა.

პაპს ერთადერთი მდაბალი ხათხოვა-
რი ჰქონდა მეფისადმი: მოწყალებდ მთ-
ლო მის მიერ წარგზავნილი მოციქუ-
ლები და დაეცვა ისინი ავაზაკებისა და
მძარცველებისაგან, რომლებიც ყველა
ქვეყანაში დღესდღეობით ბლომად მო-
იპოვებინან. შორეულ ქვეყნებში, მათ
შორის ღვთივ კურთხეულ თუთფილეს
სამფლობელო კახეთში, პატრები მაე-
ხოვრის სიტყვის მოსატანად და ჯო-
ჯოხეთის უფსკრულში შთასაყარდნად
განწირული სულების გადასარჩენად
არიან წამოსული. ადგილობრივი ხე-

დისუფალითაგან და თვით მრველისაგან ისინი არაფერს საჭიროებენ, ვარდა კეთილი განწყობილებისა, ვინაიდან, ღვთის მადლით, სულითა და ხორციით ჯანსაღნი არიან, შრომა არ უხარებათ და თავის საზრდელს თვითვე მოიპოვებენ. მათვე შესწევთ უნარი, შუამდგომლობა გასწიონ მეფესა და ეპტიკანს, პაპის სამყოფელს შორის და პაპის გავლენა რომელიც განუწილია მთელს ცხოველებში, მეფისა და მისი ღვთისმოსავა ერის სახარებლოდ გამოიყენონ.

თეიმურაზი ეპისტოლის სწორედ ამ ადგილს კითხულობდა და თვალზე სიხარულის კურცხალმომდგარი მაღალღმერთის მადლობას სწირავდა, რომ გაჭირვების ეპოს მხარში ამომდგომი ციოთ მოვედინა, როცა ოქროს ვარაყით მოლაპლაკე კარი გაიღო, პატარა დედოფლის სეფექალი, ეანსაძიანთ უმცროსი ახული ფეხისწვერზე შემოვიდა, პატრებს პრდღელია თვალები მიანათა, უსიტყვოდ ბოდიში მოუხადა და თეიმურაზს დედის დანაპარები გადასცა ანა უკეთაა, ვხმობილობს და მოდიო.

თავი XXIV

კახეთში კათოლიკე ბერების, მათებურად პატრების, მოხელამ, ვველაზე მეტად ქეთევანი გაახარა და უცხოელ საეკლესიო მამებსე ყოველდღიური ზრუნეაც სწორედ მან ითავა. გვერდიდან აღარ იმორებდა. თუ სადმე წაეიდოდა, ისინიც თან დაჰყავდა, ქვეყანას აქვენებდა, აზრს უზიარებდა და რჩევას ეკითხებოდა. თავის მხრივ, პატრებიც სიხარულით ეხმარებოდნენ დიდი დედოფლის ყოველ თხოვნას და მისი აღსრულება თავის წმიდათა-წმიდა მოვალეობად მიანნდათ. ეს მით უფრო სასიამოვნო იყო, როდესაც მთელი სამეფო კარი, მრავალრიცხოვან მრველთან ერთად, საკრებულო საყდარში მიდიო-

და წირვის მოსასმენად უპირატესად ეს კვირაობით ან უკმეუდღეობა ზოდა. პატრები მუდამ მსმენელნი უფლის მხვეალ დედოფალ ქეთევანს, როგორც ის თავის თავს უწოდებდა, და მის გვერდით ქართულად ლოცულობდნენ.

პატრების მოხელა, უპირველეს ყოვლისა, პატარა დედოფალ ანასთიის და მასთან ერთად მთელი სამეფო კარისათვის აღმოჩნდა სიხარულისა და ბედნიერების მომტანი. მათ მიერ შემზადებულმა წამლებმა რომელიც არცთუ ისე დიდი ხალისით ასმევდნენ, რადგანაც თვით ვველაზე უფრო უუნებელი წამლის მიღებაც კი ფეხშიძიე ქალისათვის არასასურველად მიანნდათ, ანა ფეხზე წამოაყენა და სიცოცხლის ხალისი დაუბრუნა.

რაკი მეფის პლატებში დასადგურება არ ინდომეს, ღამის გასათევად პატრებს ერთი ქერიეი დედაკაცის ბოკონებზე შეყენებული ქიზი მიუჩინეს ისწობის პირას, შემდეგ კი, სამხურის კრიგორიანული ეკლესიის უკან, სადაც ჯერ კიდევ წინა წელიწადს ფიცრული ქარავან-ხარაი იდგა და ხანძარმა იმსხვერპლა სამიო სახლის ასამენებელი ალაგიც გამოუყვეს. სავაზაფხულოდ ქეთევანი უნახხაც დაპირდა იმ საუფლისწულო მამულიდან, რომელიც ნეტარხსენებული მამამთილის დროსვე თავის სახელზე სქონდა და ყურნის ხიშების მრავალფეროვნებითა და მოსავლიანობით გამოირჩეოდა.

პატრები არ მოერიდნენ პირველ თოვლს, იმ წელიწადს ნადრეკად ჩამოყარა, სახლოუხუცეს ნოდარ ჯორჯაძეს ხარ-კამეჩი და ურმები სთხოვეს, დაურთეს, ურიგო როდი იქნება, მეგზურსაც რომ გაგვაყოლებდეთო და სამეფო ტყეში სახლის ასამენებელი მამის დასამზადებლად წაეიდნენ. თავდაპირველად თავადმა ნოდარმა შორს დაიჭირა, როგორ გვეადრებათ. ამ სიცივესა და თოვლში, როცა პატროსანი კაცი ვარეთ ძაღლსაც არ გაავადებს, ტყეში როგორ გავიშვებთ, ხეებს ჩვენ

თვითონ მოეკრიბა და ჩამოვიტანო, თქვენ მხოლოდ ზომები და ხის ჯიშები გვიბრძანეთ, რა, რამდენი და რა ზომისა გნებავთ, დანარჩენი ჩვენ ვეცოდეთო. ბერებმა არამცთუ თავაზიანი სახლთუბუცესის, თვით დელოფალ ქეთევანის თხოვნა და შეცხადებაც არ შეიწყინარეს, თავის ნათქვამზე მაგრად დადგნენ და ქეთევანიც იძულებული გახდა, ნოდარ ჯორჯაძისათვის მიემართა, მოიქცეით ისე, როგორც ითხოვენ, ოღონდ თვალი დაიჭირეთ, ან ნადირმა არ აწვით რამე ან თავად არაფერი მოაწიონო.

უცხოელი ღვთისმსახურები ისეთივე დახელოვნებული ხისმჭრელები აღმოჩნდნენ, როგორც აქიები, წამლის შემამზადებლები, მგალობლები და მხატვრები იყვნენ. ცულები საგულდაგულად გალესეს, უზარმაზარი მუხები და ძელქვები წამოაქციეს, გასხიპეს, დაძორეს, საგორაკები შეუყვნეს და ღონიერი მარგილების მოშველიებით ვეკარი ხარკამუნის მისაღვომ ადგილზე გამოავიკრეს.

თელმა ზამთარმა საფიცრე, სიძელე, საკოჭე, საგადასკიდე, საღარტყე, საჩარჩოე მასალის ზერხვასა და მოფარებულ ადგილას, გადახურულში მათ დაწყობა-დარიკვაში გაიარა. გრემულები და სოფლის ხალხი ვაიციებული უყურებდნენ უცხოელი ბერების თავდადებულ ვარჯახს. აკვირებდნენ მათი სიმარჯვე, საქმის ცოდნა და ხალისი, რაც ბარე ორ ხითხურის შეგხარბებოდა, მეტადრე მღვდლებსა და დიაკვნებს, რომლებმაც საღვთო წერილისა, დაუჯიღმელის წამღერებით კითხვისა, გალობისა და საციცხურის ქნევის მეტი არაფერი იცოდნენ.

გამწველ-გამომკვლელნი თავს იქნედნენ და სწორედ მათი მესამართით ამბობდნენ:

— რატომ არ გამოვლენ და შევირდად არ დაუდგებიან ამ მარჯვენად-ალოცილებსა! მითამ ამითხე უკეთესი ბიჭებბ მყვანან, რი ცხერი ღუმა რაა, იმასაც არ კადრულობენ?! ვკენი რი სახლს იმუნებდნენ, ახლა სამი პირი

ტყავი მექნებოდა გადამსურალი ხელის-გულებზედა, ესენი კიდეც, ყუფულდრჯე-ბიან და აქეთ გვლოცმენ-ბრწყინებ-ძრევას და კაცურ ცხოვრებას გვახსენებდნენ!

— განუძლი, კე, ვაიციონებენ მართლა, ან ვინმე მიუტანს ენასა და ეწვიებათ, საზიარებლად ისევე იმათთან არ უნდა მიხვიდე?

— ეწვიებთ და მწვერი შიწვან, ჩემი დარდიც კე იყო!

ერთი ორჯერ ქეთევანი და თეიმურაზიც გამობრძანდნენ დიდებულთა ამალით, მათი კეთილისმყოფელი პატრონის ნახელავი დაათვალიერეს და მოიწონეს. პატარა დელოფალი არ ახლდათ, ანა თვეში მდგმური იყო და ახლო მომავალში ტახტის მემკვიდრე ბატონიშვილის დაბადებას ელოდა.

თეიმურაზმა თქვა:

— სწორედ ამითხე უბრძანებია ქრისტე-ღმერთის, მქონებულს ემატებოდეს და არამქონეს აკლდებოდესო. მადლიანი ხალხი ყოფილა და საქმეც მადლიანად მიხდით, — შემდეგ კი გლეხურად დაყოლა: — ააფეკვებენ ქვეყანასა, მარა იქნება! — და ფეშტმალაფარებული შამ-აბასი გაახსენდა, დროის უმეტეს ნაწილს სახელისონოში რომ ატარებდა და ხელმარჯვეობით ქვეყნის საუკეთესო ოსტატებსაც კი სჯაბნიდა.

ზამთარმა ფეხი ვაიდგა, პირველად მხოლოდ ჯვლიერის კვირაში დაიქუხა ცამ და გახაფხულის პირველი წემა წამოვიდა, ამ დღიდან მოკიდებული თოვლმა გამაღებით დაიწყო დნობა. მალე, მთებში და დაბლობის ჩრდილიან ადგილებში თოვლი ჯერ კიდევ იყო, ადიდებული ალაზანი კი მძიმედ მოავიკრებდა ამღვრულ ზეირთებს, როდესაც მიწინილ ადგილზე ქალაქის ჩრდილოეთის კედლიდან ოციოდე ნაბიჯის მოშორებით, პატრუმმა თავიანთი სალოცავი სახლის, კათოლიკონი საყდრის ბალავერი აკურობეს და მისი ვაჭრა დაიწყო. სამუშაო დიდი იყო და დიდძალ მუშახელს მოითხოვდა, ამიტომაც უარი ევლარ უთხრეს სახლთ-

უხუცესს, როცა მან ხარ-ურმისა და ხელისმუშის მიშველება შესთავაზა. რაკი დამხმარეები ყავდათ და სამშენებლო კირის გამოწვევს სახლთუხუცესმა იღო თავს, პატრებმა ქვის სამტეხლოდან მოზიდული დიდრონი ღოდებისაგან კუთხეებისა და ფილების ამოხაყვანი ქვების გათლა-მორეკურთმება დაიწყეს. მათ განზრახული ჰქონდათ, საფლარი ისე აეშენებინათ, რომ კათოლიკური ეკლესიის დამახასიათებელ ხუროთმოძღვრულ ფორმებისათვის არ ეღალატათ მაგრამ, ამავე დროს, რაკი ის ქართველთა ქვეყანაში შენდებოდა, შენობას აქაური ხუროთმოძღვრული ელფერიც ჰქონოდა.

ქეთევანმა წინასწარ განიხილა საყდრის მონახაზი, რომელიც მისიონის პრეფექტმა ამბროზიო დუმ ანუშმა წარუდგინა, თეიმურაზიც მოიწვია, აჩვენა და სტუმრის უზადო ხელოვნებით მოხიბლულმა სამშენებლო ხარჯების მთლიანად გადახდა იკისრა. მადლიერმა პატრებმა იუარეს, თავი გამოიღეს, ყველა ღონეს მიმართეს, რომ არცთუ ისე მდიდარი დედოფლისათვის ეს ხარჯები აერიდებინათ. მაგრამ ქეთევანის გადაწყვეტილება ურყევი იყო და მათაც ის-ღა დარჩათ, მადლობა შეეწირათ და თავიანთ გვირგვინის მსპინძლებს გამოეშვიდობებოდნენ.

მუშაობა სწრაფად წარიმართა. ბალავერი ის იყო გადაღესეს და კედლების ამოსაშენებლად პირველი კუთხის ქვაც დაიღო, რომ სასახლიდან სახიბარულო ამბავი მოვიდა: პატარა დედოფალმა, გურიელის ასულმა ანამ, მშვიდობიანად იმშობიარა და ვაჟი, ბატონიშვილი, ტახტის მემკვიდრე შეეძინა! მთელი ქალაქი ფეხზე დააყენა ამ ამბავმა. ატყდა ზარების საზეიმო რეკვა, სადარაჯო კოშკებზე ძელსა კერეს, სასახლის ქონგურსა და პარმაღებზე სამფეროვანი აღმებე გამოჰკიდეს.

— პაპანემის მამის სახელი ლევანი უნდა დაეარქვა! — განაცხადა ბედნიერმა მამამ, თეიმურაზმა — სახელოვანი

მეფე იყო, ერს პირნათლად ემსახურა და ესეც მის ფეხზე გაამარჯებინა! — ლევანი!.. ლევანი!.. — დიდრონი ღოდების — ლევანს არქმევენ, დიდი პაპის სახელს!..

— დემეტომა გაზარდოს!.. აკურთხოს მამაშეციერმა!.. შეეწიოს სამას სამოცდახუთი წმიდა გიორგი!..

ნათლობა ნაადვგომებს, ამალღების წინაღუეს გაიმართა. დიდი პაპის სეხნია ჩვილ ლევანს მირონი თვით ალავერდელმა მიტროპოლიტმა სცხო. ნათლებად თიანეთელი ჩოლოყაშვილი და ყვარლელი ჭავჭავაძე მოიკიდეს.

გამოცოცხლდა და გამობრწყინდა მეფის სასახლე. ვინ არ მოდიოდა მოსალიცად, ძღვენის მოხართმევად, თავადი თუ აზნაური. ერი თუ ბერი, გლეხი თუ მოქალაქე, სომეხი, თათარი თუ იუდეველი. ვის საბუღბამული საკლავი მოჰყავდა, ბატონიშვილის პირის სანაცვლო იყოსო, ვინ პურღვინით პირამდე სავსე ურემს მოაჭრიალებდა, ვინ ფარჩავადაფარებული ხონით ამოდიოდა სასახლის ციკაბო კიბებზე!

მესტუმრეთუხუცესი ლუკა მყავშილი თავზე ადგა თანაშემწეებს, რომლებიც ხელედაკაპიწებულნი ხანადმო სუფრას შლიდნენ მურყნარში, ინწობის მარჯვენა ნაპირზე და ახალ-ახალ ვანკარგულებებს აძლევდა. იქვე ახლოს, ლასტისკედლებთან, წოწოლასახურავიან სახაზაზოებში თორნის პური ცხვებოდა და პურში ახალამოყრილი ცხელი მოთების გამაბრუებელი სუნი დამღვარიყო. ღია ცისქვეშ გაჩაღებულ ცეცხლზე კედლებშემჭკარტლული სპილენძის ქვაბები შემოედგათ. ქვაბებში წყალი ფუხფუხებდა და შივ დიდ-დიდ ნატრებად დაკუნული სახამლაძე ხორცი იხარშებოდა. ცეცხლთან ტრიალისაგან სახედაბრაწული გოგო-ბიჭები თხილის შამფურებზე აგებდნენ მწვადებს, წალმის ცეცხლზე ატრიალებდნენ და თან წერწყვს ვლამაჯდნენ, რადგანაც მათ დაპურებამდე ჯერ ბეერი წყალი ჩაივლიდა და შემაწუხებელი შიმშილი როგორმე უნდა მოეთმინათ!

სატატო ქალაქს აუარება ხალხი მოსწყდომოდა ყოველი მხრიდან. ალაგ-ალაგ ცეცხლ-თამაში გაემართათ. გრვევინავედა თოკებით გაბორკილი დოღი და ბაგაბუგი ვაკქონდა ზანზალაკებშებმულ დაირას, იქაურობას იკლებდნენ, ძარღვებში ხისხლს აჩქოლებდნენ ზურნა და ღუღუკები, ერთმანეთს ენაცვლებოდნენ მოცეკვავენი, ბიჭი და გოგო, გოგო და ბიჭი, ვინ ვის ვინ ვის, ვინ ვის!..

ველა სახლში სუფრა იყო გაშლილი. ილხენდნენ და ზეიმობდნენ გრემელები და მათი მოკეთენი, ამ სამახსოვრო დღეს სატატო ქალაქისათვის რომ მოეშურებინათ, რათა საყოველთაო დღესასწაულში მონაწილეობა მიეღოთ და ცოტა რამ მათაც რეგებიდათ. უსხდნენ სუფრას დღენიდავ მოუცვლელი, ხელედაკოვრებული მჭედლები და მექვაბები, მეუნაგენი და თერძები, ბაყლები და მეთულუხენი, ფეიქრები და ქონები, მხედრები და შვირადენი, უსხდნენ თავიანთ კარის მეზობლებთან და ნათელ-მირონებთან ერთად და კახური ენამზებობით ახალ მონათლულ ღვეპან ბატონიშვილს სადღვერძელოებით ამკობდნენ.

ბედნიერმა მამამ, თეიმურაზმა, სუფრაზე მოლხენა და ჭერში ქედის კვრა არ იკმარა, თანამეინახენი აიყოლია: დაფა-ზურნის თანხლებით გარეთ გამოვიდა და შეზარხოშებულმა, თითქმის მთურაღმა ღამის მთელი ქალაქი ფეხდაფეხ შემოიარა. ვველგან შევიდა, მდაბიო ხალხში გაურია, როგორც ქართულ მეფეებს ოდითგანვე სჩვეოდათ, ფუძის ანგელოზი დალოცა, პირმშო ღვეპანის გულით დღვერძელობისათვის დიდსა და პატარას მადლობა გადაუხადა, ზოგან ხელები გაშალა, ფეხისწვერებზე შემდგარმა იცეკვა, ზოგან მომღერლებს ბანი დააწია და ვველას სიხარული და ბედნიერება არგუნა.

მისებრ შეზარხოშებული ყმაწვილკაცები გუნდ-გუნდად დასდევდნენ თა-

ვიანთ მეფეს, პირში აქებდნენ, აღიღებდნენ და ისიც ღალატდნენ, უღალად აღარ მიანდა და დღვემანა ქალაქანდა!

თხზო XXXVI

გადაბმულ ღვინს, ნადირობასა და სიაყვაცო შეჯიბრებებს, გრემში ტახტის შემკვიდრის შემენის აღსანიშნავად რომ გაიმართა და დასასრული აღარ უნანდა, ზღვარი ისპაჰანიდან მოსულმა მეჰმანდარმა დაუღო. ეს მოხდა შკათათვის 11-ს, წმიდა მოწამე ესტატე მცხეთელის ხსენების დღეს. წვერწაწვეტებულმა, ინით ხელეშელებილმა, თავზე წითელ ნაღმაშეშოვრავნილმა მეჰმანდარმა, იგივე შესტუმრემ, ძეობასთან დაკავშირებით დედოფალ ანას ისპაჰნელი ოქრომჭედლების ნახელავი ძვირფასი სამკაულები მორათვა მისი უდიდებულესობა შაჰის სახელით, ხოლო მეფე საგანგებოდ დაამარტოხელა და სიტყვიერად აუწყა, მწვალობელი ყაენი შენა და ქართლის მეფე ლუარსაბს მახანდერაში სანადიროდ გეპატიფებათო.

„ადვილუკე! — კინაღამ ხმამაღლა აღმოხდა თეიმურაზს და მოულოდნელობისაგან ერთ ადვილზე ისე შეტოკდა, თითქოს ცეცხლი წაკაიდებოდეს. — ეტყობა, ერთხელ და სამუდამოდ მოელო ბოლო ჩემს უზრუნველ ცხოვრებას. რაღა თქმა უნდა, შაჰი იმისთვის შეპატივება, რომ განძაში გამოუცხადებლობის გამრ პასუხი მაგებინოს! მორჩა, მე იქიდან ცოცხალი ვედარ დავბრუნდები! შეიძლება, სულაც აღარ გამომიშვას და ტახტი სხვას მისცეს, ვინ იცის, იქნებ რჯულის დავებას და ისლამის მიღებაც მომთხოვოს! მაგრამ ჩემს ნათესავს, ლუარსაბს, რაღას ემართლება? ქართლში მომხდარი ამბები ზომ მთლიანად მამამისს. მეფე გიორგის, დაბრალდა და პირადად მას შაჰის მიმართ ჯერ ზომ არავითარი დანაშაული არ მიუძღვის?! არ წაუვალ! მე ამას ანას ვერ გავუმხელ, ხელში ჩამაკვლე-

ბა. ისედაც კარგად ვერ არის და ხომ დღლია ჯავრმა! მარტო გიგს შეუძლია, სახრწობელის ყულფში თავი ნებით გაქვოს! ნეტავი ღუარსაბმა რა პასუხით გამოისტუმრა? ეს ვაგბატონი ხომ ჯერ ტფილისში გამოივლიდა და შაპის მიპატივებას ჯერ იქ მიიტანდა!"

თეიმურაზმა თავი არ დაიმდაბლა, ეს თვით მექმანდარს არა ჰკითხა, შესტუმრეთუხუცეს ლუკა მყაშვილს მიანდო, შენ გამოაკითხეო და მასვე უბრძანა, საჩქაროდ დარბაზის კრი შევეყრა, დელასთან და ცოლთან მოხალაპარაკებლად კი თვით გავიდა.

დიდი დედოფალი, როგორც ყოველთვის, ანახ ოთახში აღმონდა. ძიძები და მოახლეები ჩველ ლევანს ბანდუნენ. ერთს ატირებული ბაღლი ეჭვირა, მეორე ვასაპუნელ თავს უქექავდა, მესამე ნელთბილ წვალს უხსამდა, ანა და ქეთევანი კი ზეწრებისა და ჩვილის ვასახვევი ჩერების რჩევაში იყვნენ ვართული.

— დედა! — ხმადაბლა მიმართა თეიმურაზმა ქეთევანს.

შვილის ხმის გავონებაზე ქეთევანმა თავი ასწია. მისი მოსტერებული თვალები და ფერწახული სახე რომ დანახა, ზეწრის ყური ზელიდან გაუვარდა.

— რა იყო, შვილო, რაიმე ცუდი ამბავია?

— შაპისაგან მექმანდარი მოვიდა. აბახი მაზანდერანში ხანადიროდ მიპარებს!..

— ვაი ჩემს დღეს!.. — ქეთევანმა ყბაზე ხელი შემოიწყო და ცრემლმორეული თვალები გაუწერდა.

— რაო, ბატონო დედა? — უცნაურად სახეშეცვლილ გვირგვინისაჲნ ქმარს ვერ შეჰხედა და დედამთილს ჰკითხა ანამ.

— შაპი იბარებს.. მაზანდერანში... სახადიროდ!..

მოახლეები და ძიძები მიხედნენ, რომ აქ მათი ადგილი აღარ იყო, თუმცა ცნობისმოყვარობის ცეცხლი კი სწავდათ, ბატონიშვილი ხასწრაფოდ გაახვიეს, თავზე რბილი ხილაბანდი დაახუ-

რეს, ნაბანი წვალიც გაიტანეს და დედოფლის ოთახიდან გავედნენ.

— მარტო შენ, შვილო? — ქეთევანმა თავს შემოუძახა, გამაგრდიო, გული გაიქვა და კვლავ თავჩაქინდრულ მეფეს მიმართა.

— შე და ღუარსაბს, ქარაილის მეფეს.

— ის რა აზრზეა?

— არ ვიცი, შე ჯერ არაფერი არ ვიცი.

— დიდებულები მოიწვიე?

— ლუკას ვუბრძანე, დაღამებამდე, აღბათ, მოგროვდებან.

— შენ თვითონ რას ფიქრობ?

— რასაც შენ მიბრძანებ, დედა. შე ამ ამბავმა ისე დამაბნია, რაღა დავიძლიო. ფიქრიც კი მიჭირს. არ მეგონა, ნამდვილად არ მეგონა, თუ შაპ-აბახი ასე გულდრძო გამოდგებოდა, თუ უბრალო რამეს არ მაპატიებდა და კრიჭაში ჩამიდგებოდა!

— ჯერ გაგვეყო, ღუარსაბმა რა პასუხი გასცა.

— მაგას დრო უნდა, დედა. თავად მექმანდარისაგან სიძართლეს ვერ შეიტყობ. საერთოდ არა ღირს კითხვა. მივა და შაპს ეტყვის, სანამ გადაჭრილ პასუხს მომცემდნენ, დიდი ჭოჭმანი შეეკნათო. შაპის წინაშე ესეც დიდი დანაშაულია. ჩვენ უბედურებს ფიქრისა და ჭოჭმანის უფლებაც არა გვაქვს!

— მაშ, რა ექნათ, რა გზას დავადგეთ?

— შენთან სწორედ მაგის საკითხავად მოვედი!

— ანა!.. — თავდაც საგონებელში ჩაყარდნილმა ქეთევანმა ახლა-ღა შენიშნა, რომ რძალი ჩუმად ტიროდა, მზურვალე კურცბლები დააალუბით ჩამოსდიოდა და მთელ სახეს უხველებდა. — არა გრცხვენია, შვილო? რა გაგზლომია ცხარე ცრემლით სატირალი? შაპი მართლა კაციჭამია მხეცი ხომ არა გგონია! გულში რომ რაიმე ბოროტი ედოს მექმანდარს კი არ გამოვზავნიდა, ჯარს შემოგვიხვედა და ჭერს თავზე დაგვაქცევდა. ჩუ. დაწმინდო! — მან ქალს ხელი მოჰხვია, მისი პატარა თავი გულზე მიიხუტა და ცრემლი

სწორედ ამ ზეწრის ყურათ მოსწმინდა, ახალდაბნული შვილიშვილის შესახებ ვეკად წელან რომ სხვა ზეწრებში გამოარჩა.

— არა! არ წავალ! — შეკვივრა უცებ თეიმურაზმა, ანახ ამ დღეში დანახვამ თავიდაც ცრემლი მოჰკვარა, სახეზე ნიღაფი აიფარა და ყვრიმალთ კარის ძვიდეს მიეფრინო.

— ნეტამც არ წავიფარა, შვილო, — მწარედ დაიკუნხა ქეთევანმა, აქ კი ხიმტკიცემ უღალატა და ტუჩები აუთრთოლდა. ნეტამც!.. დავეითხოთ სხუესაც. მარტო ჩვენ ხაზნი ამ საქმეს ვერ გადავწყვეტთ!

შის ჩახვლამდე დარბაზსლები მართლაც შემოიკრიბნენ და, როგორც ნაბრძანები იყო, თავი სატახტო დარბაზში მოიყარეს.

მეფე სწრაფი ნაბიჯით შემოვიდა შემოსვლისას საერთო ხალაში ბრძანა, დარბაზი გაიკარა, პირჯვარი დაიწერა და ტახტზე თავისი ადგილი დაიკავა. მაშინვე მოუხხდნენ: და ანა მარცხნიდან, დედოფალი ქეთევანი მარჯვნიდან აღაჯრდიდან სწორედ ამ წუთს მოსული მიტროპოლიტი სვიმეონი.

— ისპაჰანიდან შეკმანდარი გვეწვია, — როგორც კი მეუფემ დარბაზის კურთხევა დაამთავრა, ოთხივე კუთხეჯვარი ვადასახა და დაბრძანდა, თეიმურაზმა პირდაპირ, ყოველგვარი შესავლის გარეშე დაიწყო. — შაჰი ხანადიროდ მახანდარანს გვეპატივება. ამის შესატყობინებლად დაგიბარეთ. რას გვირჩევეთ?

მეფის მიერ მოწოდებულ ამ ცნობას რომელიც ვეღვასათვის უკვე ცნობილი იყო, დიდებულები დუმილით შეხვდნენ. ბოლოს პირველი ხიტყვა ბებურ ვაჩნაძემ მოითხოვა.

— თუ წახლავს ინიებთ, გვახლებით, მეფეო, ნადირობისას ვახახლებთ და სამშობლოს დროებით მოშორებასაც გავაიღვლელებთ!

— საქმეც ვა ვახლავს, თავადი ბებურ. ჩვენ არ ვიცით, დროებით მოვი-
4. „წათობა“ № 3—4.

ვიწვევს სამშობლოს დეტოვებას. სამშობლო! ჩვენთან ერთად შეგვადრებელი შაჰი ჩვენს ძმას, ქართლის მეფე ლუარსაბსაც ეპატივება. ვინ არის თავდები, რომ ჩვენ იქ არ დაგვაკავებს, თვით კი აქ არ შემოიჭრება და ქართლსაც და კახეთსაც ერთად არ დაიჭურს?

— დმერთმა ნუ იხეზოს, მეფეო, — თეიმურაზს ხიტყვა ქიზიყის მოურავმა ბაქარ ანდრონიკაშვილმა ჩამოართვა. — შაჰს ჩვენი მეფეები ხშირად მიუწვევია, მაგრამ უკან ყოველთვის აბრუნებდა ბუხსაც არ უფრუნდა. პირადად მე აღარც კი მახსოვს, რამდენჯერ ვხლებივარ ნეტარხსენებულ პაპათქვენს, კახბატონ ალექსანდრეს, შაჰის კარზე. იქ ყოველთვის გამოჩნეული პატივით გვილებდნენ და უკან ხალათებითა და სხვა საბოძერებით დასაჩუქრებულებს გვისტუმრებდნენ!

— მაშ, თქვენ ფიქრობთ, რომ საშიში არაფერია, შეიძლება, შაჰს უყოყმანოდ მივეწვიოთ? სხვები რას გვიბრძანებენ?

დიდებულთაგან შეუნიშნავი არავის დარჩენია, რომ ქიზიყის მოურავის თათბირი მეფეს ჭკუაში არ დაუჯდა, გააღიზიანა კიდეც ამ თათბირმა და ახლა აღარ იცოდნენ, ისეთი რა ეთქვით, რომ არც მწვადი დაეწვათ და არც შამფურა.

დარბაზისლები ორჭოფობდნენ. ბაქარ ანდრონიკაშვილს მხარა მათ შორის მხოლოდ ერთმა დაუჭირა, ისიც გაუბედავად და მიკიბულ-მოკიბულად. სხუებმა კი შაჰისადმი სრული უნდობლობა გამოაცხადეს, ძველი უპირულობის მაგალითები გაიხსენეს და მეფეს სიფრთხილისაკენ მოუწოდეს. თეიმურაზი გამოცოცხლდა, თავის კარაულში ის უკვე მარტო აღარ იყო და ყაენისათვის მორიდებული უარის შესათვლელად ახალ-ახალ საბუთებს არჩევდა, როდესაც თავადი დავით ჯანდიერი მძიმედ წამოდგა და ხიტყვა ითხოვა:

— მე შემამფთოთა, რაც აქ პატრონებმა ბრძანეს, — დაიწყო შან. — თუმცა არ ვაპირებ იმის უარყოფას, რომ მათი შიში საფუძვლიანია, მაგრამ ამავე დროს

თავად ბაქარის ნაბრძანებსაც ვადასტურებ. ნუ დაგვაიწყნებება, რომ შაჰ-აბას-მა რანში გაგზავნილი ჩვენი ჯარი არ დაახაქმა, თუმცა ჩვენს დიდებულ დედოფალ ქეთევანს დაუტკბა კიდევაც და მეფისადმი თავისი რისხვა სხვაგვარად გამოხატა...

თეიმურაზმა ისევ ჩამოყარა ყურები, ისევ ჩაწვდა გული, თავი ვეღარ შეიკრუა და გულჯავრიანად წარმოთქვა:

— დანაშაული მიმიძღვის შაჰის წინაშე. არ უარყოფ. საბუთიც აქვს მირისხდებოდეს, მაგრამ კაცთაგან თქვენა მგებართ მოწმე, მაღლა კი ღმერთია, რომ შაჰის ჭაღმომოყვანილი ცოლის მიტოვება და ლაშქრად წასვლა არ შემიძლო. ამიტომაც ბატონ დედას დავთანხმდი, ჩემი მაგივრობა გაეწია. ბატონმა დედამ ნაკისრი ვალდებულება პირნათლად შეასრულა, რისთვისაც ერთხელ კიდევ მაღლობას მოვახსენებ. მგონი თავად შერმაზანს სურს რაღაც თქვას

შერმაზან ჩოლოყაშვილი მეფის მზარმარცხნივ იჯდა ნატიან სკამზე, პირველი მეუფე სვიმეონის შემდეგ და არ მოელოდა, თუ უშუალოდ მას მიმართავდნენ. თავადმა დავით ჯანდიერმა, მანამდე კი ქიზიყის მოურავმა ბაქარ ანდრონიკაშვილმა მთლიანად თქვეს მისი სათქმელი, დასამატებელი თითქოს აღარაფერი იყო, მაგრამ ახლა უკან დახევა აღარ ეგებოდა და წამოდგა, ჯერ თავის გაზრდილ მეფეს შეხედა, მერე კი დიდებულთა და სამღვდელთა კრებულს მოავლო მზერა.

— არ ვიცი, შეიძლება ვიდებოდეთ ბატონებო. მაშინ ჩემი ნათქვამი სიტყვების ფუჭ გროვად ჩამითვალეთ და ყურადღებასაც ნუ მიაქცევთ, მაგრამ მე მაინც მგონია, რომ არ ეგების შაჰის მიწვევის ამჯვრადაც უარყოფა, მისი ერთხელ და სამუდამოდ მტრად მოკიდება! თუ მიბრძანებს, მე თვით გავყვები ბატონ მეფეს, მის ხედრს გავიზიარებ, ოღონდ ნუ ინებებს უარს და ერს საშინელ განსაცდელში ნუ ჩააგდებს. მეფეო, შეიძლება მე მიწვინით, ჩემგან

შეიძლება სხვა პასუხს მოელოდით, მაგრამ დღესდღეობით ესტუმრებულ ქვეყნის კერძო და როგორც უნდა მოქმედების უდიდებულესობის მოტყუება!

სამარისებური სიჩუმე ჩამოყარდა. ყველა ჭაღართი შემოსილ, მაგრამ ჯერ კიდევ ქარმაგ შერმაზანს უყურებდა. მას თავისი სათქმელი უკვე დაემთავრებინა, მაგრამ დაჯდომას ჯერ არ ჩქარობდა. დუმდა მეფე დუმდნენ დიდებულები, შაჰისანი საეკლესიო მამები, დუმდნენ დიდი და პატარა დედოფალი, თითქოს კიდევ ელოდნენ რაღაცას, რაღაცის გადაწყვეტას, რაც მათ ჩაურევლად, მხოლოდ ზენაარის ნებით უნდა მომხდარიყო.

ვერცხლით მოჭედილ საღველმთავრო კვერთხს დაფრდნო და სიჩუმეში წამოდგა მეუფე სვიმეონი.

— ჩემი ლოცვა-კურთხევა გფარავდეს, მეფეო — თქვა მან და ბატონს ჯვარი გადასახა. — უმეცარი ბერის რჩევა-დარიგება აბა შენ რისთვის უნდა გჭირდებოდეს, როცა გარშემო ასე ჭკუა-გონებითა და ხიბრძნით სავსე ხალხი გახვევია. ნუ მიწყენ, თუ გაუბედავ და ჩემს მოკლე მოსახრებას მეც მოგახსენებ! შაჰ-აბასი, ყველამ ჩემზე უკეთ უწყით, სისტიკი და დაუნდობელი მბრძანებელია. დთვის განგებამ, უღმობელმა ბედმა გვარგუნა მის მსახურად ხელში ჩაგარდნა. ვიდრემდი სპარსეთისა და ოსმალეთის 1555 წლის ამასიის ზავი ჯერ კიდევ მოქმედებს, მისი მოქმედების აღკვეთა კი ჩვენ არ ძალგვიძის. რადგანაც ხატანის ნებით ქართველთა ქვეყნები წვრილ-წვრილად დაქუცმაცებულია და გიორგი ბრწყინვალის დიდი საქართველოს აღდგენა არ ხერხდება, კახეთი ფიზილბაში ბატონის უღელს ვერ გადაივლებს და დღესაც და მომავალშიაც, ხანამ მაღალი ღმერთი არ ინებებს მის ნებასა და სურვილს ვერ გადავალთ. ღმერთმა დავიფაროს, მეფეო, განსწავლული კაცი ბრძანდები, ქართლის ცხოვრება ზენარად იცი და კარგად გახსოვს მეფე დემეტრე თავდადებულის მაგალითი.

ის თვით წავიდა ურდოში, თავისი ბედნიერი ფეხით ეახლა ვაენს, რათა მისი ქვეშევრდომი ერისთავის კალიასავით მრავალრიცხოვანი მონგოლების შემოსევა აერიდებინა. ვევედროთ უფალს, — ეკლესიის მამამ თვალები ადაპერო, პირჯვარი ვადაწერა. — ვევედროთ ღვთისმშობელ დედას, რომ შაჰს ამჯერად შენი დასჯის განზრახვა არა ჰქონდეს, მე უბედურს, უმეცარ ბერს აგრე მკონია: შაჰი გცდით ორივე მეფეს, ახლა მაინც მოვლენ თუ არა, სცნობენ თუ არა ჩემს უზუნაეს ზელისუფლებასო. არა გვაქვს სხვა ძალა, შეილო ჩემო თვიმურაზ. გარდა ღვთის მიმართ ლოცვისა და მორჩილებისა!

მთავარებისკოპოისის შთამბუჭდავი ხიტყვის შემდეგ დარბაზში შეტი აღარაფერი თქმულა, მხოლოდ ქეთევანი წამოიღა, შეილთან მივიდა, ცალი ხელი ანას დაადო მხარზე, მეორით კი თვიმურაზი მიიხუტა და თვალცრემლიანმა ამით თავისი დედოფლურა და დედობრივი გადაწყვეტილება გამოხატა.

თხზო XXXVII

ქართლისა და კახეთის ახალგაზრდა მეფეები, რომელთა ასაკში მხოლოდ წელიწადი იყო განსხვავება, თვიმურაზს ერთი პერანგით შეტი გაეცვიათ, თავიანთ მბრძანებელ შაჰ-აბასს ეჩვენისთვის დამლევს ეახლნენ. აქ მოხვლამდე მათ და ორივე სამეფოს ბრწყინვალე წოდების წარმომადგენლებისაგან შემდგარ ხაკმაოდ მრავალრიცხოვან ამაღლას ნახევარი სპარსეთის, ბევრი უღელტეხილისა და თვალწუღენელი უსიცოცხლო უდაბნოების გადაღობვა მოუხდათ.

აბასმა სივფარულით მიიღო ორივე ცოლისძმა, რომელთა ღვიძლი დები, ბატონიშვილები ლულა და ელენე, პარამხანაში ჰყავდა და, როგორც მეფეთა ჩამომავლებს, სპარსეთის დედოფლებად აცხადებდა. მას წყნისა და მრისხანების არაერთი ნიშანწყალი არ ემწიოდა. პირიქით, მეტად მზიარული, მოსა-

ყვარულე და უაღრესად ყურადღებოანი ჩანდა.

ერქენეული

ლუარსაბი პირველდღესმეტყველებაში და ანციფრებდა აქაური სივრცების დაუსრულებლობა, მკაცრი ბუნების ცვალებადობა, ალავ თოვლი და ვინვა, სხვაგან კი ქვიშის ვრივალი და სულს შემხუთეული სიციხე, წყალუბი მდინარეების ორივე ნაპირზე გაშენებული, ცოცხალ სიმწვანეში ჩაფლული დიდიდი ქალაქები, რომლებსაც არაფერა ემწიოდათ იმისა, რომ ირგვლივ, გასცილდებოდი თუ არა უსახო, აღიზით შელესილ ბანიან სახლებს, პაპანაქება სიციხით გავარეარებული უდაბნოები ვრტვით.

ვევლაზე მეტ ვაიცებას და აღტაცებას თვით სატახტო ქალაქი ისპაჰანი იწვევდა თავისი გრძელი, სწორი ქუჩებით, ფერადი ფილაქნით რომ იყო მოვებული, ელემისებური ბაღებით და ფართო მოედნებით, რომელთაც ოთხივე კუთხივ თითქოსდა ჯადოსნურა ვიხსნალით ნაქარვი ჩუქურთმებით დამშვენებული ცად ატვირცილი სრა-სასახლეები, მიზგიოები, მინარეთები, ბაზრები, აბანოები, ქარვასლები ვადმოპყრებდნენ. თვალსა და გულს იტაცებდა ისპაჰანის მშვენება აღი-ფაფუ — შაჰის სასახლე მას ვევილინარად ქცეულ ვეებერთელა მოედნის — შეიდანე შაჰის ცალი მხარე ვკავა და ცისფერი მორენკეით მოპირკეთებულ მრგვალ-გუმბათიან მიზგიოთან და ცამდე აზიდულ ტანწერწყეტა მინარეთთან ერთად თავბრუდამხვევად ზდაპრულ სანახაობას ქმნიდა.

სასახლის წინ ვამავალი ფართო ქუჩა შუაზე ქვეთდა სატახტო ქალაქის გულს და შეიხ ლოთფოლას მიზგიოთის უკან მდინარე ზაიანდერუდზე ვადიოდა, რომელზედაც ათი-თორმეტი წლის წინათ სპარსეთის ერთ-ერთმა ვავლენიანმა მოხელემ, შაჰის მცველი ჯარის სარდალმა და მისმა ვველაზე უფრო დაახლოებულმა პირმა, შაჰის მამად წოდებულმა ალავერდიხან უნდილამემ,

მთელს დედამიწის ზურგზე განსიქმული კამარებიანი ხიდი აავო.

ალავერდი-ხანი უნდილაძე სპარსეთის ტახტის მოცილეთა ბრძოლაში მონაწილეობდა, თავიდანვე აბას-მირზას მხარე ეკირა და შადლერი აბასიც თავს ტახტზე მის აყვანილად თვლიდა, რისთვისაც პატივითა და წყალობით აუსებდა. სპარსეთის ტახტის ერთგული ქვეშევრდომი ურმიას ტბასთან გადახდილი დიდი ომის წინახანს გარდაიცვალა. შაჰმა იგი პატივით მიაბარა მიწას და თავისი სიყვარული მამობილისადმი მისხავე შვილებზე — დაუთ-ხანზე და ალიყული-ხანზე გადაიტანა.

ალიყული-ხანი შაჰის სიცოცხლე შივე ფარსის ბეგლარბეგი იყო, სიბრძნისა და მხედრული შემართების წყალობით შაჰის აღტაცებული სიყვარულით სარგებლობდა და ირანის ტახტის ერთ სიამებლო ბოძადაც თვლიდნენ.

თემურაზმა ჯერ კიდევ შაჰის კარზე პირველ წასვლამდე იცოდა უნდილაძეების არსებობა. ქეთევანი კიდევაც ფიქრობდა, გავლენიან მშებთან რაიმე ვნით კავშირ-ურთიერთობა გაება და ტახტის მემკვიდრე შვილსაც ამას აგონებდა.

უნდილაძეების გვარი და მათი მდგომარეობა სპარსეთის სამეფო კარზე უცხო არც ლუარსაბისათვის იყო. ალავერდი-ხან უნდილაძე, რომელიც ლუარსაბის შაჰის, დელი სიმონის, ზეობაში ჯერ კიდევ ბაღლი ქართლის რომელიღაც სოფლიდან გაეტაცათ და ტყვეთა ბაზარზე გაყიდულისათვის ბედს ბოლოს ასეთი საკვირველი აღზევა განუშაღებინა, შაჰისაგან ბევრად რამ სძენოდა.

სპარსეთში, სპარსული ქალისაგან ჩაშობ ალიყული-ხანს, ფარსის ბეგლარბეგს, შაჰადის რჯულის აღმსარებელს, ქრისტიანობის დაუძინებელ მტერს და შაჰ-აბასის მარჯვენა ხელს, უცხო კი რაიმე თავისი ქართველი წინაპრებისა, თუნდაც შაჰისა, ალავერდი-ხან უნდილაძისა, რომელიც ქართულად მეტყველებდა და თვალს მილულავდა

თუ არა, მშვენიერი ქართლის წაღვრითი ეხიზმრებოდა?

მარტო რომ დარწმუნდნენ, რომ ვერ-თობ იშვათად ხდებოდა, ამასუ ხმირად ბჭობდნენ ქართლ-კახეთის ახალგაზრდა მეფეები და ბოლოს იმ აზრზე თანხმდებოდნენ, რომ ალიყული-ხანისა და მისი ძმისაგან, თუკი ბუღა მათთან სადმე შეახვედრებდა, თავი შორს დაევირათ, ვინაიდან ზნეშეცვლილი, მტრის ბანაკში გადაპარგბული შენიანი ათწილს საშიშია, ვიდრე თვით ის მტერი, რადგანაც უბედური სულ იმის ფიქრშია, ძველი გზის ერთგულება არავეინ დაშწამოს, ამდენი ცდა და მოწადინება წყალში არ ჩამეფაროსო. თავიანთი ფარული სურვილი, ერთმანეთსაც რომ ვერ უმტყვებდნენ, მათ შაჰისათვის, რასაკვირველია, არ გაუმხელიათ, რადგანაც ეჭვიან და ქვე გამხედველ აბასს ვერაფერს გამოაპარებდი, ეს შეიძლება სხვაგვარად შეეფასებინა და ირივესათვის მეთვალყურეები მიეჩინა, ჩემს წინააღმდეგ არაფერს ზღართავდნენო.

გურჯი მეფეების, როგორც ისლამურ სამყაროში ქართველ მეფეებს უწოდებდნენ, სპარსეთის სატახტო ქალაქ ისპაჰანში მოხვლა რომელიღაც შიიტურ დღესასწაულს დაემთხვა. დღე და დამ მთელი ქალაქი იღუმინაციით იყო განახნახებული. თვალუწვევრულ ინდურ ბალმებზე, კიპარისებსა, ჭადრებსა და ფიჭვებზე, სასახლის წინ მოღალანე ოთხკუთხა ყვაილნარს ოთხივე კუთხივ მწკრივად რომ უღლიდნენ, შუშის ფერად-ფერადი სამშვენირები კვიდა. დამლაშობით ეს სამშვენირები როგორღაც ინთებოდნენ და ვვაილნარის მოკირწყვულ ბილიკებზე მოსიარნე მილეთის ხაღბს, რომელშიაც ნახევარზე მეტი დედამიწის სხვადასხვა კუთხიდან ვკზოტიკური აღმოსავლეთის მოსახლეულად ჩამოსული უცხოელი ერია, ვვლა ასაკისა, ზეიმურ ფერებში ზევედნენ. მახვითებსა და მენეთებში მლოცველთა და ცნობისმოყვარეთა ტყვა არ იყო. მინარეთების

მრგვალ მოაჯირზე გადმომდგარი წითელჩაღმთან მიუძინებდა ხელუბაყრობილი მოსთქვამდნენ და მართლმორწმუნე შამადანიებს სალოცავად მოუწოდებდნენ.

სადღესასწაულოდ წაენმა დიდი დარბაზობა გამართა და დარბაზობაზე დასასწრებლად ისპაჰანში მუდმივად მყოფი გველა ელჩი და დიპლომატიური წარმომადგენელი მოიწვია. იყვნენ აქ არაბები და ჩინელები, იაპონელები და სიცილიელები, ნეაპოლელები და ვატიკანელი პატრები, ესპანელები და პორტუგალიელები, ავსტრიელები და ოსმალები, პოლონელები და რუსები. გველას თავიანთებურად ვიცი, გველა თავის ენაზე ლაპარაკობდა და ზურგსუკან ამომდგარი თარჯიმნები სხვათა ნათქვამს თავიანთ პატრონებს უთარგმნიდნენ, აქედან კი იქით თარგმნიდნენ.

ოქროს კანდელაბრებით და ბროლის ძვირფასი ჭაღებთ ვაირალდნებულ დარბაზში, აღი-ფაფუს ერთ-ერთ უდიდეს დარბაზში, თითქმის მთელი სართული რომ ვაკა და სპარსული მინიატურებით იყო მოხატული, თანახმად აღმოსავლური წეს-ჩვეულებისა, არც ერთი მაგიდა არ იდგა. დარბაზის შუაგულში, კედლიდან კედლამდე, ერთი ფართო ხალიჩა იყო სივრძივ გაფენილი და ზვევრდის ბალიშებსა და მუთაქებსში ჩაფლული, ფეხმორთხებით მჯდომარე სტუმრები, ხელებდაკაპიწებულნი, ყოველივე სპარსულსადმი თავისი კეთილგანწყობილება რომ გამოეხატათ, ქაშანაურის დიდ-დიდეს სინებით ჩამორიგებულ ოსმევარდადგმულ უზბეკურ ფლაჟს ხუთივე თითით შეეკეოლდნენ, გაქონილ ტურებს ქათქათა ხელსახოცებით იწმენდნენ და პირს ბროლის ყელწვრილი სურებით მორთმეული ტკბილზე უტკბესი შარბათით იკოკლოზინებდნენ.

ვიდრე სატრაპეზო სუფრას მიუხბდებოდნენ, გველა ხელმწიფის სრულუფლებიანი ელჩი შამა მოწვევად მიიღო, მათთან მეგობრული ნაცნობობა განახლა, თითო-ორთა სასამოუნო

სიტყვა, რასაც თვით ელჩის თანხლები თარჯიმნები თარგმნიდნენ უფელასათვის გამოიხატა და მტკიცდნენ მის დიდებული მოძრაობით იქით მიიწვია, სადაც თითოეულს უკვე ელოდა მხოლოდ მისთვის მიჩნეული ადგილი.

სადარბაზოდ გამოწყობილი კოკობულვაშა გურჯი მეფეები მის უდიდებულესობას მთელი საღამოს განმავლობაში გვერდიდან არ მოუშორებია, ტკებოდა და ამყობდა კიდევ მათი მოხდენილი თვალტანადობით. დასხდომის ნება მათ მხოლოდ მაშინ დაერთათ, როცა სტუმრები დალაგდნენ და ბოლოს თვით წაენმაც იხება ფეხის მორთხმა და სუფრის თავში თავისი კუთვნილი ადგილის დაკავება.

საფარელი ცოლისძმების გულის მოსაგებად თუ ჩვეულებისამებრ, შამს მთელ საღამოს არც ერთი სპარსული სიტყვა არ უთქვამს, მხოლოდ ქართულად ლაპარაკობდა და ამით დიდ ჯაფას აყენებდა თარჯიმნებს, რომლებიც შამის სიტყვებს მანამ ვერ თარგმნიდნენ, სანამ ქართულის მცოდნე თარჯიმანი სიტყვას მათთვის მისაწყვდომ რომელიმე ენაზე, თუნდ სპარსულზე ან თურქულზე არ გადმოიღებდა.

აბასი სწორედ ქაჯური მეხიერების პატრონი იყო. სადმე ოდესღაც გავონილი აზრი ან კაცის სახე გონებიდან არ ამოუვიდოდა. კარისკაცები ამიტომაც ფრთხილობდნენ: ვაი იმას, ვინც თავს დაიბედა, რამდენი ხანი ვაჟიდა მას შემდეგ, შამს ეს უკვე აღარ ეხსომებაო. საღამოზე ერთი იაღლიში მაინც მოუვიდა: თეთრი ჩაღმით თავ შემობურვილი შეეწერა ოსმალს, თურქეთის სულთან მურად მეორის ახალი ელჩი სპარსეთის შამის კარზე, რომელსაც აბასი მხოლოდ მეორედ ზედავდა და მისი სახე ჯერ ხეირიანად ვერ დაემახსოვრებინა, რომელიღაც სპარსელ აბათოლად მიიღო და ხელის ჩამორთმევის დროს ყურში რაღაც სპარსულად უწერწულა, ოსმალს შეერთა, უკან დაიხზა, გადაბმული შავი წარბები აზნიქა და მზრები აინკა, რითაც მის

უდიდებულესობა შაჰს აგრძნობინა, არ შესძის, რას შელაპარაკებო. აბასმა განცივრებაც ვერ მოახწრო, როცა უკანთან ფეხისწვერებზე შემდგარმა თარჯიმანმა წახსურწულა:

— ვუ ათათოლა არ ვაზღავეს, ხელმწიფე. სულთან მურადის ახალი ელჩია!

ელჩიო, ისიც სულთან მურადისაო? შაჰ-აბასი გადაფინინდა და იმდენ ხანს იცინა და იხარხარა, ხანამ სული არ შეუვაბდა და ხველება არ დაწყვებინა.

სხვები, ვინც ამ ამბავს შეესწრო, მათ შორის თეიმურაზი და ლუარსაბი, აყოლას ვერ ბედავდნენ, ვაითუ აყოლა შაჰმა დაცინეად მიიღოს და, როგორც არა ერთჯერ მომხდარა, გუნება ერთბაშად შეეცვალოსო, არა და სიცილიც ძნელი შესაკავებელი იყო, რადგანაც სპარსეთის მბრძანებლის ეს უცნაური, ყოლად გაუგებარი საქციელი ოსმალეთის თაემოყვარე ელჩმა მისი ქვეყნის შეურაცხყოფად მიიღო და დარბაზში უკვე შესული უკანაც გაბრუნდებოდა, შაჰის მოხერხებული კარისკაცები რომ არ სცემოდნენ და ხვეწნა-მუდართა და მოზოდიშებებით ის დარბაზში არ დაეტოვებინათ.

შიტური დღესასწაული შეიძ დღეს გაგრძელდა. მეფეები ეკლებზე ისხდნენ. როდის-ღა აპირებდა მწყალობელი შაჰი მაზანდრანში სანადიროდ წასვლას? როდის მოინადირებდნენ და სანადირობით გულმოჯერებულნი, როგორც თავე უნდა ეჩვენებინათ, როდის-ღა დაბრუნდებოდნენ ისპაჰანში, რათა აქედან სამშობლოში გამგზავრებაზე ეფიქრათ?

თავი XXXVIII

მაზანდრანში სანადიროდ წასვლა მხოლოდ ღვინობისთვის შუა რიცხვებში მოხერხდა. შაჰს ათასი ვადაუღებელი საქმე გამოუჩნდა. საქმეში ვართულს, თუმცა დილის ექვს საათზე ამდვირად დროის უმეტეს ნაწილს თავის

სახელოსნოში ატარებდა. ცხელი ხან უნაგირებს კერავდა, ცხელი წყლის ქსოვდა, ხან მისივე ხელით გამოჭედებულ ნაწილებისაგან არკებულებს აწვობდა, სანადიროდ წასვლა მგონი სულაც აღარ ახსოვდა და იქნებ აღარც ვახსენებოდა, ერთ მშვენიერ დღეს სასახლის წალკოტში თავის მოწვენილ ცოლისძმებს რომ არ შეხვედროდა.

— როგორ გეკითხობო, ჩემო პატარა ძმებო და შეილებო? ხომ არ მოგებრუნდათ ჩვენთან სტუმრობა, შინ წასვლა ხომ არ მოგენატრათ? — მეგობრულად ჰკითხა მეფეებს მუეძინის თუ მექისის ზოლიან ხალაში გახვეულმა და ხის ქოშებში შიშველ ფეხწადებულმა შაჰ-აბასმა, ორივე მწყანედ შეღებულ ძელსკამზე დასვა და თვით შუაში ჩაუჯდა. — თუმცა რა, სანადიროდ მოვინატივეთ და შემოდგომა ისე გაშულდა, აქედან რა ვეღარ გავკიტვია. ჯანი გავარდნია, ხვალ ვახსენოთ ჩვენჩვენი ღმერთი და შევხედეთ აქლემებს! ქა, რას იტყვი? სანადირობისათვის ახლა საუკეთესო დროა. სანადირობა უმეხმუელია, გაზანტებულია და მონადირეს არც კი უფრობის ვიღანსა და მაზანდრანში სანადირო ადგილებს არ ვემდური. თქვენს ვარაიასხა და ტარიბანას არც ერთი არ ჩამოუყვარდება, უკეთესი თუ არ არის. ეგაა, შორია, წინ დიდი გზა გვიდევს. რა გავწყობა, ურცელია ჩვენი საბრძანებელი. მაღალმა ალაჰმა აგრე ისურვა! წავედით?

— როგორც თქვენი უდიდებულესობა ენებებს, თქვენი უდიდებულესობა! — შეიმშუშნა და ორთავეს მაგივრად უახსუბა თეიმურაზმა, რომელიც ძველი ნაწილობის წყალობით ვაენთან უფრო გამინაურებული იყო, ეიდრე ბუნებით მორცხვი და მორიდებული ლუარსაბი.

— მამ, გადაწყვეტილია: ხვალ ადრინად ადგომა მოვიწყვეს. დილის ძილი არ გავიტკბებთ, ვმარწვილებო, არ გვალოდინოთ! — შაჰ-აბასი მიიმედ წამოდგა, ჯერ ერთს, მერე მეორეს გამომცდელად ახვედ-დახვედა, მსუქანი ტურების კუთხეებში რაღაც ღმილის მავა-

რი გამოუხაზა, დიდრონი, ფუთიანი ხე-
ლები ხალათის ფლაფეე ჯიბეებში ჩაი-
წყო და ხის ქოშების ფლახუნით აგუ-
რის ფხენილით მოკირწყლულ ბილიკ-
ზე ვხა ვანავრო.

წალკოტში მბრძანებლის მოულოდ-
ნელმა გამოჩინამ და მის მიერ ასევე
მოულოდნელად მიღებულმა გადაწყვე-
ტილებამ მაზანდერანში ხანადიროდ
წახკლის თაობაზე ორივე მეფე შეამბრ-
წუნა და დაადონა.

შაჰ-აბასი რომ წალკოტში ორი-სამი
წუთით ადრე შემოსულიყო, ის აქ უთ-
უოდ ნახავდა საჭურისს, რომელიც
ფრიად საიდუმლო დავალების შესას-
რულებლად ქართველ მეფეებთან თვით
სპარსეთის დედოფალმა, ფაენის უსაფ-
ვარლესმა ცოლმა, ამილახურის ასულ-
მა თამარმა გამოუხაზა და ამ უბედურ-
საც მშვიერი ღომების გალიაში ცოცხ-
ლივ შეკვება და ლუკმა-ლუკმა და-
ღუჯა არ ასცდებოდა.

თამარს ყურად ელო მის ბედში მყო-
ფი შაჰის ცოლების ზვეწა-მუდარა,
რომელთაც ქართლ-კახეთის ახალგაზ-
რდა მეფეების სასახლეში ყოფნა პირ-
ველ დღესვე ხარწმუნო წყაროებით შე-
ქცოთ და ვინაიდან პარამხანაში ვისი-
მე, მით უფრო უცხო შამაკაციის შემოს-
ვლას დადგენილი ადითი სასტიკად
კრძალავდა, გადაეწყვიტა, სამუდამოდ
გაყრილი დედამამშვილები ერთმანეთი-
სათვის შორიდან მაინც დაენახებინა.

თამარის მხრიაკე კი ეს უდიდესი გა-
ბედულება და თავგანწირვა იყო, მაგრამ
თანამემამულე ვაწიელი ქალების სა-
ცოდობას ისიც ისე შეეწუხებინა, რომ
სიფრთხილის ვეღა ზომა უკავებო და
ეს საბედისწერო ნაბიჯი გადაეღვა.

დრო — დილის სრული რვა საათი,
მთხერხებულად იყო შერჩეული. ამ
დროს ფაენი ფოველთვის სახელისონში
ბრძანდებოდა და ვიდრე ათი საათისა-
თვის სატაბტო დარბაზში უცხო სა-
ხელმწიფოთა ელჩების მიხალეზად არ
გამოვიდოდა, იქ თავის გუნებისად
ჩხირკედელაობდა. მომდევნო დღის
დილის სრულ 8 საათზე მეფეები წალ-
კოტში უნდა შემოსულიყვნენ. წინას-

წარ გაფრთხილებული ბატონიშვილე-
ბი ღელა და ელენე აქედანვე მის
გამომავალი პარამხანის ქვეყნის
კმელს მოადგებოდნენ და გამჭვირვალე
ფარდის უკან მდგომნი თავიანთ საფი-
ცარ ძმებს დაინახავდნენ.

სასიკვდილოდ განწირული საჭურა-
სი, რომელმაც თამარ დედოფლის და-
რიგებისამებრ გურჯ მეფეებს პარამხა-
ნის ხარკმელი დაინახა, სწორედ ახალი
წახული იყო, როდესაც წალკოტში სა-
ხელისონოდან მომავალი შაჰ-აბასი შე-
მოვიდა. თეიმურაზისა და ლუარსაბის
აქ დახვედრა მას მაინც და მაინც დი-
დად არ ეხია მოვნა, მაგრამ ეს არ შეიმ-
ჩნია, კობრაზე მონადირის სიფრთხი-
ლით, ემანდ არაფერი გამოიმპაროსო,
ცოლისძმებს საუბარი გაუბა და შემდეგ
ისევე სწრაფად გაშორდა ორივეს, რო-
გორც გამოჩნდა. სანადიროდ წახელა,
ისიც ასე შორს, აქამდე თავადაც არ
ქონდა გადაწყვეტილი. გადაუღებელი
საქმეების გამო, სასახლეში რომ დაუ-
გროვდა, ამ საიმოვნებაზე წელს შეიძ-
ლება უარიც ეთქვა, მაგრამ საუბარში
სიტყვა სიტყვას წაუბა და თუმცა გუ-
ლით არ უნდოდა, ახლა აღარ შეუძლო,
უკვე მიღებულ გადაწყვეტილებაზე უა-
რი ეთქვა.

ხვალ, დილის სრულ 8 საათზე, რო-
ცა, პირობისამებრ, მათი ღებო დათქ-
მულ სარკმელს მოადგებოდნენ, რათა
საფარული გვირგვინისანი ძმები შო-
რიდან მაინც დაენახათ და შემდეგ ეს
ხილვა გულში სამუდამოდ ჩაეპეჭდათ,
თეიმურაზი და ლუარსაბი უკვე გაცი-
ლებული იქნებოდნენ სატაბტო ქალა-
ქის ფარგლებს და ერთმანეთის დანახ-
ვას მონატრებულ დედამამშვილებს
ამას იქით იქნებ ვერც ვედარახოლეს
ენახათ ერთმანეთი.

ასეც მოხდა. ამომავალი მზის პირვე-
ლი სხივი შეის ლოთფოლას მიხვითის
ელვარე გუმბათზე აკაკმაშდა, როდე-
საც ასიოდე აქლემისაგან შემდგარი ქა-
რავანი ფრუტუნითა და ზანზალაკე-
ბის დინჯი ვდარუნით შაჰის ბრწყინვა-
ლე სასახლის — ალი-ფაფუს წინ დაა-
ნოქეს. ექვსასი მუბოხანი და მოიხარო,

მათ შორის განთქმული მონადირენი, ყოველ ნადირობისას დიდებულ შაჰს განუყრელად რომ თან ახლდნენ და მხარს უმშვენივრდნენ, ზედ შესხდა, ხოლო დანარჩენებს უზარმაზარ მაფრებში გამოკრული ბარგიბარხანა აკიდეს და აუნქარებლივ დააძრნენ, ვალმა ნაპირზე გადასახველად ვეზი ალავერდი-ხან უნდილაშის კამარებიან ხიდისაკენ აიღეს.

ქალაქიდან გასვლის უმაღლვე შაჰ-აბასმა ცოლისძმები მოიკითხა. კარვად გამოძინებული და დახეუნებული, თემცა დამე პირამხანაში, თავის საყვარელ ცოლებთან ბლარმუნში ვაატარა, წინებულ გუნებაზე ბრძანდებოდა. აბასს საერთოდ არ სჩუვოდა უგუნებობა. მხიარული განწყობილება მას მაშინაც კი არ სტოვებდა, როდესაც მისივე ბრძანების თანახმად დამნაშავედ მიჩნეულ მსხვერპლს გაათრებულ მხეცს მიუვადებდნენ დასავლელად და უბედურის არაადამიანური ღრიალის გამოწვევით კვასაც კი ცეცხლი ეკიდებოდა. ასე რომ სისასტიკის მოსამოქმედებლად ის ყოველთვის მზად იყო. წინასწარ არავის შეეძლო სცოდნოდა, ერთი წუთის შემდეგ რა მოხდებოდა, წუთის წინ ხელმწიფური წყალობით ავსებულ ქვეშევრდომს მომდევნო წუთის რას უმზადებდა.

მისი უდიდებულესობა შაჰი გზობილობით, მეკმანდარმა რომ მოაკითხათ, მეფეებს ფერი ეცვალათ. ორივე უძალარი იყო. მთელი დამე თეთრად გაეხეხებინათ. ელოდნენ, ჩვენდა ბედად, იქნებ რაიმე შეიცვალოს, ან შაჰმა გადასდოს სანადიროდ წასვლა, ასე ნაუცბათევედ რომ გადაწყვიტა, ან თამარ დედოფალმა გამოახოს რაიმე სხვა გზა დედამამიშვილების შესახვედრებლადო, მაგრამ ისე ინათლა და გათენდა კიდევაც. მათ კარს კაცი-ხულიერი არავინ გააკარებია. აბასს ხომ ვერაფერს გამოაპარებდა. სტუმრებს უთუოდ შენიშნავდა უძილობასა და დაღერემილობას, მიზეზის შეკვობას მოიწადინებდა და ეს რომ არ მომზდარიყო, მეფეები თავს არიდებდნენ, მის ძვირ-

ფასად შეკავშულ თეთრ აქლემს, რომელზედაც მთელი თავი იკმარებოდა, დიდებულებით იჯდებოდნენ. ერთიანებული ამაღლით შორიანლო მასდევდნენ.

გარს უკვე უდაბნო ერტყათ. ირველივ არც ერთი ცოცხალი ბუჩქი, არც ერთი ღერი მწვანე ბალახი არ ჩანდა. სამხრეთიდან, სადაც შორეულ ციხეიღურზე ერთიმეორეზე მიხიარბილი მიშველი მთები ვაწოლილიყვნენ, თითქოს დახოცილი და ყელი-ყელვადკლიობილი აქლემებიაო, ცხელი ბული უბერადა და ჯოჯოხეთურ სიცხეს, ირველივ რომ მეფობდა, კიდევ უფრო სულის შემხუთველსა და გუხაქლისს ხდიდა.

სამი-ოთხი საათის შეუსვენებელი სიარულის შემდეგ ქარავანა შენერდა და შუაგულ უდაბნოში თითქოსდა მიწის სიღრმიდან ერთბაშად აღმოცენებული ტბის ვარემეო დაბანაკდა. ხაიდანდაც აქ ვაჩენილი ტბის წყალი მარილიანი და თბილი იყო, პირში არ ჩაიკარებოდა. თავთხელში მანუღს, ფესვებგამიშვლებულ ტირიფს და უდაბნოს კიდევ რომელიღაც მცენარეს ამოყვით მეჩხერი ტოტები და ამათ შუა უსიცოცხლო მოტორტმანე წყლის სარკვეში უიმედოდ მოკრიალებული ნაცრისფერი ცა ირეკლებოდა. ჩინეირჩამოშვებული აქლემები, უდაბნოს ეს დაუნდალავი მუშაკნი, მეხლეგზე ჩადგნენ დაჭაობებულ ტბაში და მარილიან წყალს ხარბად დაეწაფნენ.

დიდებულებით გარსშემორტემულმა შაჰ-აბასმა ჩრდილში მოიკეცა და კარვების გაშლა ბრძანა. ახალგაზრდა ცოლისძმებს, თავის საყვარელ სტუმრებს, გვერდიდან არ იცილებდა და არაფერს იშურებდა, მათთვის რაიმე ესია-მოვნებინა. ზურჯი მეფეების კარავი დიდებული ყაენის კარვის მეზობლად დიდეს. ნიშნად წყალობისა, აბასმა ვახშაშიც თავისი სუფრიდან გაუგზავნა და ძილი ნებისა უსურვა.

რას მოასწავებდა ეს ყოველივე? რა ვანზრახა ვერავ აბასს, ნახევარი მსო-

ფლიოს მკერობელს ორი პაწაწინა ქვეყნის პირზე დედის რაქმუემშრალ მეღვებთან თავის მოსაქაწლებელი და ქედის მოსადრეკი რა სჭირდა?

მკათე დღეს, დილაადრიან, სპარსეთის კ-დეე ერთი უდიდესი ქალაქის — ვახეინის კედლები, გუმბათიანი მიწვიანები, ტანწერწებთა ღურჯი მინარეთები და თეთრად მოქათქათე სრა-სასახლეები გამოჩნდა ამ თვალწარმტაცო ქალაქიდან, მთელი სპარსეთის სავაჭრო ვახეის გასაყარზე რომ იდო და ოდესდაც სატახტო ქალაქის პატივითაც სარგებლობდა, მაზენდარანმდე, გაუვალი ტყეებით დაფარულ მის სანადირო ადგილებამდე, სამი დღის საუაღოც აღარ რჩებოდა.

მეფეებმა უფროსებისაგან გადმოცემით იცოდნენ, რომ მაზანდერანი სპარსეთის ერთ-ერთი ნაყოფიერი და უმდიდრესი შაჰე იყო, რომელიც კასიის ზღვასა და შუა აზიის ქვეყნებს, ვიდრე აღინათა მიუხამდე, ხამხრეთის მხრიდან ეკროდა და თვალწუვდენელ ხამფის ხორბლით, საქისშიშე ვერძნით, შარბათით, ყოველნაირი ხილუულითა და ხახორცე-პირუტყვით ამარავებდა. აქაურ ნავსადგურებში შაჰის ფლოტის ფრეგატები და სავაჭრო-ხომალდები იდგნენ, რომლებიც კასიის ზღვას სივრძე-სივანზე სერავდნენ და საქონლის გასასაღებლად, იქიდან კი ახალი საქონლის წამოსაღებად არა მარტო კავკასიისა და შუა აზიის სანაპიროებთან, შორეული რუსეთის ნავსადგურებშიც კი შედიოდნენ.

ნადირობა სამშაბათ დღეს დაიწყო და შხის გაღახრამდე ვავრძელდა. მარეკები ტყეებს მოედნენ და ფარებზე შუბის ტარის ცეშით, ყვირილითა და აქამდე გოდრებით მოფხანილ მწვეარ-მეძებართა ყფა-წაკვწაკით ტყიურთ აფრთხობდნენ. ტყის სიღრმიდან გამოვარდნილი პირველი ქორბუდა ირმები, წიფლიანში დასუქებული ტახები და მომხიბლავად ყელმოღერებული ქურციკები რომ დაინახეს, დაღვრებილი ქართლ-კახეთის მეფეები და მათი მრავალრიცხოვანი მხლებლები, რომელთა

დიდი უმრავლესობა თავმოყრისე ახალგაზრდობა იყო, უმაღლესი გმირ-გმირები, გახალისდნენ და თვალწუვდენელ ბულებმა, ამას რას ეხედავთო, ხელი შეილდ-ისარზე გაიხვეს. თვით შაჰ-ახალი მათთან ახლოს ნადირობდა, მიუხედავად ხანდაზმულობისა, შუბსა და შეილდ-ისარს — შესაშური ხომარავით მძარობდა, მზე ბევრ ირემსა და ქურციკს დაუბნელა, მაგრამ რის თვალნათლივი მოწმეც ვახდა, ეს კი ყოველგვარ მოლოდინს აჭარბებდა. შაჰი რამდენჯერმე გაჩერდა და თვალი მიადევნა გურჯისტანის მეფე ლუარსაბს, რომლის ხელითაც ნახროლი არც ერთი ისარი მიზანს არ ასცდენია და სანადირევის ამკრეფნიც მის მიერ დახოცილი ნადირის აკრუფას ვეღარ აუდიოდნენ.

ლუარსაბი თავდავიწყებული მონადირე იყო. ამ ხალაღობო-სავაჭრო საქმეში ვეუღას ნეტარხსენებულ შაჰს დელი ხიმონს აჯობებდა. ნადირობას ბალღობიდანვე მიხედვდა და ძნელად თუ ვინმესთვის ტოლი დაეგლო.

თვით თემურაზმაც კი შენიშნა ყაენის გამორჩეული ყურადღება, რითაც სპარსეთის ძლევაშისილი მშრძანებული ქართლის ახალგაზრდა მეფის ნადირობას აჯილდოებდა და უნდოდა, ლუარსაბს დახწეოდა, ვაეფრთხილებინა, შაჰს წინ ნუ გადაუსწრებ, სურც ჯობნას მოინდობებ, მეტისმეტს ნუ იხამო, იცოდე, შურიანი კაცია, სხვისი სინაუქე გულზე ეკლად ეხობა, მაგას არ გაატიებსო, მაგრამ ეს განზრახვა ვერ შეასრულა, ვიდრე ბებურ ვანნაქემ ცხენი არ მოაჯდო და, ისე რომ სხვას არავის გაეგონა, მოამახა:

— რას შერება მეფე ლუარსაბი, თავს იღუპავს?

— როგორ თუ იღუპავს?! — თუმცა წამის წინ თავადაც ამასვე ფიქრობდა, კითხვა შეუბრუნა თემურაზმა.

— უთხარიო, მეფეო, მე ვერ გავუბედავ, ვაითუ მიწყინოს, მეტინრობაში ჩამომართვას, ერთი ისარი მაინც დააცილოს ნადირს, ვერ ხედავთ, ვველა მაგას უყურებს? — ვანნაქემ სიფრთხი-

ლე გამოინინა, ყაენი „ვეკლად“ მოიხსენია.

— მართალს ამბობ, ბებურ, — დაეთანხმა თეიმურაზი. — მართლაც უნდა გაეფრთხილოთ, თორემ ამ სიკეთის დროს უბედურებას შევკამოხვევს! — მან დეზი ჰკრა ცხენს, სადავე მიუშვა და გააჭენა. მტერის ბუქსა და კორიანტელში ლუარსაბს სწორედ მაშინ გაუსწორდა, როცა მან მხარიღლივ მოქცეულ კაპარჭიდან ისარი დააძრო, ღარზე გამართა და შეიღლი დახამიზნებლად ასწია. — ლუარსაბ, პაი, ლუარსაბ! გაფიცებულმა ლუარსაბმა სახროლად შემართული შეიღდ-ისარი ფაფარამღილი ცხენის ქედზე დაუშვა.

— არ გეწყინოს, რასაც ახლა ვიტყვი!
— მეწყინოს? რა უნდა მეწყინოს! ბრძანე!

— შაჰს გულზე არ ეხატება ვე ვაჟკაცობა, შენ რომ იწე. ჩვენებმა შეამჩნიეს და შენი თავი ნუ მომიკვდება; მეც ვამწნე!

— არ მეხმის, თეიმურაზი..

— ხარბი კაცი, — თეიმურაზმა თვალი მოაქლო გარემოს, არავინ იყოს მოფურადებულიო. — ვაითუ ვიწყინოს და ბოღმა ჩაიდოს გულში. შე ახე შგონია, ჩვენ აქ არც უნდა ვჩანდეთ!..

— სულ გაწერდები, ბატონო!..

— არა, არც სულ გაწერება ივარგებს! ამ სიტყვებით ისინი ერთმანეთს დასცილდნენ და ვიდრე ნადირობა არ დასრულდა, ბუკს არა სცეს და ბანაკში დასაბრუნებლად მონადირეებმა თავი არ მოიყარეს, აღარც შეხვედრიან.

ბანაკი ტყის პირას, ტრიალ მინდორში, დიდბონ ხახვიან ქვებსუა მოჩუხნუხ ღელის ორივე ნაპირზე იყო გაშლილი. სტუმარ მეფეებისადმი შაჰს ყურადღება აქაც გამოეჩინა: მათი კარავი ვეპებრთელა, ბაიისფერი კარვის მუზობლად დაედგათ.

ვახშმად დასხდომის წინ, სანამ ოთხში ამოღებული და აქნილი ნანადირევისაგან მზარეულები ცხელ-ცხელ მწვადებს შეწეკედნენ და სუფრაზე უანგარიშოდ დაყრიდნენ, აბასი პერანგისამარა გამობრძანდა, გაღვლილ გულის-

პირიდან ჰკლარა ჯაგრით დაფარული მძლავრი მკერდი მოუწმუნებდა მისი ღელეში დაიბანა და მშრალე მძმრკლებით ცოლისძმებს მოაკითხა, რას შერებით მანდ, ხომ კარვად მოუწყვთ, ხომ არაფერი გაწუხებთო. იმ ბოღმისა და ცუდად შენიღბული გულზვიადობისა, ღლისით ლუარსაბის მაყურებელს რომ შორეოდა, ნატამალიც აღარ ეტყობოდა. შაჰი ახლა არა აზიის ერთი უზარმაზარი სახელმწიფოს ძლევამოსილი მბრძანებელი იყო, არამედ უბრალო მხედარი, ჩვეულებრივი მოკვდავი ადამიანი, რომელსაც არაფერა ადამიანური არ ეუცხოვებოდა.

თეიმურაზი და ლუარსაბი თავანიაანად გამოეგებნენ, კარავში შეიწყვიეს.

— რა იქნება, მეც რომ თქვენთან ვივახშმო? — მოულოდნელად გამოაცხადა წაენმა და სველი ხალიჩანი პირსახოცი, რითაც პირი და ყელ-კისერი შეიხოცა, ვილაყას მიანჯნა. — აქ მართლა დიდებულად მოწყობილხართ!

შაჰის ამ მოულოდნელმა მოსურველებამ, რაც მთლად მოულოდნელს არა ჰგავდა, მეფეები ერთობ გაახარა და ეს თავისი სიხარული მათ თავისებურად კიდევაც გამოხატეს.

კაცი მთლად ყრუ და დაბღური უნდა ყოფილიყავი, თუ ვერ მიხვდებოდი, რომ სატახტო ქალაქიდან მოსორებით, თავისი თვალუწვდენელი სამეფოს ამ უდაბურ ადგილას წაენი „საფვარელ ცოლისძმებთან“ განმარტოებას და იმ მიზეზების გამეღვწეებას აპირებდა, რისთვისაც ამდენი ათასი უტკვეანი გამოატარა და ორივე აქ მოიყვანა. იქნებ დღეს აქვე, ამ კარავში უნდა გადაწყვეტილიყო პირადად მათი და მათი სამეფოების ბედიც?

შაჰი არ ჩქარობდა, მოუთმენლობას არ იჩენდა, დასახულ მიზანს მისთვის დამახასიათებელი დათაფლული გულითადობით უახლოვდებოდა. კარავს გარშემო შემოუარა, მცოდნე თვალთ გასინჯა, სწორად იყო თუ არა გაშლილი და თოკებით პალოებზე დამაკრებული. მერე ისევ შეიგნით შებრუნდა, ავაზის ტყავებზე, რომელიც ხალიჩებზე დაე-

ფინათ, გერმით გატენილ ხავერდის მუთაქებსა და ბალიშებში ფეხმორთბული ისე ჩასაფრდა, თითქოს დელის პირიდან გავეშებული გარეული ტახის ამოვარდნას ელისო. დასხდნენ და იმავე სპარსულ წესზე მოირთხეს თეიმურაზმა და ლუარსაბმაც.

კარავში სრულიად უხმაუროდ, ფეხისწვერებზე შემოსულმა დერეიშებმა სუფრა სამ თანამეინახზე გაშალეს. განდა წულ სინზე დაწყობილი კეცის ფუშფულა პურები, ჩამოარიგეს სამსამი დანა, სამ-სამი ჩქიფი, დიდი და მცირე ბროლის სასმისები, სურებით შარბათი. სუფრა გაახალისა მსხვილ-მსხვილ ნაჭრებად დაჭრილმა ბუხარულმა ვეელმა და ახალ-ახალმა მწვანოლეულობამ, განდა კემისიც. მალე კარავი ირმისა და შულის მწვადების ნერწყვისსომეგრული სუნით აივსო.

აბასმა სურას მოავლო შალაშინისა და სხვა საღურგლო იარაღების ხშირი ხმარებით დაკოფრილი ბანჯგვლიანი ხელი, დაასწრო ასაკით უმცროსებს, რომელთაც მომსახურება აქეთ მართებდათ და სამივე მცირე სასმისი ქარვისფერი შარბათით აივსო. მერე ხელები მოიფშენატა, მხუნავად გადახედა სუფრას, რომელსაც მონადირის სუფრის კვლობაზე არაფერი აკლდა, ორი თითო მისწვდა შულის მწვადის ნაჭერს, დაითრია, დაყნობა, იფ, იფო, თქვა და იმწამსვე პირისაკენ გაქანა. ჳამა მანამ, ხანამ მოშიებულმა ხელი არ მოითქვა და შიმშილი არ დაიცხრო. დროდადრო ცხამისაგან აპრიალბუღ მსუქან ტუნებს ტილოს ხელსახოცით იყმენდდა, შარბათს ან კუმისს წრუაუდა და პირს ისევ და ისევ თავისსაკვე ქონში აცურებული მწვადის ახალ-ახალი ნაჭრებით იტკაბრუნებდა. გვიან შენიშნა, რომ სპარსეთის გვირგვინოსანი სტუმრები უბრად ისხდნენ, უყურებდნენ, როგორ ხელმოუთქმელად ნიქავდა შაჰი სუფრაზე გროვად დახვავებულ პურმარილს და, თითქოსდა სანახაობით მონუსხულთა და მოჯადოებულთ, თვით ჯერ არაფრისათვის ხელი არ ეხლოთ.

— თეიმურაზ.. ლუარსაბ! რაღას უყურებთ, არა გმიათ? —
— ვეახლებით, თქვენი უდიდებულესობავე!

— როდის?! გაცივდა მწვადი! აი, ეს, აი, სისხლიანია! მე არ მიყვარს მწვადი, თუ ცოტა სისხლი არ გასდის. კბილებში სისხლმა უნდა გამოგეონოს, აი, ეს არის ნამდვილი მწვადი! გადაიღეთ! ესეც მე გადაგიღოთ? ალუ, თითზე არ მიკბინოთ!..

— არა, ნუ წუხდებით, თქვენი უდიდებულესობავ, ჩვენ თვითონ!..

— ახლა კი, რაჟ არაფერს მიირთმევთ, სანამ ხილს შემოიტანდნენ, თქვენის ნებართვით, — აბასმა დაჭმუჭნული ხელსახოცით ჯერ ხელები გაიმშრალა, შემდეგ ტუნებით შეიხიოცა, ხელსახოცი თავის ადგილზე დასდო და თანამეინახეთ რაგ-რაგობით შეხედა. — საქმეზე ვილაპარაკოთ!

თეიმურაზმა და ლუარსაბმა, რომელთაც თითო უგემური ლუქის ვადაყლაკაც ძლივს მოახწრეს და ველში ისიც ძლივს ჩაუვიდათ, ჩქიფებს ხელი უშვეს, ნიდაყვებით განახულ მუხლებს დაყურდნენ და სულგანაბულნი სმენად გადაიქცნენ.

— მე შენზე, თეიმურაზ, რა დასამალია, რომც არ ვითხრა, თავადაც იცი — გამწვრალი ვიყავი. შენ უგუნურობა ჩაიძინე და კინალამ თავი დაღუპე!

— დამნამავე ვარ, თქვენი უდიდებულესობავე!

— დამნამავე! მამ, არა ხარ დამნამავე? დედას, ბრძენ ქიოევანს, უმადლე, რომ შევირდე და რისხვა წყალობით შევეცალე!

— მე ვოველთვის მქონდა თქვენი უდიდებულესობის ხელგრძელობის იმედი, თქვენი უდიდებულესობავე!

— ჰოდა, ვოველთვის ამის მოიმედე ნუ იქნები! — აბასს ტბეტური კატის თვალები დაუმრგვალდა, როგორც მსხვერპლის გახავლეჯად დაძვირულ აჯახას, შიგ ავის მომასწავებელი რისხვა ჩაუდგა. — დიახ, ნუ იქნები ვოველთვის ამის მოიმედე! მოიმინებასაც სახლვარი აქვს! შენ კი, ლუარსაბ, თუმ-

ცა ძალიან მიყვარხარ, რადგან ჩემი საყვარელი ცოლის ძმად შეგულები, გოფრობილები: შენი ცბიერი შამის, ვიარვის, ვზას ნუ დაადგები. ჰკეით იყავი, თვალი სტამბულისაკენ ნუ ვაგობხის! ტყეში თრიალნაც ვერ ვაიფანუნებს, ისპაპანში რომ ვერ ვაიფიოთ! არც ქართლში, არც კახეთში, აგრეთვე სამცხეში, საერთოდ გურჯისტანში, იცოდეთ ორივემ და გახსოვდეთ, სულთანს არაფერი ესაქმება, იმ ურჯულს, მურტალს სულთანს! ვინც ამ ხატყვას გადაეცა, ალამს ეფიცავ, თავს ამ მარჯვენით წაეცდო!

— მესმის, თქვენი უდიდებულესობა! — ყურებთან-ღაწვებთან წამოჭარხლებულმა ლუარსაბმა შამის შერას ვერ გაუპლო, თავი მხრებში ჩარგო და თვალემა დახარა.

— თვალს მარიღებ? — აბახის ხმას ხრანწი გავრია, ლუარსაბს მჯიღი ამოსდო ნიკაპქვეშ, თავი ააწვეინა და ხანჯენებულა თითო კინიხზე მიიკაკუნა. — აქ მიყურე, აქ! შენა? — ის ახლა თეიმურაზს მიუბრუნდა. — რა ენა ჩავარდნია? იქნებ თეთრი დაღებები გელანდება, ჩემს წინააღმდეგ რომ ვაგუწლიანებენ და პირობას ვიდებენ, ოღონდ სპარსეთს გადაუღებო და ყველამდე ოქროში ჩავსვამთო. ისემა... — ყაენმა შეიგინა. — ეგ არ გამოვალ! კარგად დამიხსოვრე! ხადაც არ უნდა წახვიდე და კარზე ვისაც არ უნდა მოუკაკუნო, ჩემი მსტორეები, იცოდეთ ყველგან კვალში ვიდგანან, თან გდევნენ და გითვალთვალევენ! ისპაპანს ვერ დაუმალავ, გულში რა ვიდევს, რით სულდგმულობ! იქნებ არ მოგვსენება, რომ პაპაშენი ალექსანდრე ორ სკამზე იჯდა? აქეთ მე მიმტკიცებდა ძმობას, იქით რუსეთის მუხანათი ბელშეფის, ოქროს ურდოდან მოთრეული ბორის ვოდუნოვის ელჩები დაუდიოდა. მანამდე თავად აატალახა რუსეთის კარი. ელჩს ელჩზე აგზავნიდა. გვინია, ჩვენ ხაროში ვისხედით, არაფერი ვიცოდით? თვით რუსები ვეატკობინებდნენ ყველაფერს, პაპაშენ ალექსანდრეს თავისი კეთილის-

მოფლები რომ ევინა. მიეზლო სამაგვირო: დვიდლი შეილისტქეცტონ შამქიხ-და ცოდვილი სული! ღმერთი! მისმანია, ალამი იყოს, ვინდა ქრისტე! მიხრწნილობაში შესულ კაცს იმის ჰკუა-ვონება და მოხერხებაც არა ქიონდა, ეს მოღალატური საქმე ჩემად მანც ეკეთებინა და ქვეყანას არ ვაივო! მართალს ვამბობ თუ არა?

საყვარელი შამის უშვერად გაღანძლივით გულადულებულმა და ხუნთქვა-შეგუბებულმა თეიმურაზმა პახუხად მხოლოდ მხრები აინენა, რადგანაც ივრძნო, შამი წაჩხუბების საბაბს ეძებდა და უკეთუ ამ საბაბს იპოვნიდა, რაც არაეითარ ხიბნელეს არ წარსადგენდა, ორივე თავის მსხვერპლს იმ წუთშივე დაატუსაღებდა და ამას იქმნოდა, რაც არა ერთჯერ და ორჯერ უკვე ექნა.

— მე შენ გეკითხები, თეიმურაზ! — ახლა უკვე მუქარით გაიმეორა ახალგაზრდა კახბატონის უადვილო სიწუმით გაავებულმა ყაენმა, რომლის სახეზედაც რამდენიმე წუთის წინანდელი მშვიდობიანი, თითქმის აღურსიანი გამომეტყველების ნიშანწყალიც კი წამლილიყო. — მართალს ვამბობ თუ არა? თეიმურაზმა თავს ძალა დაატანა, შუბლზე წურწურით წამოსული ოფლი მოიწმინდა და ძლივს ამოღერდა:

— მართალს ბრძანებ, თქვენი უდიდებულესობა!..

— ჰოდა, დამიხსოვრე, — აბახი გახალისდა, რისხვამ სანახევროდ გაუარა. — შენს კარზე რუსის ელჩები არ გააქაჭანო! არც ის მიიხრას ვინმემ, მოსკოვის მეფესთან ელჩები გაგზავნაო! ყური უგდე ჩემს ძვირფას ხილედრს, ქეთევანს, ის ურივის არაფერს გირჩევს. კეთილი თვალთ გიყურებ, მოყვრები ვართ და ნუ იზამ ისე, რომ შეურიგებულ მტრებად გადავიქცეთ! არ შეისმენ ჩემს მამაშვილურ დარიგებას, კახეთში დიდი ჯარით მოვალ, ძირფესვიანად მოვთხრი, შენს ერს, ვინც მახვილს გადაურჩება, დავატყვევებ, წინ გამოვირეკავ, აქაურ უდ-

ასრობს დაეხსნება, ვინის დღესა და საათს ვაწყველინებ, იმას ეუბამ, რაც ალაპას კარნახით სომხებს დავმართე, ქვეყანას კი გაეპარტახებ, საბოლოოდ ვაქცევ! ახლა ამით დაეამთავროთ და ისევ მეგობრებად დაერჩეთ. უკვე ძილის დროა. გატყობთ, თქვენც იკალებთ გებლიტებათ. ასეა, ხომ? ხომ არ შეწევნება? იქეთობას ვაზინში შეწერებას ვაბარებ. იქ ჩვენი გზები გაიფოფა. ჩვენ ისპაანისაკენ გავსწევთ, თქვენ კი ყიზილბაშების რაზმი ჯულუაშად მიგაცილებთ და გზას დაგილოცავთ. ჯულუას იქით თავს თავად მოუარეთ!

შაჰი ხელებსა და გადაჯვარედინებულ ფეხებს დაეყრდნო, დამძიმებული ტანი ვერცთუ ადილად დაიმორჩილა, წამოდგა, ერთი გემრიელად გაიხშირა და კარისაკენ ისე წაიღია, უკან აღარ მოუხედაია.

თავი XXXIX

1609 წლის ახალწლის დამე, ისევე როგორც შიშა უფლისა ჩვენი იყო ქრისტესი, გრემის სასახლეში უშუალოდ გაატარეს. სამეფო კარი, დიდი და პატარა დელოფლები ქეთევანი და ანა, ამ ხნის განმავლობაში იმით ხელდაგმულობდნენ, რომ სპარსეთიდან დროუბოშებით ხანუკეში ამბება მოდიოდა. მათ დანამდელებით იციოდნენ, მაგალითად, რომ ახალგაზრდა ქართველი მეფეები შაჰმა პატივით მიიღო და მათ მიმართ არავითარი ბოროტი ზრახვა არ გამოუმტლაუნებია. იციოდნენ ბევრი სხვა რამეც, მაგრამ ის კი არაღის შეუძლო ეოქვა, როდის ინებებდა წყენი სამშობლოში მათ გამოშვებას, ანდა სავროთად გამოუშვებდა კი?

ისპაანისიდან ალექსანდრიისაკენ მიმავალ ვაჭრებს, რომლებმაც ტფილისი გაიარეს და ფულევიდან ზღვით აბარებდნენ ბიზნორისა და დარდანელის გავლას, ბოლო დროს შაჰის სანადიროდ წაბრძანების ამბავიც მოიტანეს, მაგ-

რამ იყვნენ თუ არა მის დიდ სამეფოში ქართლისა და კახეთის მეფეებს შორის სარწმუნოდ ვერაფერც მტკიცესი ურთიერება.

დედისერთა შვილის მოუქარველი დარდით თმაში ნაადრევად ჭლარავამორეული ქეთევანი დამეებს თეთრად ათენებდა კარის ეკლესიაში. ხატების წინაშე დანოქილი, ცხარე ცრემლით მტირალი მაღალ ღმერთს, იესო მაცხოვარს, დეთისმშობელ დედას ვვედრებოდა, ერი უშუალოდ არ დაეგდო, არ გაეწიარა, აქაურობა ტურამელის სათარეშოდ, ლეკებისა და ყუმიყების კერძად არ ექცია. დანარჩენ დროს სათაყვანებელ რძალს უღვა გვერდში, ჩვილ ბატონიშვილ ლევანს თავს ევლებოდა. არავის იცოდა, როდის ეძინა, თუნდაც ერთ-ორ საათს, როდის ისვენებდა, თუმცა სხვათა დისანახად თავი მხნედ ეჭირა, ვერც მწუხარებას შეამჩნევდი, ვერც უძილობას და ვერც დაღლილობას.

გარდა შინაური საოჯახო საქმისა, დედაკაცს, თუნდაც დელოფალს, თავის დღეში რომ არ გამოეღევა, ქეთევანს გარე საქმეც გამოუღეველი ქვიზდა. ქვეყნის ერთადერთი პატრონი და გამგებელი ის იყო. ქეთევანის გუგებრად და მის დაუკითხავად ქვა ქვაზე არ დაიღებოდა. ქეთევანი ყველგან იყო, სადაც ამას საქმე მოითხოვდა და დელოფლის შემხედვარენი სხვებიც ერთგულად უღვინ მხარში, ყოველ მის ბიტვას და დარიცებას იქროს ფასი ეღო.

რძალ-დედაშვილი ბატონიშვილის ოთახში ფუსფუსებდნენ, ახალგამოღობებულ ჩვილ ლევანს თავისა ხელით ატყვევდნენ, როცა ოთახში პატარა დელოფლის ხეფქალები შემოტყრციადნდნენ და ორივე დელოფალს მეტად ხახხარული ამბავი აუწყეს: ქალაქის აღმოსავლეთის კარში, თელავის მხრიდან, ვიღაც მხედრები შემოდიან, ასე, ორასი-სამასი კაცი იქნება და რაკი მოყარაულებმა ვანგაში არ ატეხეს და მშვიდობიანად გამოატარეს, ვინ უნდა იყოს, თუ არა ბატონი მეფე და მისი ამაღლი.

— ვაღი, შვილო, ანა, გადაიხედე! — მიმართა ახალი ცნობით გახარებულმა ქეთევანმა რძალს, რომელსაც დაწვებზე აღმურმა აუარა და აქამდე ნაღვლიანი, თითქოსდა ჩამქრალი თვალები გაუბრწყინდა. — იქნებ ღმერთმა ჩვენი ლოცვა-ვედრება შეისმინა და მართლაც თეიმურაზიაა?!

სიხარულითაგან თავგზააბნეული ანა ცოლებს გაქვია აღარც კი გახსენებია, რაიმე მოეხურა და კიდევ უფრო გახარებული სულ მალე უკან შემობრუნდა.

— მიმილოცავს, ბატონო დედა, თეიმურაზიაა!.

— მეც მიმილოცავს, შვილო! მადლობა უფალს, ეღძნა მოსვლა და ჩვენც მრთელი დაგვხვდით! ჩაღი, ჩაგვებე, ბავშვს ჩვენ დაეიტოვებთ!

— არა, დედა, არ შემომღია!

— რა მოხდა, რატომ კანკალებს ასე, ხომ არ შეგცივდა?

— მეონი ცოტა შემცივდა, თქვენ ჩამრძანდით, არ ეწყინოს, რატომ არ შეგუბებიათ!

ამასობაში ვარეთ, ნახევრადბუნელ ტალანში, მძიმე ფეხისხმა და პრაგუნის გაიხმა, თითქოს ვინმე ლახტზე დაფრილ სიმინდის ტაროებს ცეხეჯისო, იატაკის ფიცრებმა ჭრაჭუნის მოიღეს და კარში თოვლში ამობუმბლული და ორთქლში გახვეული, ბედნიერებისაგან ხახვებადრული თეიმურაზი გაიშინდა.

— დედა! ანა! ლევან!.

სეოქალები, როგორც მიმინოსაგან დამფრთხალი ბელურების გუნდი, უმაღლაკრიფენ ოთახიდან და მეფე და მისი პატარა ოჯახი მარტო დასტოვებს.

— გაზრდილხარ, შვილო, დაუგაკაცებულხარ! — მიმართა მეფეს უსახლეროდ ბედნიერმა და სიამაყით აღვსილმა ქეთევანმა, როცა სიხარულის პირველმა ელდამ გაიარა და თეიმურაზის ვინისაგან გახვეებული თეთრი ნაბადი და მეცხვარის ბანჯაკლიანი ქუდი, სიმუხმა მწვესებმა ვარაბაზში რომ დაახურეს, იქვე, სელისკამზე დახლო.

— გერვენება, დედი, ისევ იგეთი ვარ, როგორც გამიშევი, ეს კი, — თეიმუ-

რაზი სიგვარულით დაატყურდა პატარა ლევანს, რომელიც დატყფუნულ ლეჩქას ვულში ჩაეკრა და გვმრძანდნისქმქმებს მადმერთებელი თვალებით შეკვივრებდა. — მართლაც გაზრდილას! სუთუ ასე დიდი ღრო ვაეიდა, რაც არ მინახავს! მოიტა ერთი, ზელში აეიგვანო!

— ნუ, დედა, თეიმურაზ, — დაუგვაბა შვილს ქეთევანმა. — ბავშვი მშვირია. ეს წუთია გამოიღვიძა, ვულში უგრძნო, აღბათ, რომ მოდიოდი. ზელშიც ცივი გაქვს. ვაღი, ფეხები დაიბერტყე, ან გაეძახებ, მშრალ ფეხსაცმელს მოვატანინებ, თორემ შემოგაღნება და ტბას დააყენებ!

თეიმურაზმა ხელი ჩაიქნია, მერე რა უშავსო და დედასა და თანამეცხედრებს ერთდროულად კეთიხა:

— რას შერებით, როგორა ხარო, როგოა აქეთ საქმე?

ანამ არაფერი უპასუხა, რადგანაც შინატრებული ქმრის ხარბ მშურას გრძნობდა და დედამთილის თანდასწრებით ეს საშინელ სირცხვილში ავლებდა, მხოლოდ ქეთევანმა მიუგო მოკლედ:

— შენ რახა იქ, შვილო, შენ, თვალები გამოვიღამდა შენს ლოღინში!

— რა გვექნა, ხომ ვერ გამოვიტყუოდით, როცა გამოგვიშვა, მამის წამოვივდით!

— ორივე? ლუარსაბიც შენთან დაბრუნდა?

— ლუარსაბიც!

— მადლობა უფალს! რაო, რა მიხდო, რისთვის დაგვიხვთქა ვულშია?!

— ხალაპარაკო ბევრი ვაკვს, ბატონო დედა, ასე ორი ხიტყვით რა უნდა ვითხრა! აქეთ ხომ მშვიდობაა?

— მშვიდობას ჩვენთვის ვინ გაიმეტებს, შვილო, თვალგაუხვლად გვიძინავს კურდღელივით!

— ლეკები მაინც არ იძლიან თავიხას?

— ვინ მოაშლევინებს, ხატი მაგათ არა სწამთ და ღმერთი! ოთხჯერ დაგვეცენ, რაც შენ შინ არა ხარ, ხალხი აგვიწიოკებს, ცოდვისკითხვა დაატრია-

დეს. წინაღუდს იყვნენ. ღმერთმა შეკადლებინა და მაგრად დაუხედათ. ხელცარიელი გაბრუნდნენ. აღარ გვევონა, თუ ასე მალე მოიწყობდნენ ხელს და მეორე დღესვე დაგვეკომოდნენ. აქვე იმალებოდნენ თურმე ტყეში. მოუშნადებულს მოგვისწრეს. მე თავად გავუძეხი მღვეარსს.

— რამდენჯერ ვიხივე, დედა, მაკახს იხამ-მეთქი. ახლაც უმორჩილესად ვიხივ. ანას ესმოდეს. ვიქვათ, ვაწერა ღმერთი და ვერ ვავეუქლადით მაგ ურჯულოებს, მტრისა და ავისა, პირი ქვისკენ მიქნია, ტყვედ წაიყვანონ, როგორც ხიმონ ქართლის შეფე წაიყვანეს ოსმალებმა, მაშინ რაღა წავალს მიეცეთ თავი, ხომ სულ დავიღუპებით?!

— ცოცხალს მე ვერაივს შემოპყრობს, თეიმურაზ, ხოლო თუ ხელში მკვდარი ჩაუვარდი, ეს კიდევ უფრო ვაძალადევეს ვერს, შეუძლებელს შეაძლებინებს!

— ღმერთმა დავეიფაროს! — თეიმურაზმა პირჯვარი გადაიწერა.

— ახლა მე წავალ, შეილო, ლევანს თქვენს იმედად ვტოვებ. ხალხს გავხედავ, აქამდეც უნდა გავსულიყავი, სამხრის თადარიგს გავწევ. სად ინებებ სუფრის ვაშლას?

— სადაც შენ გავებარდება, ბატონო დედა! — თეიმურაზს მოთმინება აღარ ჰყოფნიდა, თავის პატარა ცოლთან მარტო როდის დარჩებოდა და როგორც კი ქეთევანმა კალთები აიკრიფა და ოთახიდან გავიდა, მაშინვე ანას მივარდა, მხრებში ორივე ღონიერი ხელი ჩასჭიდა, თვალებში ჩაახედა და გულში ჩაიხუტა.

— ნელა, თეიმურაზ, ბავშვი არ გახრისო!

— რად მარიდებ სახეს, ხომ არ მემღერა?

— მე? ეგ საიდან მოგივიდა თავში, რატომ უნდა გემღუროდე?!

— ასე დიდხანს რომ მიგატოვებ!

— შენი ნება ხომ არ იყო. ავი თქვი, როცა გამოიპყვეს, მაშინ წამოვედიო!

— ძალიან მოვენატრე?

ანამ ისევ დაიმორცხვა და პირდაპირ პასუხს თავი აარიდა. *ერქენსული*
— ხედავ, რა მალხაზე მტყუნა გეძნება?

— თუ ტირის ხოლმე?

— ხანდახან, დამ-ღამობით. როგორც კი ატირდება, შემომიყვანენ, მოვანოვებ, დაწმენაღება და მაშინვე ეღურტულს დაიწვებს, თითქოს მღურისო.

— შენ რაღა ხარ აგრე ფერდაკარგული?

— ფერდაკარგული ვარ?

— ცოტა გამხდარიც შეჩვენები.

— დედა ამბობს, ღამის ტუხის ბრალიაო. ძილი მიტყდება ბავშვის გამო. მაქრად შეერგოს, კი არ ვამაღლი! შენც არ იყავი, ჯგერი გექონდა. მაინც არ გვევონა, თუ ასე მალე მოხვიდოდი. სააღდგომოდ გელოდიო.

— მე კი სამოხაოდ მინდოდა მოსვლა. ავღარმა და უგზოობამ დაგვებარკოლა. ბედი, ისპაქანში აღარ ჩაგვიყვანა, შუაგზიდან, ყაზვინიდან გამოგვიშვა.

— ეგ ყაზვინი რაღაა?

— დიდი ქალაქია ჩრდილოეთ ირანში. ოდესღაც შაჰების სატახტო ქალაქი ყოფილა. ახლა მიტოვებულია რადგანაც სეფიანმა ხელმწიფემ, შაჰ-აბასმა სატახტო ქალაქად ისპაქანი გამოაცხადა, მაგრამ ძველი დიდების კვალი ჯერ ისევ ემჩნევა. გრემისოღუნა თითო უბანი აქვს, უბანი კი რამდენია, ვინ მოხთვლის! ასე რომ არ ენებებინა და ყაზვინიდან არ გამოვეშვით, ერთი ორი თვე, შეიძლება ცოტა მეტიც კიდევ დაგვევიანებოდა!

— ძალიან გამწვრალი იყო?

— ეჰ, რას გოვებ, ხან ასეა, ხან ისე. აკერ რომ ვაღამის და გუფერება, მეორე წუთში წელკავეით რაღაცა წამოუვლის და ღომის ვაღაიში შეგავდებს დასაფლეჯად. დიდი და პატარა, თავისიანი და უცხო მაგან არ იცის. თავი სამყაროს მზრძანებლად მიანნია. არის კიდევაც! ტახტს ზევით მხოლოდ ალაქია და იმისი წინასწარმეტყველი მუჰამედი. მუჰამედის წვერს ფიცულობს!

— რა გვეშველება, თეიმურაზ?

— რაღაც არ უნდა დაგვიყვდეს, გველის ხერხელში უნდა ვაუმტრო და რუს ხელმწიფეს დაუკავშირდეთ. პაპანკო ბრძენი კაცი იყო, ტყვილად არ ვჭირა იქით თვალს! ამის ნდობა არ იქნება. კაცმა არ იცის, ველს რა დროს გამოგვჭრის!

კარს ვილაყვები მოადგენს ფეხაგრეთით და კარზე მორიდებულად დააკაუნეს.

— ბავშვის წასაყვანად მოვიდნენ, — თქვა ანამ და ღელის მკერდზე განახულ პატარას დაძვდა. — ეინ არის, შვილი!

თეთრი ხილაბანდით თავდაგრული ერთი გაძღვლი ქალი შეპოვიდა და მეფე რომ ისევ აქ დაინახა, კარის საახლოვეს მორცხვად განერდა.

თეიმურაზმა მათ ვურადღება არ მიაქცია, ცოლს ბაღლი ფრთხილად გამოართვა, სახის ხიმაღლეზე დაიჭირა, ხელში შეათამამა და თავზემით ასწია. ღვეანს ეს მოეწონა. ხელებს და ფეხებს ერთდროულად იქნევდა და კისკისებდა.

— ხელა, თეიმურაზ, არაფერი მოსწიო! — ფერმკრთალ სახეზე პატარა დედოფალს ნეტარი დიმილი დახოამაშებდა. — ვიცნო, იცი? როგორღაც გრძნობს!

— აბა, რა, სხვა ბიჭები ვართ ჩვენ, ბაგრატიონები! — თავი მოიწონა მეფემ და კაღმახიეთი მოსხმარტალე ბაღლი ფეხისწვერებზე მოახლოებულ ახალგაზრდა გამდელს გადასცა.

სამხრად ისევ ისინი შეიკრიბნენ, ვინც მეფეს შაჰის კარზე ახლდა და ამით მხოლოდ დედოფალი ქეთევანი, ნოდარ ჯორჯაძე, ლუკა მაყაშვილი, თამაზ კანჩაძე, ელიზბარ ჩილოყაშვილი და გურიიდან მოყვრული ძღვნიით ჩამოსული გურული თავადიშვილები მიემატნენ.

თეიმურაზის გვერდით სკამი ცარიელი იყო. მეფეს მოუსვენრობა დაეჭყო და მშურა ღელას მიაპყრო. ქეთევანი მიუხედა აწრიაღლების მიხეზს და ხმადაბლა, მხოლოდ მის გასაგონად წასმურწულა:

— სუ ვეწყინება, შეილო, რომ ჩერ გამოვიდა. ანა ვერ არის ჩანს უკვე!

— კარგად ვერ არამაგრეს თეიმურაზმა. — რა მოუვიდა? წელან არ ენახე?

— ვერ ვაკვირბოდი, ვული არ ვატყინა. თეიმურაზი ქეშფოთდა, ცოტა-ლა დააკლდა, არ წამოღვა და ცოლის მოსაყვანად არ წავიდა, მაგრამ შემდეგ მიხვდა, ეს ზედმეტ მთქმა-მთქმას გამოიწვევსო და ღელისათვის მეტი აღარაფერი უკითხავს, საერთო ზაუბარში ჩაერთო.

საუბარი, როგორც მოხალღნელი იყო, უსთაყრესად ხპარსეთში მოვზურობას, პირადად შაჰის გუნება-განწყობილებას და მაზანდერანში გამართულ ნადირობას შეეხებოდა. დამსწრეთაგან ირხი: თავადი ნოდარი და თავადი ელიზბარა ნამყოფი იყვნენ მაზანდერანში და ნეტარხსენებულ კახპატონ ალექსანდრესთან ერთად შაჰის ნადირობაში მონაწილეობაც მიეღოთ. მათ მოვიგონეს რკაური ტყეები, კახისისპირეთის ნაყოფიერი ველები, სადაც მთელი ხპარსეთის საკმარი ხორბალი და ყურბენი მოჰყავდათ და ჭებთ მოიხსენიეს იქური ხანადირო ადგილებიც.

თეიმურაზი საამოვნებით უსმენდა თხრობის ეშში შესულ დიდებულებს, თუმცა ცოლის დარდი მაინც არ ასვენებდა და მათ მონაყოფს ადგილ-ადგილ თავისი ცოცხალი შთაბეჭდილებებით აუხებდა.

შემდეგ სიტყვა სატახტო ქალაქ ისპაჰანზე, მის ბრწყინვალეობასა, ხალხმრავლობასა და ნადიმზე გადავიდა, რომელიც საღვთო დღესასწაულთან დაკავშირებით შაჰმა უცხოელ ელჩებს აღი-ყაფეში გაუმართა და რომელსაც ქართველი მეფეებაც დაეხსრნენ.

სმენად გადაქცეული სულრის წვერები ერთსულოვანი სიცილით შეხედნენ მეფის მიერ მოფილილ ამბავს, იხმალეთის ხელთან მურადის ელჩს და შაჰის მიერ მის შიიტ აიათოლად მიხსნეას რომ შეეხებოდა. ხომ შეიძლებოდა, ამ უბრალო შემთხვევას ირა

ვეებერთელა სახელმწიფოს ახალი ომი მოჰყოლოდაო, გაიძახოდნენ ისინი და სიცილისაგან სულს ძლივს-და იბრუნებდნენ, კიდევ კარგი, უმარჯვნიათ სპარს კარისკაცებს და უნებლიე შეურაცხყოფისაგან ადულებული ელნი დაუშოშინებიათო.

თეიმურაზს ერთი სიტყვითაც არ უხსენებია შეხვედრა, რომელიც შაჰმა ქართულ მეფეებს მახანდერანში, მათსაკე კარავში მოუწყო, არ უხსენებია მისი მეფური და აღამაზური ღირსების ფეხქვეშ გათელვა, რის შეუზღუდავი უფლებაც საკუთარი ძლევაშიონებით გაზულუქებულმა ყაენმა თავის თავს მისცა, არ უხსენებია არც მის მიერ წამოყენებული საკადღებულო პირობები, ვინაიდან ფოველივე ამის მოგონება შიგ გულში მიყენებულ ღრმა ჭრილობას უხსნიდა და თვით სიცოცხლესაც კი აზრსა და გონიერულ დანიშნულებას უკარგავდა...

თსპო L

ღდიდან შინ დაბრუნებისა, მთელ კვირას თუ კვირანახევარს მეფე ხსიან-ღიდან არ გამოსულა. აქ ბევრი საქმე იყო დაგროვილი, რაც მას პირადად უნდა გადაეწყვიტა და თუმცა დედა დახმარებას არც ახლა აკლებდა, ის მაინც ცდილობდა, ძაღლინე არ დაეზრგა და ქვეყნის სარგოდ გარჯილიყო. ქეთევანი ამჩნევდა შვილის ყოფაქცევამი მომხდარ ცვლილებას, ამას მოწიფულობის ასაკში შესვლას მიაწერდა, გულთ ხარობდა, რომ თექვრანობამდე მისულმა უდარდებლობამ გაუარა და ბოლოს და ბოლოს ჭკუაში ჩაეარდა. ამჩნევდნენ ამას სხვებიც, მეფის სამდვილი გულშემატკივარნი და თავიანთი ღიდი დედაფლის ენით გამოუთქმელ კმაყოფილებას უსიტყვოდ იხიარებდნენ. დაბრუნების მეოთხე თუ მეხუთე დღეს თეიმურაზმა უცხოელი ბერები მოიკითხა. გაკვირვება გამოთქვა, აქამდე რომ არ ჩანდნენ და შინ მშვიდობით

მოსვლა არ მოულოცეს, ლოცვა კურთხევით არ ეახლნენ. **ერქუნულნი**

თურმე სუ იტყვი, **გაგაფილენი** მღვდლისი უცხოელ მხახურთა და ადგილობრივ სამღვდლოებას შორის შიგ კატას გაერბინა. ადგილობრივ მოსახლეობაში, არა მარტო დაბალ ფენებში, არამედ თვით თავად-ახნაურთა და ქალაქის შეძლებულ ოჯახებშიაც კი, პატრები უდიდესი სიყვარულითა და პატრივისცემით სარგებლობდნენ. რაც დრო გადიოდა, ეს სიყვარული და პატივისცემა ფეხს მით უფრო იკიდებდა, ხალხს, მეტადრე მღამით, ხიბლადა უცხოელ მამათა უბრალოებას, მოყვასის სობრალული, განურჩევლობა იმისა, ვინ მდიდარი იყო და ვინ ღარიბი, უანგარობა, შეირვლით დაკმაყოფილება, ყოველგვარ ცოუნებისაგან, მათ შორის დედათა სქესთან გამწინაურებისაგან თავის შორს დაჭერა და აქიმობისა და ბალახულისაგან უზბარი წამლების დამზადების შეუდარებელი ცოდნა. ბრძამს თვალს უხელდნენ, დაერდომილს ფეხზე აყენებდნენ, სასიკვდილოდ გადავებულს სიცოცხლეს უბრუნებდნენ და ფოველივე ამას სრულიად უსახვიდლოდ სწავდიოდნენ.

ადგილობრივი მღვდელ-მონაზვნები მაშინ აიბრიზნენ და თავიანთი უკმაყოფილება საჯაროდ გამოამჟღავნეს, როდესაც უცხოელი პატრები უბირი ხალხის გულში დათეხილი მადლით არ დაკმაყოფილდნენ და დროებით ეკლესიად გადაქცეულ ქვრივი დედაკაცის ქოხში, სადაც ბინად იდგნენ, არამტოვ ახალშობილი ჩვილი ბაღდების, ერთხელ უკვე ქრისტიანული წესით მონათლული კაცებისა და ქალების ნათელა, ერთი სიტყვით, გადაბირება დაიწყეს.

სამღვდლოებას განგაში იქნებ არც ახლა აუტეხა და ესეც უდრტონიველად აუტანა, მრევლს შეთხელება რომ არ ეწყო და ეკლესიის ხალაროს შესაწირავი არ მოჰკლებოდა. სამღვდლოება შიმში შეიძვრო, ვითუ განათლებულმა პატრებმა ვეჯობონ, მრევლი მთლად წავკარდვან და ეკლესიას საბოლოოდ დაეპატრონონო, ერთიმეორეს აყიდილი

ხალხი წირვაზე კანტიკუნტად დადიოდა, ათაღამ ზაბაღამ დაკანონებულ წესსა და რიგს უხალისოდ, მოვალეობის მოსახლეად ასრულებდა, მამაკაპურ წირვა-ლოცვას გადამთიელ უცხოელ პატრონა წირვა-ლოცვას არჩევდა.

— აქ შე ვარ შირონცებუელი მეფე თუ მღვდლები და ეპისკოპოსები? — თქვა თეიმურაზმა, როდესაც დედამ პატრების სასახლეში მოუსვლელობის მიზეზი აუხსნა. — ვიხა აქვს მინიჭებული ნება, ჩემს უნებურად სამეფოში ვინმე მიიღოს და ან აქედან ვინმე გააძეოს?! უწმიდესმა პაპმა პატივი დამლო, ეპისტოლე გამოიმეზავნა, ეს წმიდა ხალხი შემომავედრა, ჩვენი ცოდვილი სულების სახსნელად ცხრა მთას იქიდან რომ გადმოხვეწნა და მე ვინმე წარმართო ხომ არა ვარ, უწმიდესმა პაპის თხოვნა არ შევიწყნარო! ბოლოს და ბოლოს, რას შვრებიან ეს ღვთისაგან დალოცვილი პატრები ვისიმე აღსაშფოთებელს? ვრში სიკეთესა და მადლს თესავენ, რაც ჩვენს სამღვდლოებას ამკარად აკლავს, მცონარობას, სიხარბესა და მუცელღმერთობას ვერ ურიგდებიან და სხეებსაც უწერავენ, ნურც თქვენ შეურიგდებითო. სამღვდლოებას უჯობს, მათგან ისწავლოს და შეისმინოს, როგორ მართებს ღვთისა და ერის უანგარო სამსახური, ხოლო ვინ დაეტოვო ღვთისაგან ბოძებულ ჩემს საბატონო ქვეყანაში და ვინ გავაძეო, ამას ღვთის ნებითა და ერის დასტურით მე თვით გადავწყვეტ!

ქეთევანს სიხარულის ცრემლი მოკვევარა გვირგვინისანი შეიღის ამ ბრძნულმა, აწინილ-დაწინილმა მსჯელობამ, თუმცა პატრების მიერ ერთხელ უკვე ნათელღებულ ქრისტაინეთა ხელახლა, კათოლიკური წესით მონათვლა მიზანშეწინილად არც მას მაინც და და, ერთი თხისკენ, ერთი მგლისკენო, ეს თავისი აზრი არც დაუმალავს.

რომის პაპის მიერ წარმოვზავნილ წმიდა მამებისადმი პიროვნული დამოკიდებულება თეიმურაზმა იმით გამოხატა, რომ ტახტთან დაახლოებულ პირთაგან შემდგარი ბრწყინვალე ამა-

ლა იახლა და სატახტო ქალაქის შუაგულში მშენებარე მათრ სკანდინავიანთაგან დაიწყო. თითქმის შუაღმერთობაზე ამოყვანილი მკვიდრი კვლავი, რომლებიც ლაოტიდან ჩამოტანილი ვრანტიის პერანგით შეემოსათ, სასახლის პარსილიდანაც კარგად ჩანდა, მაგრამ ახლი მანძილიდან ტაძარი მაინც სულ სხვა იყო. კვლავის მშენებლობა და პერანგით შემოსევა ჯერ კიდევ შემოღვდომებზე, თოვლის ჩამოყრამდე მოეთავებინათ. შემდეგ ხარაჩოები შიგნითაც აღეშარათ, სადაც გამოზაფხულებისთანავე კვლავის კამარებით გადახურვას და შენობის გუმბათით დაგვირგვინებას უნდა შესდგომოდნენ.

მშენებლობას შუა ზამთარშიაც უამრავი ხალხი მისიოდა, დარბა თუ აუღარში პატრებს რომ მხარში უდგა და შედარებით მოკლე დროში ამოღენა საშვილიშვილო საქმის გაკეთებაც სწორედ ამით აიხსნებოდა.

კათოლიკური ტაძარი, მშენებლობის დაწყების დღიდანვე ხალხმა რომ პატრების საყდარი შეარქვა, მომდევნო წელიწადს, ენკენისივეში, პატიოსანი და ცხოველმყოფელი ჯვრის ამაღლების დღეს აკურთხეს და აწ უკვე საკუთარ სალოცავ სახლში პატრებმა პირველი სადღესასწაულო წირვა-ლოცვა გადაიხადეს. ხანთლებით განირაღდნებულ და საქმევის კამლით დაბურულ ტაძარში, შიგადაშიგ ჯერაც ნედლი კირის სუნი რომ ასდიოდა, მღვდელმსახურებას ისინი მეფის შუამდგომლობით შემორიგებულ ადგილობრივ სამღვდლოებასთან ერთად ასრულებდნენ, გუნდიც ქართულ საკალობლებს აგუგუნებდა და ეს სანახაობას კიდევ უფრო ზეიმურ ელფერს აძლევდა.

ტაძრის კურთხევისა და ჯვრის ამაღლების სადღესასწაულო წირვას, ერთმანეთს რომ დაუდარეს, დიდძალი ხალხი დაესწრო. სამეფოს შორეული ადგილებიდან — გარე კახეთიდან, ერწოთიანეთიდან და პანკისის ხეობიდანაც კი მოსულიყვნენ. სამეფო ძირეულითა და პირფირით შემოსილ თეიმურაზს აქეთ-იქით უდგნენ დედა ქეთევანი და

ფერმიბდილი თანამეცხედრე ანა, ხოლო ოდნავ უკან ზურგს ახლო და შორეული ნათესაეები, კახელ ბაგრატიონთა სახლიშვილები უმაგრებდნენ, რომელთა შორისაც ძაბით სახეშებურელი, ნაადრევად ღრჩაკვამაეებული ძალუა ასინეთი გამოირჩეოდა. უკვე მონიტული, ერთი წლისა და ოთხი თვის ბატონიშვილი ლევანი დედას, პატარა ღედოფალ ანას ეკავა, მისთვის ლოყა ლოყაზე მიეხუტებინა და ორივე ერთად, ასე სავეარლად ჩახუტებული დედაშვილი, ხელმადლიანი ოსტატის მიერ კლდეზე მიხატულ ფრესკას ვაგონებდა.

არავინ მოელოდა, ანდა ახრად ვის მოუვიდოდა, ვის შეეძლო წინასწარ ვფიქრა, თუ ორი ერთმანეთზე უფრო საზარელი ამბავი მოხვედით ღახვარს სწორედ ამ ბედნიერ დღეს ჩასცემდა და ღზინს ჭირად გადაუქცევდა.

ამბავთავან პირველი ტყელისიდან იყო, იგი ქართლის მეფე ლუარსაბს და მის ვვირჯინოსან სახლობას, დიდგვაროანთა ამპარტავანი თანამეცხედრეების მიერ იმთავითვე თვალში ამოღებულ სააკაძის ასულ თეკლეს შეეხებოდა, მეორე კი შაჰ-აბასის მიერ კახეთის მიწა-წყლის ხარჯზე შეკოწიწებულ კაკ-ენისლის სასულთნოდან მოეტანათ, სადაც ვაენის ბრძანებით მეჯოგე თარაქამების ათას ორასი ოჯახი მოხუცი და თვიმურაზისაგან დასახლებულ მიწებს ითხოვდა.

რომელ ერთს უნდა გამკლავებოდი, რომელი ერთისათვის უნდა ვაკეძლო! ქართულ თავადებს, სათავეში მეფის აღმზრდელი, სუფრაჯი შადიმან ბარათაშვილი რომ ედგათ, ბოლოს და ბოლოს თავისი გაეტანათ, როგორც დედოფალი ქეთევანი თავიდანვე წინასწარმეტყველებდა, ლუარსაბისათვის დაეშორებინათ მისი სჯულიერი მეუღლე თეკლე. კათალიკოსის ნებართვით მონოზნად აღკვეცათ და ერთ-ერთ შორეულ მონასტერში გამოეკეტათ, საიდანაც, ალბათ, მცირეოდენი დროის გავლის შემდეგ თავიდანაც მოიშორებდნენ.

ტახტის წინაშე დიდად გარჯილი, თემომწონე და ყოვლით მხრით მღვიერი ვიორგი სააკაძე, მღვივანის, ქრტიხეალისა და დვალეთის მურავი, ამასობაში ლუარსაბის მიერ სრულიად ქართლის მოურავად აღზევებული, ვის შტაკაც ხელშიაც, როგორც მოსალოდნელი იყო, თავი მოიფარა ქვეყნის მთელმა ძალაუფლებამ, არც თვით მეფეს და არც მოქიშპე დიდგვაროანთ, რაღაც ქმა უნდა, სავეარული დის დანავრის არ შეარჩენდა და საკუთარი ოჯახის გაცნურაკებას სიხხლით აზღვევინებდა.

ეს რომ არ მომხდარიყო და მოსალოდნელი შურისძიებისაგან თავი როგორმე დაეზღვიათ, ბარათაშვილი მეფეს შეხსენოდა, სამიში კაცია ეგ სააკაძე, მით უმეტეს მას შემდეგ, რაც დედოფალი, შავისი და თეკლე განუტყვევრში დიდი სახელითა და მხარდაჭერით სარგებლობს, ზოგ-ზოგები იმხაც კი ამბობენ, თითქოს საქართველოს სამეფო-სამთავროების ვაერთიანებას აპირებდეს და თუ ეს მოახერხა, ვის დასევამს დავითისა და თამარის ტახტზე, თუ არა თავის თავზე, მოკალდ მანამ, სანამ დაგასწრებდეს და უბრალო გუდამშიერა აზნაური ძირძველი ბაგრატიონების ძლევაშოსილ ტახტს დაეპატრონებოდესო.

გავლენიანი თავადების ხელში სათამაშოდ გადაქცეული საბრალო ლუარსაბი გაჯიუტებულიყო, ბაღლივით ეტირა, რაღა ვინდათ მეტი, ხომ მაიღწიეთ, რასაც ელტვრდით, ახლა მაინც მომეშვით, მომძსვენეთო. როდესაც მაინც არ მოესვენებინათ, უწვეულოდ განრიხებულებიყო, ნამდვილ ვიქს დამსგავსებოდა, თავადები, რომელია რჩევისა და დასტურის გარეშე გუშინ ნაბიჯსაც არ გადადგამდა, თვით დაედანაშაულებინა, მოლაღატკები თქვენ თვითონა ხართ, ვინდათ, ტახტის ერთგული კაცი, ვინც კრიჭაში ვიდგათ, ჩემი ხელით მოახრით და მერე თავისუფლად იპარბაშოთო, მაგრამ ისევე ბარათაშვილის, ფარსადან ციციშვილის და სხვათა შიშით

წინააღმდეგობის გაწევა ბოლომდე ველარ გაუბედა და თავადაც დაეჭვებულს მათი მუხანათური განზრახვა რომ აღესრულებინა, დეკლეთში მყოფ სააკაძისათვის კაცი გაუგზავნა, წაეკისში ედგავარ, ჩემო გიორგი, თრიალეთისაკენ ხანადიროდ ვაპირებ წასვლას, უშენოდ რა შრო ვკეთებ და შეახლო.

დეკლეთიდან წამოსულ გიორგის გორში შეეტყო დის განტყუებისა და მონოზნად აღკვეცის ამბავი. აქ დახვედროდა თავისი ერთგული კაცი, მეფის ბანაკიდან გამოპარული ბააკა ხერხეულიძე. გიორგისათვის სწორედ მას ეცნობებინა საქმის ნამდვილი ვითარება: მეფეს არ გაეცარო, თავადებმა ვილატებს, ვადაბირებს, მოკლას გიპირებენო და სააკაძესაც უმალ ეცვალა გეზი, წაეკისის მაგიერ ნოსტეში განეწილიყო, ცოლ-შვილი გამოურიადებინა, რამდენიმე დღით ხიმაძრს, არაკვის ერისთავ ნევზარს შეფარებოდა ანანურში, აქედან კი ცოლ-შვილისა და ათობდე ხანდო კაცის თანხლებით ერთ ბნელ ღამეს უკვალოდ გამქრალიყო.

შაბ-აბასის მიერ დიდ მოურავად მონათლული გიორგი სააკაძის შემდგომი ასპავლ-დასავლის მცოდნე დღეს უკვე აღარავინ იყო. ზოგი ამბობდა, ღიბის შთა გადავლო და იმერეთის მეფე გიორგის შეეკედლა, რათა მისგან ძალი მოიციეს, იმერთა ჯარით ქართლს შემოესიოს, მისი დის უარმყოფელი გვირგვინოსანი სიძე ღვარსაბი ტახტიდან ჩამოაგდოს და ქართლი იმერეთის სამეფოს შეუერთოსო. სხვები სხვას ამბობდნენ. ამათი აზრით, სააკაძე კიდევ უფრო საშიშ გზას დაადგა: სამცხეში გადავიდა, სვიმონ ქართლის მეფის ქვრივ ასულს, ელენე ათაბაგს ეახლა, მას ოსმალეთის სულთან მურადთან შეამდგომლობა სთხოვა და დღეს თუ ზვად ქართლს ოსმალთა დიდი ღაშქრით მოვედინება, რათა მტერსაც და მოყვარესაც წირვა ერთად გამოუყვანოსო.

მოულოდნელი ხელის მოცარვით გამბეინვარებულმა ქართლის თავადებმა, ვისაც სააკაძის მოწინააღმდეგეთა

შხარე აშკარად ეცირა, რაეც სწინავერა დააკლეს რა, უნავირო დახიეს, ცეცხლს მისცეს ზოურაქმისმეფეა და სავგარეულო ციხე-დარბაზში მარტეში, ხადაც ტაშისკარის გამარჯვების აღსანიშნავად ის საბედისწერო ნადიმი გაიმართა, დიიტაცეს ქონება, აიკლეს ვმა-მამული, ბააკა ხერხეულიძე კი, სააკაძის ერთგული კაცი, ღალატით შეიპყრეს, ტფილისის ისნის სასახლეში მეფეს კინწისკერით მიჰკვარეს და ამიერიდან რომ მაინც აღარ გამოეწინა არამკითხე შეამბოება და სახელმწიფო საიდუმლოება მეტად აღარ გაეცა, ჯალათის გაზით ენა ამოაძრეს.

თეიმურაზმა ტახტთან დაახლოებულ დიდებულთა ვიწრო წრე მოიწვია, ლოცვით მოქანცულ დედასაც სთხოვა, მობრძანებულიყო და მადთან ერთად სატახტო დარბაზში ჩაიკეტა. ორივე სავანგაშო ცნობა აქ გულდავულ თანმიმდევრულად უნდა განეხილათ და საბოლოო გადაწყვეტილებაც, რა გზას დასდგომოდნენ, აქვე უნდა მიეღოთ.

შიშა, რომ იმერეთის მეფე გიორგი განმდგარ სააკაძეს მხარში ამოუდგებოდა და ქართლის ტახტის დაუფლების მიზნით ღიბის შთას გადმოლაზებდა, საქმეში ჩახედულმა დიდებულებმა ნაკლებ ხარწმუნოდ მიიჩნიეს. ამავე აზრისა ბრძანდებოდა თვით დედოფალი ქეთევანიც. იმერთ არც ძალა გააწინდით საამისოდ და არც სურვილი...

ბევრად უფრო ხარწმუნო ჩანდა სააკაძის ოსმალეთის სულთანთან დაკავშირება, მაგრამ ეს სამცხის განმკებელ ელენე ათაბაგის შეამდგომლობით არამც და არამც არ მოხდებოდა თუნდაც იმიტომ, რომ სულთანსა და ათაბაგს შორის განუწყვეტელი ომი იყო. ელენე მტკიცედ იცავდა თავის ქრისტიანობას, ოსმალთა მიერ საათაბაგოში მაჰმადიანური ხარწმუნოების დაწერვას და იქაური წესწავობილების შემოღებას ცეცხლითა და მახვილით ებრძოდა. ამავე სულისკვეთებით ზრდიდა თავის შვილს, მანუჩარსაც და ოსმალთ აქ ფეხის მოკიდების ვოველგვარ იმედს უპარწყებდა.

ელენე, პირიქით, სამიმიც კი იყო ქართლის ტახტისაგან განმდგარი მოურავისათვის, ვინაიდან ის თავისი დეიძლი ძმისწულის, ქართლის მეფე ლუარსაბის, მტერს არ შეიფარებდა და გასაღონიერებლად ოსმალეთის გზას არ გაუხსნიდა...

გამოითქვა სხვა ვარაუდიც, რომ სააკაძე არსადაც არ წახულა, ის ჯერხნობით ისევ სამშობლოში იყო და თავს იფიცუ საარაგოში ან სადმე სხვაგან, უფრო მიუდგომელ ადგილას აფარებდა. მისი ერთადერთი მიზანი მოხერხებულ დროის შერჩევა და სპარსეთში გადასვლა უნდა ყოფილიყო. შამ-აბასი პირადად იცნობდა გიორგი სააკაძეს, ტაშისკრის ომის გმირს, მის მხედართმთავრულ ნიჭსა და შემართებას ჯეროვანს მიუზღავდა და თავს ბედნიერად ჩათვლიდა, უკეთუ სამშობლოდან დევნილსა და თვისტომთაგან მოხულებულს თავის ფრთებქვეშ შეიფარებდა. სპარსეთში არცთუ ისე ბევრი იყო სააკაძის ბადალი სარდალი. ჭკვიან და შორსმჭვრეტელ შამ-აბასს ეს სხეებზე უკეთ მოეხსენებოდა!

— შერმაზან-ბატონო, — წუთიერი ხიზუმე, შერმაზან ჩოლოყაშვილის მიერ ამ უაღრესად საყურადღებო, ანგარიშგასაწვევი ვარაუდის გამოთქმის შემდეგ რომ ჩამოვარდა, ბებურ ვაჩნაძემ დაარღვია. — რად უნდა გაემრუდებინა გზა მოურავს, თქვენი აზრით, რატომ მაშინვე სპარსეთში არ წავიდა? თავად შერმაზანს პასუხი არ დაუყოვნებია:

— იქნებ წავიდა კიდეც, ჩემი ბებურ, ჩვენ რა ვიცით?! თუ მაშინვე მართლაც არ წავიდა, როგორც ვგატყობინებენ და თავი სიამარს შეაფარა, აქ მტერი ადვილად ვერ მომიდგებაო, ევ იმისთვის, რომ ცხელ კულზე თანმხლები რაზმი შეედგინა, საგზალი მოემარაგებინა და უშიშარი გზის ასარჩევად, სადაც ბართაშვილის მიერ დაგებული ზაფანგი არ დახედება, კაცები წინდაწინ გაეგზავნა!

— ევ ყველაფერი სიძარბოებს შეგვს, — ნაღვლიანად თქვა ჩაფიქრე-

ბულმა თეიმურაზმა. — მეგრეთს, მჭირბანეთ ერთი, ჩვენ როგორც ვაგვანობებს მოქცევა, თუ ტახტისაგან განმდგარი სააკაძე არა საარაგოში ან სადმე სხვაგან, არამედ სწორედ ჩვენს საბრძანებელ კახეთში იმალება? უნდა შევიპყროთ თუ არა მოურავი და ქართლის მეფეს ვადავკეთ?

კითხვა შერმაზან ჩოლოყაშვილის მიმართ იყო დასმული და პასუხიც მან გასცა:

— რამდენადაც ცნობილია, მეფე ლუარსაბს ჩვენთვის მაგ თხოვნით არ მოუშართავს, მჭევო!

— ეთქვათ, მოვეშართა, მაშინ?

— საწყენად ნუ მიიღებთ, მეფეო, თუ გაეკადნიერდები და პირდაპირ მოვახსენებთ: მეფე ლუარსაბი ტყუის მოურავთან! მეფეს არ მართებს წვრილმანი მითქმა-მოთქმის აფორა და სახელმწიფო საქმეების ამ მითქმა-მოთქმის მიხედვით ვადაწყვეტა! მოურავს ტახტის წინააღმდეგ არაერთი ბოროტება და დანაშაული არ მოუძღვის! სააკაძე მართალია ღვთისა და თავისი მეფის წინაშე! შე არა მგონია, ის თქვენს საბრძანებელში იმალებოდეს, მაგრამ ასეც რომ იყოს, ყველამდე ცოდვაში ჩაედევბით, თუ ცამდე მართალ კაცს მოშურნე თაყალებისაგან დასაგლეჯად სხვის ჭკუაზე მოარულ გამოუცდელ მეფეს გადავკეთ!

— ჩვენ არა ვართ მაგის მსაჯული, დაიხსოვეთ, ბატონო შერმაზან! — ჩოლოყაშვილის მათრახები მეფის გამოუცდელობისა და სხვის ჭკუაზე მოარულობის თაობაზე თეიმურაზმა თავის თავზე მიიღო, თვალწინ უსამართლოდ დასჯილი ქაიხოსრო ომანიშვილი წარმოუდგა, რომლის სახე, როგორც სინდისის მზილება, ნიადვ თან სდევდა და სიცოცხლეში პირველად ბრძენ გამზრდელს სიტყვა შეუბრუნა. — მაშ, მოვიმდურო ნათესავი და მეზობელი? ევ რომ ომის გამოცხადებას უდრის! პირობას, ერთურობის მტერი არ შევიფაროთ, ჯერ კიდევ პაპარეშმა ალექსანდრემ და ქართლის მეფე გიორგიმ რომ შემკრეს, სად-ღა ვაუქცე?!

გაზრდილისაგან ამგვარ შემოძახებას თავადი შერმაზანი წვეული არ იყო. იქნებ არც დაეთმო და მისი რისხვაც დაემსახურებინა, მაგრამ სულ უკანასკნელ წამს ქეთევანის მუდართი აღვიღლ თვალებს წააწყდა, მიხედა, რასაც ემუდარებოდა დედოფალი და დაცხრა, სიტყვა ისე განაგრძო, თითქოს თეიმურაზის უდიერი კილო არც შეეჩინოს:

— მტერიც არის და მტერიც, მეფეო. სააკაძე გონიერი კაცია, ქართლში, მეფის კარზე ულად ყოფნისას, მეფე გიორგის ზეობაში და უფრო აღრეცხას ბევრჯერ შეგხვედრივარ. სააკაძე არ აჰყვება ცოუნებას და დროებითი გაუსესაფრის ხამებნულად კახეთის მიწაზე არ შემოვა, პირადი უშიშროების გულისათვის მეფეთა თანხმობას არ დაარღვევს, მეფეებს ერთმანეთს არ წაპიჯებს, მას მისი სისხლს არ დააღვრევენებს! მაგრამ ეს მაინც რომ ჰქნას, ვარემოვამ აიძულოს და ბატონმა ლუარსაბმა განმდგარი ქვეშევრდომის ვაცემა მოითხოვოს, დიდებულ მეფეს წინასწარი პირობა უნდა ჩამოერთვას, რომ არც პირადად მისი უდიდებულესობის და არც მისი უდიდებულესობის ქვეშევრდომების მხრიდან სააკაძეს ზიანი არ მიაღვება! თუ ეს წინასწარი პირობა ვერ მივიღეთ, ყველას გასაგონად მითქვამს: სააკაძეს გზა უნდა მიეცეთ სპარსეთისაკენ! იმის შემდეგ, რაც მოხდა, სულ ერთია, მოურავს ქართლში აღარ დაეღოება. არც სხვები მოიწადინებენ სამეფო კარზე მის დაბრუნებას. ადვილი როდი ვახლავთ, სააკაძისთანა მტერი გვერდში გიძგებს და შენ ყურთბალიშზე მშვიდად დაიძინო!

შერმაზან ჩოლოყაშვილის ყოველმხრივ აწინილ-დაწინილი სიტყვის შემდეგ დაეა აღარ გაგრძელებულა, აღარც თვით მეფეს უნებებია რისამე თქმა. თავადი შერმაზანი თითქოს ყველას გულში უჯდა და თითოეულის სათქმელს ამბობდა. გადაწყდა, სრული სიმშვიდე დაეცვათ და თავი ისე დაეჭირათ, თითქოს ქართლში დატრიალებული ამბებსა არც არა იცოდნენ რა.

თუ ვინცილობაა, ქართველებს თითო მოინდომებდნენ საქმეს დაეჭირებოდნენ, დარბაზის ვრი შეიკრიბებოდა და მეფის დასტურით საბოლოო გადაწყვეტილებას მაშინ-ღა მიიღებდა.

თავი LI

მეჯოვე თარაქამების კახეთის მიწა-წყალზე ჩამოსახლება, რაც შაჰ-აბასის სურვილითა და ბრძანებით ხდებოდა და ზეალინდელი დღის გათენებასაკეთი გარდაუვალი იყო, ორთავ კახეთის ერსა და ბერში უკმაყოფილების ეკსელი დათესა და ხალხი ქვეყნის მესვეურთა წინააღმდეგ ამხედრა. მტერი იმის მტერი იყო, რომ ცეცხლითა და მახვილით მოდიოდა, იყრობდა ქვეყნის, იტაცებდა პირუტყვს, სარწო-საბადებულს, ძარცვავდა ეკლესია-მონასტრებს და ნადავლით ხელდაძმობებული იმავე გზით მოდიოდა, რომლითაც მოვიდა, ესენი კი, თარაქამები, თვით თეიმურაზის თანხმობით სახლდებოდნენ დღისმშობლის წილხვედრ ქვეყანაში და აქაურობის ბატონ-პატრონი ხდებოდნენ.

მეფის მიერ საგანგებოდ დაგზავნილ კაცებს ხალხში დიდი ახსნა-განმარტების ნატარება დასჭირდათ იმაში და-სარწმუნებლად, რომ მთიელ მარბიელთა ხშირა თავდასხმების გამო ვალტა-კებულ, სხვისა და საკუთარ ომებში სისხლისაგან დაცილილ ქვეყანას ამჟამად სხვა გასაძრავი დონე არ ჰქონდა, თავისი მცირე ძალებით ის შაჰ-აბასის უზარმაზარ ლაშქარს ვერ გაუმკლავებოდა და ამიტომ უარესი ვაების თავიდან ასაცილებლად მეფემაც დასთმო, ჩათრევას ჩაყოლა ამჯობინა.

ხალხს ამის ვაგონებაც არ სურდა. თითო-ოროლა თავშეხვედლებულნი თუ პატარა ჯგუფები მოახლდნენთ ესხმოდნენ, იურტებს უწვავდნენ, აწიოვებდნენ, მარწენალ ხარ-ძროხას ართმევდნენ, ყოველნაირად ეურჩებოდნენ მშობელ მიწაზე მათ ფეხის მოკიდებას. მე-

დეს მცირე ძალები როდი სჭირდებოდა მოთარეშეთა თვითნებობის აღსაკვეთად. თეიმურაზს კარგად ესმოდა, რომ ადრე თუ გვიან ეს ამბავი ფაჩის ყურამღე მივიდოდა, დაუმორჩილებელთა თავკაცობა თვით მას დაბრალდებოდა და შაჰიც აღარ დააყოვნებდა, ურჩობა ასალავმავად და ქვეყნის ასაკლებად პირს აქეთ იზამდა.

ყველა გაჭირვებას, თეიმურაზსა და მთელ სამეფო კარს ბოლო დროს რომ ეწვია, ისიც ზედ დაერთო, რომ გვაშში დაბუდებულმა უქმურმა პატარა დედოფალ ანას მეტისმეტად დარია ხელი. ანა ფეხმძიმედ იყო, ერთი ორი თვის შემდეგ მოლოცინებას ელოდა და მისი შერყეული ფანშრთელობის მდგომარეობას ეს კიდევ უფრო ამძაფრებდა და ართულვდა. ქალს რაღაც გამოუცნობი უკურნებელი სენი სჭირდა. სენი წუთ-წუთობით ღრღნიდა და ახუსტებდა მის ნორჩ სხეულს. ანას დღეები დათვლილი იყო. ეს იცოდა დედამ, ქეთევანმა, იცოდნენ პატრებმა, სამეფოს სხვადასხვა კუთხიდან მოწვეულმა აქიმებმა, ძალუა ასინეთმა, იქნებ თვით ანაჰაც იცოდა, მაგრამ თითქოს ფიცით შეკრულან, არამც და არამც ენა არ დაეასველოთ, საიდუმლო არ გაეამხილოთ, თეიმურაზს არავინ არაფერს ეუბნებოდა.

თეიმურაზს, რასაკვირველია, შეემლო, თუ დედისთვის ან თვით ანასთვის არა, პატრებისათვის მაინც ვკითხა, რა ფარსავი სჭირდა ოდესღაც მერცხალივით მოჭაკჭაკე ანას, მის სულზე უტკბეს თანამეცხედრებს, რა იყო სენი, სიცოცხლეს რომ უმოკლებდა, მაგრამ ეშინოდა თავისი მეფური უფლების გამოყენებისა, ვაითუ ბედის საშინელი განაჩენი შევიტყო და ცარგვალი თავზე ჩამომეშხოსო.

ერთხელ მაინც ვერ მოითმინა და უკიდევანო ქვეყნიერებაზე ყველაზე ახლობელ ადამიანს, დედას შესწივლა:

— რას მიძალავთ, პატრონო დედა, მე ხომ ვიცი, ღმერთმა ზურგი შემაკცია, რაღაც დიდი უბედურება მეშუქრება!

— უბედურებისაგან ღმერთმა დავიცვას, შვილო, თეიმურაზს მშრლმარ პასუხს თავი აარიდა თუღაღე მუღჯაურიანმა ქეთევანმა, არც დღე, არც ღამე რძლის სასთუმალს რომ არ შორდებოდა და ხელებაპრობილი მაღალ ღმერთს მის გამოჯანმრთელებას და ფეხზე წამოდგომას შესთხოვდა, მაგრამ შეილისათვის ნუგეშის საცემად სხვა უკეთესი სიტყვები ვერ იპოვნა.

— რა სჭირს მაინც, რატომ არ მიძხვლეთ, ყველამ იცით და მე ყველაზე ბოლოს უნდა გავიგო?

— ისეთი არაფერია, დედა გენაცვალოს, პატრები იმედს იძლევიან, მამა-ზეციერი არ გაგვიწირავს, უსიკვდილოდ განეკურნავითო.

— ანას რომ რამე მოუვიდეს, მე, იცოდეთ, თავს აღარ ვიცოცხლებს! ეგ ანგელოზი ცოც სამარეში ჩაწვეს და მე, ცოდეილმა, მზეს ვუყურო?

— შენც კარგად იქნები და ანაც, ღვთის შეწევნით, კარგად გვეყოლება. მაგას რად ამბობ, შვილო, ვულს რად მიხვთქაჲ, შენს მეტი ვინა მფავს, ხანთლად მინთიხარ, უბედურ დედისათვის, გაძაღლებულ წუთისოფელში სიმწრის მეტი რომ არაფერი უნახავს, ეგ როგორი გასავონია!

— მაპატიე, დედა, — თეიმურაზი მუხლებზე დაემხო და, როგორც პატარა ბიჭობაში, მშობელს თავი კალთაში ჩაუღო. — ჯავრს ვეღარ მოუვრიე, აღარ ვიცი, რა გზა უქმით, რა საშველი გამოვიწახო!..

— საშველი ღვთის ნებაა, შვილო, ვილოცოთ, მოვიწინაოთ და რასაც გულისთ შეეითხოვთ, მოგვეცემა!..

დღე დღეს მოსდევდა, ღამე — ღამეს, საშველი კი არ ჩანდა და არა. ანა დიდი თავშეკავებით უშკლავდებოდა აუადმყოფობას, გაუსაძლის ტკივილებს ითმენდა და პირზე ერთთავად გატანჯული ღმილი ადგა, ვინმელო თავზე მდგომ ჭირისუფლებს იმედი მიეცეთ, მწუხარება შეუმსუბუქდეთო. რა ცოლვა მიუძღვოდა ამ მტრადივით უმანკო არსებას, რომ განგება ასე უწყალოდ ხეი-

და ტბილ ქმარ-შვილში გახარებას უკვეთავდა!

თეიმურაზი ხედავდა და დღითიდღე რწმუნდებოდა, რომ შველა არაფრით შევძლო, არც ანა ხევედურობდა, არ აიძულებდა, ყოველ ცისმარე დღე ჩემს გვერდით იყავი, ჩემი ჭირი გაიზიარე. რე თუ ვიტანჯები, შენც დაიტანჯეო და შიგ გულში დაჭრილი მუხეცი გაგარეულდა. ვეღარც ქვეყნის მართვის საქმეებს უღებდა გულს. თავს ხან ნადირობით იტყვევდა, ხან ხელგამოვლილ ქვეშევრდომებთან სტუმრობით, დანარჩენ დროს კი, როცა შინ, სასახლეში იყო, თავის განმარტოებულ ოთახში იჯდა, მოოქროვილ ტყავის ფლებში ჩასულ, წარმტაცი მინიატურებით მოკაზმულ ხარსულ წივებს ჩაკირკიტებდა და მათი წაბაძულობით, ხარსული ენის მუსიკალობით მოხიბლული, მაჯანებს წერდა, ქართული პოეტური სიტყვის დამორჩილებასა და ლექსად აღქმას ცდილობდა. ამის სწორუპოვარ მაგალითს სულმნათი, რუსთაველი აძლევდა. სიტყვასთან შეჭიდებულ მეფისათვის ვუფხისტყვისანი პოეტური სასწაულებით საესე წივნი იყო. ეს ჯადოსნური თხზულება ყოველ ახალ წაკითხვისას ხელ ახალი და ახალი წახაგებებით იხსნებოდა და ლექსის თილისმით შეპვრობილ მეფეს განცვიფრებასთან შერწყმული შეჯიბრის ფინი იყვრობდა. ნუთუ ვერასოდეს შესძლებდა, შაირი ისე დაემორჩილებინა, როგორც ამას რუსთაველი შერებოდა? მაგრამ აქ მარტოოდენ შაირის ვარგველი ბრწყინვალება და ბუნებრივი დინება არ კმაროდა. რუსთაველმა ყოვლის მპვრობელი დემეტრის ხელით გამოძერწა თავისი სამყარო, იგი გმირებით დაასახლა და ყოველივე თავისი ღვთაებრივი სულის ნაბერვით გააცოცხლა. აი, ამას კი მარტოოდენ სიტყვასთან ჭიდილით ვერ მიადწევდი, რადგანაც რუსთაველის ამღერებული შაირის უკან იდგა შეუცნობელი ძალა, რომელსაც მხოლოდ ზეკარდმო ნიჭით ცხებულნი ფლობენ და მათ შორის შოთა, მეფე

თაიარის ერთ-ერთი კარისკაცი, „ყოფმე ვინმე“, ეიღრე ცოცხალად ყოფნადაც თა შორის დადიოდა, ცაფხისწორი ქველმწიფის სხვა კარისკაცებისაგან არაფრით რომ არ გამოიძრწოდა!

თეიმურაზი საათობით ფიქრობდა, ფიქრობდა დღე და დამ, მაშინაც კი, როდესაც მზიარულ, უზრუნველ დროსტარებას გადაყოფილ თანამეინახებებს შორის იჯდა და თავდავიწყებას ეძლეოდა, ფიქრობდა და თავის სულის სიღრმეებში ეძებდა საიდუმლოს, დიდმა წინამორბედმა სასწაულებრივი ძალით რომ ჰპოვა და ლექსად გადაიქცა. მან იცოდა ამ საიდუმლოს ფასი და უმაღლ შირინცხებუელი მეფის ვეირგვიანზე იტყოდა უარს, ოღონდ კი მისი მფლობელი გამზდარიყო!

ბატონის დაღრვეილობას და უხასიათობას დედოფალი ქეთევანი და ტახტთან დაახლოებული დიდგვაროვანნი სხვა მიზეზით ხსნიდნენ. რა ღალი ცხოვრება და სულ მუდამ შინაური და გარეული მტრების შიშში მყოფ ახალგაზრდა მეფეს ჰქონდა, რომ თავი ბედნიერად ვერძნო! განა ცოტა რამ იყო მის გარშემო ისეთი, რაც გულს უღონებდა და ხიცოცხლეს უწყამლავდა? მარტო უიმედოდ სარეცელზე მიკრული ანას გახსენება რად ღირდა!

ასეთ წუთებში ქეთევანი თავს არიდებდა თეიმურაზთან გამოლაპარაკებას. ხელ იმის ცდაში იყო, შეილის მუედროება არ დაერღვია და მასთან საჭირობოროტო საქმეებზე საუბარი ხელ სახვადიოდ და სახვადიოდ გადავლო.

შემოდგომა ისე მიიწურა, გრემის სასახლეში და მთლიანად კახეთში ღირსშესანიშნაური არაფერი მომხდარა, თუ არ ჩავთვლით იმას, რომ ორჯერ ლექები დაეცნენ ყვარულს და უცხოელი პატრების მიერ შემზადებულმა წამლებმა და ლოცვა-კურთხევამ ანას ცოტა შეღავათი მისცეს.

ქალს გამოკეთების იმედი ჩაესახა და თვალში სხივი ჩაუდგა. პატარა ბატონიშვილი ლევანი უკვე დადიოდა, ტ-

ტინებდა და თავის ტკბილ ბებიას, ქე-
ევეანს, მაშინაც კი კალთაში უჯდა,
როდესაც საქვეყნო საქმეების გასარი-
ვებლად ის ზემოთ, სატახტო დარბაზ-
ში ადიოდა და გვირგვინოსან შვილსა
და დიდებულებს ეთათბირებოდა.

დიდი პაპის სეხნია ბატონიშვილი
ალექსანდრე ქრისტეშობის მესამე
ღღეს განდა და აქამდე მწუხარე ღუმი-
ლით მოცული სასახლე ახალდაბადე-
ბული ყრმის ტირილმა გამოაცოცხლა.
მშობიარე ანა თავს ბევრად უკეთ
გრძნობდა, ვიდრე აქამდე იყო, მაგრამ
ახალშობილს ღედის რძე არ ყოფნიდა
და ჯერ კიდევ მისუსტებულ, თითქოს-
და ხულეობის ქვეყნიდან სასწაულის ძა-
ლით მიზრუნებულ ანას ეს ამბავი ხა-
სოწარკვეთილებაში ავდებდა. პავსუნ
ბუბუ მაინც არ გააშვებინა. როგორც
შეეძლო, აწოვებდა. პატრების რჩევით
სასახლეში ძიძა, ქალი შოიყვანეს. საბ-
რალო ღედას თვალები ცრემლით ევსე-
ბოდა, როდესაც მის პაწაწინა ხულის-
ღვმა ალექსანდრეს ბუბუებგადიგინე-
ბული, კახეთის მზით სახედამაშრული,
სულითა და ხორციით ჯანსრთელი ღე-
დაკაცი პირში ბუბუს ჩაუღებდა და
ისიც ხარბად აწყებდა წოვას.

ეს სწორედ ის დრო იყო, როდესაც
ბაღდადიდან ისპაჰანის გზით ჩამო-
სულმა სიცილიელმა ვაჭრებმა აქამდე
უგზოუკელოდ დაკარგული ქართლის
მოურავის გიორგი სააკაძის ამბავი
პოიტანეს და შერმაზან ჩოლოყაშვი-
ლის წინასწარმეტყველება მილიანად
დაადასტურეს.

სამშობლოდან სახლეულითერთ გა-
დაბეწილი სააკაძე შაჰს ალი-ყაფუს
სასახლეში ხლებოდა და მისთვის
სპარსეთის სამხაზურში მიღება ეთხო-
ვა. ეს ამბავი გიორგობისთვის დამდევს
რომხდარიყო, რაც იმას მოასწავებდა,
რომ მოურავი თავს ერთხანს ისევ სამ-
შობლოში ინახავდა და შორეული
სპარსეთის გზას მხოლოდ მოგვიანებით
დაადგა.

შაჰ-აბასი ერთობ გაეხარებინა სააკა-
ძის ხილვას. პირდაპირ ასე ებრძანებო-

ნა, სიზმარია თუ ცხადი, საკუთარ თვა-
ლებს ვერ უუჯერებო.

საკაძის მის მხარეზე წადსხელით
და სპარსეთის ტახტის სამხაზურში
ჩადგომით შაჰს ორი საქმე ერთად უკ-
ეთღებოდა: ჯერ ერთი, მოურავის სახით
ის იძენდა ერთ-ერთ უშამაკეს, ბრძო-
ლებში გამობრძმდილ სარდალს, მცი-
რე ძალებით რიცხვით უმრავლეს მტე-
რთან გამკლავების უნებარ ოსტატს, ხო-
ლო მეორე მხრივ, ამავე პიროვნების
ქართლიდან წამოსვლა გამანადგურე-
ბელ ზიანს აყენებდა თვით ქართლს,
რადგანაც დიდი მოურავის გვერდში
ღვამის გარეშე მეფე ლუარსაბი წელს
ველარ წამოსწევდა, ან მეგლი შესჭამ-
და, ან შგლისფერი ძაღლი. შაჰს შეეძ-
ლო უყოყმანოდ მინდობოდა სააკაძეს,
მისდამი ეჭვის ნატამალიც კი კულში
არ გაეტარებინა, რადგანაც მოხისხლე
მტრის მიერ სამშობლოდან დეკნილმა
სარდალმა თვალის ხინათლე ცოლ-შეი-
ლი თან ჩამოიყვანა და მისი შემდგომი
უწიშროების დაცვა თვით უძლეველ
ყაენს მიახლო.

კათოლიკე მისიონერთა საფდარში
ეპიფურაზმა თვით თავადი ლუკა მაფა-
შვილი ჩაგზავნა და ვაჭრებისათვის
წმინდა მამებს აკითხვინა, სად არის ამ-
ჟამად სააკაძე, ხომ არ აპირებს, შაჰს
ჯარი სთხოვოს და მის წინააღმდეგ
შეთქმული ქართლელი თავადების და-
სახველად სამშობლოსაგენ გამოემარ-
თოსო.

სიცილიელმა ვაჭრებმა, რომელთა
პირადად მიღება და გამოკითხვა მეფემ
არ ინება, უარყოფითი პასუხი შემოუთ-
ვალეს. შაჰმა დიდი მოურავი გიორგი
საკაძე მესამე დღესვე საქმეში ჩააბა,
საყვარელ სიძეს, დის ქმარ ფორჩხანს,
გვერდში ამოუყენა და დიდძალი ჯარი-
სა და საომარ სპილოების თანხლებით
აჯანყებულ ავღანთა დასაწყნარებლად
გაგზავნაო. ეს ომი დიდ დროს წაიღებს,
რადგან ავღანთა ქვეყანა ისპაჰანიდან
საკმოდ შორსაა და სპარსეთის სატა-
ხტო ქალაქში სააკაძის დაბრუნების
მოლოდინი შუა ზაფხულამდე აღარ უნ-
და ექნეთო.

ამ ცნობამ თეიმურაზს შეება მოკვარა. შუა ზაფხულამდე დრო არცთუ მცირე რჩებოდა და ის იყო, ამბის მომტანი თავადი მაყაშვილი დაითხოვა, რომ დარბაზში ლევან ბატონიშვილის გამდელი ქალი შემოვიდა და მოიარებით მოახსენა, ბატონი დედოფალი ქეთევანი გზობილიბს და, თუ შეიძლება დედას, მასთან შებრძანდით.

მეფეს საფეთქლები წამოწიო. გულმა უგრძნო, რადგანაც იქ მიბარებს, დედის პირით ახლა რაღაც საშინელს გაიგებო და წამოდეგა. სანახევროდ მუხლმოკვეთილმა ტალანს მიაშურა.

ქეთევანი ნამტირალევი, ტახტზე მიწოლილი და ყურთბალიშზე თავმიდებული დაუხვდა.

— თქვენ შეძახდით, ბატონო დედა?

— პო, მე კეძახდი, შვილო, — მიუგო ქეთევანმა, წამოხვდა და ჩამოსლილი თმა ორივე ხელით აიკრიფა. — შემოდი, კარო მიხურე, დაჯექ!

თეიმურაზმა უსიტყვოდ შეასრულა დედის ბრძანება, კარო მიხურა, სკამი დაიდგა, დაჯდა და, როგორც ბაღოზაში, ონაერული საქციელის გამო დედა რომ დასჯას უპირებდა, ხელები მუხლებზე დაიწყო.

— გამაგრდი, შვილო, თეიმურაზ, ანა მართლა ვერა გვევს კარგად და თუ მალღამა ღმერთმა წყალობის თვალთ არ გადმოგვხვდა, ვინაცვალე მის სახელს! — ქეთევანმა პირჯვარი გადაიწერა. — ვითუ ვეღარც ვერაფერი ვუშვლოთ, მტრისას და ავისას, ხელიდან გამოგვეცალოს!.

— რა სჭირს, დედა, რა? — აცახტახებული თეიმურაზი სკამიდან ჩამოცურდა და, თითქოსდა ხატის წინაშე, მუხლებზე დაეცა.

— ჩივილი, ასე ამბობენ ბატრები და ჩვენი აქიმებიც ამით კვერს უკრამენ, საიდან არ მოვაყვანინეს!.

— ამისთანა რა არის ეს ჩივი, რომ შეველა არ შეუძლიათ? — თეიმურაზს ღვარად წასვდა ცრემლი და გული ამოუჯდა.

შვილის უსასოო მდგომარეობით გულდათუთქულმა ქეთევანმა თავი შე-

იმაგრა, რათა შვილი კიდევ მეტ სასოვარკვეთილებაში არ ჩაედინებოდა. — ხმის კანკალი მაინც ვერ დაიკარგა — შეუძლიათ, როგორ არა, მაგრამ ამისთვის გაკვეთა ყოფილა საჭირო!

— გაკვეთა? როგორ თუ გაკვეთა?!

— ყელი უნდა გაუსერონ და იქიდან მავნე სიმბინენე ამოუღონ!

— მერე ასე ძნელია გაკვეთა?

— საძნელი ის გახლავს, შვილო, რომ მაგ საშინელ ავადმყოფობას დანა არ ჰყვარებია. თუ მწყალობელი ღმერთი შენთანაა, შეიძლება სული შეგვრჩეს, თუ არა და... ღმერთო, კარგი ყურით გაიგონე! დანის მიკარება და სიკვდილი ერთია!

— არა, არ მინდა! არ მიეცემ გაკვეთის ნებას! იყოს ასე! მარტოა? — თეიმურაზი ფეხისწვერებს დაეფრდნო და წამოდეგა.

— ბატრებია და ძალუა ახინეთი. მე შენთან დასალაპარაკებლად გამოვედი!

— არ მიეცემ გაკვეთის ნებას! რაც მოხდება, მოხდება!

— თავად ანა რომ იფინებს?

— რას?

— თუ დეთის ნებაა, ვადვიტან, გაუძღვებ დანას, თუ არა და, ამ სიცოცხლეს სიკვდილი მირჩენია, შემომხედეთ, როგორ დავმახინჯდი, რას ვვეკრ, სარკვეში ვეღარ ჩამიხვდია, მძულს ჩემი თავიო.

— იგოს ისეთი, როგორიც არის, მე არ ვწუნობ, ოღონდ იცოცხლოს, სული ედგას და ბაღლებს ნუ დამიობლებს!

— ღმერთმა ვისმინოს, შვილო, თეიმურაზ, ყურად იღოს ჩვენი ღოცვა-ვედრება და გვანუქოს ჩვენი ანას თავი! — ქეთევანმა პირჯვარი გადაიწერა და თვალეები ზე აღაყვრო.

თავი LII

საგანგებოდ მოწვეული ბატრები, რომლებმაც ავადმყოფს ტკივილის გამაყუწებელი წამალი მიაღებინეს, ცოტა ხნის შემდეგ წაიღნენ და დაიბარეს.

საღამოს კიდევ ამოვაციხებო და საბოლოო გადაწყვეტილებაც მაშინ ვიბრძანეთო. ქეთევანის ოთახის კარი მონაწილითი თაღებით შემოსილმა ძაღლმა ახინეთმა შემოაღო. ეტყობოდა, არ ეგონა, თუ შეფიც აქ დაუხედებოდა, გაბრუნებას აპირებდა, მაგრამ შემდეგ გადაიფიქრა.

— როგორ არის? — ერთხმად ჰკითხეს ჯერით გულშემოყრილმა დედამ და შვილმა.

— ძინავს... — ისე ჩუმად მოუწო ახინეთმა, თითქოს ავადმოყოფივ აქაა და ეშინია, არ გააღვიძოსო.

თეიმურაზი სკამზე ჩამოჯდა, სახე ხელებში ჩარგო და ნიდაფებით მუხლებს დაეყრდნო. ქალებმა ერთმანეთს შეაღუეს ნადელიანი მშერა, მერე კი თავიდან გულდათუთქულნი გაუნელებელი მწუხარებით შეპყრობილ თეიმურაზს მიანერდნენ. სანუგეშო სიტყვები, ვისი პირიდანაც არ უნდა ამოსულიყო, ახლა აღარ გასჭრიდა. თეიმურაზს გულიდან მდღარება ამოსდიოდა და მთელ სხეულს უდაგავდა. მან დიდხანს ვერ გაუძლო უმოქმედობას, წამოვარდა და გულხელდაჭობილმა ოთახში წინ და უკან დაიწყო სიარული. მერე უცებ რაღაც გადაწყვიტა და თითქოს ზურგში ეილატამ უბამგაო, კარისაკენ ნაბიჯი გადადგა.

— სად მიხვალ, შვილო, თეიმურაზ, ცოცხალი არ დაიღო, არ გააღვიძო, ძლივს თვალი მიღულა.

თეიმურაზმა ყური აღარ დაუგდო დედას. მისი ხმა არც გაუვიწყრია. რამდენიმე საფეხურიანი კიბე ერთი ამოსუნთქვით აირბინა და ცოლის კართან გაჩნდა. აქედან უკვე გამობრუნებულიყვნენ თეორიკალური განმარტებები, რომელთაც ჩველი ალექსანდრე მოკვანათ ღედასთან მუქუს მოსაწოვებლად. მათ ვაზა მისცეს შეფიც და დარცხენილები კედელს აეკრნენ. თეიმურაზს არაფერი უკითხავს, „აღბათ, ისევ ძინავს!“ გაიფიქრა, სახელურს ფრთხილად მოეჭიდა და კარი უხმაუროდ შეაღო.

ანა გულაღმა იწეა თვითრად გაქვითაობებულ ლოვინში, ვარდისფერი დაწვრილიანდაგებული საბანი, თავისი ნაწინითი, გულამდე ეხურა, თავი მაღალ სახეთუმაღლე ეღო, ასე რომ ნახევრად წამომჯდარს ჰგავდა. მუქი წაბლისფერი თმა, რბილი და მზინიერე, უწყნარივად ვერა ჩაჭმუჭნულ ბალიშზე და სახის ერთ ნაწილს უფარავდა. ფთორის ფერნაკრავი ნატიფი ხელები საბნის ზემოდან ეწყო და წუთით ჩამინებული ქალის გამოძეტველება სრულ სიმშვიდეს და საკუთარ ხედრთან უდრტივნიველ შერიგებას გამოხატავდა.

თეიმურაზი ფეხისწვერებზე მიუახლოვდა, საწოლთან, ხალიჩაზე ორივე მუხლით დაიხოკა, ერთხანს მძინარე ცოლის სახეს სასოებით დასცქეროდა, მერე ოდნავ ჩამოცურებული საბნის ფერი აუწია და გაუსწორა.

ანას მშვიდად ეძინა და, ვინ იცის, სიზმარში თავის შორეულ გურიას ხედავდა.

გურიელის ფართო პარამლებიანი სასახლე მდინარე ბეჟუვის მოშორებით იდგა. მწკანედ მობობინე, ნაირ-ნაირი ხეხილით დანრდილული თვალუწვენილი ეზო ცალი მხრით თვით მდინარემდე ეშვებოდა, სადაც სამთვალაიანი ძელური წისქვილი იდგა და იქიდან დღისით თუ ღამით ბორბლებზე დაცემული წყლის შხრაალი, დოლაბების ყრუ გუგუნის და ხარეკელას რაკუნის გამოდიოდა. მიყვარდა ხოლმე პატარაობაში წისქვილთან ჩასვლაო, უყვებოდა ტკბილ მოგონებაში წასული ანა თეიმურაზს, როცა თავისიანები, თავისი ეზო-კარი, თავისი გამზრდელი მშობლიური კუთხე მეტისმეტად მოენატრებოდა, ჩავიდოდით ხოლმე ვოგონები, საწისქვილო რუხე გადებულ ფიცარზე ჩამოხსნებოდით, შამშველ ფეხებს წყალში ჩავერდიდით და ერთმანეთს მთისა და ბარის ამბებს ვუყვებოდითო.

ანა იქნებ ახლაც იქ იყო, ფეხებს ბეჟუვის ანკარა წყალი უხველებდა და ესმოდა, როგორ ზათქით ქაფდებოდა წყალი წისქვილის ქვეშ, როგორ ღუ-

ლუნებდნენ დოღაბები, როგორ წყარუნებდა სარკველა.

ჯერ კიდევ სამი-ოთხი თვის წინათ მოღერებული გლევი ყელი ანას ნიკაპტევში ამობურცული ქქონდა, რამაც მთელი მისი სახის ღბილი შემოწვრილობა დაარღვია და მას ავადმყოფური იერი მისცა. რძისა და ვარდისფერმა კანმა თვალდათვალ დაკარგა გამჭირვალობა და მოვეითალო შეფერილობა შეიძინა. სენმა არ დაინდო ორი შეილის ყმაწვილი დედის ნორჩი სილამაზე და ერთსა და იმავე დროს ბავშუური სიანცითა და ქალური სათნოებით აღსავსე თვალეში მოციცილივე სხევი ჩაუქრო. ანას თვალის კაკლები დაებერა, ბუდეებიდან წინ გამოეზნია და შიგ უსახიო ნადეკლმა და გამოუთქმელმა სეკამ ჩაიბუდა. დიდხანს ცდილობდა, ახლობლებისათვის, უპირველეს ყოვლისა თეიმურაზისათვის და გამდებლებისათვის, რომლებსაც ბავშუები მოჰყავდათ, ხელების კანკალი დაემაღლა, ამ ბოლო ხანს რომ დასჩემდა, მაგრამ ამას უკვე ვეღარ ახერხებდა და მოეშვა, წყალწაღებულებით დინებას მიწებდა.

„ასეთი რა დავიშავე, ღმერთო, — ჩურჩულებდა სასოწარკვეთილი თეიმურაზი და ცრემლებს ყლაპავდა. — ნუთუ ქაიხოსრო ომანიშვილის უსამართლო დასახიჩრებისთვის მსჯი? დამსაჯე, თუკი დასახელებულ მთელი, განა სასჯელს გაუურბივარ! რაცა გხურს, ის მიყავი, გინდამე ჯოჯოხეთის უფსკრულში ჩამაგდე და საუკუნო გვემისათვის გამწირე, მაგრამ, შე კურთხეულო, ამ ანგელოზს რას ემართლები, რას ერჩი ამის შეილებს, ოღლობის სიმწარე რომ ეშუქრებათ, რა შეგცოდა, სული რა ცოდვით დაიმძიმა?! მაღალო ღმერთო, იესო მაცხოვარი, ყოვლადწმიდა ღვთისმშობელო, შემინდე მე, ცხენის კულზე გამოსაბმელს, შეცოდებანი ჩემნი! ოღონდ ამის სიცოცხლე მარუქე და აღარც ტახტი მინდა, არც გვირგვინი, პაპარემივით ბერად აღუკვეცები, ნკერესში წაყალ, მეფედ ჩემს შემკვიდრეს, ბატონიშვილ ლევანს გამოვაცხადებ და

სანამ სრულწლოვანებას მიაღწევდეს და ქვეყნი ჩავარდებოდეს, ვეურდში ჩემს დატანჯულ დედას, ქეთევანს ამოვუყვებე!“

ანამ წამწამები ასწია, თვალი გამოახილა, თავისი სარეცლის წინ დანოქილი, თვალცრემლიანი ქმარი დაინახა, ტაკვირვებულმა წამოსიებული ქუთუთოები დაახამხამა, ხომ არ მქნევნებო და როცა დარწმუნდა, ცხადია და არა სიზმარიო, გვირგვინოსან თანამეცხედრეს ნაღვლიანი ღმილით კეთიხა:

— თეიმურაზ!.. შენა ხარ?

— მე ვარ, ანა!.. — თეიმურაზი წამოდგა, აცრემლებული თვალეები ხელის ზურვით შეიხოცა, ცოლს ყინულივით ცივი ხელი გამოსტაცა, გულში ჩაიხუტა და საწოლზე ჩამოუჯდა.

— მერე რა გატირებს, ხომ არ გვეონა, რომ მოვეკდი? ჩამძინებია. დიდი ხანია აქა ხარ?

— სიკვდილისაგან ღმერთმა დაგიფაროს, სახიკვდილო რა გჭირს, ანა! ერთი ამი წუთი იქნება.

— ბატრები სად წავიდნენ?

— მე ისინი აღარ დამხვედრიან. ძაღუა ასინეთმა თქვა, საღამოს ისევე ამოვლენო. შენ როგორა ხარ ახლა, ხომ არაფერი გაწუხებს?

— მწარე წამალი დამაღწეინეს. ეტყობა, იმან დამამინა, რა დროა? ალექსანდრე არ მოუყვანიათ?

— მოიყვანეს. შენ ვეძინა და უკან გააბრუნეს.

— რატომ არ გამაღვიძეს? — ანამ ხელი უკან წაიღო, თაფამარყვებულ აბრეშუმის ზონარს მისწვდა, უნდოდა დაერეკა, მაგრამ თეიმურაზმა ხელი დაუჭირა, არ დაანება:

— ნუ ეძახი, ბაღლი მშვიერი არ დარჩება, ძიმა მოაწოვებს!

— ბატონი დედა სად ბრძანდება?

— თავის ოთახშია. ხომ არ დავაძახებინო?

— არა, დაისვენოს. ამას რა წარმომადგენინებდა, რომ საწყალს ასე გავტანჯავდი! თქვენდა ჭირად გაეჩნდი. ვველა შეგაწუხებთ და კიანი თავით თავი მოვაბეზრეთ!

— მაგას რას ამბობ, ანა, ავად ვინ არ გამხდარა! ავად ვიყვნა და კარგად ვიყვნა ძმები არიან, ხან ასეა, ხან ისე!

— ვართ რა ამბავია? ხააკაძის ხომ არაფერი ისმის?

— ღმერთო, დიდებულო! — გოცებულმა თეიმურაზმა პირჯვარი დაიწერა. — ვერა მკითხე, ანა? გულმომისანი ხომ არა ხარ?! ეს არის, სიცილიელმა ვაჭრებმა შეგვატყობინეს: სპარსეთში ყოფილა, შამ-აბასთან!

— ხომ ბრძანებდა თეადი შერმახანი!

— გამართლდა თეადის ნათქვამი. შამს დიდი პატივით მიუღია, მხედრობა ჩაუბარებია და მამინევე აჯანყებული ავღანების დასაწყნარებლად გაუგზავნია!

— მე კი ვშიშობდი, რომ იმ მხედრობით ქართლში მოვიდოდა და თავის მტრებზე შურს იძიებდა!

— მაგისაგან ჯერ ღმერთმა დაგვიცუა, ანა, მაგრამ როცა ავღანებს დააწყნარებს და ისპაჰანში მიბრუნდება, მამინ კი აღარ ვიცი, რა მოგველის!

— ღმერთო მოწყალეა, თეიმურაზ, უნუგეშოდ არ მიგვატოვებს! იცი? სიხმარი ვნახე!

— სიხმარი? — თეიმურაზს თვალები გაუბრწყინდა, წუთით ჯავრი გადაეყარა. — რა?

— კითხი ალექსანდრეს ჩვენი წისკვილის რუმი ვაბანაკებდი. თბილი წყალი იყო. ალექსანდრე ხტოდა და ხელით ჩისხლტებოდა!

— მერე, მერე?

— უკან ისე მაგრად შეტოკდა და შეკვანტალდა, ხელიდან გამიცურდა, რუმი ჩაეარდა და წყალმა ღარებისაკენ წაიღო. ვიკაულე და გამოვიკაულე. ირგვლივ ვერავინ დაინახე, რომ მომშველბოდა. რე სხვანაირი იყო, ჩვენსას არ ჰგავდა, ვკალ-ბარდში მიძერებოდა. მიერბავარ ფეხშიშველი, მეც ვძერები ვკალბარდებში, წვივებიდან სისხლი დამდის, ბავშვით ხელებს ასაკსავებს, ტირის, მეძახის, რომ ამოვიყვანო, მაგრამ მე კვლები არ მიშუებენ, ფეხებზე მებლანდებიან, არა და, ორიოდ ნაბი-

ჯიც და რე გალობულ ღარებში ეშვება, ქვემოთ კი წყალი შხუის და პირბლები ბზრიალებენ!... ამ დროს გამონღვლიდა და შენ დაგიხანხე!

— ეს მართლაც უცნაური სიხმარი ვინახავს, ანა, ძნელი ანახსენელია!

— არ მინდოდა, შენთვის მომეყოლა. ამბობენ, ცუდ სიხმარს როცა ნახავ, არავის არ უნდა მოუგვე, თორემ ახდებო. ვეღარ მოვითმინე!

— არა უშავს, სიხმარი იმისაა, რომ ეინძეს უნდა მოუგვე. ნუ იფარდებ, განა ყველა სიხმარი ახდება!

ანა გაირინდა და ცრემლმორეული სიურცეში რომელიღაც ამოქმებულ წერტილს მიანერდა. ის ცხადლივ გრძნობდა რაღაც დიდ უბედურებას, რომელსაც ეს სიხმარი მიანიშნებდა, არა თავის ვარდაუვალ სიკვდილს, არა, რაღაც უფრო საშიშელსა და ყოვლის ნომცველს, მაგრამ არ უნდოდა, ეს ხმა-მადლა გამოემკვლავებინა, თეადევე დარწმუნებულიყო, რომ ის მართლაც ვარდაუვალი იყო, კვრანაირი ამქვეყნიური ძალა ვერ შეაჩერებდა.

პატრები ცოტა უფრო ადრე მოვიდნენ, ვიდრე სასახლეში მათი მოლოდინი ჰქონდათ. თეიმურაზს ახსოვდა, რომ ისინი უნდა მოსულიყვნენ და კვლავაც თანამეცხედრის ოთახში იყდა, აქედან ფეხს არ იცვლიდა. რატომღაც, სჯეროდა, მე თუ აქედან გავედი, ანახ ცოცხალს ვეღარ ვიხილაყო. გამძლეებმა მის თვალწინ მოიყვანეს აკნიდან ამოყვანილი ჩველი ალექსანდრე, საფეხებზე შემოხსნეს და ჰერანგისამარა დედას გვერდში მიუწვინეს. ანა ერთბაშად გამოცვალა და გამოაცოცხლა ხალხალამათი შვილის დანახვამ. პატარამ დედა იცნო, ხტუნვა-კვანტალი დაიწყო, ზუსტად ისე, როგორც სიხმარში ნახულ საწისკვილე რუმი ჩაეარდნისას და ანახ შევეშინდა, გამძელს ბავშვი ხელიდან არ გაეარდნოდა.

აქვე იყო უფროსი ბატონიშვილი დეკანი, რომელიც ბებოს თეთრ ჩოხა-ახალუხში გამოეწყო და კერცხლის ქმარ-ხანჯალზე ხელუბდაწყობილი ამჟვე ასაკის მამამისისათვის დაემსგავსე-

ბინა. ლევანი შემოსულსთანავე მამას მიეტრუხა და მიეტმასნა. ბავშვმა იცოდა, რომ დედა ავად იყო, რაღაც ავი ხენი ლოვინიდან წამოდგომის ნებას არ აძლევდა და მასთან მიახლოება, ძველებურად გულში ჩახუტება აშინებდა. ბოლოს მაინც მიაცივანეს, თუმცა გაძალიანდა და კინაღამ ტირილი მორთო, დედას სასთუმალთან დაუფენეს. ცრემლმორეულმა ანამ აკანკალებული ხელი გადმოჰყო, მოეხვია, როგორღაც გაუცხოებული შეილი ყვრიმალზე მიიკრა და მხოლოდ ამ ორისათვის გასაგებ ენაზე ყურში რაღაც ჩასწურუნლა.

ამის შემყურე ქეთევანმა თავი ვლარ შემთავრა, თვალბღაპერილი მივიდა, ორივეს მოეხვია, თითქოს ყოველივე ბოროტისაგან დასაცავად კალთა გადააფარაო, მერე ანა ფრთხილად მიაცივინა ბალიშზე. გაურკვეველი გრძნობით გულამღერეული ლევანი კი შორიახლო მდგომ აცრემლებულ გამდელებს ჩააბარა.

ბავშვები რომ გაიციანეს, პატრებს მხოლოდ ამის შემდეგ მოუხმეს. დამხედურთ, უპირველეს ყოვლისა კი მეფეს, ისინი თავიანთ წესზე მიეხალანენ და თითქოს ემიანათ, ძვირფასი დრო უქმად არ დაეკარგოთო, მაშინვე ავადმყოფს მიუბრუნდნენ.

ამბროზიო ღუმ ანუყუშმა, მიხიონის პრეფექტმა, ანა თავად გასინჯა, რამდენიმე კიბხეა დაუსვა, პასუხები ყურადღებით მოისმინა და მიწოდებულ სკამზე არ დამჯდარა, ქეთევანს ისე მიუბრუნდა, თუმცა ყოველი მისი სიტყვა უშუალოდ მეფისადმი იყო მიმართული.

თეიმურაზს ენაშა: ეს იყო სწორედ ბედისწერის ის უღმობელი განაჩენი, რის შეტყობაც უღუთოდ აშინებდა! ბერმა ახლაც იგივე გაიმეორა, რაზაც აქამდე ამბობდა, ოღონდ მეფის თანდასწრებით: ავადმყოფისათვის შუკების მოტანა, სრული კანკურნება მხოლოდ ჯირკვლის ვაკვთას და ხიმსიენის ამორიდებას შეეძლო მოეტანა.

წმიდა მამამ დაინდო ავადმყოფიც და ჭირისუფალიც, ამჯერად ბოლომდე აღარ თქვა, რა შეიძლებოდა მოეყოლო-

და ხიმსიენისათვის დანის მიკრებამ, უკეთეს ეს ჩარევა ღუთისე კარგად მოეხერხებოდა. სურველ შედეგს არ გელოვარა.

— არა! — გადაჭრით თქვა მეფემ და თვალგუბში შეუკავებული მრისხანების ცეცხლი დაენთო. — იყოს ისე, როგორც არის, ხელს სურავინ ახლებს!

— მაგრამ, თქვენო უდიდებულესობაე...

— სიტყვაც არ მინდა გავიგონო!

პატრებმა ერთმანეთს გადახუტეს და დადუმდნენ. სახზე სრევიც არ შეტოკებიათ. ისინი მორჩილად იდგნენ და გულხელდაჭლობილი ელოდნენ ვაირვენისთან ჭირისუფალთა საბოლოო გადაწყვეტილებას.

ყელზე მოწილილ გუნდას ქეთევანი-სათვის შეტყველების უნარი წაერთმია. ეს პირველად იყო, რომ გადაწყვეტ წუთებში სათქმელი არაფერი ჰქონდა, თავის სათავეანებელ ერთასათვის და მის სურვილთ თვინიერ თანამეცხედრისათვის არავითარი რწვეის მიცემა არ შეეძლო. ახლა ერთი ჰო ან არა ვველაფერს წვევებდა. თვით ანა გარინდებული იწვა, უძრავი მზერა ჭირისათვის მიეპყრო და ერთი სიტყვიც არ იღებდა მონაწილეობას საუბარში, რომელსაც მისი სიკვდილ-სიცოცხლე უნდა გადაეწყვიტა.

პატრები მომზადებული მოვიდნენ. უკეთეს თეიმურაზი თანხმობას გამოაცხადებდა, ისინი უძალვე შეუდგებოდნენ თავიანთ სიგვებიო საქმეს, ღმერთს ახსენებდნენ, ლოცვას აღაულებდნენ და ხელსაწყოებს ამოაღებდნენ. მაგრამ მწყალობელი მეფის უარი გულიდან ისე მწარედ ამოხეთქილი იყო, რომ იგი ზეგარდმო ნაკარნახვე ნიშნად მიიღეს. შედრეა თვით ანაც, თუმცა თავისი ბედი გულში უკვე გადაწყვეტილი ჰქონდა. არ მოელოდა, თუ თეიმურაზი ასე გადაჭრით უარს იტყოდა. შეებრაღა ქმარი და მუდამ მისი სიტყვის მორჩილმა თავისი მუდარის განმეორება ვლარ გახედა. მოელი სიცხოველით ანამ ახლა იგრძნო, როგორ უყვარდა თეიმურაზს, რა დიდი დანაკლისი და უბედურება იქნებოდა მისთვის საყვა-

რელი არსების დაკარგვა და გულში სიხარულის შუქი ჩაუდგა.

თავი XLIII

ანა დიდმარხვაში, აპრილის 8-ს, წმიდა მართლის ღაზარეს აღდგინების დღეს მიიქცალა, მიიქცალა სწორედ იმ დროს, როდესაც მისივე დაქინებული იხონებით დასტაქრობაში დახელოვნებულმა პატრებსმა ყელის ხიშივე ალმასივით მახვილი დანით გაუჭრეს და იქიდან ერთი ვობი ჩირქი და დაკადებულ იჯირკალი ამოუღეს. რამდენიმე თვეს, იქნებ წელიწადსაც ვებ კიდევ ეცოცხლა, მაგრამ დღითიდღე დაძაბუნებამ ოთხმოცი წლის დედაბერს დამსგავსებული ვმარქილი ქალი ისე შეამძრწუნა და გაამწარა, არანაკლებ თავზარდაცემულ გეირგეინოსან ქმარს ყოველ ცისმარე დღე თვალტრემლიანი ეხვეწებოდა, არ მინდა ამისთანა სიცოცხლე, ეს ხომ სატანჯველია, დართოთ ნება პატრებს, პქნან, რაც შეუძლიათ, ან მომკლან ან ჩემი ადამიანური სახე დამიბრუნონო.

არ ინება მალაღმა ღმერთმა ანას გადარჩენა. საყვარელი ცოლის სიკვდილმა თეიმურაზი ისე გადარია, თავს კედელს ახეთქებდა, ნამდვილ ვივს დაემსგავსა, ანას საფლავში მიჰყვებოდა. ძლივს წამოაყენეს, ნუგეში სცეს და სასახლეში დააბრუნეს, მაგრამ ანას ოთახი რომ ცარიელი დაუნდა, საღაც მისეული ნელსაცხებლების სუნი ვერ კიდევ იდგა, გული ისევ შეუღონდა და კვლავ პატრებისა და სასახლეში მოწვეული შინაური აქიმების დახმარებით ვონს დიდი ვაჭირვებით მოიყვანეს.

იმ დღიდან წვერი მოუშვა, როგორც ღვთის წინაშე დათქმული პქონდა, ტახტზედაც უარი ვანაცხადა და ნეკრუსის მონასტერში წასახელებლად სამზადისს შეუდგა, მე უკვე ამ სოფელს აღარ ვეკუთვნი, დარჩენილი სიცოცხლის დღენი ღვთისადმი ღოცვა-კურთხევაში უნდა ვავატაროო.

გადაუდგენ წინ დიდებულები, მიუღი დარბაზის კრი. ყველა ღონეს მიმართეს, რომ უგუნური ვანზრახვა ვა-

დაეთქმევინებინათ, დავრწმუნებინათ, შევეკონებინათ, რომ მას, მეფეს, ღვთის მიერ მირონცხებულ მეთაურს და შამას ერისას, თავისი გულს აწოდოს უწყლება არ პქონდა, რომ როგორმე მოეროდა თავის ვაუნელებელ მწუხარებას და კვლავ კაცობრივ ცხოვრებას დაბრუნებოდა.

ოჯახის თავს დამტყდარმა უბედურებამ შეიღზე არანაკლებ ქეთევანი ამოავლო ჩვეულებრივი ცხოვრების კალაოტიდან, რამდენი თვე, დღე და საათი იყო ვახული, რაც მას თვალზე ცრემლი არ შეშრობოდა. საყვარელი რძალი, მალხაზი შეიღიშვილების მშობელი დედა, ცივ სამარეს მიაბარა და გამხენმა ღმერთმა ესეც არ აკმარა, ახლა შვალიც ეღუპებოდა. უბრალო, მდაბიო დედაკაცივით ეხვეწებოდა ხან ერთს, ხან მეორეს, სამღვდელს თუ ერისკაცს, შინაურს თუ ვარემეს, მამველეთ რამე, ხალხი არა ხართ, დაარწმუნეთ მე ჩემი თეიმურაზი, ამ საბრალო ბაღლებს მამითაც ნუ დააბოლებს, ქვეყანასაც, აქამდე წვითა და დავვით რომ მოგვიყვანია, ნუ წაახლენს, მტრის სათარემოდ ნუ ვახდის, ცას თავზე ნუ ჩამოგვაქცევსო.

თეიმურაზი ბოლოს მოტყდა. ბერად აღკვეცასა და ნეკრუსში წასვლაზე ხელი აიღო. ცოლისადმი თავისი სიყვარული პატარა შეიღებზე ვადაიტანა, მაგრამ კვირა ისე არ ჩამოიღლოდა, აღავერდის ტამარს რომ არა სწევოდა, ღვეანიც არ წამოეყვანა და საცოდავი ანას საფლავზე არ ეტირა.

ზაფხული იღლოდა, სპარსეთიდან მექმანდარი რომ მოვიდა ვიზილბაშთა მცირე რაზმით და მეფეს შამ-აბასის წიგნი მოუტანა.

კაზბატონ თეიმურაზის თავს დამტყდარ უბედურებას ისპაჰანამდე ჩაუღწია. არამცთუ პატარა დედოფალ ანას უდროო სიკვდილი, ისიც კი დაწვრილებით შეეჭვოთ, როგორ ვლოვობდა მეფე საფლავში ნაადრევად ჩაწვენილ მეუღლეს და მისთვის ანას ვარემე ცახე მზე აღარ ნათობდა.

წიგნი ქართულად, მონღოლებით ვა-

მოყვანილი მხედრული ახლებით იყო დაწერილი. შამხა ქართული წერა არ იცოდა, ქართველი ახლებით ხავსე პარამხანაში ქართულად მხოლოდ ღაპარაკი ესწავლა და, ეტყობოდა, ეს სამძიმრის წიგნი ვინმე სხვას უკარნახა.

მიქია შენი ეაკაცობა და მოყვასის სიყვარული, გულში ჩამწვდომად იწერებოდა შამ-აბაზი, ჩემი გაზრდილი-საგან სწორედ ამას მოველოდი და აფერუმ, რომ მილოდინა გამიმართლო. შუამდევ მაძაშვილურად არიგებდა: თურმე უზომო მწუხარებას შეუპყრისხარ, ტახტის მიტოვება და ბერად აღკვეცა განვიზრახავსო. აი, მაგას კი ვერ მოგვიწონებო. ეს იმიტომ კი არა, რომ მე მაძაშვილიანი ვარ და დიდი ალაპის აღმსარებელს სხვა სარწმუნოება, თუნდაც თქვენი ქრისტიანობა, არად მიღირდესო. საერთოდ ვერ გამიგია, როგორ უნდა დააჯახნინო კაცმა მწუხარებას თავი ისე, რომ მაგნაირი ობროდული აზრები დაგებადოსო. მაძაშვილის წვერსა უფიცავ, კვ კარგად ვერ მოგსვლია და როდესაც ერთმანეთს პირადად შევხვდებით, დანარჩენს მერე გეტყვიო.

ამ წიგნით შამ-აბაზი თეიმურაზს სპარსეთში ეპატივებოდა, ეპატივებოდა მარტო, მეცრე ამლით, რათა თავის ახალგაზრდა მეგობარს იქ გულთ დახვედროდა და მისთვის ცოლის უდროო ხიკვდილით გამოწვეული ღარდი გაუქარებინა.

ქეთევანი არც კი შეყოყმანებულა, ისე უთხრა მეფეს:

— წადი, შეილა, თეიმურაზ, თვალს გაახელ, გაერთობი, ვულს გადააყოლებ, შამის სტუმართმოყვარეობით ისარგებლებ, მეგობრობას განამტკიცებ, ღვთის შეწვევით უკან უკნებლად დაბრუნდები, ჩვენ კი აქ წლებზე ფეხს დავიდგამთ და ქვეყანას უკატრონებთ, უშენობას არ შევამჩნევინებთ!

რაკი სხვების ერთსულოვანი აზრით ეს იყო და მეფის სპარსეთში გამგზავრებას წინ არაფერი ელოებოდა, თეიმურაზმა თავადთაგან მხოლოდ ძმები ვანაძეები, ბებური და თამაზი იახლა, ამალაში ხუთიღუ თავისი თანატოლიც

ნარიცხა, ასაკიანი მცველი რაზმი შეადგინა და მარიამობესტოვსკის ხეყარისცვალებოდ, სპარსეთის მხრეზე გზას გაუდგა.

ყავის არნახული ყურადღება გამოეჩინა. კახეთის მგლოვიარე მეფის ძილება ისე მოეწყო, რომ თუ მთელ სამეფოში არა, სატახტო ქალაქისაკენ მსვლელობის გზაზე მაინც იგი ნამდვილ ზეიმად და დღესასწაულად ექცა. ვანძიდან, ბარდავიდან და შუშიდან მოკლებული ბეკლარბეგებს საგანგებო ფირმანი მოხვლოდათ, რომლის ძალითაც მოახლოებულ კახატონს და მის თანმხლებ პირებს საბეკლარბეგოს საზღვარზე უნდა გამოეგებებოდნენ და დეო ზარზეთით თავიანთ სატახტოებში შეევენათ: აქ თეიმურაზს ვართობა, წვეულებები; სამხედრო აღლუმები, ათასწიარი ხანახაობები და დამწამაყვთა საჯაროდ დასჯაზე დასწრება ელოდა. შუამდევ, დაიქმულ დროს, ბეკლარბეგი და მისი ამალა კახატონს საბეკლარბეგოს სამხრეთ საზღვრამდე მიაცილებდა, გზას დაულოცავდა და, ამგვარად, გადასცემდა ახალ გულზე მასპინძელს, რომელიც ყოველ ღონეს იხმარდა, რომ ვიკური სტუმრის წინაშე თავი მოეწონებინა და ხელგამწილობასა და გამოძვონებლობაში წინა მასპინძელი დაეჯახნა.

ასე გადავიდა თეიმურაზმა წყალუბვი არაქია, რომელიც კავკასიას სპარსეთის უდაბნოებისაგან ჰყოფდა, უკან ჩამოიბოვო პირველი სპარსული ქალაქი ჯულფა და უკიდევანო ველებზე გაიყავა, სადაც დროგამოშვებით შორეული ქვეყნებიდან მომავალი ქარავენები ხელბოდათ. შუამდევ ერთმანეთს მიჰყენენ ადარბადავანისა და ქურთისტანის მარადიული თოვლით დაფარული მთები, ვაწრო ხეობები, უღელტეხილები და მჭუხარე მდინარეებზე გაღებულა ხიდები.

თავრიზის ანუ ადარბადავანის ბეკლარბეგი მარანდში დაუხვდათ, სადაც ნამგზავრებმა ღამე გაათიეს და მეორე დღეს საპატიო ესკორტით ვარსემორტყმულნი ოდესღაც მთელი სამეფოს სატახტო ქალაქ თავრიზში შევიდნენ.

შაკ-აბასი წარმოშობით აჭურია, აღარბადავანელი იყო, მის გვარსა და ჯილდოს ფეხვი აქ ედგა და მშობლიურ ქალაქისადმი სიყვარულს იმით გამოხატავდა, რომ თავრიზის ბეგლარბეგს სამეფოს ერთ-ერთ უპირველეს კარისკაცად აღიარებდა, თუმცა არც იმას მალავდა, რომ სამეფოში მეორე კაცად ფარსის ბეგლარბეგს იმამყული-ხან უნდოდა. მხოლოდ უნდოდა, რომ შაკ-აბასი მისთვის მისევედ უფროდ დასწრებოდა, მაგრამ მისთვის ეს არც იმის მალავდა, რომ შაკ-აბასი მისთვის მისევედ უფროდ დასწრებოდა, მაგრამ მისთვის ეს არც იმის მალავდა, რომ შაკ-აბასი მისთვის მისევედ უფროდ დასწრებოდა.

ხმაკ კი დადიოდა, თითქოს ალი-ფაფუში გამართული ერთი ხალხმრავალი დარბაზობის დროს შაკ-აბასს თავისი საყვარელი ბეგლარბეგისათვის ეთქვას, რა იქნება, იმამყული-ხან, ერთი ოქროთი ნემსზე ნაკლებ დახარჯი და ყანად მცნო, ასე ვგულისხმობ, როგორ უნდა მჯიშობო.

თეიმურაზს ამ დარბეული ხმებისა ბევრი არაფერი სჯეროდა, რადგანაც შაკ-აბასის შინაგან ბუნებას სხვებზე ნაკლებ რიდი იცნობდა. მის ხიზარბეგსა და გულზეთადობას სახლვარი ხომ არ ელო, მაგრამ ის კი ეჭვს არ იწყებდა, რომ ფარსის ბეგლარბეგი გამორჩეული სიყვარულით უყვარდა. ეს საქართველარი კაცი, ღვიძლი ძე შაჰისათვის მამად სახად აღაქვრდ-ხან უნდოდა, ეტყობოდა, იხლამისა და სპარსეთის ტახტის ერთგულებას ითვით სპარსელ წარწინებულს აჭარბებდა და ფინიც მადლიერებას იქნდა, ღვაწლსა და დამსახურებას არ უკარგავდა.

ბტუმრობამ თავრიზის ბეგლარბეგის კარზე თითქმის მიუღ კვირას ვასტანა. ეს უთუოდ წინასწარვე იყო გათვალისწინებული და ყოველივე დასახული გეგმის მიხედვით ხდებოდა. სათუი და საჭოჭმანი მხოლოდ ის ჩანდა, რომ უკეთუ მიუღ გზაზე ასე დაბრკოლდებოდა. „მნათობი“ № 2-4.

ბოდენს, ისპაჰანამდე, სადაც ერთი შაკ-აბასი ელოდათ, როდის-ღე უნდა წავიდეთ! თეიმურაზი ისე ფიქრობდა, რომ თავს უკლარ სცნობდა. კვირობდენ და ხარობდენ ვანსაძეები და სხვა მხლებლებიც. მასპინძლებს, რომლებიც გურჯი ვალის გასამხიარულებლად და გასართობად აღარაფერს ზოგავდენ, მიუღი გულით მიუღო. ბურთაობასა, გაბახსა და სხვა საცხენოსნო შეჯიბრში, ბეგლარბეგი თითქმის ყოველდღე რომ მართავდა, სხვებთან ერთად მონაწილეობდა, შესაშურ სიჩაუქებსა და სიმარჯვეს იქნდა და არც უკვირდა, როცა გამარჯვებულისათვის განკუთვნილ ძვირფას საჩუქარს მონათმუვდენს ხოლმე. იგივე განმეორდა უსაციოცხლო უღაბნოდან თითქოს ჯადოსნურ კვირთხის შეხებით ამოსულ ქალაქებში: მიანეში, ყაზვინში, რეში, ყუმში...

ღვინობისთვის გამუაღებული იყო, ცისკიდურზე ისპაჰანის მოქიროვილი მრგვალი გუმბათები, მოჭიქული კრამიტით დაფარული ოთხკუთხა სახურავები, გადახრილი მზის სხივებზე ნაირფერად მოცემი მინარეთები რომ ამოიწვევდნენ და ერთი ორი საათის შემდეგ უღაბნოს მტკვრში გახვეული მხედრების წინაშე სპარსეთის სატახტო ქალაქის დიდებული სანახაობა გადაიშალა.

შაკ-აბასმა ალი-ფაფუში მიიღო თავისი მეგობარი გურჯი ვალი, იქ ჩამწკრივებული დიპლომატიური კორპუსი ჩამოატარა, ყველა ქვეყნის დესპანი მირადად წარუდგინა, ბოლოს კი, ამ საკადებულსა საქმეს რომ მოჩნა, ოქროს ვარაყითა და ვენეციური ბროლით გაბრწყინებულ სატახტო დარბაზში შეუძღვა, იქ მამამეილურად გვერდში მოისვა და სამძიმრის ხელახლა გამოცხადების შემდეგ სამშობლოს ამბები გამოჰკითხა.

თეიმურაზს შაკი სრულიად გამოცხადებული ეჩვენა. ის სრულებით არა ჰგავდა იმ პირვამებულ თეიმურაზს, როგორც კართლ-კახეთის ჭაბუკ მეფეებს მაზანდერანში ნადირობის ვამს წარმოუდგა. შაკი დამშვიდებული, აღ-

ერიანი და გულმორწყალე იყო. თეიმურაზს ასეთი ის ვარაზიხიდან ახსოვდა, სადაც აბასს სახელისხნოში ჩაჰყუდა; ხოლმე და უბრალო ხელოსანივით ფეხტეპალაფარებულთ, ხის ქოშებში ფეხწადებულთ და მკლავებდაკაიწებული უწავთის კრეკას ან არკებუზის აწვობას ასწავლიდა.

შამა დიდი პატივისცემით მოიკითხა დედოფალი ქეთევანი, ერთხელ კიდევ მწუხარება გამოთქვა, რომ ანას უდროო ვარდაცკალების გამო პატარა შვილი-შვილებსათვის დედოფალს დედობაც უნდა გაეწია და ბებიობაც, მაგრამ იქვე დასძინა, ქეთევანი ჯერ კიდევ ჯან-ღონით ხავსე ახალგაზრდა ქალია და პატონი-შვილების მოვლა-პატრონობა არ გაუჭირდება.

თეიმურაზს-სიხარულს ცრემლი მოერია, მძვინვარე შამის პირიდან მისი საყვარელი და საამაყო დედის ქება-დიდება რომ მოისმინა და გული ისე ავეხო წრფელი მადლიერებით, აღარ იცოდა, ის რით და როგორ გამოეხატა.

ამავე დღეს, ვახშად, ისევ შეზღუნენ ერთმანეთს. ამჯერად შამ-აბასი მარტო არ იყო. თავით ფეხებამდე საკუთარი ხელით შეკერილ კაბა-ჯუბასა, მაღალ-ყელიან გეტრებსა და ცხვირაბზეკილ არაბულ წაღებსში ჩაცმულს სტუმრად კიდევ ორი ევროპულად გამოწყობილი ბატონი მოეწვია, რომელთაგან ერთი, თეორებლოთათმანებიანი და ამავე ფერის პალტალონებში გამოკრული კაცი, ჭადარა თმა ზურგზე შავი ბანტით რომ შეეკრა, თეიმურაზისათვის გაუგებარ უცხო ენაზე ლაპარაკობდა, ხოლო მეორე, ასევე ჩაცმულ-დახურული, ოღონდ ცოტა უფრო ახალგაზრდა, მის ნათქვამს შამს სპარსულად უთარგმნიდა, შამის ნაბრძანებს კი გაუგებარ უცხო ენაზე თარგმნიდა.

სუფრას ხაჭურისი ბიჭუნები ემხაზურებოდნენ. შემოსასვლელი კარის ორსავე მხარეს, ისევე როგორც მის პირდაპირ, საიდანაც ხაჭურისებს ცხელ-ცხელი კერძები შემოაქონდათ, ჯაჭუ-მუზარადში ჩამჯდარი შუბოსანი ჩაუ-

შები იდგნენ და თვალის დაუხრიახრებლად ერთმანეთს უყურებდნენ.

სტუმართაგან პირველი მკრეპულა-ცხელი გამოდგა, მეორე კი მანა თარგმანი. ვახშამმა ისე ჩაიარა, თარგმანი არ დამჯდარა, თავისი პატრონის უკან იდგა წელში მიხრილი და ყურადღებით უსმენდა, ვინ რას იტყოდა, რათა იმავე წამს ერთი ენიდან მეორეზე გადაეთარგმნა.

შამს ზუსტად ისე იტყვიდა, როგორც ერთ ქართულ ანდაზაშია ნათქვამი: მაიდაც ვინახულე და ცხენიც გაეხედნო. ვახშამზე მოწვევით თეიმურაზს თავის განსაკუთრებულ პატივისცემასაც უდასტურებდა და, ამასთანავე დროს უსაგნო მიეთმოთში არ კარგავდა: ელრს საღდაც სპარსეთის ყურეში, კუნძულ ორმუზზე პორტუგალიელების ზეღით ამუნებულ ციხე-სიმაგრეზე ვეჭვრებოდა, დათმობას თხოვდა. ელრი უარზე იყო, თუმცა ამ უარის გამოთქმისას თავაზიანობას ოდნავადაც არ კარგავდა, თიღქის ამაზე უკეთესი რაღა უნდა უპასუხოხი, ერთთავად იღიმებოდა, ვაენს კი ისე გამოჰყავდა, რომ თუ პორტუგალიელებისაგან ამ კუნძულ ორმუზს და ზედ წამოადგმულ ციხე-სიმაგრეს ვერ მიიღებდა; სპარსეთი უეჭველად დაიღუპებოდა და მის დაღუპვაში უპირველესი ბრალი პორტუგალიას დაედებოდა.

თეიმურაზს გაახსენდა, როგორ წამკვარა შამა ქართლის მეფე ვაიხრის ლორე და დებუდას ხევი, ხოლო შამის აღექვანდრეს მთელი ჰერეთის მხარე, სადაც კაკ-ენისციის სახელთნი დააარსა და დაწვებაღწილმა თავი ჩაღუნა. უთუოდ მაშინაც ახე იყო, მაშინაც უთუოდ იღუპებოდა სპარსეთის ძღვეამოსილი სამეფო, უკეთუ ქართველი მეფეები იძულებით დათმობაზე არ წაეიდოდნენ და თავიანთ ისედაც მეორე მიწა-წყალს კიდევ უფრო არ შეამცირებდნენ.

ალი-ყაფუმი მიღუთის ხალხი ტრიალებდა. ევროპისა და აზიის რომელი კუთხიდან არ მოდიოდნენ აქ თავ-თავიანთი ქვეყნის წესზე ჩაცმულ-დახუ-

რული წარმოგზავნილება, მეფურა მოსაკითხით ხელდამშვენებულნი. რა ელფურისა და გამოშტეველების კაცს არ ნახავდი. იყვნენ ჩიკორივით მოძრაი ნინელები, იაპონელები და კორეელები, თორ ზეწარში გახვეული შავკერძანი ინდოელები, ინიო ხელმძღვანელი შავწვერა არაბები, მაღალ-მაღალი ხმელ-ხმელი ინგლისელები, ჩასუქებულნი ფრანგები, ნამდილი მხედრული აღნაგობის ავსტრიელები, ქედმაღალი პრუსიელები, პეწენიკი ესპანელები, ბუღბუღივით ტკბილად მოუბარი იტალიელები და ხარტყლამდე წვერმოშუებული ღურჯთაღება რუსები.

ველა ამ ხალხს, ერთად თუ ცალცალკე, თავი განმარტობულად ეჭირა და სხვათა აქ ყოფნას თითქოს ვერც ამჩნევდა. დაკვირვებულ კაცს ძნელად თუ გამოუპარებოდა, რომ ყოველ უცხოელს შაჰის კარზე მსტოვარი ჰყავდა მიხენილი. შაჰს არ უყვარდა, როცა მის ცხვირწინ უცხო ხელმწიფეები ქსელებს ხლართავენ და თავიანთ საქმეს აჭახრაკებდნენ. ამიტომ მას დაწვრილებით უნდა სცოდნოდა, ვინ რით სუნთქავდა და რა განზრახვა ამობრავებდა.

გამონაკლისი, რასაკვირველია, არც კახბატონი იყო. ის ყოველ ნაბიჯზე გრძნობდა მსტოვრის მოუშორებელ თვალს და რომ ეს თვალი ყველაზე უფრო გამოცდილი, გამჭრიახი და ქვეყნხედველი მსტოვრის — შაჰ-აბასის თვალი იყო. არ ხდებოდა, რა თქმა უნდა, შემთხვევით, რომ შაჰის კარზე და მთლიანად ისპაჰანში თეიმურაზი თანამემამულეთაგან ვერავის ნახულობდა. ერთადერთი, ვისთანაც შეეძლო შობილურ ქართულ ენაზე ელაპარაკა, ისევე და ისევე შაჰ-აბასი იყო.

ეს განა იმის გამო, რომ ქართველებს ისპაჰანში სანდლითაც კი ვერ იპოვინდი. პირნქით, ქართული სიტყვა-პასუხი აქ ყოველ ნაბიჯზე ისმოდა. ქართველ ვაჭარ-ხელოსანთ, რომ აღარაფერი ვთქვათ ღულამთა კორპუსზე, შაჰის არმის მეწინავე მხედრობაზე, რომელიც მთლიანად ქართველებისაგან იყო

შემდგარი, ისპაჰანში თავიანთი ამქრები ჰქონდათ და ხელობით მიედის... ქომოსავლეთში ტოლს ვერც კი ვხვდნენ. ამით შაჰ-აბასი გულში კიდევაც ამყობდა, მაგრამ ყოველ ღონეს მიმართავდა, სპარსეთში სებით თუ ძალით გადმოხვეწილ ქართველებს სამშობლოსთან კავშირ-ურთიერთობის ძაფი არ გაეზათ და მწყალობელ შაჰისათვის ახალი თავსატეხი არ გაეჩინათ.

ყოველივე ეს ძნელი ამოსაცნობი არ იყო და ყაენის გულში ზედმეტი ეჭვი რომ არ გაეღვივებინა და საქმე არ დაეღუპა, თეიმურაზს თავი ისე ეკავა, თითქოს ხაკეთარ ხელეწიურ განმარტობას ვერ ამჩნევდა და დიდებული შაჰის მახსინძლობით თავს ერთობ კმაყოფილად და ბედნიერად გრძნობდა.

სპარსეთში ყოფნის მთელ მანძილზე მხოლოდ ორჯერ ვერ გაუსლო ცოუნებას და თანამემამულეებთან პირისპირ შეჯრა მოინდომა.

პირველად ეს მამის მოხდა, როდესაც ერთ დიდ წვეულებაზე დასასწრებად შირაზიდან ფარხის ბეგლარბეგი იმამყული-ხან უნდილაძე ჩამობრძანდა და სახეიმიოდ მორთულ-მოკაზმულ ალიყაფუს სატახტო დარბაზში შაჰ-აბასს ეწვია.

პატიოსანი თვლებით მოოჭვილი ოქროს გვირგვინით თავშემკობილი, თავით ფეხებამდე ოქროში ჩამჯდარი შაჰ-აბასი, მარცხენა ხელის არათითზე უზარმაზარი აღმასის ბეჭედი რომ უბრწყინავდა და თავისი ჩაცმულობის ხაერთი ელეარებით ყველა აქ მზოფს თვალს სჭრიდა, ფარხის ბეგლარბეგს, იგივე შირაზის ხანს, იმამყული-ხან უნდილაძეს, ისე პატივით შეხედა, როგორც თანატოლი თანატოლს. წამოდგა, ოქროს ქოშების ციმციმით სამი საფეხურა ჩამოიარა; თითქმის ნახევარი დარბაზი გამოვლო, ბეჭდიანი ხელები ასწია და ჭკრიდან დაშვებული ბრდღვიალა ჭალის ქვეშ, როცა ახოვნაშა, მთელი თავით მაღალმა იმამყული-ხანმა მუხლი სანახევროდ მოიდრია და თავი დაღუნა, რათა ხელზე ამბირი ვყო, შუბლზე ავიცა და ინიო შეღებილი, სელსატეხ-

ლით დახლებილი ფუნჯულა ხელი სამბორებელად მხოლოდ ამის შემდეგ დასწება.

თეიმურაზი ტახტის მარჯვენა მხარეს იდგა შაჰის ამბლამი და მშობელი ქვეყნისათვის სამუდამოდ დაკარგული თანამემამულის მეფური შიმოზრით და იმ არნახული მადლით მოხიბლული, რომელიც მას საკუთარი უზუნახეობით ცალ ამაღლებულმა შაჰმა მოუწყო, იძამებელი-ხანს თვალს ვერ ამორებდა.

ისინი კიდევ ერთხელ შეხედნენ ერთმანეთს, როდესაც შაჰი ნადამად ჯდებოდა.

— გაივივ, დიდად ვწუხს! — მხოლოდ ამის თქმა მოასწრო ბეგლარბეგმა და გაშლილი სურნის წინ, ყაენის მხარ-მარჯვნივ, ხალისაზე მოიკცა.

ეს იყო და ეს. ამის შემდეგ ისინი ერთმანეთს აღარ შეხვედრიან. „გაივივა, დიდად ვწუხს!“ — რა გაივივა? ანაჲ სიკვდილი? რაკი ეს გაივივა და წუხს კიდევაც, მაშასადამე, გული ჯერ კიდევ არ გასცივებია, მიუხედავად რჯულის შეცვლისა, თვალს და ყური იქით, სამშობლოსაკენ აქვს და სხვა ბუკრი რამეც ეცოდინება! მშობლიური ენაც ხსოვიება, რაკი ხამად ხამი ხიტყვით ასე ბუკრის თქმა მოახერხას!

თავისთანთან პირისპირ შეყრის სურვილმა გული მეორედ მამინ შუქძრა, როცა შაჰმა ჯარების აღლუმში მოაწყო და უცხოელ დესპანებთან და სხვა სპატიო სტუმრებთან ერთად თეიმურაზიც იქ მიიწვია.

აღლუმში აჯანყებული ავღანი ტომების საბოლოო დაწინარებას და მათ ჭეყანაში სპარსეთის ჯარების ძლევამოსილ გამარჯვებას მიეძღვნა.

აღლუმის სამზადისი ადრიან დილიდანვე დაიწყო. შაჰს გაღწვევებულ ქვინდა, თავისი არმიის მხედრული წესრიგით, გაწვრთნილობით, შეკარგვლებით და რაც მთავარია, ახალა ხამან-რა იარაღით მსოფლიო გაეკვირვებინა, თანამდგომანი შემოუმტკიცებინა, ხოლო მტრისთვის კი შიში ჩაენერვა.

ეს ახალი საკვირველი იარაღი ვახლდათ სწრაფმხროლელი ზარბაზნები,

რომლებიც სპარსელებსა რუკისპირკან გადმოიღეს და მით თავისი საჯანჯვო დანიშნულების ჯარებს დაეხმობოდნენ. ახალ იარაღს, სწრაფმხროლელ ზარბაზანს, უმთავრესად მიუდგომელი ციხეების დასაზრვეად, ანდა ციხის კედლებში ხერხების გასაკეთებლად იყენებდნენ და ამ თავის დანიშნულებას ის მართლაც სანაქებოდ ახრულებდა.

დილის ათი საათისათვის შეიძინე შაჰი — შაჰის მოედანი თეალისხეირის მოყვარული ჭრელჭრულა ლიანვით აივსო. გამობრძანდნენ უცხოელი დესპანები და ალი-ფაფუს ფართო აივანზე მოედანს რომ გადმოიყურებდა, მათთვის მიჩენილი აფილები დაიკვეს. სულ ბოლოს გამოჩნდა მხედრულად ჩაცმული შაჰ-აბასი, მარჯვენა და მარცხნივ ხალამი უძღვნა ყველას, შუამი ჩადგა და ბუკსაც ჭკრეს, ათასობით საყვირმა ქალაქს აღლუმის დაწყება აუწყა.

ჯერ სახეზე ჩაფხუტნამოფარებულმა და ჯაჭვის პერანგთან მსუბუქმა ჭეყითმა ჯარმა გაიარა. ეს ჯარი ათასეულელებად იყო დაწყობილი და განიერი მწკრივებით ქუნას კიდით კიდემდე ავხებდა. ათასეულებს სათვალავი არ ჰქონდა. ესენი რომ მწყობრი ნაბიჯით მოედანზე შემოდიოდნენ, მეორენი უკვე ლითონულას მიხვითთან იყვნენ, ალავერდი-ხან უნდილამის კამარებთან ხიდზე მიაბიჯებდნენ და ხიდს იქით თვალს ეფარებოდნენ.

მოისრებს შუბოსნებმა და შეარკებუხეები მოიყვინნ მალად ტარზე მიმავრებული ჩაღისფერა აღმის ფრიალით. ეს შაჰის შიში ქვეითი ჯარი იყო, მთავარი დამრტყმული ძალა როგორც იერიშის დროს, ისე მოკვრებისას. შუბოსანთა და შეარკებუხეთა ათასეულები, მოიხარია მხგავსად, ალი-ფაფუს აივანზე გადმომდგარ შაჰთან მოახლოებისას ნაბიჯს სიმტკიცეს უმატებდნენ და ზუსტად გამოზომილი მოძრაობით იარაღს საბრძოლველად იმარჯვებდნენ, რასაც შაჰთან ერთად აივანზე მყოფი უცხოელები და სასახლის დიდკაცობა

ეროსულოვანი ტამთა და მოწონების
შეძახილებით ხედუოდა.

შუბების ტყე რომ ჩათავდა, სადღაც
ძირს გაგრძელებული, მარდებში ხის-
ხლის ამასქროლებული ჭყვიტინა მან-
გები გაისმა და მოუდანხე ჯაჭვ-მუზა-
რადში მკვიდრად ნამუდარი მძიმე ცხე-
ნოსანი ჯარის ესკადრონები შემოვიდ-
ნენ.

„ქართულები!“ — გაიფიქრა თეიმურაზმა და გულმა გამალებით დაუწყო
ტერა, შეუშინებლად ნაბიჯი წინ წაი-
დგა, მეწინავე რაზმს ხარბად დააკვირ-
და. უნდოდა ეკითხა, ვინ არის ის
თეთრმოსახსამიანი ვოლიათი, დარაზ-
ტულ ცხენზე რომ ზის და ჯარს წინ
მოუძღვისო, მაგრამ თავი შეიკავა, არ
ეკითხა. ირგვლივ მხოლოდ უცხოელე-
ბი ეხვიენენ, რომელთაგან ზოგს ღორ-
ნეტი მოემარჯვებინა, ზოგს ხელი მოე-
წრდილა, ზოგიც თვალებზე მორგებუ-
ლი დურბინდით გასცქეროდა უწვევბ
ნაკადად მომავალ ჯარს, რომელიც გე-
ბათ ქვეწის წალკევა რომ შეეძლო და
საკადრის პასუხს ვერაფერს ვასცემდა!

კითხვა არც იყო საჭირო. მძიმე ცხე-
ნოსან ჯარს, ირანის შაჰები და მათ
შორის აბასიც, მხოლოდ ქართველები-
საგან რომ ადგენდნენ, წინ ქართლის
დიდი მოურავი, სამშობლოდან გამომე-
ვებული, დიდგვარიოვან თანამემამულე-
თაგან სასიკვდილოდ დევნილი, ამჟამად
კი აღანთის ვშირი ვიორვი სააკაძე
მოუძღოდა!

აღლუმი ორ საათზე მეტ ხანს გა-
რძელდა. აივანზე გამოფენილი დიდკა-
ცობა დაიღალა მზისგულზე ფეხზე
დგომით, დაღლა მხოლოდ თავის ამ-
ქვეწინურ დიდებას დაწაფებულ შაჰს
არ ეშინიოდა. სანახაობის დამთავრებას
სამუელი რომ არ დაადგა, უცხოელთა-
გან ბევრმა წასვლა, ჩატიებული ვარ-
დის წყლის მოწრებუა და ჩრდილში
შეფარება ამჯობინა. მოუდანხე ხალხი
არ იშლებოდა, არც გაფიცებული მე-
მუსიკეები ცხრებიდნენ. ბრბო თავისე-
ბური აღტაცებული გუგუნით მიაცი-
ლებდა ჯარს, რომელსაც უკლებლივ
ველა ქვეყანაში, სადაც კი ფეხს შეს-

დგამდა, მხოლოდ ხისხლისგანა და
ვაი-ვიში მიჰქონდა, თავს უკლებლივ
მეზბ, ფერად-ფერად უჩვენებდა და
როდა და რაღაც გაურკვეველს ღრია-
ლებდა.

— არ მინდოდა, შინ ისე გამეშვი,
რომ ეს საგაზაფხულო აღლუმი არ ვე-
ნახა, — უთხრა საღამოს ხალათწამოს-
ხმულმა, ფოსტლებში შამკველფეხწად-
გულმა შაჰ-აბასმა თეიმურაზს, რო-
მელსაც დაუსრულებელმა ლოდინმა
თვალეზი გამოუღამა და აღარც კი ვეო-
ნა, თუ შინ დაბრუნება ოდესმე კიდევ
მოუწვედა. — ამას აღანთისტანში ჩვენი
ჯარების გამარჯვებაც ზედ დაერთო.
გულახდილად მითხარი, ხომ მოგწეო-
ნა?

— ვის არ მოუწონებოდა, თქვენი
უდიდებულესობაჲ!

— არა, ხომართლე მითხარი, ხომ
იცი, მე ხომართლე მიყვარს!

— სრულ ხომართლეს მოგახხუნებ,
თქვენი უდიდებულესობაჲ, ამგვარი
დიდებული რამ არც ერთ დიდ ზელ-
წიფეს არ დაესიზმრება!

— ვველა გულზე ვასკდა, მეტადრე
ინგლისელები და ბრუსიელები, ოსმა-
ლი ვეაზე კიდევაც რომ არაფერი
უთქვამთ! — შაჰმა ერთხელ კიდევ გაქ-
წლა ხულთის ელნი, დარაზობაზე
კიდევ სპარსელ აიათოლას რომ შამს-
გაცხა და ამის გამო ბევრიც იცინა.

— რუსებიც, თქვენი უდიდებულესო-
ბაჲ! — ვახიამოუნებო, გაიფიქრა და ცო-
ტა არ იყოს, წაუბრძერა თეიმურაზსა.

— კარგად შეგიტყვია, ფინალ! სხვებ-
ზე მეტად სწორედ მაგათ ჭირთ ჩვენი
ჯარი. თვალი აქეთ უჭირაკო, ინდოე-
თისაკენ ვაჭრახე ოცნებობენ. ბრან,
ვერ მოვართვი! ამიტომაც მოვიდნოვ
შენგან და ლუარსაბისაგან მაგათგან
შორს დგომას! აქ და ვრიდო, ხომ
გავიგონია? ცბიერები და დაუნდობლე-
ბი არიან. მონღოლური ხისხლი თავი-
ხას შერება. ალაჰის მადლმა! საქმეში
მარტო თავის გამოხარჩენს ეძებენ. ზო-
გი რამ რომ შენთიხაც ვაიმეტონ, მა-
გას არ ფიქრობენ!

— სრულ ქვეშარიტებას ბრძანებთ, თქვენო უდიდებულესობა!

— თხოვნის განმეორება ვეონებ აღარ მჭირდება. ვველაფერს მიხვედრილი ხარ. აგრე გადაეცი ლუარსაბხაც, როცა ნახავ. თქვენ, ორივე, შენ და ლუარსაბი, ჩემი საყვარელი უმცროსი ძმები ხართ. თუ ბოლომდე ერთგულებას ვამიწვევთ, ვფიცავ ალაას, პირშავობას არც ჩვენ გამოვიჩნეთ. თეიმურაზ!

— ვისმენთ, თქვენო უდიდებულესობა!

— მე ერთი კარგი აზრი მომივიდა თავში და თუ არ მიწვევ, უნდა ვავიზიარო!

— ბრძანეთ, თქვენო უდიდებულესობა!

— აგრე ცალად როდემდე უნდა იარო? ანა მშვენიერი ქალი იყო, აცხონოს ღმერთმა, კარგი მეუღლეობაც ვაგვიწია, ორი შვილი ვანუჭა, შენც ვაგვიკაცი ქმარი იყავი, ვაგვიკურად დიტირე და იგლოვებ. მაგრამ ცხოვრება თავისას მოითხოვს: ტახტი უღელფლოდ არ იქნება! უნდა დაქორწინდე! რას იტყვი ამაზე?

თეიმურაზმა თავი ჩაღუნა, თქმით კი არაფერი თქვა.

— ღირსეულ სადედოფლო ქალს სპარსეთშიაც ვიშოვნით, მაგრამ მე არ მინდა ძალა დავატანო და ჩვენებური ქალი შევრთო. შენ, ალაბო, შენიანს, ქართველს, ქრისტიან ქალს ირწვე. ასწიე თავი, შემომხედე, განა ურიგო სიტყვას ვუბნები?!

თეიმურაზმა თავი ასწია და ტახტური კატის მრგვალ, ჩხია თვალებს, მბარჯნით და უძრავად რომ უწურებდნენ, თვალი გაუხსწორა.

— ანას შემდეგ მე აღარავინ მინდოდა. აღთქმა მივეცი...

— აღთქმა აღთქმად, ჩემო თეიმურაზ და ცხოვრებას ფხიზელი თვალით უნდა შევხედოთ. სად ვავინილა, შენი ხნის კაცი, ისიც მეფე, უცოლოდ დარჩენილიყოს და მთელი თავისი სიცოცხლე ვარდაცკლილის გლოვაში ვაგტარებინოს! ახალ ცოლს ახალი მოყვარე

მოჰყვება, ახალი მხარდამკერი და ქირისა და ღვინის გამწვანებელია, კარგად დათქვადი, აგრე უნდა იქნებოდე!

— აგრე, თქვენო უდიდებულესობა!

— მაშ, რაღას ვდავობთ? რას იტყვი, ქართლელი ქალი რომ შემოვთავაზოთ? თეიმურაზს უნებლიეთ კინაღამ სიცილი წახვდა. ის ხელ სხვა რამეს, რაღაც ერთი გამოუთქმელ საშინელებას მოელოდა და როცა ის გაიგონა, რაც შამსა ბრძანა, ძლივს შევებით ამოისუნთქა და გულზე მოეშვა.

აბასმა განავრძო:

— სარძლო მე უკვე შევარჩიე. ახლა შენი დასტური მჭირდება. რას იტყვი ქართლის ვალის, ლუარსაბის დაზე, ზორემანზე, შინაურობაში ვარდისფერსაც რომ ვმახიან? მისი ქება ბევრჯერ მსმენია. ისიც მსმენია, შენ გულგრილად ვერ უწურებ ზორემანს. ვიდრე გურიელს დაუმოყვრდებოდი, თვალი ზორემანზე ვეკვირა. ასეა?

თეიმურაზი გაფითრდა, ორივე ხელი გულზე იტაცა და თითქოს მოდერებული მახვილი უნდა აიციდინოსო, უკან დაიხია.

— კი, რა იყო? — გაიკვირვა შამ-აბსმა და შემტყნარი ქვედა ტუნი ცულღურად აუთამაშდა, გაიღიმა.

— ვე შეუძლებელია, თქვენო უდიდებულესობა!

— რატომ? — შამსა ერთმანეთზე გადაბმული წარბები აძვია.

— თქვენს უდიდებულესობას კარგად მოეხსენება, რატომაც არის ეს შეუძლებელი!

— არა, მე არაფერიც არ მომეხსენება!

— ზორემანი ჩემი სისხლისმთავარი ნათესავია. პაპანემი ალექსანდრე და ბეზიამისი ნესტანდარეჯანი დაძმანი იყვნენ! ჩვენს მეუღლეობას თვით ზეცა კრძალავს!

— ზეცათან მე ვამუამდგომლებ, თეიმურაზ, მე შენს პირად აზრს ვკვითხები, ქალს ხომ არ იწუნებ?

- ეკლესია ნებას არ დაგვრთავს, თქვენი უდიდებულებობა! შეგვჩვენებენ მეც და ხორუმანსაც სისხლის აღრევისათვის. ქვეყანას მტრად მოვიკიდებ. გავკამყებენ, ხატს გადაგვიკემენ! დედას ვერ გავუმხელ!.. ნუ დამლუპავ, თქვენი მუხლების ჭირიმე, თქვენი უდიდებულებობავ, მაგას ნუ დამავალუბ! მიჩნევნა, თქვენი უდიდებულების მიერ ნაბოძები ტახტი დაიძოს და სამშობლოდან გადავიხვეწო, ვიდრე მაგ ღვთის გამარისხებელ ცოდვას ჩავიდნენ!

ამ სიტყვებით თეიმურაზმა დაინოქა და მუდარის ნიშნად ორივე ხელი შაქისაგან გაიწვინა.

შაქი რამდენიმე წამს ყოყმანობდა, ფიქრობდა, ვინების სახსოვრზე სწონდა, რა სჭარბობდა ახალგაზრდა ვალის ხვეწნა-მუდარაში, გულწრფელი უარი თუ რაღაც სხვა ანგარიში და როდესაც მის თვალებზე ცრემლის წინწყლები შენიშნა, ვადმოიხარა, მხარში ხელი ჩასჭიდა და წამოაყენა.

- როგორ ვეჭვობა, რომ ვერ კიდევ ბაღლი ხარ და სახელმწიფო საქმეებისა არა გეხმის რა! ნუთუ ვერ ხელება, რომ ხორეშანზე დაქორწინებით შენ ქართლის ტახტზე შემკვიდრობას იძენ? ღუარსაბს ნადირობაში შეიძლება ტოლი არა ჰყავდეს, მაგრამ ხასიათით კი სუსტი კაცია, სუსტი მეფეა, სხვისი ხელით სათრევია. ეს შენ ჩემზე უკეთ იცი. ალაშმა უწყის, ხვალ რა სისულელეს ჩაადენინებენ და რომელ კლდეზე გადაადგებენ ურჩი თავადები! ერთხელ ხომ გადაადგეს! ხომ შეიძლება, ერთ მშვენიერ დღეს ტახტი უმეფოდ დარჩეს? კანონის ძალით ვინ შეიძლება დაეპატრონოს მას, თუ არა ქართლის ბატონიშვილის, ხორეშანის, სჯულიერი თანამეცხედრე, სიძე, კახეთის მეფე თეიმურაზი?

- ვუ როგორ გავიგო, თქვენი უდიდებულებობავ?

თეიმურაზს არ უნდოდა დაეჯერებინა, რომ შაქი ღუარსაბს ტახტიდან გადაყენებას უპირებდა და მას, თეიმურაზს, ბატონიშვილ ხორეშანზე დაქორ-

წინების გზით ქართლის ტახტს, ანუ გაერთიანებული ქართლ-სამეგრელო-აფხაზეთის სთავაზობდა. უკმაყოფილო იყო, რომ ყენის საყვარელ სარდალს, აშჯერად მის მარჯვენა ხელს, დიდ მოურავ ვიორგი ხაყაბქის თათისი ჯავრი უკვე ამოეყარა და შაქის წყალობა, რითაც აქამდე ღუარსაბი სარგებლობდა, რისხვით შეეცვალა!

- ისე უნდა გაიგო, როგორც გვეუბნები: ცრუმორწმუნეობას თავი უნდა დაანებო და ყველა წესისა და რიგის მიხედვით ხორეშანზე იქორწინო. ქეთევანთან და სამღვდლოებისთან მოლაპარაკებას მე ვკისრულობ. წინდანის კაცებს გავგზავნი. ისინი შენ გავასწრებენ და ხანამ კახეთს მიხვიდოდე, იქ ყველა საქმეს მოვიგვარებენ. მეტი რა გიგო, ხომ არ წამოვალ და შენს, მაგიერად ყველაფერს მე არ გავაკეთებ! მამ, ახე, ჩემი კარგო თეიმურაზ, საყვარელი ცოლისძმავ. საქმეს სამერძისოდ გადადება არ უყვარს. ვინ იცის, ხვალ რა ხდება! უბრძანე შენს ხალხს, მოემზადონ. მეც არ დაგაბრკოლებ. ორასი ყიზილბაში არაქამდე მიგაცილებს და მერე შენ იცოდე და შენმა ვაჟაკებმა! დამე ნებისა!..

თავი LIII

კახეთ-კუხეთს კიდიდან კიდემდე მოვლო თავზარდამცემი ამბავი: წყველ შაქ-აბასს, სპარსეთის ფაენს, ჩვენი ბატონი მეფე თეიმურაზი გაუთათრებია, სპარსეთის ფულარაღასობა უბოძებია, ოქროთი აუკისა და უკან, სამშობლოში იმ პირობით გამოუშვია, თუ ქრისტეს ჯვარზე ფეხს დააბიჯებს. შაქა-აბასის ქრისტიანულ აღაიზე უარს იტყვის და თავის ახლო ნათესავს, ვიორგი ქართლის მეფის ასულს, მეფე ღუარსაბის დას, ბატონიშვილ ხორეშანს, დედოფლად დაიხეამის. გათათრებული თეიმურაზი ამაზე სიხარულით დთანსმებულა, ცხენი შეუკაზმინებია და სამ-

შობლოსაკენ სულ ჰუნებ-ჰუნებით წამოსულაო.

— ეგ რა ესმის ჩემს დასაკებ ფურებსა, ქა, — ლოყებს იხოცდნენ ამის გამგონე გლეხის ქალები და მუნღლებზე ხელებს იტყაპუნებდნენ. — ეგ რამ აფიქრებინა იმ ბედამწავარსა, ეგ რა მები დაუტეხია, გადაურეკია ქრისტე-ღმერთსა და ეგ არის!

— მაგათ სისხლში აქვთ თათრობა. მაგის ბიძა არ იყო გათათრებული კონსტანტინე, მამას და ძმას ღალატით ევლი რომ გამოსჭრა, თავები შაის ძღუნად მიაართო, რბაღს კი, ძმის ცოლსა, — ფუი ეშმაკს! — ჰეთევან დედოფალს, შუამავლები მიუგზავნა, ცოლად გამოიყვ და ბედსა გწევო?

— უი, უი, უი, გადაშენდნენ ეგენი, ეგ უპირულები, ეგ გაუმადლები, ეგ ქრისტეს ფეხის მომტეხლები, ურჯულოები და ურჯულოს ნაშეიერები..

— განა პაპა კი ვადა უკეთესი? კახბატონი ალექსანდრე არ ბრძანდებოდა, ხიძეს, ქართლის მეფე სიმონს, ომი რომ აუტეხა, მიპარვით დიდომში რომ დაეცა, აწიოკა, ზაღზი დაუხოცა, მისი ცოლის, ნესტანდარეჯანის, თავისი დეიძლი დის ნიფხავი შუბის წვერზე გაჰკიდა და უკან ვითომ გამარჯვებული გამობრუნდა? რამდენი ხალხი შეეწირა მაგ ამბავს! მერე სიმონმა ძალი მოიცა, მოვიდა, დაამარცხა, ჯარაიანად მტყუთათში ჩარეკა და სვეტიცხოველში, — გვეყალობდეს მისი მადლი, ამინ! — ზატის წინაშე დააფიცა, აღარახოდეგ გამარჯვით ვნთ ქართლელებზედაო. ვინ იყო ისა, პაპამაგისი კახბატონი ალექსანდრე არა ბრძანდებოდა?

აღშფოთებულმა ერმა გველაფერი წერილად გაიხსენა, სამზეოზე გამოფინა დაეიწყების სკივრში გადარჩული ვეულა სიავე, რომელიც კი კახელ პაგრატიონებს, თეიმურაზის ახლო თუ შორეულ წინაპრებს, ერომანეთის თუ ერის წინაშე მიუძღოდათ. არ დაეიწყებიათ არც დაით მეფე, მამა თეიმურაზისა, ჭირვეული და სისხლისღვრის მოყვარე ბატონი, მოხუცებული მამა

რომ ტახტიდან გადაეკდო, ვეროგინი რომ ძალად დაიდგა, ვაფიქროვდნენ აქედან რომ მფარველობდნენ ღმერთს ერის შეილებს კრიკაში უღვა, გასაქანს არ აძლევდა, არც პაპის პაპა ავგიორგი. თავად თეიმურაზი ვისზე უკეთესი იყო? ეგ არ ბრძანდებოდა, კისის სვეში ტახტის წინაშე დამსახურებულ კაცს, ქაიხოსრო ომანიშვილს უდანაშაულოდ თვალები რომ დათხარა და საცოდავს სინათლე სამუდამოდ წაართო?

ტყვილ-მართალი, მოელს ჰეყვანაში რომ ბოძოქრობდა და სამეფო კარს აკლებით ეშუქებოდა, დღითიდღე თანდათან დაიწმინდა. გამოირკვა, რომ, ანდაზისა არ იყოს, მთლად იხე არ წვიმდა, როგორც ქუხდა. უპირველეს ყოვლისა, ნუგეშსა და შემსუბუქებას ბადებდა ის, რომ თეიმურაზის მიერ ქრისტეს რჯულის უარყოფისა და მამადის რჯულზე შედგომის ამბავი ჭორი გამოდგა. იქნებ თეიმურაზისა და ბატონიშვილ ხორეშანის მოხალღნელი ქორწინების ამბავიც აუფიქმა მოიგონეს და ერში თეიმურაზის საწინააღმდეგო განწყობილების დასათესად აერცვლებდნენ?

ხალხმა თანდათან გული მოიბრუნა. რაკი თავისი მეფე კვლავაც ქრისტეს მოხავად ევლებოდა, თავადვე ცდილობდა, ყოველი მისი გადაწყვეტილებისა და ნაბიჯისათვის გამართლება მოეძებნა.

იგივე ჭორებსა და მითქმა-მოთქმას შეუპერო ქართლიც, მეტადრე ტფილისი, ვიდრე ისპაჰანიდან საგანგებოდ გამოგზავნილი კაცები არ მოვიდნენ, მეფე ლუარსაბი არ დაიმართობელეს და შაჰის ფიცხელი ბრძანება არ გადასცეს.

სასახლე გლოვამ მოიცვა. მეფე ჩაიკეტა. ახლოსაც აღარავის იკარებდა, ათასწილ ერნიენა, საყვარელი და წინ გულზე ხელუდაკრეფილი სვენებოდა, ვიდრე საბედისწერო ნაბიჯი გადაეღვა, ცოდვის თანამონაწილე გამხდარიყო და შაჰის წინადადებაზე, არსიდან რომ

არ შემოეკლებოდა, თანხმობა განეცხადებინა.

სპარსელები პასუხს ელოდნენ, მაგრამ არ ჩქარობდნენ. შაჰისაგან ნაბრძანები ქეინდათ, ძალა არავისთვის დაეტანებინათ, ყოველთავე ნებაყოფლობით უნდა მომხდარიყო, მხოლოდ კათალიკოსსა და მის კრებულს დასჭირდებოდა შევჩინება, რომ ქართლი მისი ერთა და ეკლესიითურთ სპარსეთის ხელდებული იყო და თუკი საქმე მოითხოვდა, ეკლესიასაც უზუნაუხი ამქვეყნიური მსახულის, ყაენის ნება-სურვილის უდრტივნივლად აღსრულება მართებდა.

გადამწვევტი სიტყვის თქმა ისევ შეფის აღმზრდელს, სუფრაჯ შადიმან ბართაშვილს მოუხდა. ის მარტო შევიდა მეფესთან, თუმცა ნაბრძანები იყო, არავინ შეეშვათ და მოახსენა, რომ შაჰის ამ უკადრისი შემონათვალის უგულვებლყოფა არახდიდებით არ ეგებოდა, ენაიდან, მისი შეტყობით, შემონათვალის უკან თვით მეფის დაუძინებელი მტერი მოურავი ვიორგი სააკაძე იდგა. შაჰ-აბასი საბაბს ეძებდა ლუარსაბთან წახანხუბებლად, რათა სააკაძისათვის დამსჯელი ჯარი მიეტა და ის სამშობლოს ასაიხრებლად გამოეგზავნა. ლუარსაბი არ უნდა წამოეგებოდა მარჯვედ ნასროლ ანკესს, ხორეშანისა და თეიმურაზის ქორწინებაზე, თუმცა ამას ყველა საეკლესიო წესი და კანონი კრძალავდა, არამც და არამც უარი არ უნდა ეთქვა!

ბრძენი და შორსმჭერეტილი აღმზრდელის სიტყვებმა, როგორც ყოველთვის, ლუარსაბი ადვილად დაარწმუნა, რომ ამ ამბავში იდესლაც მისი საყვარელი ცოლისმმა, ქართლის მოურავი ვიორგი სააკაძე ურია, რომლის წინაშეც თავს დამნაშავედ გრძნობდა და ხორეშანის ქორწინებაზე თანხმობის გამოცხადება დიდხანს აღარ დაუყოვნებია.

ცოტა უფრო გართულდა და გაჯანჯლდა საქმე მცხეთის საპატრიარქოში. იქ სათუთად გადააქოთეს ძველი მატიაწეები და სიგელ-გუჯრები. ეძებდნენ უტყუარ საბუთს, რომელიც მათი ცოდ-

ვის სიმძიმეს შეამსუბუქებდა, მაგრამ ასეთი ვერსად ვერაფერი გამოიხსენებოდა. იბულებული გახდნენ, ლეონისა და ერის წინაშე პასუხისმგებლობა პირადად ეკისრათ, სისხლით ნათესაეების შეუღლების ნება დაერთო.

კახბატონისა და ბატონიშვილ ხორეშანის მოახლოებული ქორწინების ამბავი დიდსა და პატარას პირზე ექერა. კახეთის მსგავსად ხალხი აქაც უკმაყოფილოდ წურწულებდა, მარნიელობდა, მართალია, რასაც ქვეყანა ლაპარაკობს, თუ ესეც მორიგი ჭორიაო.

— ღმერთო, დიდებულო, — კვირობდნენ ქალაქელები, ქალი თუ კაცი და ხიონისაკენ პირმიბრუნებულნი პირჯვარს იწერდნენ. — რა გაუჭირდათ ამის ფახი ან ერთს ან მეორეს, მაგათი შესაფერი სისიძო და საპატარძლო გაწვევა ქვეყანაზე, ბიძაშვილ-მამიდაშვილი ერთმანეთს რომ არ დატაკებოდნენ?

— არ იცი შენ, რაშია საქმე. ენას ტყუილად რაზე ატარტარებ?

— მე ვატარტარებ ენას? შენ თქვი უკეთესი!

— ვიტყვი, შენ გვინია, არ ვიტყვი?

— თქვი, ჰე, ნუ დაგებოცე ხალხი!

— ყაენის ბრძანება ყოფილა!

— რა ყოფილა, შეიღო, ყაენის ბრძანება?

— რომ თეიმურაზმა ხორეშანი დედოფლად დისიკას! თეიმურაზი მაგისტრისთვის დაუბარებია და შარშან შემოდგომას აქეთ იქ ყოლია!

— რა იცი შენ?

— ვიცი, როცა ვამბობ!

— ვერ უთხრა მერე მამაცხონებულმა, ნათესაეები ვართ, ახლო ნათესაეები და ეგ ჩვენში, ქრისტიანებში, არ მოდისო? მაინც ვინ მოგახსენა, ასე იფო?

— თუ ჩემი არ გჯერა, კითხე ბიჭებს, ჯინც კახბატონს ისაპანში ახლდა. ჩემი ყურით გავიგონე, სხვის განავონს კი არ გუებნებით! თეიმურაზი უარზე ყოფილა. ტახტს დაეთმობ და მაგას ვერ ეიზამ, ცოდვაში ვერ ჩაედგებიო!

— მერე, მერე?

— რა შერე, შეიღოსან, შაის სიტყვა შენ ის ხომ არ გვინია! ავარდა და დავარდა თურმე. ეტყობა, დალატი ვიდევთ გულში შენცა და ლუარსაბსაც, რუსხელმწიფესთან ხართ შეკრული და სპარსეთის დამხობას აპირებთო. ან გაიელი ჩემს ჭკუაზე, გვერდში მოიხვამ იმ შენს ნათესავ ქალს, ანდა პირადად მე მოკალ დიდი ჯარით და კახეთსაც მოვთხრი და ქართლსაცო. ერთი ეს გვიბრძანე, შენ რას იზამდი, თეიმურაზ მეფის ადგილზე რომ ყოფილყავი, ცოდვაში ფეხის ჩადგმას არჩევდი თუ საბატონო ქვეყნის დაქვეყნს?!

— იმან, ვინც თავს იღებდა, ვინდათ თუ არა, ყველაფერი მაგათი ბრალიაო, პირი მიიბრუნა და პასუხი აღარ ვასცა, მოსმენილით შეფიქრებულმა მოქალაქეებმა კი სწორედ ის გაამტყუნეს:

— კაცზე ძვირი არ უნდა თქო, ქაჯან, ხანამ კარგად არ შაიტყობ და არ აწონდაწინი საქმეს! შენ რა იცი, ვის გულში რა ცეცხლი ტრიალებს? ვინც შენზე უფრო მოღბენილი გვინია, იქნებ ის შენზე უფრო გაჭირვებულა?!

— თქვენ რაღა იცით, რომ, რაც ამან მოვახსენათ, მართალია?

— ეგ ჩვენ არ ვიცით, მაგრამ რაღაც კლიო რომ იღვწება, მაგას კი ვხედავთ! აგრე რომ არ იფოს, კათალიკოსი თავს მაიკლავდა და ნებას არ დართავდა, ქაჯან. დართავდა? წმინდა კაცია, რჯული და ჭკუა განა ჩვენგან ესწავლება!

ეს რომ ვაივინეს, ხახვამშრალ ცნობისმოყვარეთა რკალი, თანდათან რომ ახრდებოდა, უფრო მჭიდროდ შეიკრა:

— როგორ, კაცო, კათალიკოსმა ნება უკვე დართო?

— მა როგორა გვინია!

მეტეხის ნესტიან კედელთან თავშეყრილი მდაბით მოქალაქენი, მკალაეები, მჭექმჭექები, ხელზე მოვაჭრე ღუქნის ბიჭები, მეთულუხნენი და სხვანი რომ ამ დავასა და კამათში იყვნენ, ჭაღებით განახნახებულ ისინი სასახლეში, აქაურობას ქარაფიდან რომ გადმოიყურებ-

და და შორით შუქს ბევენდა, სულ სხვა ამბავი ხდებოდა.

ქართლის სამეფო ტახტზე მჯდომი სიმე-ბატონი მეფე თეიმურაზი შიის ჩახვლისას მოადგა კრწანისის კარს და ქალაქში შემოვიდა. დიდებული სანახავი იყო შიის შემოსვლა. ქაქუბში და მოედნებზე გამოფენილი ზღვა ხალხი ზარ-ზეიმით ხედეოდა და თეთრ ცხენზე მჯდომი თავადაც მოწვალედ მიესალმებოდა სატახტო ქალაქის აღმართოვანებულ მოქალაქეთ. სიონის, ანისის, ხატისა და შუაბაზრის ეკლესიებში ზარების საზეიმო გუგუნე ატფდა. შურისციხისა და მეტეხის ქონგურებზე ზარბაზნები დასცალეს.

სასახლეში მხოლოდ მეფის ახლი ნათესაეები, კათალიკოსი, რამდენიმე სამღვდელი პირი, დიდებულები და ქალაქის მოურავი მოეწვიათ. ხალხმრავლობა არც კახელთა მხრიდან იყო. თეიმურაზს მხოლოდ ძმები ვანხამეები და ახალგაზრდა თავადიშვილები ახლდნენ. სპარსეთი რომ მოიარეს და ახლა თავის ბატონთან ერთად შინ ბრუნდებოდნენ.

არც ცათა სწორი შაკ-აბასის შეუვალი ბრძანება და არც უწმინდესი და უნეტარესი კათალიკოსის ნებართვა, რომელთა ძალითაც ღუთისაგან აკრძალული ჯვრისწერა უნდა მომხდარიყო. არავის უხსენებია. ის, რაც ახლა ხდებოდა, არაფრით მიაგავდა კუბოს ფიცრამდე სამახსოვრო სასიხარულო ამბავს, წარუშლელ კვალს რომ სტოეებს ახალშეუღლებულთა ცხოვრებაში.

დარბაზში სამტირალევი, სირცხვილისაგან დაწვეებაღწეილი, სახეზე მანდილამოფარებული ხორეშანი შემოიფანეს და არანაკლებ შეცბუნებულ თეიმურაზს გვერდში ამოუყენეს. თეიმურაზი შემობრუნდა, დაიხარა, მოწიწებით დასწვდა ქალის პაწია მარჯვენა ხელს, რომელიც ვაყინული ეწვეა და არათითზე ჭორწინების ოქროს ბეჭელი წამოაცვა. ამით თითქოს ყველაზე მწეღი და სანოთირო ამბავი დამთავრდა. დანარჩენი თავისთავად, თავისი რიგით უნდა მომხდარიყო.

ხალხის მეტისმეტ მოზღვაუებისაგან რომ თავი დაეხლებოდა; ნაუცბათევი ჯვრისწერა იქვე, კარის ეკლესიაში შესდგა. იგი თვით უწმიდესმა კათალიკოსმა ზებედემ წარმართა და მონადღოსისა თეიმურაზი და მხეველი ღვთისა ხორეშანი აწ და მარადის ცოლქმრულ კავშირით შეაერთა.

„ანა კი იქ არის, ცივი ღოდის ქვეშ ცივ მიწაში.“ – ეძახებოდა ფიქრი თეიმურაზს და მოელ ნებისყოფას ძაბავდა, რათა იგი თავიდან მოეშორებინა. „ანა კი იქ არის, ცივი ღოდის ქვეშ.“ ეს აკვირებული სიტყვები, კელესიაში ფეხის შედგმის წუთიდანვე რომ სდევნიდნენ და სულს უშფოთებდნენ, ვერ იქნა და ვერ მოიშორა. იგი თითქოს მასუხი იყო რაღაც კითხვისა, უფრო კი გაგრძელება რაღაც სხვა სიტყვებისა, სხვა აზრისა, რომელიც თეიმურაზს არ წარმოუთქვამს და არც ხერდა წარმოუთქვა.

მთა 30 LIV

მცირე ქორწილი თეიმურაზმა თორღას ციხეში გადაიხადა. ეს ის ციხე იყო, რომელშიაც ოდესღაც რუსხელმწიფე ბორის გოდუნოვის ელჩები იდგნენ, ხოლო უფრო ადრე, თეიმურაზის პატარა ბიჭობაში, მამამისმა დაეით მეფემ შეთქმული დიდგვაროვანნი გამოკეტა. სხეები ჭოეთის ციხის ქანუგრიდან უფსკრულში ვადაჩეხა და, ვინ იცის, ამ უბედურთ რა ხვედრს უმზადებდა, საღსალამით ვაკეკაც თავზე სიკვდილის ანგელოსი რომ არ დასდგებოდა, დღე ნადრეკად არ მოესწრაფებინა და ტახტზე კვლავ ბერად აღკვეტილი სხეულ პაპა აღუქსანდრეს არ მოსწეოდა ახელა!

ის დღეები თეიმურაზს ბუნდოვნად ახსოვდა, თუმცა არცთუ ისე პატარა იყო, ბუნდოვნად ახსოვდა სიკვდილის სარეცელზე მწოლარე ფერწახული მამა, რომელთან გამოხასიალმებლად გამდებლობა შეიფარეს, მაგრამ მამას აღა-

რაფერი გაუგია, რადგან გრძნობა უკვე წართმეული ჰქონდა. *არქონდა* ქეთევანი მშობლივან ქვეყანაში მოხულ მაკრიონს არ შეხვედრია და არც ქორწილს დასწრებია, ღვეან ბატონიშვილს ეყვანა-ბატონები სჭირდა, სიციხიანი ჭირვეულობდა და შიშით, ვაითუ მწყალობელი ბატონები გაგვირისხდნენო, სახალდიან ფეხს არ იცვლიდა.

სწორედ იმ დღეს, როდესაც მექორწილენი სატახტო ქალაქს მოადგნენ და მოვლი ქალაქი მეფიონს კარიბჭეში გაკვება, ხეულუბა ვერ კიდევ წვილ, ღედის მკერდს ნადრეკად მოწყვეტილ ბატონიშვილ აღუქსანდრესაც დაწვებინა და უამისოდაც გაწამებული ქეთევანი მზალ სასიწარკვეთილებაში ჩაგვდო. გამდებობა თავს იკლავდნენ, ვიშეიშებდნენ, რა გვეშველებო, ცდილობდნენ, დედოფლისათვის ბავშვები ხელიდან გამოუტაცათ და თვით მოველით, მაგრამ იბოღია შეიღოშვილების ცოდვით გულდათოთქული ქეთევანი ვეღვას თავიდან იშორებდა და ბაღებს უდროოდ მზედაბნელებული ღედის მაგიერობას უწევდა.

ახალ რძალს, ახალგაზრდა დედოფალ ხორეშანს, შეიძლება ითქვას, იგი კარგად იცნობდა, ბაღობაშიაც და შემდგომ, ქალიშვილობაშიაც, არა ერთჯერ ენახა, თითქოს რაღაც გარდაუკალს წინასწარ გრძნობსო, გულშიაც გამუდმებით უჯდა, კახეთში მიხი სტუმრობაც, შეიღს რომ უცნაური ამჩატება შეამჩნია, ცოცხლად ახსოვდა, მაგრამ უჭირდა წარმოადგენა, რომ ანას ადგილი თეიმურაზის გვერდით ამიერიდან მას უნდა დაეკავებინა. სათაყვანებელი რძლის უღვთოდ დაკარგვის გამო გულში ჩაბუდებული ტკივილი ქეთევანისათვის იოლი მოხაჭირთვებული რიდი იყო. მას შემდეგ, რაც უბედური ანა მიწას მიაბარეს, დღე ისე არ გაივლიდა, გარდაცვლილის ხელის სახსად ხანთელი არ აენთო და ღოცვა არ აღველინა. ვერც კი შეგუებოდა აზრს, რომ ანა ნამდვილად აღარ მყავდათ და ოჯახში უკვე ახალსული, ახალი ქალი,

ახალი დედოფალი შემოდიოდა, რომელიც აქაურობას სულ მალე მტკიცე ხელთ დაეპატრონებოდა, თითქოს ის, პირველი, ანა, ვინც თეიმურაზის შეილება, ახლა ნაპირებული რომ ახველებდნენ და დროადრო გულისმომწვევლად სლუკუნებდნენ, სადაც წასულ დედას ისაკლისებდნენ, ცხრა თვე მუცლით ატარა, არც არასოდეს არსებულებოდა!

თეიმურაზს: ფერი ეკვალა, დამხედურთა შორის ქეთევანი რომ ვერ დალანდა. არა და, დედასთან შესახვედრად, მისთვის ცის მნათობთა სადარი თანამეცხედრის წარსადგენად ის წინასწარ ეშაღებოდა. გულში ფარულმა შიშმა ვაკვრა, ვითუ თავის ტკივილებმა გაუხსენეს და ცხენზე ამხედრება ვერ შესძლო, თორემ, დემურთა, ძლიერო, დედას დღეს შინ როგორ დადგებოდაო. თქმით არავინ არაფერს ამბობდა. ვერც თავად იკითხა. საქორწინო სუფრის ავანსავანში დარბაისლებმა, რომელთა შორის სახლოუხუცესი ნოდარ ჯორჯაძე, თიანეთის მოურავი თავადი ელისბარა და თავადი შერმაზან ნოლოყაშვილიც კრივუნ, გუნება რომ არ გაუფუჭებინათ, არც შეილები ავადყოფილა გაუმბილეს. ვიანა-ბატონების ამბავი მხოლოდ მაშინ შეიტყო, როცა სასახლეში ფეხი შესდგა და შემხვედრთა და მომლოცველთა შორის ქეთევანი კიდევ ვერ დაინახა. თეიმურაზს აღმური მოეკიდა. ეს ზემოდა საქმე აღარ იყო. დედა ან უჯავრდებოდა, ასე აქარებულად, ჩემს დაუკითხავად ეს საჭოჭანო საქმე როგორ გადაწყვიტამა-პაპის რჯულის შელახვას განა არა ჯობდა, სიკვდილამდე ცალად გველო, ანდა პატარა ბატონიშვილებს სჭირდათ რაღაც ისეთი, რაც მათ თავკადაკვლულებიას გარეთ გამოსვლის და მოზემე ქვეშევრდომებში გარევის საშუალებას არ აძლევდა.

თეიმურაზმა ყველას ზურგი შეაქცია, ახალჯვარდაწერილ თანამეცხედრებს, უკვე თავს რომ ერჩინა, გულამეგრებულმა ხელი ხელში ჩასჭიდა და ბატონიშვილების ოთახისაკენ გააქანა,

სადაც მისი ანგარიშით დედა უნდა დახვედროდა.

ქეთევანი უკვე ნაცნულად იყო აპირებდა გახელას ჯვარდაწერილთა შესაგებებლად. თვალი კარზე ეკვირა, ან ახლა მომზარებულ მათ მოხელას ან ახლო. სულ არ მოელოდა თუ თავზე ასე გაუფრთხილებლად დაადგებოდნენ. სპარსულ ტალავარში გამოწყობილი, თავნადმიანი, შარშანდღეს აქეთ როგორღაც შეკვლილი, თითქმის მთელი ათწლით უფროსი თეიმურაზი და თვალისმომჭრელ ფარნებში, თითქოსდა კარდის ფურცლებში გახვეული ზორეშანი რომ დაინახა, ქეთევანმა მცირედ შეკიჟელა, ღოვინში ჩაწვენილ შვილიშვილებს თავი მიანება, ზეწამოიჭრა, ხელები გაშალა, ორივე გულში ჩაიკრა და აცრემლებული კარგა ხანს რაღაც გაურკვეველს ბუტბუტებდა.

ცრემლი თეიმურაზსაც მოერია, მაგრამ როდესაც აღურხით გული მოიჯერეს, დედას მაინც მხნედ კითხა:

— როგორა ხარ, დედი, ჭკალარა ხომ არ გამოგურია, ხომ არ დაგვიბერდი? ასე, სინათლეზე დადექ, კარგად დავიინახო!

— განა არ არის დრო, შვილო? სადაცაა, ორმოცს მიუვაკუნებ! შენ როგორა ხარ, როგორ მოიარე დასაქცევი სპარსეთი, როგორ დაუხლტე იმ სულთამ-ზეთავს?! გაზრდილხარ, დაემაკაცებულხარ, პაპა ამოთანს დამგავსებხარ, ვენაცეალოს დედა!

— აბა, სულ პატარა ხომ არ ვიქნები ეს ხორეშანია!

— ახლა მაცნობ, შვილო? განა პირველად ვხედავ! — ქეთევანმა გაიღიმა და ღმობიერი მზერა რძალს მიამკრო. — კეთილი იყოს შენი ბედნიერი ფეხი ჩვენს ოჯახში, შვილო, ხორეშანს.. დამილოცინიხართ!. სულმნათ რუსთაველს უბრძანებია: რაცა დემურთხა არ უნდოდეს, არა საქმე არ იქნებოდა. ეტყობა, დემურთს უნდოდა ეს საქმე და მოხდა კიდევაც! ზეციერმა მამამ აკურთხოს თქვენი გვირგვინი! ღვთის წყალობა და ერის სიყვარული ნუ მოგკლებოდე! გა-

მრავლით, კეთილად გამოეთ და ვაბატონო!

— ვბადლობთ, ბატონო დედა, — კრძალვით უბახუხა თავის მხრავ ხორუშანმა და აქამდე დახრილი დიდრონი, შუქიანი თვალები შეანათა. — მე და თეიმურაზი თავს ბედნიერად ვრაცხთ, რადგანაც კვლავ ჯანმრთელს და სიცოცხლით სავსეს გხედავთ!

ქეთევანმა დაინოქა, პირი კუთხისაკენ ჰქნა, სადაც ბეირფას ჩარჩოში ჩასმულ ხატის წინ წყვილი თაფლის ხანთელი ენთო და პირჯვრის წერითა და შეტანაობით ყოვლადწმიდა ღვთისმშობელს გვარგვინოხანი ძე და მისი ახალგვირგვინდადგმული თანამეცხედრე შეაუკვრა.

მუხლი მოიყარეს და პირჯვრის წერით შეტანა ჰყვეს თეიმურაზმა და ხორუშანმა.

სწორედ ამ დროს ყოვანა ხელებამ გამოადვიდა სულ ცოტა ხნის წინათ ჩამინებული ბატონიშვილი ალექსანდრე. ის მძლად გამოღვიძებული არც კი იყო. ნახვერადმძინარე ახელებდა, ფუნწულა ხელებს წინ იწვიოდა, ვიდაცას ექებდა, გულამომჯდარი ტირიოდა და მსხვილ-მსხვილ ცრემლებს აღეარღვარებდა.

რძელ-ღვდამთილი ბავშვის ხარეკელს მისცევიდნენ. კარიც შეინძრა, ვაღებით კი არ ვაღებულა. ეტფობიოდა, იქ სუფექალები და გამღელუბი შოგროვდნენ, ბავშვის ხელება და ტირილი მათაც ვაივინეს, მავრამ ახალგაზრდა მეფეღვდოფლის ხათრით და რიღით, ითახში რომ ევულებოდათ, შემოსელას ვრ ბედაქდნენ და კარხუკან წრიალებდნენ.

არც თვით ქეთევანმა ინება ვიხიმე მოიხმობა. პატარა ალექსანდრე საბანში ვაახვიო, აიყვანა, გულზე სათუთად მიიხურტა და სუმი ღულუნითა და რწევით ღამომშინება დაუწყო.

ხორუშანიც, როგორც შექმლო, ეხმარებოდა. არც კი ვახხუნებია, კაბას დაუქმუქნი ან დავალაქაებო. ხან საბანს უსწორებდა ფეხებთან, თუმცა იქ ვა-

სასწორებელი არაფერი იყო, ხან ღილის ცვარივით ანკარა ცრემლებს სწმუნდა და ჩაბყირებულს უმჯობესად ვატანჯული ბავშვს წუნთლით თვადაც არანაკლებ შეწუხებულს ატირებას ცოტა-ღა აკვდა.

ბატონებმა, როგორც იტყვიან, მოუფინეს. ალექსანდრემ სული ძალე მოითქვა, ტირილიც შეანელა, შეწვეობა და უკვე საბოლოოდ გამოფხიზლებული ხან ბუბოს უფურებდა და ხანაც უცნობ ძალოს, რომელიც დანახვისთანავე მოეწონა და კიდევაც შესცინა.

სამაგიეროდ, ხელ სხვა ვუნება-განწვობილება დაუფლებოდა უფროს მძას, ბატონიშვილ ლევანს. იგი იქვე, მეზობელ საწოლზე იწვა, თავს იმძინარებდა და საბნის ქვეშიდან ცალი თვალით ზეურავდა საღვაც ვადაკარგულ, ამღენი ხნის უნახაობით ვაუცხოებულ მამას, დედას მავიერ ვიდაც საძაგელი ქალი რომ მოიყვანა, ზედ ევლებოდა და ალექსანდრეს მოფერების ნებასაც კი აძლევდა. ალექსანდრე კი ჯერ პატარა იყო. არ იციოდა, რომ ეს საძაგელი ვოგო, მამამ საიდანღაც რომ მოიყვანა და ვეკლას აიბულებდა, მისთვის თაყვანი ეცათ, ახლოსაც არ უნდა მიეკარებინა!

— ლევან, შეილო, — ჩავსმა ბუბოს ხმა. — მამა მოვიოდა, შენი მამა, ახე რომ ვენატრებოდა. ვაახილე თვალი, ბუბო ვენაცელოს, დელაპარაკე!

ამ სიტყვებმა და სიტყვებში ჩაქსივილმა აღერსმა ლევანს გული კიდევ უფრო შეუკუმშა. ბოღმისაგან კინაღამ ვაივუდა და თვალთავან ვადმომსკდარი მღუღარე ცრემლი რომ არავისთვის დაუნახებინა, საბნის ფური ქვეშ ამოიღო და ზედ შუბლით დააწვა.

თეიმურაზი თავზე აღვა შეიღის, მის თავით ჩამოჯღომას აპირებდა, მავრამ რაღაც ძალა უკან ეწწოდა, სათაყვანებელ პირმშობთან მიახლოების უფლებას არ აძლევდა. ეს რომ დაინახა, რაც არც ხორუშანს ვამოპარვია, ვაშრა, დანამაშუკსავით შესაბრაღისად მოიკუნტა, სკამზე დაეშვა და სახე ხელებში ჩარგო.

მწერ კობახიძე

წიგნიდან: „იპარონის დაღუპვა“

გმრვა

(რისის ამბილი)

რა მოქმდის ჩემი მოქმად და ხარო,
დამოქმელო ცის და მიწის ტარილში,
დაემზე, ძირში მოქმედი ხარო,
ტანდახერილი ხარ ოხირისი.

შემე ხელემა რა ბანგი მასეუხ,
ფრთხილს, თაემადებულს, წამით
წამლულა;
რად იშვა, კერხად იპოვის საშველს,
მარადი შხამით ვინც მოწამლულა.

შეგონა მოდგა თითონ შავეთი...
თქმა, დამრული სველ წველიადიდან,
კოჭებში მცემდა, კერ ეაკავებდი,
იმ ბორიკ დამეს ისე ადიდდა.

კლდეს ვაწვედებოდი ვახეთიქილ შუბლით,
გხოქაქადა წველიადი, ნაფლეო-ნაფლეოთი,
ნოთუ ეს იყო სურვილი უფლის,
ვერ გაგარღვიე, ისე დაბნედი.

ვითეკდი მრუმეს, ასე ვათაქადა
ქვესქნელის ღარში ჩემი ფათურა,
სხვა ჩემნაირად ვინ დაგხატავდა,
უბედურ სულთა ვარ შებადურა.

ვინც დაგახიმა ტაღლა ხუდარას,
იგან ოსტატი კრისა და კრვისი
მიდევს სხეული ნახათოთარი,
ვერ შემედრება გლოუაში კერვის.

რა მეშველება მე – შენგან დავხილს,
ბილო დღეს ვზივარ შენს სახითმადთან,
ვაი, სული ხარ მიწის და ხაუხის,
ფონავს კედლებში (წვიმამ უმატა).

ვეულო სიკვდილზე მეტი, მწარეუც ხარ,
რად ვიღირს ჩემი ბნედა, ხაილი,
რა წვიმა შეძლებს, რამ ვადარეცხოს
ხიხხლ მორგავი, ქვეს დანთხეული.

ტირის, ძელეს ამტვრევს მარილი
შიაღე,
ინახავს ვული ტკივილს როდინდელს...
მომნახავს შენი გამტყდარი სახე,
თვალეს ცრემლებად რომ ვადმოდინდე.

კარგი არ მჭირდა, გუმანმა მამცნო,
დაივლიადა ცამ გლოვისამო;
ხაზა დელი უკუნეთს ნაცნობს,
უნდა იახრო, რასაც ვიხამო.

ვახელდე – თვალს ვერ ვახელ, როცა
ლამდება ცის და მიწის ტარილში,
ტანჯვის ღრუბელი ხაზეუც ცოცავს-
მხჯავრს ელოდები შენ – ოხირისი,
აღბრულდა, რაც არ გაწერა ცოცხალს,
იდუმალეების დგახარ პირისპირ...

ქვა თუ არა ვარ, როგორღა ვაქედელ,
თვალუმი ბაღლა ვნახო შავფერი...
ვაღაგდებულო, თაველო, ვანზე...
სული ახლიდან კვლარ ჩაგებრე.

დაჩნქვილ მუხლებს ფლასი გიფარავს,
ამიზრდები უკვდავ ფეხვიდნს;
ჩაგორებულმა მზემ ჩაეიბარა,
ეგ ტანი ხორბალს რომ დაესვრიტა.

ცეცხლს შემუვრილი, ამოდ დაეშვერ,
თურმე ჩემს თვალწინ იღეწებოდი,
არ ჩანდა, ვერსად მივაგენ სამშველს,
ვერ გაგამრთულე ვერა წებოთი.

ვერ აგარიდე მახვილს ალუხილს,
ვინც გავიბეჭტა, ვიცო, არ ესმის –
სამინელუბა, ცოდვია ღიდი,
მოჩნება ვაზის, მსხმოიარესი.
გალურსულს, ზრახვა დავატყვევ ფლიდი,
მტერს და აეს მისი ხვევნა, ალურსი.

ქვეყანა მოელი – ჩემზე შეთქმული...
გარჭობილია ფრწხილში ხიწვები...
მე – ჯოჯობეთის აღზე შეღვამული,
ჩემსავე კანში ამოვიწვები.

დასასულავეების წინაღულე

ამაზე მეტად რამ წამახდინოს,
რა დღემიც ვევეარ, თითონვე მიხედი,
ხულამობილიო და თავახდილიო,
მე შენს კუბოსთან მადლობას ვიხდი.

მისამძიმრებას, მკედარი, ეღებულობ,
თან გაუფილოდი, მერნია, ამ ჭირს,
გვერდები სისხლით მაქვს დაღებილი,
ხახაღადებულ უფსკრულიან დამრნი,
თვალს არ მაშორებს შენი მხლებელი,
ვეღში გამყრია წვეულის კლანჭი...

ხლემა დასანთქმელ კიღობანს გავილი,
ორ წმინდა სულთან, შენ, გამისამდი,
მარღვევ, ღვარღვალებს ცრემლები.

სანთლის-
რას ვიფიქრებდი, ამას მიხამდი,
დავღვს-, დავღვედი შიშით, ფეიებით,
იმ მაისიდან ამ მაისამდი.

რა უუფო ამ მეხს, ამ გაოვნებას,
მრცხვენია, ახლაც მე დღევას მწუქნი,
უშეოდ ვხედავ ქარის მოქნევას...
ვაი, რა თვალთა ჩამქრალან შუქნი.

დღეიდან დამე ვისთვის კაიბო,
საით წაგიძლეა, უცხოის მტკნარს...
აქ ყოფნა, ხუნთქეაც არა მათივე,
არც წარსულია, აღარც მერძისი.

რის ნეტარება... ხაღლაა აზრო...
იტირე, როვირც გლოუობს ტაროსი...
შემზარავია შეხეღვა ტარის,
უგუშბათისი და უხაროსი.

სიკედლის წილი, ვინ გამომწვლა,
რა სითქმელია, ხულს რიღის დაღვე...
ხად მიწვეღვა, ვისმა ხელმა მომცელა,
დღვის უქონელს, ვინ მომცა ხვალე.

არ მინდა, უძრავს მოგვადე ქანდაკს-
ცვარგადყერილი დახედი იაღონს;
მაისის წემა იმადაც ვბანდა,
ზურმუხტის ყანად რომ იშროიღლო.

სიკედლის ამეტებს დაღვიმა ხვალის,
კედელთან ვგვავარ მე – ბრალეული...
მიწას დახლილი მუხლის თუ თვალის
დაამსხვრა სხივი თუ ბროლეული.

სახე, დახრილი, მიხურს, აღდება,
გული, დახრული, შეისაღტება,
ვეღება ტვეია. დავცქერ მძინარეს –
ქვესენელს ჩამიტანს მე ეს ბრალეღება.

ღმერთო, დამხსენი სამინელ სისმარს,
შანთით დამდაღონ,
ჯვარზედაც მაკვან...

უბოწო სულმა შემინღოს მისმა.
ხომ ვიცო, ვერსად ვიპოვი ნაცეალს.

დამღნარი, მე თავს არავის ვადრი,
არად ღირს ცრემლი, რაც
გადმოამდინდა...
ქარს და წყალს ჩემი ნაქნარი მადლი,
ვერ გავაკვირებ ვერვის ცოდვიითაც.

დალოცე, ვინდა სული მივინე,
მინეული ხარ — სულ მე მატურო...
ვინ მოვავზახენა, ხად მომავენი,
სიკედლის, ურცხვის, პნელო შათირო.

შხამდანალევი, შეკმული ევეით,
ველარ ვეცილებ სურათს შემზარავს,
რად მე არ მომტვდა, სამიწეს, ბეჭი,
ქვის კეფა რად მე არ გამებზარა.

ოთახში შუკი აღარ ენთება,
ვაი, აქ ვოფნავ, სიზმრის მღვდელს,
ამიერიდან, რომ გათუნდება,
ხელი ვის ბეჭზე მოვაფათურო.

გახისხლულ ქვებზე მივორავს, მიხტის
კუპრი უღვევი და მოხვარზავლე...
ღღეს შესნ კუბოსთან მადლობას ვიხდი,
ვაი, აღარც ეს იქნება ხეაღე.

მაისი — ჩაბი მკვლელი

გადახსნა უბე ცამაც, მიწამაც,
მწაღდა, იმ მაისს სულ რომ ეწვიომა,
დაფლითა სული და მომიწამლა
წვივებმა, სიმწრით გადაღეწვილმა.

მომღვეს ის ღამე, სწამლავს მასმევეს,
მას შერე წვიმა თავ-პირში მასხამს
და კვავარ ფრინველს, მოკლულს და
ფრთახველს,
ჩემზე უკრძნობელს იპოვით ქვასლა.

მიწამებს ავი გადასახედი,
არ იქნა, აღარ გამოიღარა,
კარადის თავზე მისი ნაყიდი,
ამომტკვერილი იდო გიტარა...

ჩემს გარდა — ვველას შეება და ძილი,
მათვან მხოლოდ მე — ჯვარი და ძელი,

სიკეთე, ვველას თავისი წილი,
მე სტუმარი და სხვა მასპინძელი.

საშინელ წამის მძაკს გახსენება,
ბელები მიმტერიე და შემაწოვე,
მაინებელი, ასე გენება —
მიწა ეიფავი, დაურნი მიწავე.

მებლები, მიტვე... კიდევ და კიდევ...
მაგემე წვენი — მოტკბო, მომწარო...
ვიცოდე, ასეთს რა ცოდვას ვიტვე-
რა საიდუმლო გწაღს გამომწურო.

მე ველარ შევძლებ თქვენს მოცილებას,
შემოხალტულო რკინის ხელებო...
უნწალოდ აქნეს ღმერთის ქმნილება,
არ უწერია გულს გამრთილება.

მანეთი ვალზე

ასეთი ძილში იცოდი ფშვენა,
მანიშნებ, ვლოვას თავი ვანებო,
მეხუთე წელზე მომესწარო შენი
ჯეჯილად ქცევა და ამწვანება.

მეუფემ ღალა მომთხოვა შეშლილს,
შენს დასახსნელად ცას გამოვუბი,
მოუღალავი ბალახის ფესვით
ხარ გაკერილი და ნაგროვები.

იმდენად აღარ ღაციზაურები-
ვევილებიხას ვიფენ ფიანდახს,
მინდა ვუფერო შენს ღანდს ვაფრენილს,
სხეული შენი რომ გამოლიანდა.

შენ, თავდახსნილი ხასტიკ ომიდან,
ღავეარდის ტბაზე გარწვეს ლოტოხი;
თუ ეს რაიმე შეებას მომიტანს,
განწილული ხარ ვველა ფოთილში.

ლეთაუბის დარად, მზის ხილვა შესძელ,
გამოანგრევე ბჭე დამხუთარი,
ვიგრძენ, ეს მოხდა მეხუთე წელზე,
აგხადება ხარ ჩემი მუდარის.

აღრე შეღამდი, სულეთს შეხამდი,
გარდასულების დამყვება რიდი;

დაყოლებული თავით უეხამდე,
შენ ანგელოზი ვიფარევეს შენიღი.

სხვეპმა იკითხონ — ხაით და როდის...
ნათლით ნაბანი და აღდგომილი,
შეგვებული უსახლერო ღოდინს, —
ულეთოდ ნაწამებს — მიცდი, მომელი.

ვეელას აშოროს...

მკლავს ბრმათა ხიზლი თუ ხიძულელილი,
გადადენილი საზღუარს,
რის საზღაური, მიწა შეცლება
მოცედილს. უეშურ ცასდა,
გულს ხან ყინულის ეკლები მიხევეს,
ხან სისხლის წვიმა მასხამს.

ღმერთი წყალობდეს ვეელა სულიერს —
მიწის მხენელსა და მხედარს,
ვეელას აშოროს, რამაც ჩემს ჩამქრალ
თვალეებში ჩაიხედა,
არ დაიჯეროთ ხალისი ჩემი,
თუმც ზოგჯერ ვწაწვარ მხენდაც.

გამიღის ვეელა, ცრუ იმედებმა
იხედაც შემაფოვნეს,
შემრულმა, ძროდან ველარ აკეცვე
ჭრელი ფთილები ხსოვნის.

ზურგი მაქცია დამაქცივარმა
ვამმა, გამექცა ურცხვად;
ახლაც და მერეც, ჩემს ნაცოდვილარს
კაცი არ გადაფურცლავს.

შორით ღაბტირი

იოსებ აფთაფრის ხსოვნას

შენს სახსენებელს, შენს სახელს,
ძმისავ, მე როვორ მოეშლი,
შორით ღაბტირი, დამარბულს,
იმ ყიამეთში, თოვლში.

შენ — მგალობელი შოშია —
სიკეთვე, გულა, აზრო.

ერნოლე, ვერ გადაურნი,
ბრმა ისარს, ბედის ნასროლს.

მცირე ბორცვს, შენებრ მოწყენილს,
ტვე ეკერის საბადურის;
დაფურებს ცისკრის ვარსკვლავი
და შივარე გაბადრული.

ქოუნელაბული

(ღოუხი)

მიმწყვედეულ-მიწურული ვარ,
არნივი შავი მიწის,
ვერ მიმიხედება ვერავინ,
გული რა აღზე იწვიას.

შავი თვალეები ბრიალა,
ცხელი ტუჩები მარჯნის...

ხანატორიუმს გადაღმა,
ფიჭვის კორომთან დაურნი.

ვინც ახლა დაღის, ის ჩემი
ორეულია, ღეში;
მე ახლაც იქ ვარ, იმ ქალთან,
ხავსზე, ლიკანის ტყეში.

საზვიანვენი თაყვანისცემა

ღაუშვი, იშვი მარად ქალწულად,
მამებზე ლოცვად. სხივი ხარ მათი...
შენმა შეხედვამ მე დამარწმუნა,
რომ ანგელოზი მიწაზე დადის.

ლოცვებს სინაზე დაჰყვა იისა,
ამოვიქარგავს მკერდზე ჭვეყანა...
შენ ერთს შევეძლო - ჩვილი იესო
ჩაგეკრა ფროხილად და აგვეყანა.

შენ გააცოცხლე დიადი წამი,
შენ უნდა გთხოვედო: ნათელი მოგვე!..
შენ მიეგებე ღეკემბრის ღამით
ვარსკვლავის შუქზე დაჩოქილ მოგვებს.

შველივით, გული შენი ფართხალობს,
თვალეში ამბობს - ეს ვარ, რაიც ვარ...
ვიწამე, მჯერა, რომ საქართველო
შენმა სიწმინდემ უნდა დაიცვას.

მეზარეულის შიშრი მდინარასთან, საიღანას

კალმასი ამოიყვანეს

ჭკირითით და შლამით ხავსე,
მე ეს წყალი როგორ შევსო,
საცა ფარფლებს არხვედი და
სადაც კულს იქნევედი, თევზო...
ზოგს ვლუბადაც არ ეყოფი,
ზოგიც მუჭში მოვიმწყვედეხო...
ის წყალი ხარ, წინ რომ დახვედი

ნაცარქექიას და დევსო;
იხიც მახსოვს, გამაფრთხილეს,
გზაზე სამი ლოდი დევსო,
სამთავებზე წარწერაა,
მე რომელ ერთს გავყვე, თევზო.
დამინახონ, არ დამცინონ,
არ თქვან, დამეს სად ათევსო.

პერ ვახსენაი მოხარეს

ამოწვერილ მთვარისგან
სპილენძს ეჭვდავ თუ რვაღს,
რისიც მოხერხდება, უნდა
შეეძლო გამონურვა -

რომ არ მითხრან, მძვრწავო,
ანდა, შემჭედურო -
დაგიბლაგვდა საჭრეთელი,
არ გივარგა ურო.

სიტყვა ჩემი, მთვარის მადლით
დაფერილი ელავს,
თითონაც, კვრძნობ, არ მიწუნებს,

ნაჯაფს და ნახელავს,
ღალას ვიხდი, სანამ მკერდში
გული იძვრის, ღელავს.

სანამ გინგს მოიკიდებს
სიხბლი ჩემი, ბლანტე.
უნდა ედოი, არ ვიტყვი -
ბედი ვის მივანდი!..

ფიჭვის ტანზე აკრული,
ხუნთქვას მიკრავს წებო...
მკვდრად ჩამთვალონ, მთვარეს თუ
თავი დაეანებო.

ცაცხვი საოჯახო საშლავში

ვერეს ხეი

ჩრდილს დავეძებ და მზეს ვუფიცები...
ხომ შეიძლება, ნატურაც აცხადდეს...
წამებავ ძველი, ისევ იწვები,
ახლოა მამანემის ცაცხვამდე.

ღიღი სიცოცხლის ვალი და სესხი -
ჩვილი ფოთლების მესმის ნანინა,

აქ გაახარა, აქ დარგო ეს ხე,
სოფლიდან მან ჩამოატანინა.

არ მეზუთება ამ ხეეთან ხუნთქვა,
წახვეტის, ხეატის არა მაქვს შიში;
სულმოსათქმელად, თვითონვე უთქვამს,
დაჯდება კაცი ამ ცაცხვის ძირში.

წამება

დაგაცხრა ჳირი, გიწყრებთან
რა მეწყერი და რა ლაენი,
სულ გახსოვს, არ დაგიწყვია —
ხიკვდილი — შენი ფალაენი.

არც არა გიცავს, ზელა გიწოვს
სიცოცხლე — ციხე მშენებარე;
გულგრილად კისერს გადაგიწყვს
ჯალათი, ვისაც შენ ებარე.

ოფლს მასხამს, თავბრუ დაძესხა შე.
ხალაა სუნთქვა თანაბარი,
რა დაუღგება, მოდგა ღამე —
უძილო, გაუთენებარი.

მიეტრიალდები, ემაღავ სახეს, —
ტანცხელი, აცახცახებული;

მე სიბერისას ვიცეამ წაღებს,
ველაფერია წაღებული.

თუთრად შეფუთუნილს და რძენახვამს,
ციცქნა ხაწოლზე როცა მღებდი,
შემოჭერილი მქონდა თასმა,
თურმე ამ დღისთვის მამზადებდი.

ენთო, ბრწყინაედა ნაძვის ტოტი,
წვილს სახატუნო შედო თაუთით...
მიმურნეე, მაშინ რა ეიცოდა —
ასე დამშლიდი, დამზუთავდი.

თაეზე ვინც ზელი დამაფარა,
კეთილი სიტყვა დამაბარა,
სხვისი არა ვარ მაძებარი,
დაერჩები მისი ანაბარა.

პროფირკვება

ხომ გამოსცადე, უკვე რაც არი,
ცხოვრების, ურცხვის, წვეთწვეთაობა,
ტალღა, ხან მღორე, ხან — უეცარი,
თაობას როგორ უბმის თაობა,

წვება ფენებად ეანგი, ნაცარი,
ჩადის მიწაში ფერფლად და თბად...
აღარ მოებზრდათ ბანცალ-ბანცალი,
წრეში წრიალი და ჳიდაობა.

სურო ზამთარში

როგორ არ ვთქვა ქება მისი, ვინც როცა ცვარი მასვა,
მიყვარს ყუნწის მოღუნულის, ფრჩხილით გადახაზვა...

სიმწკანეზე თვალის, წყვილის, გადასრიალება...
მკლავს ფოთლები, დაფერილი ვერცხლის ფიალებად.

თოვლის აზღავს სიცივე და გეფერება თანაც,
მოხასხახე ხიკვდილს ვერხად ნახავ სუროსთანას.

ქაქის ღარს

მთვარიო ნაკებო, მზით დახატული,
ჩემო იმედო და სიქადული,
რაც მჭირს, სხვა, მეტი, რა უნდა
მჭირდეს,
სინათლე იკლებს, ბნელი მატულობს.

ლოცვა-კურთხევას ჯობს, დამატირო,
ძალავ უძლეეო, ანდამატურო,
ასე რად ვიჭირს — სიმოთხე შენი
ან გადაძალა ან დამატარო.

მაფზე ასხმული და დასხიულა,
გადაწნულია სულთან სხეული,
დამწუნებულის ოხერას და წუნუნს
განენის დღიდან ხარ შერევეული.

არ მომელანდო, ღამე არ გავა,
ხურს გული, ნახა მეხის მეხობა,
მაგ ნაფეხურთა დასაქარგავად
ათასი წელიც მე არ შეყოფა.

უკანასკნელი, პა, მხეც წელი..

...ვისაც არ უყვარს, სიკვდილში ჩაგება.

შოტიელ თამარს I წერილი, 3, 14

გაჩუქითხაუად მათოვს და მათოვს
 და გარდაუვალს ველი განანენს,
 მიყვარს და მაინც ვეწამე რატომ,
 მიყვარს და მაინც რატომ დამსხავეს?!.

მიყვარს და მაინც ფრთებს მხვევს
 წყვილიად,
 თუმც ბედნიერი ქვეყნად ვინ თქმულა?!.
 და სწყვარულით თითქოს დიადი
 ბოლოს და ბოლოს ვიქვეც ბითურად.

გპულდეს კიდეც და გიყვარდეს კიდეც,
 წვევლიდე კიდეც, კიდეც ლოცუდე
 ესმენიათ?!. გული კოცონზე მიდევს
 და განძარცული სულით ხორცამდე.

მარუხიანას და თაფლის სუნი
 აუღის შენს ტანს და ნელა იწვის,
 მაინც ვერა და ვერ ვიკლავ სურვილს
 და შენს აღმურში კვებვევი ციმციმ.

და შენს მკლავებში ვარ გახლართული,
 ვარ დაღდასმული შენი ბაკენით
 და შენი მკერდის მრავალსართულით
 გზათა გასახვლელს ვერ გავაგენი.

და კოცონივით იწვის ბაკენი,
 თითქოს ჭრილობას აყრიან მარილს,

ვარ და არცა ვარ,
 ვარ და არცა ვარ,
 და ვეშხვავსები მდუმარ ობელისკს,
 ეს ვინ ამავსო,
 ეს ვინ დამცალა
 არაფრისა და ყოვლის მფლობელი?!.

უკანასკნელი, პა, ესეც წელი..
 შემომათოუა მეც სულში უხვად,
 და კიდეც გლოცავ
 და კიდეც გწყველი,
 კიდეც მიყვარხარ და კიდეც მძულხარ.

ჩემი სავალის მე ვიცი ბოლო,
 ჩემი ცხოვრების ვიცი ფინიშიც,
 მიყვარს და მაინც სიკვდილში ვცხოვრობ,
 მიყვარს და მაინც ვრჩები სიკვდილში.

საიდან მაინც ცეცხლი ამღენი,
 რომელიც მწყავს და მაკოცობლებს მაინც.

და შენი ვნების მეღვრება თქემში
 და შენს თრთოლვაში ვარ ჩამირული
 და უსასრულოდ ვიდევრები შენში
 მზით მიწიერით და ზეციურით.

ვიდევრები შენში უხზოდ და ნელა
 და თვით ღმერთთა ამის თაყვმდები,
 ერთხელ იქნება, ვით ბედისწერა,
 შენში მოკვდები და დაუკმთავრდები.

აუღვინებივარ მე ბილიკს წყნარად,
 აუღვინებივარ მე ბილიკს წელა,
 ვზა გადამიჭრა უეცრად ქარმა,
 ვით აღსასრულმა და ბედისწერამ.

ვზა გადამიჭრა უეცრად ქარმა,
 არის მოყვითლო ფოთოლთა ცვენა,

ვზას უსასრულოს შემტყნე წინაშე
 და მჭვრიტოს ბედმა მე აღმაცერად?!

მაინც მოვდივარ და მაინც ვმღერი
 და ეს ვზა თითქოს ქვეყნის კიდეა,
 და ცისარტყელა ფერით შეიდგურით
 მკათათვის ცაზე თმებით ჰკიდია.

პერანგი ვიყოს

შენს ბავებზე ზეიმობს შხამი
 და შხამით ხავეს ჰკრთიან თასები,
 ზედ რომ აკედება ღიმილი მთვარის,
 რომელსაც შენი ფერით ვავსებდი.

და დღეს დაღლილი და თან ბებერი
 ედგა ვარ ლოდინად და აღსრულებად,
 მიუწვდომელის, შეუძლებელის
 მისაღწევად და კვლავ აღსრულებად.

და ისევ გელი
 და ისევ გელი
 და ყოფნა ჩემი ჰკიდია ბუნებზე
 და კვლავაც მჯერა, ამოუხსნელის, —
 ერთხელ იქნება, — ამოხსნას შეუძლებ.

კვლავ ბედისწერის წინაშე ვდგები
 და კვლავ ჯვარტმულის ცხოვრებით
 ვცხოვრობ,

კარი მეგონე ბედნიერების,
 უბედურება კი მოვაქვს მხოლოდ.

და მაინც, მაინც არაფერს გვედრის
 და მე ყოველთა ყოვლის მგმობელი
 შეუცნობელად დამსაჯეს ზედრით
 მხოლოდ შეცნობით შეუცნობელის.

თითქოს კოცონი ვიზგიზებს მწველი
 და სისხლიანი ბრწყინდება წელი,
 თანაც ვქვითინებ და თანაც ვმღერი
 და თანაც გლოცავ და თანაც გწვევლი.

და თვით ეშმაკი ზედ მხრებზე მიზის
 და ისიც ღმერთის განკარგულებით,
 ასე მოვირგე პერანგი ვიყოს
 და ვვრძნობ, არასდროს განვიკურნები.

სიცილის თქვა

ვარ გათელილი შენი სითეთრით
 და თეთრად მათივს ზეცა მწუხარით
 და თოვლისფერი ქათქათებს მკერდი,
 ვით მოვიზვიზე სიხმრის ბუხარი,

ღმერთო, რამდენი მაინც სათელი
 თვალთავან შენგან გადმომდინარი!..
 და დავალ ასე ღამენათევი,
 გაშვები ჩემი ქვეყნად ვინ არის?!

და დავალ ასე ღამენათევი
 და ჩემივ დარდი მკიდია მხრებზე,

ბრწყინებადებს შენი მწუხარის სანთელი
 და ამ სანთელთან მისასხლელდს ვეძებ.

და მისასხლელი ვერ მიპოვნია,
 ჩახერგილია ვზები იებით,
 ია-იების ირგვლივ თქორია
 და, ვაი, თქორში მეც ვიძირები.

მეც ვიძირები ამ სილურჯეში,
 და ისევ შენი სითეთრე მშველის,
 შედრება შენი სიცილის თქვაში
 და წყვილი მზერა, ვით მზერა შევლის,

მოხუცილია, როგორც ვასროლა,
რომელიც უნდა ხვალისთვის შედგეს,
ჩემი ცხოვრების ბოლო არსობად
და ვერვინ იტყვის შედეგის შედეგს.

და ვერვინ იტყვის, ხვალ რა მოხდება,
დღეს კი იუბი ჰევაიან ფტებში,
და მიტევს ვამი, ვით ამბობს
შენი ლამაზი სიცოცხლის თქმით.

ბენეფისი

ლანა კადანიას

შენის ეშაფოტი მოედანს,
გალავნით მორკალულს, ქვიტიკრის,
რისი მეგობრობა პოეტთან?! —
პოეტს დალატი და სიკვდილი!..

მაინც როგორ ბრწყინავს შორიდან,
ბენეფისს უზდიან საოცარს,
მოვიდა, სიყვარული მოვიდა, —
პოეტის სისხლიანი გამოცდა!

იქვე სიძულელიის ვოლგოთაც,
ამშვენებს მას გვირგვინი ეკლის,
ხედავ, უხმაუროდ რომ მოდგა
კოპორტა, ბედისწერად შეკერვის.

გაბრწყინდა, ეშაფოტიც გაბრწყინდა,
მართლაც ზეგვირგვინი ბედის,
ირველივე დიმილია ნარცისთა,
იდუმის მოღალატე ლედიც.

დასრულდა, რა უცრად დასრულდა
ჯვარცმა, ქვიტიკრის ლოკავს ნისლი,
ერთველივე ჩურჩულია ასულთა,
გაბრწყინდა ვარდისფერი სისხლი.

ტყვიით გახერტილი შუბლი და
ხმლისგან განეხილი მკერდი,
სისხლი დაგუბული უბიდან
წვეთავს და სისხლი ცრემლებს ერთვის.

გაწვიმდა, სისხლისფრად გაწვიმდა,
სისხლისფრად შეღებილი თეთრი,
მართლაც დიდებული ვაწირვა,
მგონისგან სხვა რა ვინღათ შეტი?!

ზეცას მამხალეები დასცვივდა,
ხომალდი ნაესადგურში შედის,
მხოლოდ მწუხარვა მთაწმინდა,
იმღერის მომაკვდავი გედი.

იქვე წარბშეკრული დამოკლე
დგას და თან არაფერს იტყვის,
ჩამოკრებს, მწუხრის ზარი ჩამოკრებს,
მეუფე დასჯილია სიტყვის.

ამშვენებს ეშაფოტი მოედანს
და ქარი სისხლის მღერის მოტივს,
რისი მეგობრობა პოეტთან?!
პოეტს დალატი და ეშაფოტი!..

წამისყოფა და უკვდავება

გარინდულია ირველივე ყოველი
და ჩურჩულია მხოლოდ ვერხვების
და მოსვლას შენსას ისე მოველი,
რომ უკვდავებას თითქოს ვეზები.

და დამეული თვალების კროთიმა
ბრწყინდება, როგორც ნისლში მთიები
და ვფიქრობ ჩემთვის: „ის ისევე მოვა,
მოვა ქალური შურისძიებით“.

ის ისევე მოვა — ლამაზი მითი
და კვლავ სევდიან ფურცლებს გადაშლის,
ის ისევე მოვა და კვლავაც იტყვის,
რომ ეს ყოველი არის თამაში.

ის ისევე მოვა, უთუოდ მოვა,
ვით წამიფოფა და უკვდავება,
ვითარც წუხილი და ვითარც გლოვა
და, ვით სიკვდილიც, მოუკარება,

ის ისევ მოვა, უთუოდ მოვა,
 მოვა თაჲისი ზრუნით, ფიქრებით,
 მოვა ღამაზი ხსე, ვით თოვა,
 ის მოვა, მაგრამ შენ სად იქნები?!

ის მოვა, მოვა — დაღლილი ნისლი,
 დაწყვილებული ქარს და ქარიშხალს,
 ის მოვა, მაგრამ ეს მოხვლა მისი
 ბოლო სიმღერას ნუთუ არ ნიშნავს?!

ის მოვა ცრემლთა უწყვეტი რიგით
 იმ მოგვაილე ეკლნარეს იქით,
 ის მოვა, მაგრამ, პო, მოხვლა იგი
 უკანასკნელი მოხვლაა იქნებ?!

ის მოვა, როგორც შეფერის მგოსანს,
 რომ განგარიდოს ზედის სიშავეს,
 ის მოვა, მაგრამ ეს მისი მოხვლა
 შენს გამგზავრებას იქნებ ნიშნავდეს?!

პაიცი სპარსულ ქვიანს

მარნე და დემურ კაცილებს

საქართველოს მთა-გორიანს,
 საქართველოს ხრიოკს, ქვიანს,
 რაც არის და, რაც გვეონია,
 მაინც საქართველო ჰქვია.

ჰქვია ჩემი ცრემლის თქეში,
 ჩემი სისხლის ჰქვია დენა,
 ყლორტებად რომ ფეთქავს ჩემში,
 პაწაწინა, ცრემლის ხელა.

პაწაწინა, ცრემლის ხელა,
 შეკრული ვარ მასთან ფიცით,
 ღამაზს, როგორც ვაზის ზვევას,
 ციქნა ცრემლთა რომ ჰგავს ციმციმს.

ჩემი გულის ჰქვია სკდომაც
 და იარა ჩემი ჰქვია
 და თუ მოვა, ისე მოვა,
 ვით ჭრილობა მწველი, ღია.

გვევია ცრემლი, როგორც ხურდა,
 ღამაზო და თან ბებერო,
 როგორ მსურდა,
 როგორ მსურდა,
 რომ უეკლო გზებით გველო.

გამოვიდა არაფერი,
 კვლავ სიკერპე დაკრავს ვაზებს,
 შენი გნოლი ანაფრენი
 ისევ დაფრენს მთიდან მთაზე.

ვით გელოდი, ისე გელი,
 მოლოდინი თუკი შევეძელ,
 მოდის ქალი მშვენიერი,
 საქართველო უზის მზრებზე.

შენი მომავალი უზის,
 უზის დედოფალი დღეთა,
 პატარძალი მზის და მუზის,
 ზვალის დღეთა მესმის ფეთქვა-

ვინ ამოღებს ოქროს ლაგამს,
 ტანჯულსა და ჯვარცმულს ამდენს,
 საქართველო კვდება, მაგრამ
 ისევ საქართველოს ჰბადებს.

საქართველოს მთა-გორიანს,
 საქართველოს ხრიოკს, ქვიანს,
 რაც არის და, რაც გვეონია,
 მაინც საქართველო ჰქვია-

მკულდა, მიყვარდა

მე ცოდეილი ვარ, შენ კი უმანკო
 და ფიქრი მოჰგავს მინდორს მოთოვლილს,
 არ მინახია მე ჯერ უნაკლო
 კაცი კი არა, ხეზე ფოთოლიც.

მე ცოდეილი ვარ, შენ კიდევ — ბავშვი,
 ოცნებას ცაში ეთამაშები,
 მე დაღინებით მივიწეე ქარში,
 ქარივით ჯიქურ და თავაშეებით.

მე ცოდვილი ვარ, დიახ, ცოდვილი,
რადგან ვცხოვრობდი, მიყვარდა, მწამდა,
სევდისფერია ჩემი მოტივი
და ძოწისფერი — ოცნების ფარდა.

და ვებრძვი სტრიქონს, ვით იაკობი,
ვარ ჯვარდასმული კაცი სიტყვასთან,
სიტყვაა ჩემი შავია თრობის,
ვცხოვრობდი, მძულდა, მწამდა, მიყვარდა.

და სიყვარული თუ აღმაფრენდა,
მე სიძულელი ათახვზის მკლავდა,
თავის ფრთები რომ შემომაფურთხა
და ქალს ვუცქერი, ვით ძვირფას
ნადავლს.

თვალთა ჩვენთა რომ ჭრის სიკისკერძს,
რომელიც ხელით ზელში გადადის,
ვით თასი, ღვინით პირამდის მსვლს,
და ვით ტრფიალის ძაღლ-მარადს.

ბევრჯერ გულმოკლულს დიდი დაღატი
კვლავ სიყვარულზე სიტყვა წამომცდა,
კვლავ სიყვარული მოდგა მარადი,
თითქოს ეაბარებ ბოლო გამოცდას.

და სიყვარულით მითქვამს, რაც მითქვამს
და მხოლოდ ქალს და ვენდობი სიტყვას,
ჩემი არსობა — ქალი და სიტყვა
და დღესაც ვცხოვრობ, მძულსა და
მიყვარს.

სისხლიანი მდინარე

იული შარტავას სონეტს

ქარი აღებს კარიბჭეს
და წამი წამს წაება
დმურთო, შენ მომანიჭე
ჩემი წილი წაება.

ველაფერი გაიფხვს, —
ჩემი ცრემლის წვეთებით,
სისხლი დებავს ნარიყალს
ძველი სულისკვეთებით.

ძველი სულისკვეთებით
მტერი ისევ ვალაღდა,
კვლავ აწყდება ფეთებით
ქარის ბედის ალაყაფს.

წარბთა შევეულ რკალებით
ისევ ეხედავ შადიმანს,
ქლესა, მიუკარება
კვლავ კოდორთან გადაიარს.

აღარც ჩემი ბიჭვინთა,
აღარც ჩემი ათონი,
კათანგულან იჭვითა
თეთრად შემონათოვნი.

მოკვეთილი თავივით
მზე კვლავ ზღვაზე ბოვინობს,
ჭეკაეის სისხლის ყვაილი —
ჩემი ზედიხ დობილი.

ისევ ეხედავ ფარსადანს
ჭროდა თვალთა ცაცებით,
ისევ ჩემდა მშათაგან
მოცელილი ვეცემი.

ისევ შურისძიება
მიხსნის ახალ იარებს,
ისევ მოვდინება
სისხლიანი მდინარე.

0 0 0

603302

სტეფანე ხალაშის პირზე დაბრუნდა თბილისიდან; სახეჩაყამული, გუნება-წამხდარი, კრიჭაშეკრული. საიდან არ მიუდგა მზეხა, ხან დაუტკბა, ხან აუჯაჯ-ღანდა, მაგრამ არა და არა, ვერაფერი დასტყუა წესიერად, კაკალ-კაკალ. ხუთი წელი მიატყვესო, მორჩა და გათავდა, მეტი რაღა ვითხრაო, ეს იყო ქმრის ერთადერთი პასუხი და, კიდევ, ღონიერი ამოთხერა, ხელის უიმედოდ ჩაქნევა...

გულზე ციცილწაკიდებულმა ქალმა სხვა უკეთესი ვერაფერი მოიფიქრა: სამეზობლოს რამდენიმე მამაკაცს განლობილად შეევედრა — თქვენს გაზარებას, ცოტა ხნით ჩვენთან გადმოდიო, მამაკაცს დაელაპარაკეთ, იქნებ თქვენთან მაინც ამოიღვას ენა, ამბავი დალაგებულად გავგაგებინოსო...

აბა, ასეთი სათხოურის შესრულებას ვინ დაზარდებოდა, მით უფრო ასეთ მოკამულ ზამთრისპირა ამინდში, როცა სუფრასთან გულის ვადაყოლება ერთ რამედა ღირს. არც მზეხას ვამჩნევია: სუფრის სახელდახელოდ გაშლა: პური და არაყი, ყველი და ღორი, მწნილი და მწვანილი ყოველთვის გამოუღვევლად ქონდათ ოჯახში. აუხტის ყაურმაყ გააცხელა და ხინკალიც მალე ამოყარა ქვაბიდან...

ორი შუშა შინ ნახადი რომ ამოაშრეს და ენა გააწყლიანეს, მეზობლებმა სტეფანეს კითხვებიც შეაპარეს ნელ-ნელა: წინასწარ თუ მიდექ-მოდექიო... პროკურორმა რამდენი წელი მოითხოვაო... მოსამართლეები როგორი გამოდგნენო... ვეჭილი თუ გივარგოდაო და სხვა ამისთანანი. სტეფანე არაყს მონდომებულად ეძალებოდა და ცალუბად, ძალ-უმაღურად მაინც პასუხობდა.

მზეხა გულზელდაკრეფილი უსმენდა მამაკაცების საუბარს, გაუთავებლად იცრემლებოდა, თან, შიგა და შიგ, თავის სათქმელ-საკითხავსაც ჩაურთავდა: დედა მოუკედეს იმასა, ფერ-ხორცზე როგორ იყო... დაელაპარაკე თუ არა... ჩემთან ხომ არაფერი დაუბარებიაო... ბევრს რომ ვერაფერს იგებდა, ვიშვიშზე ვადადიოდა:

— რისთვისა, ხალხნო?! ერთი ტყა-პუჭისთვისა?!

აბა, შენ ვვა სიტყვიო, მზარს უბამდნენ მეზობლებაც, ვილაყის გაქონილი ღუბ-ლიონკის გულისათვის სამი სტუდენტი ბიჭის გაფუჭება უღმერთობაა, მა რაო... ჩვენთვის რომ ეკითხათ, მაგათ გვერდებს ერთი მაგრად მიუხეულ-მოუხელ-დით და იზოლატორიდან პანწურით გამოუყრიდითო... მორჩებოდა და გათავედებოდაო ამითა...

სტეფანე წონასწორობიდან გამო-
იყვანა ამდენმა ფუჭმა ლაპარაკმა და
მანუგეშებლობამ:

— შორით, რა, ბაზარს! — შეჰყვირა
ბოლოს და რომ შეატყო, ნამეტანი მო-
მივიდაო, ხმას უმაღლ დაუწია. — ნეტა
ის უფროსი ბიჭი შემრჩენილა და ევ
კიდევ დედის მუცელში გაწყალბული-
ყო, შემარცხვენელი და ძეაღის გამტეხი
მაინც არ შეფოლბუდა...

— შანთი შენს პირს! — მიამახა მზე-
ხამ და ტირილით ოთახიდან გაეარდა...
მეზობლებსაც სხვა რა დარჩენილათ,
ისევ ნუგეშის მიცემაზე გადავიდნენ:
ხუთი წელი, ევ არაფერია... ხომ ზედა,
ძველებური სიმკაცრე გადაეარდა. აი,
ნახე, დიდი-დიდი ორ წელიწადში იმ
შენს ბიჭს გარეთ თუ არ გამოაგლე-
ბენო...

ცხელ გულზე ერთადერთი შეიღის
გამეტებამ სტეფანე სინდისის ქნჯნაზე
შეაგლო, მაინც დაივიწყლა მშობლის
გულმა:

— სულ მართალი თუ გინდათ, პასუხი
იმიხათვის კი არა, ჩემთვის უნდა მო-
ეთხოვათ, მწყემსმა კაცმა შეიღი რომ
ვერ გავზარდე... მეც სხვების ფეხის
ხმას აყვივი, კომბალი ხელიდან გაეკრე
და აქ ჩამოსახლდი... შეიღმა კიდევ
ახმეტა რა ქალაქიაო და თბილისზე გაი-
ქანა... აიჩემა ცალკე იმან, ცალკე კიდევ
დედამისმა, ახლა ენას რომ ატარტა-
ლებს... უნივერსიტეტი თორემა, ეგვი
დიდი პროფესორი ვინმე გამომივიდოდა,
დედა-ბუდიანად მწყემსების ჩამომავალი...

— ვერ რათ იტყვი, კაცო!..
— ექ! — ხელი ჩაიქნია სტეფანემ. —
ბატკანი გავვზაენე და მგლის ლეკვებს
კი დაუამხანავდა... მგლობაა, მა რა!..
ამდენი ცარცვა და ყჩაღობა, ამდენ
ხალხის კვლა ოდესმე გსმენიათ?! რა-
დიო ვერ ჩავიროთავს კაცსა, ტელევიზო-
რის ყურება შეგვჯერებია... ჩემი შეიღი
რათ უნდა გარეულიყო ამ საღაბანებში...
გარიესო?! გინდ ასე ტყვი, გინდ ისე,
ჩემთვის რა შეღავათია ეგა... ჭკუაე წა-
აგო და ცხოვრებაც გაიმრუდა... ჩემი
გაზრდილი მეგონა და სხვამ უფრო გა-

ზარდა, თავის ჭკუაზე გადაიყვანა... აბა,
რა შეთქმის ამის მერე... ხალხს რა შე-
რით უნდა შევხედო, შერცხვენილმა,
ჭკვეანაზე როგორ უნდა ვიარო?!
— მარტო შენს თავს არ არის ეგეთი
უბედურება!

— ექ! — მუხლზე ხელი ღიარტყა
სტეფანემ, კვლავ ბოღმა მოერია. —
ხუთი წელიც ცოტაა მაგისთანებისთვი-
ნა... ნამდვილ სასჯელს ვერც სასამარ-
თლო მიაკვებს მაგათ, მშობლების ვერც
გამწარებისთვინა, ვერც თქვენა და ვერც
მე... ისევ ჩვენებურმა, თუშურმა სამარ-
თალმა უნდა გაჭრას...

— უიმე, რეებსა ჩამახვს ეს კაცი! —
შეიცხადა მზეხამ. — რაღაც ახალი უბე-
დურებაა ჩემს თავსა... ხულ ცეცხლი
არ წამიკიდოს ამ ცოდვის შეიღმა!

სტუმრებმაც მრავალმნიშვნელოვნად
გადახედეს ერთმანეთს და საუბარი ნელ-
ნელა საერთო, საქვეყნო სატკივარ-
საზრუნავზე გადაიტანეს.

— ჩვენი თუშობა და საქმე მას შემ-
დეგ წახდა, რაც რო მთას ზურგი შე-
ვაქციეთ და ბარში ჩამოვლავდით...

— მთა და ბარი რამ გაჰყო, ერთიც
ჩვენია და მეორეცა...

— არის კი ჩვენი?! ცხვარში სხვა
თესლის ხალხი ჩავიზიარეთ... ზეზვაის
გამითხოვილ, ჩვენთვის გადმოლოცვილ
მიწაზე სხვები ჩავისახლეთ...

ზეზვას ხსენებაზე ერთბაშად ქმშივე
ღუმილი ჩამოწვა... ყველამ თავი ჩაკვი-
და, ფიქრებში წავიდა...

მაინც რა ჯაჭვი შემოგაწვათ გულზე,
ძმარ თუშებო?!

იქნებ თქვენი სათაყვანებელი გმირი
გამოგეცხადათ, მისი საუბარი ჩავესმათ
ამ ლამე-მწელში?..

— მეფეო, კუთხე უნდა ჩემს თუ-
შებს ბარში.

— შენს ცხენს ხომ არა შეჭირვებია
რა?

— ზეზვაი და ჯავლაგი?

— რამდენი გვეოფათ?

— რამდენზედაც ჩემი ბეღაური გადა-
იჭენებს. (

— მაშინ შენი ცდა და ჩემი დასტური!..
 ბახტრიონის კედლებთან ურჯულ-
 ებზე გამარჯვებული თუშები ანთებულა
 მშერთით მოაცილებენ ჭენებით დაძრულ
 ჯაჭვ-პერანგოსან მხედარს...

გაცდა ლალის ყურებს...
 აჰა, ცოდვის ვორამდეც მიაღწია,
 ცხენი მოაბრუნა, ხელი შეპართა და
 დასჭექა:

— ჰე, ჰე-ე!.. გვეპართ, ჩემო თუშე-
 ბო?! მაშ, აქამდე, შეფეო!..“

— აჯი ჩემს თავს! — ამოვიგმინა სტე-
 ფანემ. — რა პირით მიუუვიდე მამანემ
 ვიორგის... ან დედა ანას... ჩემ ბედდა-
 მწვარ ბიჭსა?..

თუშებმა თავი ასწიეს და ისეთნაირად
 მიიხედეს რულშეპარებული თველებით,
 თითქოს მართლაც ძილის ბურანიდანაც
 გამოაღწიესო...

თითო კიდეუ ჩამოასხეს და ამ ქვეყ-
 ნიდან წასულთა შესანდობარი დაღიეს.

— სტეფანავ, კაცო, კარგად არ მახ-
 სომს... რამდენი წელი გავიდა მას უკან,
 ჩვენი ვიორგა და ეგ ბაღლი ზრამში
 რომ გადაგვეჩება? — იკითხა მეზობელ-
 თავან ვეღაზე უფროსმა.

— ოცდასამი! — უგულოდ მიუვო მას-
 ჰინძელმა. — ეგრე არ არი, დედაკაცო?

— ეგრე, ეგ კიდეუ თუ გასახსენებ-
 ღია!..

— ეჰ, რა კაცი დაეკარგეთ, — განა-
 გრძო საუბრის წამომწყებმა. — ნამდვი-
 ლი თუშიც ეგ იყო და მწყემსების სარ-
 დალიც.

— იყო, მაშა!

— გახსოვთ, ბაღბო, საწყვალმა ანტო-
 ნამ რო ფული გადმოგვავოლა ერთხელ?

— როდის იყო ეგა?

— შენ საიდან გემახსოვრება, ჩვენთან
 გველი ზარ... ძველი აბაგია.

— ჰო, მერე?

— მატყლი ფულ იყო, ბრიგადის
 მწყემსებითინა... ახმეტის ბანკიდან
 ყოველთვის ცხონებულ ვიორგას გა-
 მოკონდა ხოლმე... არც დაუთვლია...
 ანტონას დათვლილს კიდეუ გადათელა
 რაღათ უნდა... ეგრევე ჩაუშვა რუკა-
 კში, პაჭკა-პაჭკად...

— ჰო, როგორ არა, მეც გაბახხენდა!

— ერთიც გავიხედურდნენსაქვლა
 ანტონა ორი დღის შემდეგ მისივე
 დაგვაღვა ცხვარში?.. პურსა ვკამდით
 მწვანეზე... წამოუდექით, მივიწვიეთ...
 რა შეპურმარილება, გულზე ცაცხლი
 მიკიდიო... კარგა ბლომა ფული გადავა-
 ყოლუ ვიღაცასო... მართლა კაცის ფერი
 არ ელო... ან რა მუხლმა ამოიფენა ეგ
 ხანხალა ბერიკაცი იმ სიშორე სამოვა-
 რზე, იმის იქით საქართველო არც არი...
 ვიორგემ უთხრა, ჯერ ცოტაი ხული
 მოიბრუნე, ერთი ეს რქა გამოგვიცალე
 და ფული მერე ეძებე... ხელიც არ გვი-
 ხლია, ისევე ჩემს რუკაში ყრია, მანდ,
 კარავშიო... უნახეთ და ანტონას სიტყვა
 მართლა არ გამართლდა?! ის ოცი ათა-
 სი ჩვენთვის გადმოუფოლება იმ ცხო-
 ნებულსა... იმან შემდეგ პური გვაჭამა
 ახმეტაში, პურის ჭამა აი იმას ქვია!..
 მაშ ეგეთი სინდის-ნამუსის ხალხი და-
 გვადიოდა ქვეყანაზედ...

ღმერთმა ყველაფერი კარგი გაგახხე-
 ნოთ და ცოდეილ-უპატრონოებისა თუ
 დაეღიეთ ჩვენა? — იკითხა ისევე იმ უფ-
 როსმა კაცმა.

— არა, არ დაგვიღვევია!

— ვაი, სირცხვილიო..

— აბა, კიდეუ შავავსოთ თითო-თითო!..

თაწარეულმა, ღრმა ფიქრებში წას-
 ულმა სტეფანემ თავი ასწია, მეზობლებს
 ერთი გადახედ-გადმოხედა და მოულო-
 დნულად ისე აღაპარაკდა, თითქოს სა-
 კუთარ თავს ხმამაღლა ემუსაიფებო:

— ოცდასამი წელი!.. ოცდასამი!.. მა-
 ინც როდისღა გავიდა, კაცო?! თითქოს
 გუშინ იყო, რომ უშლიდი და ჯერ დავა-
 შლევიენე მამანემსა... ეგ „ვილისი“ მან-
 ქანა აღარ არი, საიქიოს მატარებელია,
 მაგათი მთაში აისვლება?! თუ მაინცა და
 მაინც უფროსობით იხეშებ, ეგ ბაღლი
 უკანვე გადმომისვი მეტი... წური არ მა-
 თხოვა, მაგათი წერაც ეგ ვოფილა!
 — ამოიბზრას კიდეუ ერთხელ ამო-
 აფოლა გული და განაგრძო, — ოც-
 დასამი წელი, ბაღბნო!.. იქნებ უკვე
 წვეთი ზედაშეც აღარ უდგათ დოქში,

სამოწყალოდ სხვებს შესციინებენ თვალბში, იქა, საიქიოში... ვაი თქვენს სტეფანეს!.. ის დროა რომა, ან შე ან მზეხამ ავიკრათ ვუდა-ნაბადა... არა, რატომ მზეხამ?! ერთი ხმამაღლა დამტირებელი მაინც ხომ უნდა შეჯდეს კუბოს თავთანა?!

— უი, აას ამბობს ეგ უბედური! — ლოვა შეიხოკა შემრწუნებულმა ქალმა. — ცუდი ფიქრები გასწენია თავში, ჰერი მენგრევა... მიშველეთ, ხალხნო!..

სიმთვრალემორულ თუმს თითქოს არც გაველონოს, ამღერული, ნისლნამდგარი თვალბებით სადღაც შორს იციბრებოდა, ამკარად ხილვებში გადასული

— ეგრეა, ეგრე!.. შეხეთ, როგორ იცრემლება პერიკაი... ბიჭიც კალთაში უხის... პაპავ, რა გატირებსო ეკითხება და თან ლოყებიდან ცრემლს წმენდს პატარა ხელის გულითა... იმად უტირი პაპა გენაცვალეთ, რომა იქ, ზემოთ, ჩვენებს დაეაიწყდით... ხომ ზედაეჩემი დოქი და შენი კოწინა როგორ გამოცლილა... რა ხანია, სხვები გვინაწილებენ სამადლოდა... სანამდის! უკვე შეებზრდნენ!.. სხვა გზა არ არის, პაპა გენაცვალოს, ისევე ჩვენებს უნდა დაწვევითო გული, მამაშენი იქნება თუ დედაშენი, დროა ჩამოგაკეთებონ აქა... სულ ერთია ისედაც იტანჯებიან ისინი იქ, უჩვენოდ, ჩვენ კიდევ აქა, უზედამედ დარჩენილნი, ცარიელი დოქების შემყურენი..

მზეხა თავზარდაცემული უსმენდა, ხმის დამერასაც ვეღარ ახერხებდა.

კაცებიც ვედარაფერს ეუბნებოდნენ ცალი ფეხით თითქოს სხვა ქვეყანაში გადასულ სტეფანეს, მათაც დაშრობოდათ გულში ნუგეშის სიტყვები სიკვდილ-სიცოცხლის უხილავ ზღვართან, რომელსაც ასე ცხადლივ მიდგომოდნენ ახლა, თავზარდაცემულნი და ენაჩაყარდნილნი.

ერქენული

მთელი ღამე ძილფხანდობდა მზეხა. საწოლიდან თავს წამოსწევდა, ტახტზე მფშვინავ სტეფანეს გადახედავდა და ცოტა ხნით თვალს მოატყუებდა... გულს მხოლოდ ის ეფონებოდა უკონოდ მთერალი კაცი ღრმა ძილს რომ მისცემოდა... ღამე კი მაინც არ გაიღია და არა... დაღლილ-დაქანცული ქალიც, ბოლოს, ძილმა ჩაიხვია მკლავებში...

ქარის გუგუნმა გამოაღვიძა, სახლის კედლებს წივილ-კვილით რომ ეხლებოდა. სახით კედლისკენ მწოლარე, ერთხანს სულგანაბული უსმენდა აედრის შხუილს, გრძნობდა ოთახში დაგუბებულ სუსხს ახლადმოსული. თოვლის იდუმლად მოთეთრო ნესტიც რომ შერეოდა... უცებ დაფეთებული წამოჯდა ლოგინში, მაგრამ თავზე საბანწახურული კაცი ადგილზე რომ დაიგულა, შვეებით ამოისუნთქა, ზურგზე დაწვა და უკანა ეხოსკენ გაჭრილ მოზრდილ სარკმელს მიაჩერდა. გათენების შეცრიატებულ ბინდს ბლანტი სითეთრე მომატებოდა, ნამდვილად გათოვებულაო, დაასკენა გულში და კვლავ კედლისაკენ გადაბრუნება დააბირა, რომ უცებ შეერთა. მხოლოდ ახლა მიაქცია ვურადლება იმას, თუ როგორ გადად-გადმოდიოდა სარკმელზე რაღაც ჩრდილი: წამოვიდოდა ეს ჩრდილი საიდანღაც, სარკმელზე გადაივიდოდა, და კედლიც გაიბაგუნებდა. შემდეგ უკანვე გადაიქროლებდა, რათა ისევე თავიდანვე წამოსულიყო და, სარკმლის წამიერი ჩამობნელების შემდეგ, კედელი ხელახლა გაბაგუნებულიყო... გულმა რაღაც ცუდი უგრძნო, სწრაფად კაბა გადაიგდო თავზე, სახეზე თავშალი შემოიხურა და ტახტთან ფეხაკრეფით მივიდა. უხილავი ძალით შეკრული ხელი ძლივს ჩასჭიდა საბნის კიდეს და მოქანა, მაგრამ საწოლში მხოლოდ მუთაქა რომ დაინახა, კარს ეცა...

ზამთრის ვათოშილი დილა მზეხას შეკიელებამ შეაზანზარა.

საბრლო რეპორტი

ერთმომხმედებიათ პირველი

მოქმედი პირები:

ანდრო
დავით
დავით
უილიამ

(ნელ-ნელა იჭრება ძლიერი წვიმის ხმაური. ამ ხმაურში იკვეთება კიბეზე ამჟღავნებელი კაცის ნაბიჯების ხმა. ერთ-ერთ ბაქანზე კაცი ზარს რეკავს, — ისმის გაბმული ზარი და რომელიღაც კარს უკან შეოფი ძაღლის ვეფა)

ანდრო. (ირონიით) რა მოუვიდა ძაღლად ხომ არ გადაიქცა?

(მძიმედ, ჭრიალით იღება კარი)

დავით. შენა ხარ? თანაც ფხიზელი?

ანდრო. ჰო, შე ვარ, სხვა ვინ მოვივილიდა ამ თავსხმაში? ვინ გვეგონე, კარს რატომ არ აღებდი? ერთი პირობა ისიც ვიფიქრე, ძაღლად ხომ არ გადაიქცა მეთქი, იქნებ შემომიშეა...

დავით. შემოდი, მაინც ახრი არა აქვს შენს გარეთ დატოვებას, მირჩევნია, სახლში ითხუნილო, ვიდრე საღარბაზოში. (კარს მიაჯახუნებს) გაიხადე ეგ სველი ტყავი და მოშეცი, ნამოკვილებ...

ანდრო. ფრთხილად, იატაკი არ დაახველო, თორემ შეიძლება პარკეტი აიფაროს...

დავით. აჰა, ხომ ვამბობდი... აქეთ შევიდეთ.

(ისმის მათი ნაბიჯების და სკამის გადაადგილების ხმა. ერთი მათგანი ხმაურით ნაეშვება საკარძელში)

ანდრო. რას აკეთებდი?

დავით. არაფერს.

ანდრო. რას ჰქვია, არაფერს! როგორ შეიძლება, კაცი „არაფერს“ აკეთებდეს?

დავით. შენ რაღას აკეთებდი?

ანდრო. რა ვიცი, მოვედი, წვიმს... არაფერსაც არ ვაკეთებდი.

დავით. აი, ხომ ხედავ...

ანდრო. შუკი მაინც აგნთო, ისეთი გრძნობა მაქვს თითქოს ვიღაცას ვეძებო.

დავით. შენ აანთე, თუ გინდა... ოთახში უფრო ბნელა, ვიდრე გარეთ,

ვერ კალექ ჩანს წვიმა... მივევარს ამ დროს ქუჩაში ყურება...
აქედრო. ყოველთვის მაღიზიანებდა ასეთი ლაპარაკი, მაგრამ ყურს აღარ უკვებებ ხოლმე.

(დაიწვევს უახრო, უმოტიფო სტვენას)

აქედრო. ნუ უსტვენს!

აქედრო. რატომ?

აქედრო. რა ვიცი, ამბობენ სახლში არ შეიძლებაო...

აქედრო. მაშინ მთელს კაკასიაში არ შეიძლება სტვენა.

აქედრო. კმ... ვითომ რატომ?

აქედრო. კაკასია ხომ ჩვენი ხაერთო სახლია!

აქედრო. პოო, ისეთი დამაჯერებელი რამე თქვი, ვერ დავუთანხმები...

(დაეჭვებული) რატომ მოხვედნი?

აქედრო. მივდივარ, გამოსამშვიდობებლად გამოვიდარე.

აქედრო. ამ წვიმაში... სულ მიდიხარ?

აქედრო. სულ არ მივდივარ...

აქედრო. აბა, გასაკვებია, ნახევრად მიდიხარ...

აქედრო. აბა რას ნიშნავს „სულ მიდიხარ?“ ვითომ არ იცი, სულ, სულ ბოლოს რომ მიდიან.

აქედრო. მომჩვენა თითქოს ფხიზელი იყავი... მაინც ხად მიდიხარ?

აქედრო. ძალიან ფხიზელი ვარ... ინლოთში მივდივარ...

აქედრო. ინლოთში ხაშიში ფაქირები ცხოვრობენ და ხულწასულებს კოცონს შეუნიებენ ხოლმე, მერე ფერფლებს...

აქედრო. განგის წვალს ატანენ... ხათხოვარი მაქვს...

აქედრო. იქა დებს, სადაც ყოველთვის იღო, მაგრამ ამჯერად მე თვითონ მჭირდება...

აქედრო. რად გინდა, გარეთ შენ არ გადიხარ, სიგარეტს არ ყიდულობ, არ სეამ, ცოლი შენ არა გვაყვს და საყვარელი...

აქედრო. ზოგი ჭირი მარგებელია ჩემო კარგო.

აქედრო. აქედან, — ველა ღხინი მარგებელი არ არის! მართლა ვა-

პირებ რაღაცის გაკეთებას, გული მიგრძნობს, რომ უნდა ვამბროთ-ლებს, ხომ იცი, ვაჭარა, ფეხებზე ნებს, ისე არაფერი წამილია...

აქედრო. რასაც არ უნდა ვიგრძნობდეს გული, მაინც არ გაგიმართლებს, შენ არხად, არასდროს, არაფერში გაემართლება! ყოველშემთხვევაში, აქამდე ასე იყო და, დარწმუნებული ვარ, არც შეიცვლება არაფერი. მერე ისევ მოვიწივებს შენს დახახსნულად მე და დედას რაღაცეების გაყიდვა. მომბეზრდა, ძმაო, მეც და დედასაც...

აქედრო. რას დამწხავი! დედას არაფერი უთქვამს...

აქედრო. ნახე დედა?

აქედრო. არა, ტელეფონით ველაბარაკე.

აქედრო. ტელეფონით რა უნდა ეთქვა? ვითომ არ იცნობ დედას!

აქედრო. დედას?

აქედრო. პო, დედას. ისე გაიოცე. თითქოს პირველად გაიგე ეს სიტყვა. მაგრამ რა გასაკვირია, შენ ხომ ყოვლად უგულო და უზნეო კაცი ხარ! უკვე დაგაიწვდა, არა როგორი ტყვიელი მოგაყვენე? კარგი, მე ჯანდაბას, მოვიწიებ რიგორმე, ჩათვალე, რომ მოწილებულიცა მაქვს ველაფერი, მაგრამ იმ ქალმა რა დაგიშავა, ვიფიქრია ეს ოდესმე? სულ მინდოდა, სერიოზულად, კაცურად დაგლაპარაკებოდი, მაგრამ ან მთურალი ხარ, ან თავს მართებ, ან საერთოდ არა ხარ არხად. კიდევ კარგი, მამა ვერ მოუსწრო შენს სიცივეებს...

აქედრო. დაგიდგა, ჩემო ბიჭუნი, ის ნანატრი წამი, როცა სერიოზული, კაცური ლაპარაკით გულს მოიოხებ? ზნეობაც მიხსენე... როგორ გირჩვენა, შეკითხვები დამისვა და მე ვიპასუხო, თუ მარტო შენ ილაპარაკებ და მე მოვიხსნი? იქნებ მოხსენებთი ბარათი წარმოგედგინა? ამინდიც რომ შესაფერისია: სალაპარაკო... მიდი, დაიწვე, გახსენი კოლოკვიში, ვერა ხედავ.

არც თავს ვარიდებ, მთვრალიც არა ვარ და თანაც ჩემი „ფეხით“ ჩავიკარდი ხახაში. ჯერჯერობით რამდენიმე ქულით მისწრებ, თუ იმასაც ვავითვალისწინებთ, რომ რამდენიმე წლით უფროსიც ხარ, აღარ ყოფილა ჩემი საშველი, ახლაც უნდა დაწვერო ანდერძი... ისე უცნაურად მიყურებ, თითქოს პირველად გაივებ ჩემი სახელი...

ღეიშო. ნუ შელამაზობები ასე! შე ის არა ვარ, ვისთანაც ერთად ლოთობ, დაუბეტები და დროს ატარებ. ამას წინათ შენი ერთ-ერთი განუყურელი მეგობარი დავინახე, გაუპარსავი, უბრალოდ შარვალი ეცეპა, შვინი ჩაფხმულიც იყო. მალე შენც ეგრე იქნები! თუ აქამდე გარეგნული სახე მაინც შეინარჩუნებ, ჩემი და დედას დამსახურებაა. ისღა მაკლია, ვინმემ მითხრას, შენი ძმა გამტყვრალი და ჩაფხმული ენახეთო... აბა, თქვი, დაბჭდებიდან მოყოლებული, რამდენი რამე შეისრუტე, საკვები, სითხე, შაყუთი, ჩვენი სურვილები, ყოვლად გამოუსადეგარი განათლება და კიდევ მილიარდი ჯანდაბა. ვიფიქრია, რომ შენი სახელისნოდან მხოლოდ ერთი სახის პროდუქცია გამოდის? ერთადერთი! კესკრემენტები...

ახმდრო. კვეც შეგინიშნავს... ძალიან აკვირვებულნი კაცი ხარ, თუმცა ყოველთვის ასეთი იყავი, ვერაფერს გამოგაპარებდა კაცი. შენ ისიც გეცოდინება, რომ არსებობენ ბავშვები, რომლებიც პირდაპირ „ზედამხედველბად“ იბადებიან. იბადებიან აგრეთვე ენატანიებად და ა. შ. უფროსებთან კი არ კვლავობენ, რა თქმა უნდა, „უფროსების გულის მოგების მომენტით“ არის მათ „შემოქმედებაში“, მაგრამ უფრო ხშირად საკუთარი ინიციატივით აკეთებენ ამას. აი, ზუსტად ასეთ „ზედამხედველბად“ მომეკლინე ერთი მშვენიერ დღეს. დაწვებული ღრმა ბავშვობიდან, დღემდე არ მომკლებია შენი ტოტალუ-

რი მზრუნველობა, ხელი და თვალი. რას არ იხამსე კუფრებში... შეგინიშნავს! ეკსკრემენტით შეგინიშნავს, კარგია! ხოლო თუ უფრო ჩაუღრმავდებით საკითხს, დავინახავთ, როგორ შეგვეგრო უფროსი ძმის კომპლექსი დედის რქესავით... ბიჭო, დევი, ჩვენში დარჩეს, აღარ მოგებზრდა ამ ძველისძველ მელოდის აყოლილი ონანიზმი? შენს გვერდით დედანემის გარდა ჯერჯერობით არავინ მინახავს, დღემდე არც შენს მეგობარს არ ვიცივთ და, მეუბნები, ისღა მაკლია, ვინმემ რამე მითხრასო. ვინ რა უნდა ვითხრას, თუ ძმა ხარ, ვის სჭირდება შენ, ან თუნდაც მე, ჩვენს მრავალრიცხოვან ნათესავებს?..

ღეიშო. ნუ იქნები ძალიან თვითკრიტიკული, ამან შეიძლება უარყოფითი გავლენა იქონიოს შენს შემდგომ განვითარებაზე, შენ კი ჯერ ძალიან ახალგაზრდა ხარ, ჯერ წინა გაქვს ყველაფერი...

ახმდრო. ყველაფერი ფეხებ... დამისველდა...

ღეიშო. (დაცინვით) თუ გინდა ჩემს ახალ ფეხსაცმელებს მოგიტან, ახალ წინდებსაც მოგცემ...

ახმდრო. არა, კმადლობით. წინდებს საერთოდ არ ვხმარობ, შიშველ ფეხზე მიყვარს ფეხსაცმელების ჩაცმა... თუმცა მოიტანე, შე და შენ არაფერს ვკარგავთ, პირიქით, ვნახავ ერთი, რას მთავაზობ...

ღეიშო. უღრმესი მადლობა, მოტანის ნება რომ დამრთე, ისიც ვიცი, შერე რომ დააბრუნებ, შენ ხომ „ისე“ არაფერი წავილია... მაგრამ წაღება და დაბრუნება კი არ არის საქმე, შენ რაღაც „სხვამ“ მოვიყვანა. მოვიყვანა ფხიზელი! ეს ჩემთვის წარმოუდგენელია... რა მრავალმნიშვნელოვნად ილიმები?

ახმდრო. დევი, ნუ ხარ ასე ეჭვიანი და სულწასული, ჯერ ხომ წინა გაქვს ყველაფერი ოდესმე მოვა

დრო და შეიტყობ... რატომ აქნევ თავს ასე მრავალმნიშვნელოვნად?..

(ამ დროს დევი ოთახიდან გადის — ისმის ნაბიჯების ხმა, ისევ შემოდის წვიმის ხმაური, რომელიც ნაფიქრებული ანდროს გონებაში გარდაისახება ჭრიჭინების ჭრიჭინად, ძაღლების ყეფად და ზაფხულის ღამისათვის დამახასიათებელ სხვა ხმებად. ანდროს ახსენდება)

ანდრო. ქალბატონო, თქვენ ისევ სიბნელეში იხედებით და ღამეს აფურადლებთ?

დედა. მოდი, ანდრო, არ გელოდი დღეს... ისე შემოხვედი ვერც კი გავიგე... დარჩები ალბათ, უკვე გვიანაა...

ანდრო. გრილა აქ... დედა, რას ზიხარ ღამის პერანგით, რამე მოიხურე, არ გაციედე... მოვიტანო რამე?

დედა. არ მინდა, მზიამოუხებს სივრილე, კარგადა ვარ ასე...

ანდრო. რა ხდება, რამდენი პეპელაა, ვერ ვიტან ღამის პეპლებს...

დედა. (წამოიყვირებს) ნელა, ანდრო, რას შვები, დაჯექი, ნუ იქნევ ამ ხელებს...

(ისმის გადაყირავებული სკამის და ცემის და ჭურჭლის მსხვრევის ხმა)

ჩემი საფეარელი ჭიქა ვატეხე, ღამბაქოც... რამდენი ხანია ვინახავდი...

ანდრო. კარგი, დედა, რა მოვივლიდა, ყოვლად უმსგავსი ჭიქა იყო, ღამბაქოთან ერთად კი ისეთი თავზარდამცემი იყო, თვალს ვერ უხსწორებდი... აი, ზუსტად ასეთ დროს ამბობენ ხოლმე ვიღაცეები: — ნუთუ მოვინებების ვარდა არაფერი არ უნდა დაგრჩეს ადამიანს?!

(ისმის, როგორ აგროვებს ჭურჭლის ნამსხვრევებს). ჭიქა ზუსტად შუაზე გამტყვარა, ღამბაქს, მოვარის არ იყოს, თითხმეტი არასწორი გეომეტრიული ფორმა მიუღია...

(ხმაურით დაფრის ნამსხვრევებს მაგიდაზე ასევე ხმაურით წამოიყვირებს სკამს და იატაკზე დადგამს)

დედა. შენ ისევ ნასვამი ხარ!..

ანდრო. უცრემლო კუბო, ძაღლების ყეფა, ღამის პეპლები, წვიმა, ყველაფერი — სიცოცხლე, — მძებლებს გვიბიძგებს ღუქებისაკენ... ნაიცვი რამე, ვერ გიყურებ ღამის პერანგში გამოწვობილს, კლარა მახსენდება...

დედა. კლარა?

ანდრო. ჰო, დედაშენი კლარა, რომელმაც ღედის მაგივრობა გამოიწვია... „შემწვარი ბელურა“ — ასე დაარქვა ჭურთმა აბასამ კლარას, თუმცა ჩემი აზრით, „ღამის პეპელა“ უფრო მოუხდებოდა. როცა ბიძიჩემი დაიღუპა, ნახევრადშეშლილი კლარა ღამის პერანგით გამოცხადდებოდა ხოლმე ეზოში. როგორც წესი ეს შეღამებისას ხდებოდა, მოგვიანებით, ამ დროს შუქიც აინთებოდა ჩვენი სახელგანთქმული მაგიდის თავზე და მეზობლის კაცები ზაფხულის ადულებულ საღამოებს ღუდით და არყით იოხებდნენ... საწყალი კლარა! განუწრელი ღამის პერანგით გახუნებული, დახიბული ღამის ფარვანა, დაფარვატებდა, ეხლებოდა ნაიურას, სკამებს. მაგიდას, ვველაფერს და გამტყვარალი კაცებიც გარდაცვლილებს არყით უღლეგრძელებდნენ... ახლა უხედები, როგორ უფვარდათ ერთმანეთი!..

დედა. ასე ძალიან დავემზავე. დედანემს? ახეთი ბებერი ეჩანეარ?

ანდრო. მე ვთქვი ღამის პერანგით მაგონებ მეოქო... ის ცნობილი პერანგი... ხომ არ გაცვია შემთხვევით?

დედა. ანდრო!

ანდრო. აქ ისევ ისეა ვველაფერი, შუა ქალაქში ხარ და მაინც სოფელში გვინია თავი და მაინც ის არ არის, რაც ბავშვობაში იყო... არ მესმის, რატომ მოინდობა ამ

მოფანჯარებულ სახლში დაბრუნება, ჯობდა გავეციოდა, შენთვის პატარა, მეუდრო ბინას იფიქრო...
დ.მ.ა. თან ფულიც დაგვრჩებოდა, არა? ეს ამიანქმის და დედაქმის სახლია, იმ კლარახი, რომელმაც დღის მაგივრობა გაიწვია! მე და ჩემი ძმა ამ სახლში დავიბადეთ, ჩემი უბედური ძმა ამ სახლში მოკვდა...

ა.მ.დ.რ. ახლა არ მოთხრა, მეც აქ უნდა მოკვდიო!

დ.მ.ა. ნუ ამასობრებ ველაფერს! შენ არ იცი, რა მაკავშირებს ამ სახლთან! რამხელა მწვეწნებოდა მამის ჩვენი პატარა ეზო! კარგად მახსოვს, შემოდგომის ერთ დღეს მთელი ეზო ყვითელი ფოთლებით იყო მოფენილი და მე და მამა ჩველი დადილიდით ეზოში... მე ერთ ხელში ფოთლები შეკრიბა, მეორე — მამისთვის მქონდა ჩაკიდებული. ერთი ციქნა ვიყავი... უცნაურია, მე რე ვეღარ ვიხსენებ, რა მოხდა...

ა.მ.დ.რ. დედა, ნუ მიყვები საშინელ ამბებს, თუ შეიძლება... თან მგონი სხვა რამის თქმას აძირებდი... ისე, მეც მახსოვს ბაბუაჩემი, საოცრად ლამაზი, მეტი ლურჯი ცხვირი ჰქონდა. კარზე მიმაგრებული პატარა ფირნიში ვკატყობინებდა — აქ ცხოვრობს და მოღვაწეობს ექიმი ესა და ეს. ახლა კარზე ფირნიშის საცვლად თეთრი ლაქაა... ბიძაჩემი ძალიან კარგად მახსოვს, — განთქმული მონადირე! რა დამაიწვევს! ვა აფრიკაში უნდა დაბადებულიყო! ათასი ჯურის გაურკვეველი წარმომავლობის ლეკვა მოვაყვდა და ნადირობის მივიწყებულ სურვილს უღვიძებდა. ხაბრულო ლეკვების. ერთ დღეს, ნადირობის ეინით შეპყრობილმა ბელურები დახიჯა თავისი „გველი“. საბრალლო ჩიტიბი მველი მონებებით ვყარა მაგიდაზე. ცოტა ხანში, როცა მაგიდიდან ბელურის დათრევას აძირებდა, კატაც მიაფოლა — „დიდი

ჯაგა“, მოელს უბანში ვირობებოდა და წრუწუნების პირველყოფნაში, კვებერთელა ვლადიმერისთვის გამოიწვია ძალღებაც კი პატივითა და რიდიტ ეპრობოდნენ... ბიძაჩემმა, იმის საცვლად შეცნიერული ნაშრომი დაწერა ცხოველებზე, მაგალითად, „ნირვანას როლი კატების შემოქმედებაში“, ტყვია ზუსტად თვალებს შორის ჩაუჯინა, „ჯაგა“ დიდხანს და შეუპოვრად ებრძოდა სიკვდილს. მთელი ეზო ხისხლით მოხვარა, როგორც გახსოვს, გვერდით ეზოში პურის საცხობი იყო და მკვლელობის დროს, ახლადგამომცხვარი პურის დამათრობელი სურნელი იდგა ქუნაზე... იქვე ხაცხობის წინ მარადიულ გუბეში ქურთის ბავშვები დგაფუნებდნენ კალმახებივით, აღდგომა მოდიოდა, — ველაფერია ვყოფა, მთელი ეზო კი ხისხლით იყო მორწყული... შენს ძმას ჰქონდა „საკუთარი ეზოს უფლება“, ანუ როგორც თეთონს უყვარდა თქმა: „ჩემს ეზოში, რასაც მინდა, იმას ვიხამ!“

დ.მ.ა. დემეტო, ანდრო, მე რატომ არ შევწვრებივარ, რატომ არ ვიცი ეს ამბავი, როდის მოხდა... ან დედა რატომ არ უშლიდა, რატომ გავურებივებდათ ბავშვებს ამ საშინელებას?..

ა.მ.დ.რ. ასეთი ამბები „შაბათ-კვირას ხდებოდა“, როცა ბებიასთან ვკტოვებდი ხოლმე, შენ საიდან უნდა გენახა. კლარა ვეღლანაირად თანაუგრძობდა თავის პირმშოს, თანაც ნანადირევის შეწვა, ჩახრაკვა და სხვა ათასი გემრიელი კერძის გაკეთებაც ვეღლებოდა... „შემწვარი ბელურა!“ ისიც მახსოვს, ბიძაჩემმა კუს წენიანი რომ მოინდომა და ჩვენი, ბავშვების კუ, ცოცხლად როგორ ჩაუშვა აღუღებულ ქვაბში, — აუცილებლად გამოთქრება თავის ბაქნიდანო. თუ არ უცდები, ბაქნიდან საფერფლის თუ რაღაც სანადირო ბუკის გაკე-

თებას აპირებდა. ჩაიხარშა ჩვენი საბრალლო რეპტილია, მაგრამ უცნაურია, თავისი ვარაჯიდან რატომღაც არ გამოვიდა, ან რა გამოიყვანდა ამბზე, სამართლიანად განრისხებულმა კაცმა მონარშულ რეპტილიას შაფის კვრა მიუხაჯა! წამების იარაღად კლარაბ დიდი სამკერვალო მაკრატელი იქცა! ბოლოს მგონი ის წვენიც დააყოლა... ე, რას ამბობ, ძალიან დიდი მონადირე იყო...

დმღა. საიდან ასეთი ცინიზმი, შეიღო...

ანდრო. ეს ცინიზმი არ არის, დედა, ეს არის ის, რასაც ბავშვობაში ვუყურებდი... მაშინ დიდად არც დამწვავტია გული, ვერ მივხვდი, ვერ აღვიქვი, რა მოხდა. სამწუხაროდ, ყველაფერი ახლა გამეხსნა, ახლა მტკიავ... ახე კარგად მაინც არ მახსოვდეს...

დმღა. გასაკვება, მაგრამ ცუდად მაინც ნუ გაიხსენებ ბიძაშენს, რაც არ უნდა თქვა ჩემი ძმა ძალიან კეთილი იყო, ყურადღებიანი, თქვენ როგორ უყვარდით და ვიუდიდათ... (დაეჭვებული) ერთი მიტხარი. უცრემლო კუბო რატომ ახსენე, საიდან მოიტანე?

ანდრო. რა ვიცი, ისე, სხვათაშორის...

დმღა. ისე, სხვათაშორის შენ არაფერს ამბობ ხოლმე. მე ვიცი, რისთვისაც ახსენე! რატომ გინდა ისევ შოშიშალო წერებები? ყოველი შენი დაღუპა ამით შთაგრდება, — ჩემი წერებები დაწვევტით, მერე მოქლი კვირა უნდება ძველ კალაპოტში დაბრუნებას, აღარ შემოდია, ძალიან გთხოვ, ნუღარ მოხვალ ჩემთან ნასევამი, თუ მოდიხარ, ფხიზელი იყავი...

ანდრო. შენი თქმით ისე გამოდის, თითქოს მე კვირაში ერთხელ ვსვამდე. მე კი თითქმის ყოველდღე ვხვამ და შენთან ორ კვირაში ერთხელ მოვდივარ, ხომ არის ამა-

ში რაღაც სხვაობა? არა!
დმღა. გაიწვი, ანდრო! უნდა ვთქვათ, რომ გინდასწამო კაცი ხარ, ისევ თავიდან ნუღარ გამამორებინებ რაღაცებს. როგორ ფიქრობ, მე არ მიჭირს ჩემი ძველი ამბების გახსენება...

ანდრო. დედა, ნუ იქნები ძალიან მკაცრი, თანაც უკვე ძალიან დიდი ხანია ვიცი, აღამაინებს გარკვეული ამბების გახსენება და მოწოლა არ საამოვნებო, თორემ, ისე, ჩემი არ იფოს, ლაპარაკად არიან ქველები.

დმღა. შენ ალკოჰოლი ვალაპარაკებს და კიდევ... კიდევ არ ვიცი, არისოდეს ყოფილხარ ასეთი... ზოგჯერ ხმას ვერ ამოვალბინებდა კაცი, ახლა?.. რამ შეგვკალა, შენ ვერ ხელუბი როგორი გამოორტებული ხარ, ველარა გცნობთ მე და დევი, ვერ წარმოიდგენ, როგორ წერვიულობს შენი ძმა... როცა შენე ვლაპარაკობთ...

ანდრო. რატომ ლაპარაკობ მერე? ანდა დევის რა აქვს ჩემზე სათქმელი? ის, რაც იმ კაცმა დაგვიტოვა, თანაბრად, ძმურად გვეკუთვნოდა ორივეს... სხვა საქმეა, ვინ როგორ მოიხმარს თავის წილს... დიდი ხანია, კლარა ვარ ის პატარა ჩიტუნა, ბიძაწემი რომ ჩამოიღებდა ხოლმე თავისი თოფით! არც ვინმეს მუერგეობა მჭირდება. მითუშეტეს ისეთი ჭკვიანი და ცხოვრების აკანტვში ღრმადნახებული კაცობა, როგორიც ჩემი ძმა! რაც მე შემეძობა, წაიღა, ვათავდა, დაიკარგა, ის მარტო ჩემთვის არის „მკვდარი ვაგა“, მაგრამ თქვენ რატომ ვერ ინელებთ, არ მესმის, ყველაზე საოცარი მაინც ის არის, რომ ვერ მიხსნით, რატომ ვერ ინელებთ... თუ „გადაფრიდ“ ფულს მიხსტირით, არ ვიცი...

დმღა. რა შუაშია ფული? რატომ შელაპარაკები ასე გაღიზიანებული, როგორ შეიძლება ის ამბავი არ გვადელებდეს მე და შენს ძმას!

კიდე, ძალიან ვთხოვ, ვიღაც ქუჩის ბიჭებს ნუ ადარებ დევის! (თანდათან უწევს ხმას) ანდა რა ახსნა უნდა თქვენს სამარცხვინო საქციელს? მითხარი, სად არის ახლა ის შენი მეგობარი? (ყვირის) სად არის ის ბიჭი?!

(დღის ყვირილი ანდროს ვარკვეულ მოკონებებს უღვიძებს. მის მუხბიერებაში იჭრება მანქანების სიგნალის და მუხრუჭების ხმა; გამაყრუებელი ჭახანით იმსხვრევა მინა; ისმის სტვენა, გაურკვეველი ჩოჩქოლი და ფრიაბული. ამ ყოფნებზე ანდროს ნახეშის თავისავე ხასოწარკვეთილი ყვირილი: — უაანერე, გაანერე, შენი დედა ვატირე!..“ ამ მოულოდნელ ცვლის ქვის ტალანში მიმავალი ნაბიჯების ექო. ისმის რკინის საკეტში გაღატრაილებული გახალღების ხმა. ისმის აგრეთვე გაურკვეველი შიშისი და წყლის წვეთების ტკაპნი. ნაბიჯების ხმა ხან იკარგება, ხან ისმის)

უცნობი. (შეაცრია) შენ თურმე ძატრუბდი!.. ამას შენგან არ მოელოდი!

ანდრო. ახლა რატომ მეუბნებით მაგას... თქვენ გვირდებოდით „ვიბრი“ „პირველი საქმისთვის“ და ისიც გამოჩნდა... თან... ჩემზე უკეთ იცოთ, მე რომ არაფერს ჩამირევი!.. ჩვენ ხომ თავიდანვე „მოვიღბაპარაკეთ“..“

უცნობი. (კაგოცხული) უ შენი დედა ვატირე!..

(ისმის ვრუ დარტყმების ხმები. მერე მოწყვეტილი ხმების იატაკზე დაძვრის ხმა)

ანდრო. ანდრო, რა დაგემართა, უცებ გამოითიშე... ცუდად ხომ არა ხარ, როგორ შემამინე...

ანდრო. არაფერია... არაფერი.. არაფერი...

(იხვ წვიმის ხმაური და ოთახში შემოხული დღის ნაბიჯების ხმა)

ანდრო. აბა! რას არ იზამს თავისი შტერი უმცროსიხათვის უფროსი, კვეიანი ძმა.

(ისმის, როგორ ეცემა იატაკზე ფეხსაცმელები)

ანდრო. მეხსიერებაში მაქვს ახლა, დევი?.. ვამ ნაღდი ტყავის ფეხსაცმელებია... (გულწრფელად) დიდი მადლობა, ძმაო...

ანდრო. წინდებიც შეგნით დევს...

ანდრო. ჰო, ვხედავ, მშვენიერი ტყავის წინდებია!

ანდრო. მაინც წამოვიდე, ვიფიქრე, იქნებ ბიჭი როგორმე მიეჩვიოს წინდების ხმარებას შეთქი...

(ისმის ხუნემა, — ანდრო ფეხსაცმელებს იცვამს)

ანდრო. დედა, ბიჭო! ზუსტად ჩემს ფეხზეა მოჭრილი... ასე ახლა შეკამოწმეთ...

(ისმის ნაბიჯების ხმა, რომელიც თანდათან „ჩეჩოტკა“-ს ხმაში გადაიზრდება)

ანდრო. კარგი, მორჩი ამ ბაკაბუკს, ქვემოთა მეზობელს სხვანაირი ცეკება უყვარს...

(„ჩეჩოტკა“ შეწყდება. ნაბიჯების ხმა. ისმის გახშირებული სუნთქვა და სავარძლის ჭრიალი, — ანდრო სავარძელში ეღება)

ანდრო. უმ! ერთ წამში ვიღლები ზოდემე...

ანდრო. რასაც შენ უძლებ...

ანდრო. ბიჭო დევი, აბა კარგად დაფიქრდი და წარმოიდგინე: დილით დგები ლოჯიიდან და ვინდა ფეხები ფოსტლებში წაყო ან წინდები ჩაიცვა. უცებ რას ხედავ? შენი საკუთარი, საყვარელი მარცხენა ფეხის ნაცვლად ვიღაცის საზიზღარი, ბანჯკელიანი მარჯვენა ფეხი გაბია, თან ამას სრულებითაც არ ელოდები. რა მოვიტა? შენი თვალი ელვის სახწრაფით გადასცემს ამ თაუზარდამცემ ცნობას შენს ტვინს, ზოლო ტვინი ამ მოულოდნელი ინფორმაციით დაბნეული და სიგიჟემდე შეშინებული ისეთი ძალით იფეთქებს, რომ ქვეყნად ყოველი სამხედრო თუ კო-

ლოგიური ადვოკატი სპავეშვილი დო-
ლის ბავუნად მოვეჩვენება...

დ330. თუ ვახხოვს, პირველად რო-
ლის დათვრა?

ა6დრო. ეკ სხვა თემა... მახხოვს,
მეგრამ რაში გაინტერესებს?

დ330. ხომ უნდა ვიკოდე, ტვინი პი-
რველად და უკანასკნელად როლის
გადავიბრუნდა!..

ა6დრო. რა მეგარი ხარ! აი, ამიტომ
მიყვარს შენთან ფონა და ლაპა-
რაკი! ჩემგან განსხვავებით, შენ
ხომ იმას ამბობ, რასაც ფიქრობ,
და აკეთებ იმას, რასაც უნდა აკე-
თებდე! შენ მართალი, პირდაპირი
კაცი ხარ! დევი, — ბრალიანი ბი-
ჭი! ანდრო, — უბრალო ბიჭი! არა!
ჩვენ სურათი უნდა გადავიღოთ, გა-
დაწყვეტილია! მე, შენ და დედა...
თუ ატელიუმი წამოსვდა დაგეზა-
რით, აქ მოვიყვან ერთ საუკეთესო
ფოტოგრაფს ჩემი ძველი ძმაცა-
ცია, „მახმელიაზე“ ერთად გამო-
ვიღებთ ხოლმე... რა მოხდება,
სურათი რომ გადავიღოთ? ბავშვი-
ბის შერე აღარ გადავიღია, თან
შევიპოწმებდით, როგორ გამოვი-
ცვალეთ...

დ330. მორიგი სიგიჟის კიდევ ერთი
ტალღა?

ა6დრო. არავითარი ტალღა! (მეოც-
ნებე ხმით) მერე ამ სურათს ოქრ-
ოს ჩარჩოში ჩაესვამთ და ეს იქ-
ნება ბოლო დროის საუკეთესო ნი-
მუში საოჯახო ევოიზმისა... სათა-
ურიც მოფიქრებული მაქვს: „ორი
გამოჩენილი ევოისტი და მათი ასე-
ვე ცნობილი დედა...“ მართლა, ჩარ-
ჩოზე გამახსენდა, ჩემს სურათს
რა უფავი, სხვა თთახში ვადაკიდე?

დ330. ახლა ხასმელი რომ ვკონდეს,
სადღევრმელოსაც იტყვოდი, მერე
როგორ ვანერცობდი, თემას, ან
რამდენს ილაპარაკებდი?! ხომ არ
დაღვივდი რამეს?

ა6დრო. შენ, არამხმელი კაცი, ცხო-
ვრებაში წვეთი რომ არ დაუღე-
ვია, მთავაზობ ხასმელს? მე მთა-
ვაზობ?... ოდესღაც ამის გამო მად-

ღვივდი ვიქნებოდა, ახლა ასე/საე-
ჭვილ რომ არ შენეებოდა... მე-
გრამ გული უნდა გავიღო... მე-
ნდა! გადავიწვიტე, დარჩენილ ცხო-
ვრებას ფხიზლად ვუყურებ... მე ის
უფრო მაინტერესებს, თავს რატომ
არ იცავ, თავი თუ არა, დედა ხომ
მაინც უნდა დაიცავს? უცნაური,
ეს არა მკავს შენთვის დამახასია-
ებელ მოძრაობებს ეტყობა, რა-
ღაც ახალი საბრძოლო ტაქტიკა
შეიმუშავე, თორემ ჩვენს შერკინე-
ბებს აქამდე თავიხი ვარკვეული,
ჩამოყალიბებული წესები კქონდა,
ოღონდ ძალიან ვთხოვ, ისე ნუ
იზამ, წახლი ლაჯებს შორის აწი-
მარტყა...

დ330. მე კი მეუბნები, ძველისძველ
მელოდიას აკოლიხარო... შენ
აღარ მოგებურდა, რა დაეარტყა,
ეკ... სარკასტულ-ნატურალისტუ-
რი ლაზღანდრობა?

ა6დრო. მე ასე იმიტომ ვლაპარა-
კობ, შენ რომ უკეთ ვაიგო...

დ330. შენი აზრით, ერთმანეთისაგან
ჩვენ ისე განვსხვავდებით, რომ მე
შეიძლება ვერც კი ჩაეწვიე შენს
ორაზროვან ქუსურ დიალექტს...
თუმცა „აზრი“ კი არა, რომელი
დიალექტიკოსი შენა მყავხარ...
ერთი სიტყვით, როცა მოვიხივება,
მაშინ უფროსიცა ვარ, არა?

ა6დრო. არა! მე თვითონ უკვე „უფ-
როსი“ ვარ და ჩემზე „ჭკვიანი“
უფროსების დანახვა მტანჯული
სიმბოლოებით აღმავებს ხოლმე...

დ330. აი, ბრწყინვალე მჭკვრეტელ-
ლების იშვიათი მკვალით! ალბათ
ასეთი მოულოდნელი აფორიზმე-
ბით უბნელებ გონებას შენს დეკა-
ნერატ თანამოსუფრეებს, ანდა პი-
რიქით, ისინი...

ა6დრო. პო, ისინი მხაბლავენ მოუ-
ლოდნელად... კარგია, როცა კაცს
იუმორის თანდაყოლილი გრძნობა
გააჩნია... მხაბლავენ ისინი მოუ-
ლოდნელად. მოულოდნელად მხაბ-
ლავენ ისინი...

დ330. მე ვიცი. ლითობის ეს სტა-

დია, ანთებული, „კომპარული ხილ-
ვებით“ აფეთქებული ტვინი ენას
ნებას არ ამღვეს ერთი წამით მა-
ინც გაჩერდეს, ამ დროს ლოთები
გაუთავებლად...

ანდრო. ახავსავებენ ორკაბა ენებს...

დევი. ამას მოსდევს მეორე, უმძი-
მესი სტადია, — გონების სრული
დაბნელება... ძალიან მოვინდება
რადიკის თქმა, მაგრამ ერთ სიტყ-
ვასაც ვერ იტყვი, ვერაფერს გაიხ-
სენებ და ასეთი მტანჯველი მდგო-
მარეობით სასოლოოდ განადგურე-
ბული, პირუტყვად გადაიქცევი და,
რადგან ადამიანი მაინც ადამიანია
და არა პირუტყვი, ის აუცილებლ-
ად დაილუპება, ვერ გაუძლებს...
ადამიანს კლავს ინტელექტის სრუ-
ლი დაშრება, უფრო სწორად, ეც-
ლება ის, რაც თავიდან ასე უხვად
ყოფილ მასში მოთავსებული...

ანდრო. ნეტავ ვინც მოათავსა, ის
რას ფიქრობს ამ დროს?.. საიდან
ასეთი ინფორმაცია, ცხოვრებაში
წვეთი არ დაგილევიან!

დევი. დალევა არ ჭირდება მაგის
ცოდნას, თანაც „გამოჩენილი“ ჩარ-
კოლოების წიგნები მაქვს წაკით-
ხული...

ანდრო. ველაფერი წიგნებით რო-
გორა გაქვს ნასწავლი? ქალებსაც
წიგნების მიხედვით აწეები, თუ
როგორ არის შენი საქმე? მეც
მაქვს ერთი მშვენიერი წიგნი: რო-
გორ აღვაგზნოთ ქალი და როგორ
დაუეკმაყოფილოთ ბუნებრივი
ლტოლვა... უხვად ილუსტრირებუ-
ლი... მე ამისთვის არ მოვხუღვარ,
სხვა რამე მაინტერესებს...

დევი. კარგი, დაუშუაოთ მოვეცი ის
ფული მერე?

ანდრო. ო, ამას არასოდეს დაგივი-
წყებთ!.. ფულიც არ მინდა... არა,
როგორ არ მინდა, უნდა მეთქვა,
„ახლა“ არ მინდა-მეთქი...

დევი. (ეჭვით) ბიჭო, მითხარი, რა-
ტომ მოხვედი!..

ანდრო. მინდა ვიცოდე... რატომ
მოიკლა მამამ თავი...

(მოულოდნელი ტელეფონის ზარი.
დევის ნაბიჯების ხმა, — დევი წყურთავს
იღებს)

დევი. ვისმენთ! პო, ჩემო კარვო, ეს
მე ვარ!..

(ანდრო შეხსიერებით ისევ დედასთან
ბრუნდება. ისევ შემოდის კრიპინების
კრიპინი და ა. შ. ისმის შორეული, ნა-
ზი შელოდია)

დედა. ...ძალიან ღამაში იყო... ოპე-
რის ბაღში ენაზე პირველად... აბ-
რეშუმის თეთრი გვერდზეშესახბე-
ვი პერანგი ეცვა... ძალადი იყო,
მოხდენილი, ისეთი ტანი ჰქონდა,
თვალი ვერ მოეწვიტე...

ანდრო. ვინ, დედა, მამაზე ვეუბნ?

დედა. არა, მამაშენი არ იყო ღამა-
ზი, მამაშენი „ჭკვიანი“ იყო... პაე-
ლზე ვეუბნ. მაშინ სულ ძალის-
ძალად წამოიყვანა იქიდან ოპე-
რაციის აღარ შეესულვართ... „გავი-
ვდი, ქალი!“ — ასე, მარტო მამა-
შენს შეეძლო ეთქვა...

ანდრო. ჩვენ მაგ დროს კლარასთან
ვიყავით და ბიძაჩემის გაკვეთი-
ლებს ვიხეობივდით. პაელე ვილა?

დედა. თურმე ქმრის თანდასწრებით
არ შეიძლება „უცხო“ მამაკაცების
ყურებას..

ანდრო. კარგი, დამშვიდდი, მაშინ
აღბათ არ გესმოდა ამდენი... „გა-
ვივდიო!“ — ეს რამ ათქმევინა მა-
მაჩემს, ასეთი შეურაცხყოფა იშვი-
ათად გამოვიდა... (ნერვიულად) მე
რატომ მიყვები ვიღაც პაელეს
თავგადასავალს, რატომ, ვკვლია
რომ ძალიან მაინტერესებს!..

დედა. (ისტერიულად) აბა, რა ვაი-
ნტერესებს?

(წამოხტება, ხმაურით გადაადგილებს
სკამს. ისმის მისი ნერვიული ნაბიჯე-
ბის ხმა, — ბოლიას სცემს)

სხვის მანქანაზე ჯდომა და სხვისი
დანაშაულის შეტყაობუნება ხომ ძა-
ლიან საინტერესოა?!

ანდრო. ხუმრობ ალბათ... დამსხე-

რეულ მეგობარზე შეთქვა, საჭესთან ეს იჯდა-მეთქი? „სხვისი დანაშაული!“... ძალიან კარგად იცი, მართალი რომ ვარ...

დმღა. მე ის ვიცი კარვად; მთელი ქალაქი რომ ლაპარაკობს შენზე, — კაცი მოკლავ, შენზე ვი არა, შენ ხომ ფეხებზე გკიდია ყველაფერი, ჩვენზე ამბობენ, — ამ ოჯახის შეილმით...

ანდრო. ჰო, ვიცი თქვენი მთავარი საწუხარი...

დმღა. თუ იცი, მიდი და გადაარწმუნე ხალხი, დაუმტკიცე, შენ რომ არ მჯდარხარ საჭესთან!.. ერთი თუ ჩაწვეთათ რაღაც, მორჩა, გათავებულაი საქმე, სიცოცხლის ბოლომდე ილაპარაკებენ...

ანდრო. დიდი მახალი რამეა ეჭვი, ზუსტად „ერთი წვეთი“ უნდა მთელი ოჯახის განდგურებას!.. (ღევის ინტონაციით) „იმ ბიჭს მაინც აღარაფერი ეშველება, რას ვაქცავთ, ერთი ვიცოდე, თქვი და გათავდება ყველაფერი, შენ თუ ვხამოვნებს მანდ ფოფნა, იჯექი, მაგრამ ჩვენ აღარ შეგვიძლია, დავიდალეთ, გავწვალდით მე და დედა, აღარ ვუარვითარო...“ ვისი სიტყვებია, ჩემი? თქვენი ამბავი რომ ვიცო, ამ შვირფას სიტყვებს პირდაპირ ვადმოიღებდით რომელიმე ხატულევიზით სერიალიდან, ვინ გარიგებდათ ჭკუას, ციდან ჩამოცვივდით, ამის დედა ვატირე? იმის ნაცვლად, რაიმე ხანუგაშო ვეთქვათ, აქეთ მიხდებოდა თქვენი დამშვიდება...

დმღა. (ვეირის) გაჩუმდი! შენ ხმა არა გაქვს ამოხალბები! რაც არ უნდა ვითხრათ, ყველაფერს უკუღმა იგებ და ყოველთვის შესს სასარგებლოდ ატრიალებ... (დაცინვით მშვიდად) რა ვახაკირია, მამაშენის შეილი არა მარ! ისიც ზუსტად ასე ცხოვრობდა, როგორც უნდოდა...

ანდრო. (ნერვიულად) დაანებე ამ

მამაჩემს თავი!

დმღა. ანა, ჩემო კარგო, გეტყვამ... ვახანებებ... შენ ყველაფერს იცნობ... დე...

ანდრო. ამაზე მეტი რაღა უნდა ვიცოდე?

დმღა. გეტყვი... მოვიყვები „დედის და მამის“ შენგან დიფერულ მხარეებზე, ტყბილ და უშფოთველ ცხოვრებაზე, კადვე ჩვენს ათწლიან „მტანჯველ“ განმორებაზე და მერე „დაუიწყარ, ამაღელვებელ“ შეხვედრაზე; ჩემზე, რომელსაც ადენი ხნის შემდეგ ქმარი დაუბრუნდა და რომელსაც გადამეუული ვიყავი, მამაშენზე, „შორეული ნიოსნობიდან“ 10 000 ხამინელი თვისება რომ ჩამოიტანა, სხვანაირი, ავადმოფი დაბრუნდა და, რაც მთავარია, ბებერი იყო!.. მარტო მისი ფსელიკიანი საცვლეების და თეთრეულის რეცხვა რად ღირდა!..

ანდრო. რას ამბობ, მახსოვს, თავს არ იზოგავდი!

დმღა. გაჩუმდი! შენ ვერასოდეს გაიგებ, რა გადაიტანე!.. მამაშენი 15 წლით უფროსი იყო ჩემზე... იქიდან უკვე ფოვლად გამოუსადეგარი ბებერი ჩერჩეტი დაბრუნდა! ბებერი არწივი ვი არა, — ბინძური, გარყვნილი ბერაკი ჩამოვიდა! ან რას ბრუნდებოდა! ღმერთო, როგორ ყარდა!.. მოვიყვე, ჩვენს ბოლო დროინდელ სიყვარულზე? იცი, ეს რა კოშმარია? ბებერი, სუნიანი ცვედანი! კუილს ვეღარ იკავებდა და მაინც მაიბულებდა მასთან დეწოლილიყავი... უკბილო, ზურუშიანი მიცვალებული ოპ, როგორ მძულდა, როგორ ვერ ვიტანდი!..

ანდრო. (ძლივსგასაგონად) ღმერთო ჩემო!.. ხომ შეიძლებოდა ქაოსიდან სამყარო დაბადებულიყო... ან ანტი-სამყარო მაინც... ჩემმა ქაოსმა ქიმერა ამოახველა. მაგრამ ქიმერები აღარ არიან, ჩემი ქაოსი ბერწი აღმოჩნდა... ბებერი, სუნიანი ქაოსი...

(ანდროს გონებაში იჭრება გაურკვეველი, ქოტური ხმაურია — ვერ გაიგებ, წვიმს, ზღვა ხმაურობს თუ მდინარე. ანდრო დევის ოთახში „ბრუნდება“, ისმის, როგორ დებს დევი ტელეფონზე ურპილს. ნაბიჯების ხმა, — დევი ხაზარძელში ჯდება)

დ330. მეონი რაღაც მკითხე...

ანდრო. პო, მამაზე გკითხე, თავი რატომ მოიკლა მეოქო... რატომღაც მეონია, რომ თავი მოიკლა...

დ330. რა გულუბრყვილო ხარ... მამას მანქანა დაეჯახა...

ანდრო. (გაბრაზებული) ბიჭო, ჩემს გასაგებებად მოივინე ეს ახალი ვერსია? ვერ გაევიგე, დამცინი. ამის დედა ვატირე?.. ანდრო მანქანას აჯახებს კაცს. კაცი ანდროს მამას აჯახებს მანქანას! რა არის ეს? ასე აბუნად ანაგლები ვარ, რომ რაღაცას ვეკითხები და შენ ჩემს ტივილს ფეხებზე იკიდებ? თქვენ რა გგონიათ, ისე ადვილად მომიხელებთ, რომ შესწავრულ დაცინვას და დედაჩემის ამკარა აგრესიას ვერ მივხვდები? ხომ არ გეჩვენება რაღაცეები? არაფერი შეგეშალოს, ბიჭო! თუ ვინდა, „სხვანაირად“ დავგელაპარაკო? თუმცა რა უნდა დავგელაპარაკო, არ ვიცოდე მაინც, ვინა ხარ!.. ახლა, კეთილი ინებე და ის დამიბრუნე, რისთვისაც მოვედი, რადგან თავის ძველ ადგილზე ვერ ვბედავ, ალბათ უკეთესი ადგილი „გამოუნახე“, მამაჩემის ნაჩუქარი არ არის?!

დ330. რაზე ამბობ?

ანდრო. რაზეც გკითხე, სურათზე, ჩემს სურათზე, მამის ნაჩუქარ სურათზე, უცნობი მხატვრის დახატულ პეიზაჟზე, ოქროსფერ ჩარჩოში ჩასმულ ჯანდაბაზე, მეტი რა ვითხრა, როგორ ავიხსნა... რა იყო რას ვატრუნე და მოიწვინე?

დ330. არა, კი არ ვეიტრუნე... მე თვითონ როგორ ავიხსნა...

ანდრო. (დაეკვივებული) ბიჭო, დევი, სურათი გამოვიდა?

დ330. არ ვიცი, როგორ ვითხრა,

ანდრო... უცებ გადავწყვიტე ცოლი მოვიყვანო...

ერქონეშული

ანდრო. მე კი ვეპყრებ... მე რე დავიჯერე... მე რე ჩემი ნივთები რა შეუამა შესწავლა დედაკაცთან? ასე უკითხავად სურათი როგორ გამოვიდა? გეოქვა და, განუქვბდი... ან რაღა დროის შენი ცოლია! დედა, ბიჭო, ასეთი რა ჯადო გაგიკეთა იმ ახეარმა, რომ ასე აბუნტრუცი ეს ბებური ჩათლახი! შენ ხომ არ გააფრინე! ვერ იპოვნე უკეთესი გასართობი? არა, მე მაინც წესიერი კაცი ვარ, მძისთვის ვხრუნავ, — მარტოობას მიჩვეულს არ გაუჭირდება-მეთქი, თორემ შენი ამბავი რომ ვიცი, რამე გამოსავალს აუცილებლად იპოვნი, ბოლოსდაბოლოს შეიწლს დევის დაარქვდა, — დევი დევის ძე, — მიუღე ოჯახი დეკვით იქნებით სავსე... ჩემი სურათი როგორ გავიდა, ბიჭო! გადასარევი ანის დედაც ვატირე!.. ბარემ ისიც მითხარი, გამომხილევინ არის — ის „დალოცვილი დედალი ხოხობი“, ის „მადლიანი“, რომელმაც მიხნად დაიხსნა, ამქვეყნად ზღაბრული არსებები უნდა მოვამრავლო და ვავთავით საქმე, წავალ, ჩემს გზას ვეწევი, მე აქ აღარაფერი მესაქმება...

დ330. ანდრო... არ მინდოდა ასე, პირდაპირ ფაქტის წინაშე დამეყენებინე... ადრე უნდა მეოქვა... ჩემი ბრალია...

ანდრო. ბიჭო, როდის აქეთ დავება ენა, რას ბლეკუნებ, პირდაპირ მითხარი, გასაგებად...

დ330. ანდრო, მე ღიზიკო მომიყავს ცოლად...

ანდრო. ვინ?.. ჩემი ღიზიკო?

დ330. პო, შენი ვოგო, ჩვენ ასე გადავწყვიტეთ...

(ისევ შემოდის წვიმის ხმაურია. ისმის წვიმაში მიმავალი კაცის — ანდროს ნაბიჯების ხმა. ისმის ანდროს სიტყვები: „აუცილებელია, მამის ანდროს გამოგვეხადოს, სიმართლე რომ გაიგო?“)

მისივე ნაშრომი და პერიოლოგია*

„...ახსიროლოგიური დარგის წიგნები ვოგიას, ისტორიული დარგისა ალიოშას, იურიდიული დარგისა თიკოს, და რაც სხვა არის, ბაბოს, მისი სპეციალობის მიხედვით. ძალიან ვთხოვ ეს ქნა. ეს არის ჩემი მცირე ანდერძი...“ (მიხეილ წერეთელი. ბარათები მეუღლისადმი. „მნათობი“, 1988 № 5).

ასეთი მოკრძალებული ანდერძის აღსრულებას სთხოვდა თავის მეუღლეს, ქ-ნ პარიამ(მარო) რევაზის ასულ ვახვახიშვილს, სამშობლოდან გადახვეწილი, 83 წლის მძიმედ დასნეულებული, მიუნხენში მცხოვრები მიხეილ (მიხაკო) წერეთელი – გამონენილი ქართველი მეცნიერი, თბილისის, ბრიუსელის, ბერლინის, უნივერსიტეტების პროფესორი, ფურნალ „ბედი ქართლისას“ აქტიური თანამშრომელი. რამდენიმე წლისა შემდეგ, 1965 წლას 2 მარტს, იგი გარდაიცვალა მიუნხენში. აწ განსვენებულ ბ-ნ კალისტრატე სალიას სიტყვებით, მ. წერეთლის სახით საქართველომ დაკარგა ერთ-ერთი მისი საუკეთესო შვილი, მეცნიერულმა სამყარომ – უდიდესი

მეცნიერი, ქართველოლოგიის დიდი მოამავე უცხოეთში, რასაც მან შესწირა მთელი თავისი სიცოცხლე სრული თავგანწირვით (კ. სალია).

სწორედ ამ „ახსიროლოგიური დარგის წიგნებით“ განსწავლულმა მ. წერეთელმა შექმნა სოლიდური ახსიროლოგიური ნაშრომები ძველადმოსავლური მეცნიერების სხვადასხვა დარგში მაშინ, როდესაც შუამეოლოგია, ხეთოლოგია და ურარტოლოგია, საერთოდ, ახსიროლოგია განვითარების ხაზის ნაბიჯებს დგამდა. დიდად სამწუხაროა, რომ მ. წერეთლის ნაშრომები ჩვენთვის დღესაც ძნელად მისაწვდომია, მათ ბიბლიოთეკებშიც კი ვეღარ იპოვის მკითხველი (კასაკები მიხეზების გამო, თავის დროზე ისინი ამოღებული იყო ხმარებიდან).

მ. წერეთელი ახსიროლოგიის ფუძემდებელია საქართველოში. იგი იყო პირველი ქართველი პროფესიონალი ახსიროლოგი – შუამერული და აქადური (ახურულ-ბაბილონური), ხეთური და ურარტული ენების ჩინებული მკოდნე. სწორედ მისმა მაღალიმა პროფესიონალიზმმა მიიყვანა იგი აღიარებულ ახსიროლოგამდე; თავისი მეცნიერული შემოქმედების დიდი ნაწილი მან შექმნა საზღვარგარეთ. მანამდე კი ამ დიდუღალემა მკვლევარმა და ჩვენმა სასიქადუ-

* ძველადმოსავლური მეცნიერების დარგი, რომელიც შეისწავლის შუმერთა, აქადელთა, ასურელთა, სურტების, ხეთების, ურარტელთა და სხვა ძველ ხალხთა ისტორიას, მათ ენებს, კულტურას, რელიგიას ლერსმული დამწერლობით შედგენილი ტექსტების მიხედვით.

ლო მამულიშვილმა მეტად ძნელი და წინააღმდეგობებით აღსავსე გზა გაიწეა.

30 წელს იყო გადაცილებული მ. წერეთელი, ასირიოლოგიის საფუძვლების შესწავლას რომ შეუდგა, მას შემდეგ, რაც მას დაუცხრა ლტოლვა ანარქისტული მოძრაობისაკენ და რამდენადმე შეუნელდა ინტერესი სოციოლოგიაში (ამ დარგში შექმნილი მისი ნაშრომი „ერი და კაცობრიობა“ (თბ. 1910 წ.) ერთ-ერთი პირველი სოციოლოგიური გამოკვლევა იყო საქართველოში). მისი მეცნიერული ინტერესების რადიკალურ შეცვლაზე დიდი გავლენა მოუხდენია ექვთიმე თაყაიშვილს, რომელსაც, როგორც თვით მ. წერეთელი იგონებს, 1909 წ. დაუვკბია მისი ანარქიზმით გატაცება და ახალგაზრდა მიხეილი დაურიგებია-საქართველოს! თვის ფე ვინაა ყველაფერი, შენი ქვეყნის წარსული და აწმყო კარგად უნდა იცოდყო. „საჭიროა საფუძვლიანად შეისწავლო მეცნიერება, ამისათვის უნივერსიტეტში უნდა შეხვიდე, სადაც ვაგწერთიან, ვასწავლიან მეთოდს კლევისა, მეცნიერული კლევისათვის მოგამზადებენო...“ („პედი ქაროლისა“, № 16) მ. წერეთელი აგრძელებს თავის მოვონებას: „... 1910 წელს ამ მიზნით და ისედაც მეფის რუსეთის განდარმერაისხვან დევნილი წავედი ლონდონს და იქ დავიწყე ასირიოლოგიის შესწავლა. შემდეგ წელს გადავსახლდი ლაიპციგში და შემდეგ ჰაიდელბერგის უნივერსიტეტში...“ გ. შარაძე, მ. წერეთელი).

ამგვარად, 1910 წელს მ. წერეთელი მიემგზავრება ლონდონს, საიდანაც იგი რამდენიმე წერილს უგზავნის ივ. ჯავახიშვილს, რომელთანაც მას გულახდილი მეგობრული ურთიერთობა ჰქონდა (ამ ბარათებში ივ. ჯავახიშვილს ხშირად მიმართავს სიტყვებით: „ბატონო ვანო“, „ჩემო ძმა“, „ძმაო“). ბ-ნი

მიხაკო მას აცნობდა თავის მომავალ გეგმებს ასირიოლოგიაში სწავლის დაწყებასთან დაკავშირებით. 1910 წლის 16 იანვრით დათარიღებულ წერილში მ. წერეთელი ბ-ს ივანეს გულახდილად უხსნის საქმის ვითარებას: „მე მინდოდა შესწავლა და მომზადებულიყო ან ასირიოლოგიაში, ან სპეციალურად ქართულ-სემიტურ ფილოლოგიაში. ჩემით აქ დავიწყე ასირიოლოგია, მაგრამ ვატყობ, უხელმძღვანელოდ არაფერი გამოვა, შორს ვერ წავალ. უხსიტემოდ სწავლა ძნელია, ხოლო უნივერსიტეტი კი აძლევს კაცს სისტემას... მე კი რა ვქნა? აქ უნივერსიტეტი ძვირია, მე ვერ შევძლებ. ამიტომაც ჩემი ოცნება იყო გერმანიაში შევსულიყო უნივერსიტეტში და დელინიან შესწავლა...“ მოუხდევად წერილში აღწერილი დიდი სიმწელეებისა (პირველ რიგში - უსახსრობისა), რომლებიც ასირიოლოგიის შესწავლას ეხებოდა, მ. წერეთელს არ დაუკარგავს იმედი ამ ურთულესი მეცნიერული დისციპლინის დაუფლებისა. თანაც მას მიაჩნდა, რომ „ქართველი კაცისათვის ერთი უდიდესი წუგეშია მისი წარსულის სწავლა, აგრეთვე ვიცი, რომ ამით იგი არა თუ ჩვენს საცოდავ ერს, არამედ მეცნიერებასაც დიდ სამსახურს უწევს...“ ამასთანავე, იგი ყოყმანობდა კიდევ: „თუ კი ძლიერ დიდი ენერგია, დიდი ნიჭი და დიდი დრო უნდა ასირიოლოგიის შესწავლას, მაშინ არ ღირს დაწყება. ამასთანავე ისიც მინდა ვიცოდე, რა სჯობია, უნივერსიტეტში შევიდე ასირიოლოგიის ნაწილით, თუ სპეციალურად სემიტოლოგია შევისწავლო, რომ შემდეგ ქართულის კლევისათვის ვიყო სპეციალურად მომზადებული“.

ლონდონში ვოფნის დახაწყისში გაირკვა, რომ ამ ქალაქში „არც კია სპეციალური კურსები ასირიოლოგიისა, ოქსფორდში კი, სადაც ჩვენი კათედრა უნდა იყოს, ნამეტანი ძვირია ცხოვრება და სწავლა“ ეს ბ-ნი მიხეილს აფიქრებინებდა, გამგზავრებულიყო გერმა-

ნიაში, სადაც ასირიოლოგიის შესწავლისათვის უკეთესი პირობები არსებობდა.

ლონდონში მეცადინეობის რამდენიმე თვის შემდეგ მ. წერეთელს უკვე უნდებოდა პირველი მოსაზრებანი ძველი აღმოსავლური და ქართველური ენების ურთიერთობათა შესახებ. „ნამდვილად კი სუბურული ენა (უძველესი იაფატიური) და ბაბილონურ-ასურული სრულიად განირჩევიან ერთმანეთისაგან, ვიდრე თანამედროვე ქართული (ან ძველი ქართული) და რომელიმე სემიტური ენა“. ამასთანავე ბ-ნ ივანეს აცნობებს შემდეგს: „მარტო ვარ, უხელმძღვანელოდ. მარტო მუზეუმში კითხვით არა გამოვა რა გვიანაც დაიწყო სწავლა და სანამ ენებს ვისწავლიდე და მოვიხმარდე ღურსმულისათვის, ვინ იცის, რამდენი დრო დამჭირდება, ან შევძლებ თუ არა. ეხლა ვნანობ, რატომ, როცა დრო იყო, მაშინ არ დაიწყო სწავლა ამ საგნებისა... ბუნდოვანად ვხედავ, რა დროა და ხანგრძლივი წარსული ჰქონია ჩვენს ერსა...“.

1911 წლის მარტში მ. წერეთელი კვლავ ლონდონშია. „... ვარ ისევ მუზეუმში გამოძიებული და ვმუშაობ, მაგრამ დავიღალე კი ძლიერ. ამ საბაველ ლონდონში კი ვაზაფხული საშინელი სციოდნია და ცოტა არ იყოს, ვერა ვარ კარგად. მაგრამ ეს არ მაწუხებს, — მაწუხებს ის, რომ ჩემ მუშაობას სასურველი ნაყოფი ვერ მოაქვს და ვერც მოიტანს, თუ სხვაანაირად არ მოვაწვევ საქმე, თუ სისტემატიურად არ ვიმუშავე ვისმეს ხელმძღვანელობით...“ იგი უბნის ბ-ნ ივანეს, რომ „ძნელი ყოფილა ეს ასირიოლოგია: უნდა იცოდე სემიური ენები და ენათმეცნიერება კარგად, საზოგადო ისტორია და ისტორიული კვლევის მეთოდი, ისტორია მოგზაურობათა და არქეოლოგია მთელის წინა აზიისა და კიდევ ვინ იცის, რამდენი წერილი და მსხვილი რამ. ამას გარდა ღურსმულის წასაკითხავად პირდაპირ „ფოკუბებია“ საჭირო ლოგიკასთან ერთად და ხანდახან ეს გონების „ფოკუ-

ბები“ უფროც შევლის, კაცს უკიდრე მსჯელობა... ძალიან ძნელია წიგნების ყოველივე ესე, მაგრამ რაღა დაიწყო, არ ვეშვები, და ენახოთ რა გამოვა...“

როგორც წერილის ამ ნაწივეტიდან ჩანს, მ. წერეთელი უკვე კარგად ხედავდა ასირიოლოგიის შესწავლასთან დაკავშირებულ დიდ სიძნელეებს. უპირველეს ყოვლისა, საჭირო იყო ხელმძღვანელის დახმარებით მუშაობა, ვისთანაც შეისწავლიდა სემიტურ ენებს (პირველ რიგში, აქადურს) და ენათმეცნიერებას ზოგადად („ზოგად ენათმეცნიერებას“). ამის შემდეგ აუცილებელი ყოფილა ცოდნა „ზოგადი“, ე. ი. მსოფლიო ისტორიისა და ისტორიული კვლევის მეთოდისა, გაცნობა „მოგზაურობათა ისტორიისა“ (იგულისხმება ახლო აღმოსავლეთის ქვეყნებში მოგზაურ ვერაპელთა ნაშრომები), შესწავლა აზიის არქეოლოგიისა და ა. შ. (ჩვენ დაუემატებდით, ცოდნა ერთ-ერთ ძველი და თანამედროვე ვერაპული ენებისა). ასე რომ, მ. წერეთელი უკვე იმხანად ხაზღვრავდა ასირიოლოგიის, როგორც ახალი მეცნიერული დარგის, შესწავლისათვის საჭირო პირობებს, რომლებსაც დღეს ვუყენებთ დამწვებ ასირიოლოგებს. კარგად წარმოედგინა რა აღნიშნული დარგის შესწავლის სირთულე, ბ-ნი მიხეილი აღნიშნავდა, რომ ამ სიძნელეთა გადალახვა შეიძლებოდა მხოლოდ ნიჭით, რომელიც „ვევლას არა აქვს და ამიტომაც ძნელია, ძალიან ძნელია ჩემთვის ყოველივე ესე, მაგრამ რაღა დაიწყო, არ ვეშვები, და ენახოთ რა გამოვა“

გამოვიდა ის, რომ სწორედ თავისი ბრწყინვალე ნიჭის წყალობით მან შეძლო, დაუფლებოდა მუშერულ, აქადურ, ხეთურ და ურარტულ ენებს და ერთ-ერთი წამყვანი ადგილი დაემკვიდრებოდა მსოფლიო ასირიოლოგთა შორის.

1911 წლის მაისში მ. წერეთელი უნდა გამგზავრებულიყო ლიფცივს (იხ. მისი წერილი ივ. ჯავახიშვილისადმი,

დათარიღებული 1911 წლის 6 მაისით), სადაც, მისი აზრით, უფრო ძლიერი ასირიოლოგიური სკოლა არსებულა, ვიდრე ჰაიდელბერგში. მაგრამ, სამწუხაროდ, ლაიფციგში მისი ფონის შესახებ არ გვაქვს ცნობები ივ. ჯავახიშვილისადმი გაგზავნილ წერილებში. 1913 წ. აპრილში იგი უკვე ჰაიდელბერგშია, საიდანაც ბ-ნ ივანეს უგზავნის საქმიან ვრცელ და შეტად შინაარსიან ბარათს. წერილის ერთი აღვილი კვლავ ეთმობა ასირიოლოგიაში მისი მუშაობის საკითხს: „აქაური განყოფილება აღმოსავლეთის (ლაიფციგში რომ გაემგზავრა და იქ შეცადინებოდა ასირიოლოგიაში, ამის შესახებ თვით მ. წერეთელი აღნიშნავს წერილში „ქვეთიმე თაყაიშვილი“, „ბედი ქართლისა“, № 16, 1954 წ.). ენათა ვერ არის ისეთი, როგორც ლიფციგში და სხვაგან, მაგრამ მაინც კარგია. გვასწავლის ასირიოლოგიას ბეცოლდი, ძლიერ ნიჭიერი, გამოცდილი მეცნიერი. სხვა სემიურ ენებსაც ის გვასწავლის. ევვიპტურს ახალგაზრდა ევვიპტოლოგი რანკე. ისიც ძლიერ კარგია...“.

ჰაიდელბერგში მთავრდება მ. წერეთლის სწავლა ასირიოლოგიაში. აქვე იგი იღებს დოქტორის ხარისხს (სამწუხაროდ, წევნობის უცნობაა, კონკრეტულად რას ეძღვნებოდა მისი დისერტაცია, თუმცა დიდად სავარაუდოა, რომ იგი შუმერულ და ქართული ენების ურთიერთობებს ეხებოდა). გარდა შუმერულისა ამ დროისათვის მას შესწავლილი ჰქონდა აქადური, სემიტური ფილოლოგიისა და ევვიპტოლოგიის საფუძვლები, ძველი აღმოსავლეთის ქვეყნების ისტორია, კულტურა და რელიგია. ფოველივე ამას იგი იყენებდა იმისათვის, რომ გამოეძებნა უძველესი ნათესაური კავშირები წინა აზიის ხალხებსა და ქართველურ ტომთა ურთიერთობათა შედეგად. ასირიოლოგიაში სამი წლის დაუღალაო მუშაობის პირველი შედეგი გახლდათ მ. წერეთლის გამოკვლევა შუმერული და ქართული ენების ნათესაობის შესახებ, რაც მას თავი-

დანვე აინტერესებდა. 1911 წლის თექვრევალში იგი უკვე აღნიშნავს, რომ „ეხლა სუმერულ ენას ჩვენთვის კატებ და პატარა ზანს იქით შეგატოპინებთ ამის შესახებ ჩემს აზრს. ძლიერ საინტერესოა. ახალი ტრანსკრიფცია ტიურო-დანგენისა ბევრს რასმებს ჰქონს ნათელს და ქართულს ამხგავსებს ამ ენას“. იმავე წლის 24 მარტით დათარიღებულ წერილში ივ. ჯავახიშვილისადმი იმავე საკითხთან დაკავშირებით ვკითხულობთ: „ძველ სუმერულ ტრანსკრიფციაში ქართული არ იყო თითქმის, ახალში კი ნელ-ნელა ამოდის ქართული სიტყვები; გრამატიკა, განსაკუთრებით ზმნის აგებულება კი ქართულს ისე ჰგავს, რომ განსაცდითრებულია. შეგატოპინებთ ამის შესახებ ფოველისფერს ამ ზაფხულს, როცა დაიანებებ თავს მუშეუმსა და რაც მასალა მაქვს, იმის შესახებ დაწერ პატარა რამეს“. მოგვიანებით, მაისის თვეში, იგი კიდევ ერთხელ ახსენებს ბ-ნ ივანეს, რომ: „...წერ ქართულად სუმერული ენის შესახებ. ქართულად დაეპეტდავ ჯერ, რადგანაც ძალიან საინტერესოა, თორემ ინგლისურად ვინ მადირსებს წერილის დაბეჭდავს. ძლიერ ბევრი საინტერესო რამეებია ლექსიკაში და გრამატიკაში“.

1912 წლისათვის მას ქართულად ჰქონია მომზადებული დასაბეჭდად ტექსტი შუმერულ და ქართველურ ენათა შედარებასთან დაკავშირებით: სუმერულითა და ქართულის შესახებ ქართულადც დავსწერე და გავუგზავნე სამსონ ფირცხალავას, კრებულში დასაბეჭდად, მაგრამ ისე აეწყოთ, რომ შეუძლებელი იყო კორექტურის გასწორებაც კი. ეხლა ის კრებული შეწერებულია. ჯერ ერთი იმიტომ, რომ სამსონს ფული არ აქვს... მერე კიდევ ჩემი წერილი თუ ხელახლა არ აწვევს და კორექტურები არ გაეასწორე შეუძლებელია ისე მისი დაბეჭდვა“. აქ საუბარია სწორედ იმ ქართულ ტექსტზე, კრებულ „კვირველნიში“ რომ გამოქვეყნდა 1912 წელს. ბ-ნ მხეილს ნარკვევი გაუგზავნია სამსონ ფირცხალავასთვის 1912 წლის 3/16 აპრილს

(მაიდელებრიდან). როგორც წერილის შემოთავაზებით ადგილიდან ჩანს, აწყობილ ტექსტში ბევრი კორექტურული შეცდომა ყოფილა. ჩვენივეს უცნობია, ვასწორდა თუ არა იხინი „კვირველში“ კრებულის გამოქვეყნებამდე. ეტყობა, კორექტურული შეცდომები დაშვებული იყო შემერულ და ქართულ შესაღარებელ მასალაში, რის გამოც ახლა ძნელია მათი ამოცნობა (მით უმეტეს, რომ სუმერული სიტყვების დაწერილობა მოვეყანებით მნიშვნელოვნად შეიცვალა).

1913 წელს იმავე ნაშრომის პირველი ნაწილი დაბეჭდა ინგლისურადაც. ამის შესახებ მ. წერეთელი ბ. ივანეს სწერდა: „ჩემი შეღარება ქართულ-სუმერულითა IRAS-ში დაბეჭდება იელისში. მაშინ მოუწევს რივი. დაბეჭდება პირველი ნაწილი. ამ ორ კვირაში მეორე ნაწილსაც ვავაგზავნი და იქნებ ერთად დაბეჭდონ. არ ვიცი, იქნებ კვდებოდე, მაგრამ სრულიად დარწმუნებული ვარ, რომ სუმერული ახლო მონათესავეა ქართულითა, როგორც გრამატიკულად, ისე სიტყვებით...“ 1913 წლის 29 ნოემბრით დათარიღებულ წერილში ივ. ჯავახიშვილისადმი აღნიშნულია: „ძლივს გამოვიდა ინგლისურად პირველი ნაწილი (უნდა იყოს „ნაწილი“, გ. გ.) ჩემი „სუმერულითა და ქართულითა“ და ვავაგზავნი ერთ ცალს. შეცდომები იქაც შეპარულია საუბედროდ. ერთ ცალს პრ. მარსაც ვუვავაგნი. ა. შანიძის მისამართი კი არ ვიცი...“ ნაშრომის დანარჩენი ნაწილები გამოქვეყნდა იმავე ინგლისური ჟურნალის რამდენიმე ნომერში, 1914-1916 წლებში. (კ. სალია).

მ. წერეთლის შეხედულებანი შემერებისა და ქართულთა ნათესაობის შესახებ ლინგვისტური პოზიციებიდან ვუკრიტიკებია ნ. მარს, თუმცა მ. წერეთელს ეს კრიტიკა უპასუხოდ არ დაუტოვებია და სათანადო წერილიც გამოუქვეყნებია იტალიურ ჟურნალში.

თავისი მეცნიერული დაკვირვებანი შემერულ და ქართულურ ენათა

ურთიერთდამოკიდებულებას შესახებ მ. წერეთელს მოვეყანებით მნიშვნელოვნად ვაღრმავებთ, რადგან იქნებ ვამცნობს კ. სალია მ. წერეთლის ვარდაცვალეუბასთან დაკავშირებით გამოქვეყნებულ წერილოვში, ვაუსწორებთა რა ზოგიერთი თავისი ძველი წაკითხვა. მას ვავაგზავნებთა როგორც პირველწერილების (შუმერული და აქადური ტექსტების) მონაცემთა ასევე ქართულურ ენათა შეღარებით მასალაზე მუშაობა, შეუღარებთა გრამატიკული ფორმები, ქართული და შემერული ზმნების ფუძეები და შესდგომითა შემერული და ქართულურ ენათა ფონეტიკის დამუშავებას ურთიერთკავშირების გამოვლენის თვალსაზრისით. ამ უზარმაზარი სამუშაოს ჩატარების შედეგად მ. წერეთელს გამოსაქვეყნებლად მოუშაგებთა მონუმენტური ნაშრომი, რომელიც თითქმის დამთავრებული ყოფილა იმ დროისთვის, როდესაც დაიწყო მეორე მსოფლიო ომი. მაგრამ, ჩვენდა სამწუხაროდ, ომის ურთულეს პირობებში ნაშრომის ხელნაწერი და მასალები დაკარგულა, ვარდა ზოგიერთი ფრაგმენტისა. სწორედ ამ ხელნაწერი მონოგრაფიის მოკლე შინაარსთა გამოქვეყნებული „ბედი ქართლისაში“.

შუმერულ და ქართულურ ენათა ურთიერთდამოკიდებულებასთან დაკავშირებით მ. წერეთელი 50-იანი წლების დასაწყისისათვის შემდეგ დასკვებამდე იყო მისული.

ამ ენათა ნათესაობა მას უდავოდ მიანდა, რის გამოც იგი არ იზიარებდა სამეცნიერო ლიტერატურაში გამოთქმულ მოსაზრებას აღმოსავლეთიდან შემერთა მიგრაციის შესახებ. 1951 წლისათვის იგი შემდეგნაირად განაზოგადებდა თავისი კვლევა-ძიების ძირითად შედეგებს: „ჩვენ ხშირად გვითქვამს და ახლა კვლავ ვიმეორებთ, რომ ერთადერთი ენა, რომლის გენეტიური ნათესაობა ქართულთან სჩანს, არის სუმერული. მაგრამ ეს ნათესაობაც შორეულია, არა ისეთი, რომ სუმერული ქარ-

თულ ენათა ჯგუფს (ქართულ-მეგრულ-კანურ-სვანურ-სუმერულ) ეკუთვნოდნენ, ქართულ ენათა ჯგუფი სუმერულის განსტობების შედეგი იყო. ამიტომ აბსურდი იქნებოდა იმისი თქმა, რომ „სუმერნი წინაპრები იყვნენ“. შემდეგ ბ-ნი მიხეილი ასე განმარტავს თავის ვარაუდს: „... ყოფილა ერთი უძველესი ჯგუფი ხალხთა კავკასიაში და მისი სამხრეთით მდებარე ადგილებში მოსახლე, რომელთა ენები ერთი-ერთის მონათესავე იყო. ერთი ამ ხალხთაგანი, სუმერის ხალხი, სამხრეთისაკენ წამოსულა სამხრეთ მესოპოტამიაში დასახლებულა და იქ შეუქმნია უძველესი დიდებული კულტურა. სხვა ძველ ხალხთა ბედი ამ ჯგუფისა ჯერ არ ვიცით“.

მაშასადამე, ძველად არსებულა ხალხთა დიდი ჯგუფი კავკასიაში და მის სამხრეთით მდებარე ტერიტორიაზე. ეს ხალხები გენეტიკურად ყოფილან ერთმანეთთან დაკავშირებული და იყოფოდნენ რამდენიმე სხვადასხვა შედარებით პატარა ჯგუფებად: შუმერებად, ქართველებად და კიდევ „სხვა ძველ ხალხთა“ ჯგუფებად, რომელთა შესახებ ჯერ არაფერია ცნობილი. მაგრამ ეს ნათესაობა შორეული ყოფილა, თანაც ისეთი, რომ შუმერული ენა არ შედიოდა ქართველურ ენათა (ქართულ-მეგრულ-კანურ-სვანურ) ჯგუფში და არც ეს უკანასკნელები ყოფილან შუმერულის განსტობების შედეგად წარმომდგარი. აღიარებდა რა ამ ენათა სწორედ ამგვარ გენეტურ ნათესაობას, მ. წერეთელს აბსურდულად მიაჩნდა ვარაუდი, რომ შუმერები თითქოს ქართველთა წინაპრები იყვნენ, რადგან ენათა გენეტიკური კავშირი თავისთავად არ უნდა იყოს მათეუბელი „წინაპრობისა“, მით უმეტეს მაშინ, როდესაც საკვლევი ენის (შუმერულის) წარმოშობის საკითხი ჯერ კიდევ პრობლემატურია, ენათა ერთი რომელიმე ოჯახის წევრი მართლაც ვერ იქნება „წინაპარი“ იმავე ოჯახის მეორე წევრისა, „წინაპრობა“ ხელ სხვა

„ძირების“ გამოჩნებას საჭიროებსო, თვითონვე აღნიშნავდა. ამის შესახებ უმსხვერპლ სტატიაში ქართულ წინაპრობათა შესახებ.

უდავოდ იწვევს ინტერესს მ. წერეთლის მიერ წამოყენებული ვარაუდი, რომლის თანახმად შუმერული და ქართველური ენები არ უნდა გაეერთიანოთ ენათა ერთ ოჯახში, მიუხედავად მათი ნათესაობისა. მის მიერ გამოყენებული შესადარებელი მასალა, რასაკვირველია, შეიძლება გამოყენებული იყოს ამგვარი დასკვნისათვის. მაგრამ იმავე მასალის მიხედვით შეიძლება ვივარაუდოთ ისიც, რომ შუმერული და ქართველური ენები კმნიდნენ სწორედ ენათა ერთ დიდ ოჯახს. ახლა მთავარია გაირკვეს, რამდენად დამაჯერებელი და ხანდა ზემოაღნიშნული შესადარებელი მასალა ასირიოლოგიის, კერძოდ, შუმეროლოგიის განვითარების თანამედროვე დონეზე. ამას უკვე სპეციალური კვლევა-ძიება სჭირდება, რაც მომავლის საქმეა.

ასირიოლოგიური მოღვაწეობის საწყის ეტაპზე, როგორც დაეინახეთ, მ. წერეთელი ძირითადად მუშაობდა შუმერული და ქართველური ენების შედარების პრობლემაზე. მისი მეცნიერული კვლევა-ძიების შედეგები ამ მიმართულებით ახლა ჩვენთვის კარგადაა ცნობილი (როგორც ვიცით, ისინი გამოქვეყნებულია ქართულ, ინგლისურ და იტალიურ ენებზე).

1914 წელს, პირველი მსოფლიო ომის გამოცხადებისთანავე, მ. წერეთელი კვლავ ემუშავა პოლიტიკურ საქმიანობაში. იგი აქტიური წევრია გერმანიაში მოქმედ „დამოუკიდებლობის ჯგუფის“ კომიტეტისა. 1916 წ. ლონჯონში გამართულ „ეროვნებათა კავშირის“ კონგრესზე საქართველოს წარმომადგენელია. 1917-18 წლებში იგი რამდენჯერმე გაემგზავრა საქართველოში სხვადასხვა დავალებათა შესასრულებლად. 1918-19 წლებში კი მ. წერეთელი საქართველოს წარმომადგენელია სკანდინავიაში (კ. ხალია).

1918 წ. გაიხსნა ქართული უნივერსიტეტი. მისი გახსნის წინა ხანებში, როდესაც ივ. ჯავახიშვილი აკომპლექტებდა სამეცნიერო ძალებს, მ. წერეთელი დასახელებული იყო როგორც უნივერსიტეტის ერთ-ერთი მეცნიერი ხელმძღვანელი იუსტინე აბულაძესა და ე. თავაიშვილთან ერთად. (ხ. ჯორბენაძე).

1920 წ. ივ. ჯავახიშვილის თაოსნობით იგი მოიწვიეს ქართულ უნივერსიტეტში „ძველი აღმოსავლეთის ისტორიისა და ახირიოლოგიის“ კათედრის პროფესორად. მაგრამ ძალაღობის გარეშე ქართულ უნივერსიტეტში მ. წერეთელს დიდხანს აღარ უშეძლევია. საქართველოს დამოუკიდებლობის დაკარგვის შემდეგ იგი კვლავ მიემართება საზღვარგარეთ, საიდანაც საქართველოში აღარასოდეს დაბრუნებულა.

მთელი ამ ხნის განმავლობაში მ. წერეთელს რაიმე ახალი მეცნიერული ნაშრომი ახირიოლოგიაში არ შეუქმნია, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ იმას, რომ 1922 წ. მას დაუბეჭდავს იტალიური ეარიანტი შემერული და ქართველური ენების შესახებ (ვ. შარაძე).

საქართველოდან წასვლის შემდეგ მ. წერეთლის ცხოვრებაში იწყება ახირიოლოგიაში მუშაობის ახალი ეტაპი, რომელიც ძალზე მდიდარი და მრავალმხრივი აღმოჩნდა თავისი მეცნიერული კვლევა-ძიების შედეგებით.

1924 წ. კონსტანტინოპოლის ქართველთა კათოლიკე საეპისკოპოსოსის კათოლიკე საეპისკოპოსოსის დაბეჭდა მ. წერეთლის წიგნი — „ვილგამეშიანი. ბაბილონური ეპოსი მესამე ათასწლეულისა ქრ. წ. ბაბილონურ ტექსტითა და თარგმანით მ. წერეთლის მიერ, მთარგმნელის შენიშვნებით“. ეს არის ერთ-ერთი უძველესი აღმოსავლური ეპოსი, რომელიც ამჟამინამდინაში მისი მიხედვით წერდა, „მსოფლიო სიტყვა-კაზმულ მწერლობას“. მ. წერეთელს გამოუყენებია იმ დროისათვის არსებული თარგმანები ვილგამეშის ეპოსისა ფრაგმენტებით (გერმანულ და ინგლისურ ენებ-

ზე) და მათთან დაკავშირებული სამეცნიერო ლიტერატურა. უმეტეს შემთხვევაში რელიგიური ქართული თარგმანები ეპოსიდან ერთ-ერთი ადრეულია მთელს ახირიოლოგიურ ლიტერატურაში. მხოლოდ მომდევნო წლებში ვილგამეშის ეპოსი ითარგმნა მსოფლიოს მრავალ ენაზე. ქართულად იგი განმეორებით თარგმნა ზურაბ კიკნაძემ, რომელმაც შემოგვთავაზა თარგმანის ორი ვარიანტი: მეცნიერული და პოპულარული.

„ვილგამეშიანის“ თარგმანის მიხედვით თუ ვიმჯდებით, მ. წერეთელი აქედან ენას დაუფლებია ბრწვინვალედ, როგორც ჩანს, ამ ენის საფუძვლებს იგი ჯერ კიდევ ლონდონში, ლაიფციგსა და პაიდელბერგში ყოფნისას სწავლობდა. მომდევნო ხანებში, როგორც ჩანს, განსაკუთრებით საქართველოდან წასვლის შემდეგ, მას უნდა გაეღრმავებინა თავისი ცოდნა აქედან ენაში, რომლის გარეშე შეუძლებელი იქნებოდა ეთარგმნა ურთულესი ტექსტი ლენინადან. მ. წერეთლის „ვილგამეშიანი“ ერთ-ერთი საუკეთესოა ამ ეპოსის ადრეულ თარგმანთა შორის.

ეპოსის ხანმეშო თარგმანს თან ერთვის მ. წერეთლის მეტად ორიგინალური კომენტარები ისტორიული ხასიათისა ეპოსის ტექსტის პერიოდის, მისი შექმნილი წარმომადგომლის, წარდგინისა და შესაკმის შესახებ.

„ვილგამეშიანის“ გამოქვეყნების წელსვე (1924) კონსტანტინოპოლში, იმავე ქართველთა კათოლიკე საეპისკოპოსოსის დაბეჭდა „ვილგამეშიანი“, გამოიცა მ. წერეთლის კიდევ ერთი ნაშრომი — „ხეთის ქვეყანა, მისი ხალხები, ენები, ისტორია და კულტურა“. მართალია, ადრეული ხანებიდანვე ბ-ნ მიხეილის მეცნიერული ინტერესები მიმართული იყო ძირითადად შუამდინარისადმი, მაგრამ მას, როგორც ვხედავთ, ფურადღება არ დაუკლია არც სხვა რეგიონებისთვის, კერძოდ, მცირე აზიისათვის, რისი დადასტურებაც სწორედ ეს ნაშრომიც ამაყარა, რომ მ. წერეთელს საუფქელიანად შეუხწავლია ხეთური ენაც, ეს კარგად

ჩანს ნარკვევის იმ ნაწილიდან, რომელიც ეძღვნება „ხეთის ენებს და ხალხებს“. სწორედ ამ წიგნს უწოდა ივ. ჯავახიშვილმა ნიჭიერად და გონებამახვილურად დაწერილი მინოგრაფია, თუმცა იგი არ იზიარებდა მ. წერეთლის ცალკეულ მოსაზრებას.

ბ.ნ. მიხეილს უკვე იმხანად მაინცნდა, რომ ჩვენში ხეთოლოგიისადმი ინტერესი განისაზღვრებოდა არა მარტო წმინდა მეცნიერულ, არამედ ეროვნული თვალსაზრისითაც: „საქართველოში გავრცელებულია რწმენა, შექმნილი ზოგიერთ ევროპელ და ქართველ მეცნიერთაგან, რომ ძირი ქართველი ერისა ხეთის ნიადაგზე უნდა ვუძებოთ და ქართულ ენასაც ხეთურ ენასთან აქვს ნათესაობა. თუ რამდენად ამართლებს ამ შეხედულებას უახლოესი შედეგები ხეთოლოგიურ კვლევათა, ამაზე შემდეგ ვეკუთხება საუბარი. ხოლო აქ ღირს არს შენიშვნისა, რომ ინტერესი ხეთოლოგიისადმი, ვარდა წმინდა მეცნიერულისა ჩვენთვის, ეროვნულიც არის“. (მ. წერეთელი, ხეთი ქვეყანა, მისი ხალხები, ენები ისტორია და კულტურა, კონსტანტინეპოლი, 1924 წ.) სწორედ აღნიშნული ორი თვალსაზრისის დეტალურ განხილვას ეხება ნაშრომის დიდი ნაწილი. იქვე მ. წერეთელი დასძენდა: „... და თუ ჩვენის წარმომავლისა და ნათესაობის საკითხი ისე არა ხდვას დღეს, როგორც აქამდე ვგონა ბევრს, ეს კიდევ იმას არ ნიშნავს, რომ შემდგენი კვლევანი ხეთოლოგია ოდნავ მაინც არ მოაფენენ ნათელს ჩვენის წარმომავლისა და ნათესაობის საკითხსაც“.

ამ ნაშრომში წამოყენებულია არაერთი მოსაზრება, მომდევნო ხანებში რომ მიიქციეს ყურადღება ქართულ ისტორიოგრაფიაში. მკვლევართა დიდი ნაწილისათვის ისინი კარგა ხანს იყო უცნობი გასაკები მიზეზების გამო: ნაშრომი (იხვე როგორც მისი ყველა მეცნიერული გამოკვლევა) აკრძალულ წიგნთა შორის აღმოჩნდა და მისი ციტირება შეუძლებელი იყო. მიუხედავად

ამისა, მ. წერეთლის მიერ გამოთქმული ზოგიერთი ვარაუდი მაინც გვეხსენებოდა ისტორიული მკვლევართათვის: 1928 წელს გამოქვეყნებულ „ქართველი ერის ისტორიის“ I ტომში ივ. ჯავახიშვილი მეცნიერულ შეფასებას აძლევდა მ. წერეთლის წიგნს და ზოგიერთ საკითხთან დაკავშირებით გამოთქამდა თავის აზრს. მომდევნო ხანის მკვლევარნი სწორედ ივ. ჯავახიშვილის მიერ გამოყენებული მასალით სარგებლობდნენ.

მ. წერეთლის ნარკვევში ხეთების შესახებ არაერთი ორიგინალური მოსაზრებაა გამოთქმული ხეთურ და ქართულ სამყაროთა საგარაუდო კონტაქტებთან დაკავშირებით. მოკლე შეჯამებით ზოგიერთ მათგანს, რომელთაც დღესაც არ დაუკარგავთ მეცნიერული ღირებულება.

განიხილავდა რა ხეთურ ენაში სახელის ბრუნვის საკითხს, მ. წერეთელი ყურადღებას აქცევდა რამდენიმე ბრუნვის დაბოლოებას, რომლებსაც იგი ქართულ მასალას ადარებდა. მაგალითად, მას შესაძლებლად მაინცა გაიგივება ხეთური აბლატივის ბრუნვის ნიშნისა - აც (- ატს) (მდრ. „ქალაქიდან“, „ციდან“ და ა. შ.) იმავე ბრუნვის ქართულ დაბოლოებასთან - ად) „ქალაქად“, „ცად“). მ. წერეთლის ვარაუდით, ხეთური ინსტრუმენტალისის ბრუნვის ნიშანი-ით („ხელით“, „ხმლით“) სრულ თანხმობაშია იმავე ბრუნვის ქართულ დაბოლოებასთან-ით („ხელით“, „ხმლით“). მ. წერეთელს მხედველობიდან არ გამოჩენია, რომ სუფიქსი - ანდა, რომელიც ხეთურში ტოპონიმებს აწარმოებდა („ციფლანდა“, „მილავანდა“) გვაგონებს ავღანის სახელთა ქართულ დაბოლოება - ანთა-ს (მდრ. „ზორანთა“, „გურანთა“ და სხვ.). მისი აზრით, ავღილის სახელთა მაწარმოებელი სუფიქსი ხეთურსა და ლუვიურში (-ერთ-ერთი ხეთური ენა)-სა („ზათუსა“, „ნაქფისა“), რომელიც ნათესაობითი ბრუნვის ფორმაცაა, გვაგონებს ქართულ სუფიქს - ხი-ს („თბილისი“ და ა. შ.).

მ. წერეთელი ვერადღებას აქცევდა ხურიტული და პროტოხეთური (ხათური) ენების მონაცემებსაც. მას შეხატულად მიანდა, მაგალითად, ხურიტული მრავლობითი რიცხვის მარბოებული - ნა, -ნი დაკავშირებინა იმავე მნიშვნელობის ქართულ - ნი-სთან (მდრ. „ღმერთი“ და ა. შ.). ასევე, მისი აზრით, ზოგიერთი მოუღენა პროტოხეთური ენისა ვავონებენ ქართულს: დამოლოება - ელ პროტოხეთურისა, რომელიც წარმოშობილბას აღნიშნავდა („ციფლიანთიელ“, „არინაელ“ - ციფლიანთიელი, არინელი), შესაძლებელია იმავე მნიშვნელობის ქართულ ხუფიქსთან-ელ (ქართუ-ელ-ი“ და სხვ.), ხოლო მრ. რ. ნიშანი ხათურში ღე („ღებინუ“ - „ვაგებინ“) გვხვდება ქართულსა და სვანურში ღი-ს სახით. ღექსიკური პარალელებიდან აღხანიშნავია ხათური „ვერ“ - „მიწა“ და სვან. „კორ“ - „მიწა“.

ყოველივე შემოაღნიშნულის საფუძველზე მ. წერეთელი ასეთ ვარაუდს გამოთქვამდა: „... არის ნიშნები (და მხოლოდ ნიშნები, თუშეცა ძლიერ თვალხანისი) იმისა, რომ არა-ინდოევროპულ ხალხებს მცირე-აზიისას ქართველებთან აქვს ნათესაობა ენისა და რახისა, - შორეული კონტინენტი ნათესაობა, მაგრამ არც ერთი ენა არ აღმოჩენილა ბოლან-კოის ხეთურ ტექსტებში ისეთი, რომ იგი უძველესს საფუხურს წარმოადგენდეს ქართულის, ჭანმკერულის ან სვანურის განვითარებისას. ხოლო მოსალოდნელია, რომ ღურსმულ დაფებზედ, რომელიც ჯერ კიდევ მცირე-აზიის ნიადაგშია ჩამარხული, იღებზე აღმოჩნდეს მესხური, ან ტაბაღური ან რომელიმე სხვა ენა ქართულის ჯგუფისა...“

არაერთ საყურადღებო მოსაზრებას გამოთქვამდა მ. წერეთელი ხეთების ისტორიასა და კულტურასთან, რელიგიასა და სამართალთან დაკავშირებით, რომელთა შესახებ აქ აღარ ვისაუბრებთ. აღვნიშნავთ მხოლოდ, რომ მამინდელი მდიდარი სამეცნიერო ღიტე-

რატურა (თან ერთების ნაშრომი) მას მაქსიმალურად გამოუყენებულად დაუშავებულზედ საკეთარე მსაზრებზედ გამოუთქვამს.

მ. წერეთლის განსაკუთრებული ინტერესი მიმართული იყო ხეთური რელიგიის საკითხებისადმი, რადგან ხეთური რელიგიის ელემენტებს იგი ხედავდა არამარტო უძველეს ქართულ საწარმართო ხარწმუნოებაში, არამედ თვით ძველ ქართულ შწერლობაშიც. სწორედ ამ საკითხს მიუძღვნა მან სპეციალური თავი ნაშრომისა - „ხეთური ელემენტები ქართულ საწარმართო ხარწმუნოებაში“.

მ. წერეთლის ვარაუდი, რომლის თანახმად პროტოხეთური (ხათური) სახელი ელვა-ჭეჭის ღმერთისა - „ტარო“ (შეიძლება იყოს ქართული სიტყვა „ტაროსი“, ხავსებით ვასაზიარებელია. მაგრამ მისი მოსაზრება ხეთური ქალღმერთ „იშხარას“ („მიწის ღედოფალი“, „აღვლის ღედოფალი“) გავიყვებისა „აფაპარასთან“ („ფუძის ანგელი“) რომელიც არსებობდა საქართველოში, კრძოლ, აფხაზეთში, ნაკლებ დასაჯერებელია. მით უმეტეს, რომ არ იყო გამოკვლეული, თუ საიდან და როგორ შეიძლებოდა ეს მომხდარიყო.

ძველ ქართულ წყაროებში მოხსენიებულ ქართველთა წარმართ ღეთებთან - არმაზთან, ზადენთან, გაცხა და ვასთან (- ვაძითან) დაკავშირებით მ. წერეთელი ორიგინალურ მოსაზრებებს ავითარებდა.

მართალია, არმაზ სახელწოდებას იგი სპარსულ ორბუზს უკავშირებდა, მაგრამ იქვე დასძენდა, რომ „ჩვენის ფიქრით მარტო სახელთანა ვვაქვს აქ საქმე და არა თვით სპარსთა ღმერთ აპურა-მაზდასთან. (ეს მოსაზრება გავიხიარა ივ. ჯავახიშვილმაც) თვით ხახათი არმაზისა, როგორც ის არის გადმოცემული ქართულ წყაროებში, არ არის სრულიად ხახათი აპურა-მაზდასი, არამედ ხეთელთა ღმერთის თემუ-

ბის - ელვა-ქეკის, ატმოსფერის ღმერთისა".

ამის შემდეგ მ. წერეთელი დაწვრილებით მიმოიხილავს „წმინდა ნინოს ცხოვრებაში“ აღწერილ არმაზის კერას და ასკვნის, რომ „კერა არმაზისა აღბათ მართლა იღვა მცხეთაში... „მახვილითა“ და ჩაფხუტით, და ეს არის გამოხატულება ხეთელთა ღმერთის თეშუბისა...“ ამის შემდეგ იგი აღნიშნავდა: „არმაზისა და აპურა-მაზღას ხარწმუნობა ერთი და იგივე არ არის, და მაშასადამე, არც ამ ორი ღმერთის იგვევობაა შესაძლებელი“ აღსანიშნავია, რომ როდესაც ეს სტრიქონები იწერებოდა, მ. წერეთელი სრულიად არ იცნობდა ე. წ. „ხეთურ ღვთაებათა აღწერილობებს“, რომლებიც მოგვიანებით აღმოჩნდა ბოლახკის ლურსმულ არქივში. როგორც ჩვენ ამ რამდენიმე წლის წინ აღნიშნეთ, არმაზის კერბის აღწერილობათა სტრუქტურა თითქმის მთლიანად იმეორებს ხეთურ ღვთაებათა აღწერილობის სტრუქტურას, რაც კიდევ უფრო მეტ დამაჯერებლობას აძლევს მ. წერეთლის შემოადინებულ ვარაუდს არმაზის კერბთან დაკავშირებით. ბ-ნ მახვილისაგან დამოუკიდებლად ჩვენც იმ დასკვნამდე მივდივით, რომ არმაზის ბუნება გამოხატავს სწორედ მცირეაზიური ამინდის ღვთაების - თეშუბის, და არა სხვა. რომელიმე ღვთაების ხასიათს.

მ. წერეთელი პირველი იყო მკვლევართაგან, ვინც ქართულ საისტორიო წყაროების ღვთაება ზადენი დაუკავშირა ასევე მცირეაზიური წარმოშობის ღვთაება ხანდონს (ხანთასს) - მცენარეულობისა და ნაყოფიერების ღმერთს. არმაზსა და ზადენს ქართველნი თავიანთ სცემდნენ აგრეთვე როგორც ორაკულის ღვთაებებს. მ. წერეთლის ეს ვარაუდი მოგვიანებით არაერთმა მკვლევარმა გაიზიარა.

ხეთური სარწმუნოების ვაულენას ქართულ წარმართულ რელიგიასზე მ. წერეთელი ხედავდა ხის კულტის არ-
5. „წიგნობა“ № 3-4.

სებობაში საქართველოსა და მცირე აზიაში. ქართული საისტორიო წყაროების „ცნობები გამოდგინდნენ არმაზს ქართულ-მცირე-აზიურ უძველეს საწარმართო ხის კულტისა“. მაგრამ, რამდენადაც ჩვენ ვიცით, ეს ვარაუდი არ გაიზიარეს მკვლევარებმა (მათ შორის, ივ. ჯავახიშვილმაც), რადგან ხის თევზანისცემა მარტო ხეთებისათვის არ იყო დამახასიათებელი. იგი სხვა ხალხებშიც იყო გავრცელებული.

რაც შეეხება წარმართ ღვთაებებს - გაიცისა და გას (გაიმს), მ. წერეთელი მათ შესახებ შემდეგს აღნიშნავდა. ითვალისწინებდა რა ნ. მარის შენიშვნას იმის შესახებ, რომ სამუელის წიგნის (1, 7, 4) ასტარტეს შესატყვისად ქართულ თარგმანში ყოფილა გა, იგი უშვებდა ვარაუდს, რომლის მიხედვით „ძველ ქართულ იმტარს, ასტარტეს, ქალღმერთს გა ეწოდებო“ ქართულ გაიცის კი მ. წერეთელი უკავშირებდა მცირეაზიურ ატიხს (იმავე აღონისს, თამუხს). მაშასადამე, ქართული საისტორიო წყაროების ვაცი გასიაგივებელი ყოფილა მცირეაზიურ ატიხთან, ხოლო გა - ქალღმერთ ასთარტესთან, ჩვენ არ ვიცით, რამდენად მართებულია ვაცის გაზივება ატიხსთან, მაგრამ გას იგივეობა ქალღვთაება ასთარტესთან გუგუბარია იმის გამო, რომ იმავე ქართული საისტორიო წყაროების მიხედვით, წარმართი გა აშკარად მამაკაცი ღვთაება იყო. როგორც ჩანს, ეს ვარაუდი მ. წერეთელს მხედველობიდან გამოიჩინა.

ნაშრომის დასასრულს ბ-ნი მახვილი ასკვნილ: „თუ ხეთის ქვეყნის ენათა შორის არ აღმოჩნდა ისეთი ენა, რომელიც ყოფილიყო ან ძველი ქართული, ან ძველი ქანურ-მეგრული და ან ძველი სვანური, ან ისეთი ენა, რომელსაც ახლო ნათესაობა ჰქონდეს ჩვენის ქვეყნის რომელიმე ენასთან, ნაშნები მაინც არის ქართულის შორეულ ნათესაობისა ხეთის არა-ინდოევროპულ ენებთან; ამასთანავე სჩანს ხეთური სარწმუნოების ელემენტები ძველს

საწარმართო ქართულ ხარწმუნოებაში; და რაც დღეს მასალა მოგვეპოვება, იმის მიხედვითაც შეგვიძლია ხალხული ძაფები ვაჯაბათ ხეთასა და სხვა ქვეყანათა და კერძოდ საქართველოს შორისაც...“.

მ. წერეთელი ბოლომდე ერთგული დარჩა დიდი ილიას დასაფლავების დროს წარმოთქმული სიტყვებისა: „... ჩვენ უნდა ვვლამ ჩაუხერგოთ გულში ის მცნებანი, რომელნიც ილიამ თავის თხზულებებში გაატარა და გვიანდერდა. სიყვარული საქართველოსი, ... სიყვარული ჩვენი მიწა-წყლისა და... სიყ-

ვარული ქართველი ხალხისა, რომლის გუშაგად მუდამ უნდა ვცვალებდეთ ჩვენგანი, რომლის უფლებას არაფერს უნდა შევალახვინოთ, ისე, როგორც ილია არავის აძლევდა ამის ნებას...“.

დაიხ, მ. წერეთელმა საქართველოს სიყვარულს, ქართული მიწა-წყლისა და ქართველი ხალხის სიყვარულს შესწირა მთელი თავისი უანგარო სიცოცხლე, რომლის დიდი ნაწილი მან, ბუდის უკულმართობით გამოწვეულმა, სამშობლოდან შორს უცხო ვარემოცვაში გაატარა.

სამხმ-ჯაფანთოს ისტორიის ზოგიერთი საკითხის განმარტებისათვის

წინამდებარე სტატია ძირითადად 1968 წელს მოსკოვში სსრკ-ის თავდაცვის სამინისტროს სამხედრო გამოცემლობის მიერ გამოქვეყნებულ გ. ხ. ვერმიშევის წიგნის «Ампрспасалар (исторический роман)» პასუხად დაიწერა, მაგრამ იგი იმდროისათვის ვერ გამოქვეყნდებოდა და არც გამოქვეყნებულა. ეს წიგნი ინტერნაციონალიზმისა და ხალხთა მეგობრობის იდეოლოგიის ელბა ღოზუნგებით გაბრუნებულ საზოგადოებაში ფართო მსჯელობის საგანი რომ არ გამხდარიყო (თუმცა ვერც გახდებოდა) ჩემად შემოდანვე აკრძალეს. მაგრამ როგორც ცნობილია, არიან ადამიანები, რომლებიც აკრძალულ ხელს უფრო ეტანებიან და მას თავიანთი ინტერესებისათვის კარგად იყენებენ. ისინი წმინდა შოვინისტური გრძნობებით შეპყრობილნი, იმეორებენ გასული საუკუნის სომხური მსხვილი ბურჟუაზიის იდეოლოგიების, I მსოფლიო ომისდროინდელი დაშნაკელთა პარტიის («დაშნაკუთიუნი» დაარსდა 1870 წ.) ლიდერებისა და ზოგიერთი სომეხი ისტორიკოსის (აღონცი, ერეზიანი, მნაკაკანიანი, ფიდანიანი, შათარიანი...) ამკარად მცდარ კონცეფციებს ქართველი და სომეხი ხალხების წარ-

სული ისტორიისა და მათი კეთილმზობლური ურთიერთობის შესახებ. მათ თავიანთი ახალი „თეორიებით“ ხურთ შეცდომაში შეიფიქრან მკითხველი საზოგადოება, ჩრდილი მიაყენონ ქართველი და სომეხი ხალხების მტკიცე მეგობრობას, მათ შორის შუღლი და მტრობა გააღვივონ.

ქართულ ჟურნალ-გაზეთებში (მ. მეხია, მ. ლორთქიფანიძე, „მრულე სარკი“, „კომუნისტი“, 1969, 12 იანუარი; რ. ჯაფარიძე, „რაც მტრობას დაუნგრევი“, „მნათობი“, 1969, № 12, გვ. 166-192; აკ. გელოვანი, „მოწმე არს ნუნდა მატანე“, „მნათობი“, 1971, № 8, გვ. 174-186) ზემოთ აღნიშნულ ავტორებს პასუხი გაეცათ. სომეხ-ქართველთა ურთიერთობის სხვა საკითხებს, კერძოდ, ქართული ხურითმოდვრული იეგლებისა (მცხეთა, ჯვარა, ატენი...) და საქართველოში „ისიი“ დაბოლოებული ტოპონიმების მქონე პუნქტების—თბილისი, ქუთაისი, იღლიასი, ხერთვისი..., რომლებსაც სომხურ წარმოშობისად თვლიან, პასუხი გაეცეს: აკადემიკოსმა ვ. ბერიძემ, „წერილი რულაქიას“, „მაცნე“, 1970, № 6, გვ. 287-294; აკ. ბაქრაძემ, „აქა ამბავი მურადიანის მეცნიერებისა“, გაზ.

„ლიტ. საქართველო“, 1971, № 27; აკადემიკოსმა ა. შანიძემ, „პეტრიწონის მონასტრის მშენებელი გრიგოლ ბაკურიანის ძე“, „მნათობა“, 1979, № 1, გვ. 173–180; რუსულ ენაზე – «О строителе петрицонского монастыря Григорий Бакурианис дзе» „მაცნე“, (ისტ. სერია). 1978, № 4, გვ. 170–177. (ამ წერილებში ა. შანიძე ეხება სომხეთის ხსრ მეცნიერებათა აკადემიის მიერ რუსულ ენაზე გამოცემული წიგნის – «Типик Григория Бакуриана, в ведение персвот и комментарий В. А. Арутюновой-Фиданиан» Ереван, 1978 г. ტენდენციურობასა და ისტორიული ხინამდვილის უხვ დამახინჯებებს).

ამჟამად მცდარი და არამეცნიერული ინტერპრეტაციის შედეგად წამოჭრილი ქვემოთ მოტანილი საკითხებს გააღებების ცალკეული ფაქტი და ანტიქართული გამოხდომები რაკი ძირითადად სამხრეთ საქართველოს წარსულ ისტორიას ეხება, გადაწყვეტით, მათზე პასუხები გაცემთ ისტორიულ წყაროებზე დაყრდნობითა და ობიექტური ტექსტების დაცვით. აგრეთვე სიცხადე შევიტანთ ზოგიერთი თითქოსდა საღაო საკითხის გამუქებაში, რათა შეითხველთა ფართო საზოგადოებამ იცოდეს არა მცდარი, დამახინჯებული და ამჟამად ტენდენციური კონცეფციები, არამედ სწორი მეცნიერული ხინამდვილე. მართალი და ტექსტარტი ისტორიის ცოდნა არა თუ სასურველი, არამედ სავალდებულოა ყველასათვის. აქვე იხილთა ხაზგასახმელი, რომ წარსულიდან აღებული უნდა იქნას ის, რაც გვააბლოებს და არა ის, რაც გვთიშავს. ყველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე ცხადზე უცხადესია, რომ მცდარ და საღაო საკითხებზე პასუხის გაუცემლობა, დუმილი, მისი მიფუნჩება და დამალვა სამომავლოდ გამოუსწორებელი ზიანის მომტანი იქნება. აქვე უნდა შევნიშნოთ ისიც, რომ ხაერთოდ ეროვნული საკითხებისა და სხვა მტკაუნული პრობლემების შესახებ წერა დიდ ხა-

ფრთხილესა და ობიექტურობის დაცვას მოითხოვს. ისტორიული საბუთებისა და დოკუმენტების გარეშე მტკაუნული და ზედაპირულად მსჯელობა უნდა აღუშვებელია.

სომეხი ისტორიკოსების ნ. აღონციხ, პ. პიუბშმანის და სხვების მიხედვით ძე. წ. II საუკუნიდან მოყოლებული ახ. წ. IX საუკუნემდე მესხეთის ტერიტორიის დიდი ნაწილი: არტანან, ტაოკლარჯეთის ქალაქ არზრუმამდე, ჯავახეთი და სამცხე (ახალციხის ჩათვლით). სომხური წყაროებით – ხორშენა ტაოკით (ტაო) და ქვემო ქართლი ანუ ვოგარენა (გუგარქი) თითქოს სომხეთს ეკუთვნოდა და მის საკუთრებას წარმოადგენდა. გუგარქის ქვეყანაში ხ. ერეშიანი არასწორად „მთელ ზოლს იქორიასა და სომხეთის შორის ძორაგეტიდან მოკიდებული ეიდრე კლარჯეთამდე“ გულისხმობს (ნიკო ბერძენიშვილი). ასეთი ქვეყანა არ შეიძლება, და თუ შეიძლება, ეს ძალიადობაზე დამყარებული კონგლომერატია, რომელიც დასამლეულად არის განწირული. ეს შეცდომა სომხეთის შესახებ ევროპაში გამოცემულ ისტორიულ რუკებზეც აისახა. ამ მკენე კონცეფციამ გვიანობამდე მოაღწია და ფართოდ გააღდა ფესვები. 1918–1919 წლებში სომხეთის დამნაკური მთავრობა ზღვაზე გასახლეულის მიღების მიზნით ყარსის, ახალქალაქის, ახალციხისა და ბათუმის მიაკუთრებას მოითხოვდა. აგრეთვე, ცილილობდა ბორჩალოს მაზრის, ნახჩევანის მზარის, ყარაბაღის, ხელში ჩაგდებასაც. როგორც ვიცით, ამას სისხლისმღერული შეტაკებები მოჰყვა (ბ. ხაჭაპურიძე). ხინამდვილის ამ ამკარა დამახინჯებების გამეორება—გაცოცხლება სამწუხაროდ კვლავც ხდება სომხურ საისტორიო ლიტერატურაში, ისტორიულ რუკებზე და ზოგიერთ სასკოლო სახელმძღვანელოებში.

ყველა სხვა მეზობელი ხალხების მსგავსად ქართველებსაცა და სომხებსაც ბევრი რამ აქვთ საერთო მეგობრობისა და კეთილმეზობლობის მხრივ.

ახინი ერთმანეთისაგან რკინის ფარლით, ან ჩინური კედლით არ იყვენ გუოფილი და უფოდ გარკვეულ გავლენას ახდენდნენ ერთმანეთზე. მათი ურთიერთობის მეცნიერული ახსნა-გაკება და გაანალიზება ქვეშეპირი ისტორიის საფუძველზე უნდა ხდებოდეს, თორემ ამ ბოლო დროს ეროვნულ ნიადაგზე ისე გამწვავდა ეთნოკომულიტიკები, რომ აღამიანები წამოეგნენ რა სეპარატისტთა შხამთან ანკვსზე, ყოვლად გაუმართლებლად, ერთმანეთს იარადით დაუპირისპირდნენ და ქვეყნის დამანგრეველი შინაომები გაჩაღეს.

გ. ვერმიშევის წიგნში დამახინჯებულად და ტერმინოლოგიულად წარმოდგენილი თამარ მეფისდროინდელი საქართველოს სახელმწიფოსა, რომელიც ითქმის მთელ კავკასიას — ნიკოფსიიდან დარუბანამდე და ჩრდილოეთ კავკასიიდან სომხეთის სამხრეთ საზღვრებამდე მოიცავდა, და სომეხ-ქართველთა იმდროინდელი ისტორიის ზოგიერთი საკითხი. იმისათვის, რომ საქართველოს ამირსპასალარი ზაქარია მხარგრძელი განადიდოს და ქართველი მეფის ეს ერთ-ერთი მოხელე მეორე მეფედ წარმოგვიდგინოს, ავტორი ფაქტობრივად ამცირებს დავით აღმაშენებლის, გიორგი მესამის, თამარის და მისი ქმრის-მეფე დავით სოსლანის როლსა და პირად ღირსებებს. თამარ მეფე შესავსადაა დამცრობილი, ხოლო დავით სოსლანი უზომოდ განდიდებულია. ეოინოვას 500 გვერდიან ისტორიულ რომანში — „თამარი და დავითი“, რომელიც 1960-იანი წლების ბოლოს რუსულ ენაზე 60 ათასი ტირაჟით გამოიცა ცხინვალში. ამ ავტორებს თუ დაუუჯერებთ, მაშინ უნდა უარყოფთ ჩვენი წინაპრების მიერ თამარის განდიდება, პატივისცემა, მასზე უამრავი ლეგენდის შექმნა, ყველა სიკეთის მისთვის მიწერა და მის სახელთან დაკავშირება.

აღნიშნული წიგნით გ. ვერმიშევი აყალბებს XI-XIII სს. საქართველოს ისტორიას, ამცირებს და აკინნებს მის

წარსულს. ცალმხრივად, ტერმინოლოგიურად და სრულიად მხარობს ისტორიულ ლიტერატურას, უგულებელყოფს ქართულ ისტორიულ წყაროებს და, საერთოდ, ჭეშმარიტების უმსგავსო დამახინჯებას ეწევა. ამდენად ეს წიგნი ამკარა ნაციონალისტური იდეების მქადაგებელი, მკენე და დასაგმობია, მით უმეტეს დღევანდელ პირობებში. მისით ამირსპასალარი ზაქარია („Захаря“) თითქოს განავება საქართველოს და ემსახურებოდა სომხეთსაც. ფაქტობრივად იგი ანისის, ლორეს და ქვემო ქართლის ანუ ე. წ. „სომხეთის“ ტერიტორიების გამგებელი იყო და არა მეფე. მას ეს ტერიტორიები 1203 წელს სამართავად თამარ მეფისაგან ებოძა როგორც ყმასა და მეფის რიგით მოხელეს. ნუთუ ფეოდალურ ეპოქაში შეიძლებოდა, რომ ყმა ბატონის მზრძანებელი ყოფილიყო? ეს ხომ სრული უვიცობაა. ასეთი აბსურდი არ წერია და არც შეიძლება ეწეროს სხვაგან და თვით სომხეთის საისტორიო ლიტერატურაშიც.

ვერმიშევი თვე იყო არა ერთიანი ქართული სახელმწიფო, არამედ „ქართლის“ სამეფო. რაც შეეხება საქართველოს, იგი თითქოს ქართლისა და სომხეთის ფედერაციულ სახელმწიფოს ანუ საქართველო-სომხეთის ერთიან სამეფოს ნიშნავდა. ეს უკანასკნელი ფაქტობრივად არ არსებობდა და იმდროისათვის არც შეიძლებოდა არსებულებოდა. აგრეთვე არ არსებობდა ქართულ-სომხური გაერთიანებული ჯარიც. ამ დროს რაი თვით სომხეთს არ ჰქონდა საკუთარი დამოუკიდებელი სახელმწიფო, ზაქარია მხარგრძელის მეთაურობით მღიერი სომხური ჯარის შენაერთების არსებობის შესახებ დაპირავე შედგებოდა. ვერმიშევი ასევე არასწორად სომხებად თვლის მესხეთის დიდებულებს და ქართველ დიდმოხელეებს: მხარგრძელებს—ზაქარიას, ივანეს, შანშეს და თვით სარგის თმოგველსაც (მან ქართულ ენაზე დაწერა „დიდარანი“. იხ. შ. რუსთაველის „ვეფხისტყაოსნის“

1966 წლის საიუბილეო გამოცემის ბოლო 1587-ე სტროფი). წიგნის ავტორის მიხედვით სომხებივე იყვნენ ქართლის ერისთავთ-ერისთავი, რუსთავისა და „შვიდთა მთეულთა“ პატრონი აბულასანი, გუზანი ტაოსაკარელი, გრივოლ ბაგრატიანის ძე და ბევრი სხვა ქართველი სახელოვანი მოღვაწე.

თამარის ისტორიკოსის ნაშრომში — „ისტორიანი და აზმანი შარავანდუთ-სანი“ მითითებულია, რომ ზაქარია და ივანე მხარგრძელები იყვნენ მხოლოდ სარწმუნოებით ანუ „სჯულითა სომეხნი“, საქმიანობით ქართველ მოაზრებულს, თავადებს და საქართველოს ლაშქრის სხასაღარებს წარმოადგენდნენ (ქართლის ცხოვრება) თამარმა ზაქარიას უბოძა „ღორეს სათავადო და სამთავრო სომხისთა შინა“. ბოლოს ივანემ „სჯული“ შეიცვალა (იქვე). მათ შესახებ თვით ცნობილი სომეხი მეცნიერი ი. ორბელი გარკვევით წერს: «Князья долгорукые» (მხარგრძელები) Курды по происхождению» (30) აკადემიკოსი ნ. ბერძენიშვილი აღნიშნავდა — ზაქარია „საქართველოს ერთგული შვილი იყო და, მაშასადამე, ამდენადვე ქართველი და ეს მოვლენა ამ დროს უეჭველად ტიპურია“. ისტორიკოსი მ. თამარაშვილი მიუთითებდა, რომ არსებობს საფუძველი იმისა, რომ „ქართველ ტომად შევრაცხოდ ველა ისინი, რომლებსაც სომხებისა მართო სარწმუნოება აქვთ და არა ზნე-ჩვეულებათ“. თამარის მამის ვიორგი III-ის დროს (1178 წ.) საქართველოდან განდევნილი ქართველი დიდგვაროვანი ფეოდალები-ორბელიანები (სომხურად ორბელები) ისეთივე სომხები ვახდნენ, როგორი ქართველებიც იყვნენ მხარგრძელები. ასე რომ ადგილი ჰქონდა სომხების გაქართველებასაცა და ქართველების გასომხებასაც ძირითადად კი ვაჭრები იქცოდნენ სომხებად, ხოლო ფეოდალები ქართველებად. ისტორიკოსი გ. მაისურაძე სწორად შენიშნავს, რომ „თუ საქართველოში ჩამოსახლებული სომხობა ხელს უწყობდა ვა-

ჭრობის საქმის დროის შესაფერისად მაღალ დონეზე ორგანიზაციულ მოწყობაში აშკარად იგრძნობებოდა მხარგრძელებითარებული ქართული სამიწათმოქმედო კულტურის გავლენა“.

მხარგრძელების წარმომავლობის, საკითხში ვერმიშვენი მართალიც რომ იყოს, სომხებისათვის ამას არავითარი მნიშვნელობა არ ჰქონია და არც ექნება ვინაიდან მხარგრძელები საქართველოს მეფის პოლიტიკას, ქართულ მიწა-წყალს ქართველობას ემსახურებოდნენ, არ სომხობდნენ და სულიერად, გვართ, ერთ ქართველები იყვნენ. ყოველი ეს არავითარ შემთხვევაში მათს დიდსულეონობასა და სომხებისადმი პატივისცემაზე არ ლაპარაკობს. მწერალი გრივოლ აბაშიძე სამართლიანად შენიშნავს — „მშობლიური ენა ეროვნებაში უპირველესი ნიშანია და როცა ადამიანი მას კარგავს, იგი უკვე აღარ ეკუთვნის თავის ერს“. დიდი ილია აღნიშნავდა — რაჟი „ენა ფუძეა ერისა“, მისი განმტკიცება სულის აღორძინების საყრდენიაო.

მშობლიური ენის შესწავლით უნდა გაიცნოს „კაცმან თავისი ქვეყანა, თავისი მოღვაძე, თავისი ტომი, თავისი არსობის ავ-კარგი, თავისი ნათესაობა, თავისი მეზობლობა“, რომ ენა „უკვდავი საძირკველი და შესავალი კარია“ ყველაფრისაო წერდა „ვიწმე მესხი“ ივანე გვარამაძე. ტყუილად არ უთქვამთ ჩვენს წინაპრებს:

**„სამშობლო მისთვის შემრგვა,
ვინც დედა-ენა იცისო,
ვინც არა, აღარც კაცია,
არა შჳამს მისი ფიციაო.“**

საკუთარი ერისაგან განდგომილი ნებისმიერი პირი ხალხს არასდროს გმირად არ გაუხდია და არ უდიდებია, პირიქით, საკუთარის დამკობი და სხვისი სჯულის მიმღები ნამდვილ მტერზე საშიში და დაუნდობელია. საქართველოში მოწვეული დაეით სოს-ლანი, ზაქარია მხარგრძელი და სხვა

მსგავსი მოღვაწენი პირადული კეთილდღეობა — ინტერესებიდან გამომდინარე, საკუთარი ერის სახელისა და დიდების საზიანოდ, საქართველოს ძლიერება-აღიშვას ემსახურებოდნენ. მხარგრძელების (სარგისი, ზაქარია, ივანე, შანშე, ავაგი, აღბუღა...) — 150-წლიანი (1180-1330) მოღვაწეობა, იმდროინდელი ტიპური ფეოდალის უზუნებო მსგავსად, ცენტრალური ხელისუფლების დღალატისა და პირადულის ვანდილების გამოვლინება იყო. ბუნებრივია, ისინი ძალის შესაბამისად მოქმედებდნენ და ყოველთვის გარეშე თუ შინაური ძლიერი ხელისუფალისაკენ იხრებოდნენ (ლ. სანიკიძე). ამიტომაც იყო, რომ ავაგ-ათაბაგ ამირსპასალარმა პირველმა წამოიწყო სეპარატული მოღვაწეობა და დანებდა მონღოლებს. ყოველივე ამის შემდეგ, ბუნებრივია, მხარგრძელები (ამ გვარის ფუძემდებელი იყო სარგის ვარამის შვილი, რომელსაც თამარ მეფემ თორელთა გვარის კუთვნილი თმოგვის ციხე, ხოლო მის შვილს—ივანეს 1212 წ. ათაბაგობა ანუ ტახტი მემკვიდრის აღმზრდელია უბოძა) ფაქტობრივად სომხეთისათვის არარაობას, სამშობლოდან გაქცეულებს, მოღალატეებს წარმოადგენდნენ, ვინაიდან როცა მათ სამშობლოს უჭირდა, მაშინ ისინი თავისი ერისათვის საიკეთოს არაფერს აკეთებდნენ. სულ სხვაა, როცა ბედის უკუღმართობით (ტყვეთა გაყიდვა და უცხოობაში დარჩენა) განწირული ესა თუ ის პირი სხვაგან დარჩება და თავს გამოიჩენს. საერთოდ კი, თავის სამშობლოდან სულ რაღაც ათობით კალომეტრზე უცხოობაში მყოფი ადამიანი პატრიოტი რომ იყოს, იქ არ დასახლდება და აუცილებლად გაჭირვებაში მყოფ სამშობლოს, თავის ხალხს გამოადგება. ზაქარია მხარგრძელი ასეთივე როლის შემსრულებელი იყო, როგორისაც ცნობილი ქართველი გენერალი პეტრე ბაგრატიონი, რომელიც რუსეთში იმპერატორს, მის მიწა-წყალს ემსახურებოდა და ქართველობისათვის არასდროს არ აბ-

რძოდა; ფაქტობრივად მას დამოუკიდებლად რის გაკეთება შეეძლო უნდაფერის, ისე როგორც თავისუფლად შეეძლო მხარგრძელს. მხარგრძელებისდროინდელი სომხეთის მსგავსად პეტრე ბაგრატიონისდროინდელი, დამოუკიდებლობა—დაკარგული საქართველოც რუსეთის ფრთებს შეფარებულ კოლონიურ ქვეყანას წარმოადგენდა. ამდენად ერის ისტორია, მისი კულტურა არ შეიძლება უცხო მოწვეული სარდლების, მრჩევლების საქმიანობით შეფასდეს.

რაც შეეხება ტერიტორიებთან დაკავშირებულ ფარულ თუ აშკარა პრეტენზიებს და ზოგიერთ ექსტრემისტურ უსაფუძვლო ემოციურ განცხადებებს, აშკარად ანტიხალხური და დასაგმობია. ამ საკითხის კვლევაშიც ძირითადი საყრდენი ისევ და ისევ ჭეშმარიტი ისტორია, მისი წყაროთმცოდნეობაა.

როგორც ცნობილია, ამიერკავკასიის ხალხების ერთიანი უძველესი მონათმფლობელური სახელმწიფოს—ურარტუს დაცემის (ძვ. წ. IX ს.) შემდეგ ცალკეული ეროვნული სახელმწიფოები ჩამოყალიბდა. მათგან იბერიისა და კოლხეთის სამეფოები ძვ. წ. VI—IV სს. პროფესორ შოთა მესხიას სიტყვებით: „იყვნენ პირველი უძველესი სახელმწიფოები არა მარტო კავკასიაში, არამედ საერთოდ საბჭოთა კავშირის ტერიტორიაზე“.

ძვ. წ. IV ს-ში, როცა მთელი აღმოსავლეთ საქართველო კახეთ-ჰერეთი და ისტორიული მესხეთი ქართლის გარშემო გაერთიანდა, მას ქართლის (იბერიის) სამეფო ეწოდა. ცოტა უფრო გვიან (ძვ. წ. III ს.) სრულიად საქართველოს პირველი მეფის ფარნავაზის დროს ამ სამეფოს პოლიტიკური საზღვარი შავ ზღვამდე გადიოდა და მასში დასავლეთ საქართველოც (კოლხეთი) შედიოდა. ე. ი. ქართლის უშუალო ხელმძღვანელობით მოხდა საქართველოში მცხოვრები ყველა ეთნიკურ-ტომობრივი და ტერიტორიული ერთეულების — ქართლი; კახეთი, იმერეთი, სამეგრელო, გურია, მესხეთი... თანდათანობით ახამა-

ლაცია და კონსოლიდაცია. ამის შემდეგ „ქართული“ გახდა ქართველური ტომების ერთიანობის, მათი ეროვნულობის გამოხატველი ტერმინი. ქართლმა ასეთივე წარმართველი და ხელმძღვანელი როლი შეასრულა საქართველოს შემდგომ გაერთიანებასა და, საერდოდ, მის მთელ ისტორიაში. რაც შეეხება ტერმინ „მესხს“, იგი სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოში მცხოვრებ ტომთა ეთნო-ტერიტორიის (არტაანი, აჭარა, კლარჯეთი, შავშეთი, სამცხე, ჯავახეთი...) კრებითი სახელია.

4მძე 1ყ; წს:ძ

ძვ. წ. II-I ათასწლეულებში მესხეთი დანაწევრ-ქართული და აღმოსავლურ-ქართული ტომების თანაცხოვრების, მათი კულტურის შერწყმა-თავმოყრის არეალი უნდა ყოფილიყო, რაზეც სამცხე-ჯავახეთის ტერიტორიაზე არქეოლოგიური გათხრების შედეგად აღმოჩენილი უამრავი ნივთი, იქაური ადგილობრივი ტაძრებისა და ლაზურ-ქანურ-მეგრულ-ჩერქეზული ენების მატარებელი ტომების ზეგავლენით შემორჩენილი ზოგიერთი სიტყვებიც ვეიდასტურებენ. სავარაუდებელია აგრეთვე ისიც რომ მესხები აღმოსავლეთ საქართველოს პარალელურად დასავლეთ საქართველოს მთელ ტერიტორიაზეც ბინადრობდნენ. ნიშანდობლივია ისიც, რომ მესხური დიალექტი ანუ კილოური მეტყველება ძველთა-ძველი ქართულია და ამ ენის ერთ-ერთ მთავარ კოლოს წარმოადგენს. იგი იყო იმ ხაერთო ენობრივი ერთეულის ის დიდი ნაკადი, რომელიც IX-X სს. ქართულ სამწყერლო ენას დაედო საფუძვლად (შ. ძიმიგური).

ძვ. წ. III ს-ში მეფე ფარნავაზმა საქართველოს 8 საერისთაოდ დაყოფისას ჯავახოსისა და ოძრახოსის წილი მისცა წუნდის (იგულისხმებოდა ჯავახეთი), სამცხისა და კლარჯეთის ერისთავებს („ქართლის ცხოვრება“), რომლებიც ერთიანი საქართველოს შემად-

გენლობაში იყვნენ და თავიანთ სამელოპელოებს სამეფო ხელისუფლების კანონებით ვანაგებდნენ. მესხეთს ქვეყნებში აქემენიდა და სელევკიდთა პატონაზისაგან განთავისუფლებულმა სომხეთმა არტაშეს I-ის (189-161), ტიგრან II-ის (95-55) და იარვანდის (I ს. 30-60-იანი წლები) დროს გაძლიერებას მიადწია და ქართლის (იბერიის) სამეფოს ქვემო ქართლთან, აბოცი, ზუნანი, სამშვილდე, ვოგარენუ, ვუგარეთი ანუ „ტაშირის სამთავრო“-რომელსაც სომხურად ვუგარქი ეწოდებოდა, ერთად ნამოართვა მესხეთის ნაწილი „ქალაქი წუნდა და არტაანი მტკურამდე“ (იქვე), ძველი ბერძენი გეოგრაფი და ისტორიკოსი სტრაბონიც (64-20 წწ.) კვივეს მითითებს და აღნიშნავს რომ I საუკუნეში „მოსხიკე“ ანუ „მოსხების ქვეყანა“ (მესხეთი) სამ ნაწილად იყო დაყოფილი. პირველი ნაწილი-აჭარა, კლარჯეთი და შავშეთი კოლხეთს ჰქონდა დაპრობილი; მეორე-არტაანი, სამცხე და ჯავახეთი ქართლს ანუ იბერიას; ხოლო მესამე - კოლა, ტაო და სპერი სომხეთს (ივ. ჯავახიშვილი). ქართველები და სომხები ძალე დაზავდნენ და სომხებმა ქართველებს „უკუმოსცეს (უკან დაუბრუნეს) საზღვარი (ეთნიკილი ტერიტორია, მიწა-წყალი, ქვეყანა) ქართლისა ქალაქი წუნდა და ციხე დემოთისა, ჯავახეთი და არტაანი“ („ქართლის ცხოვრება“) ეს ტერიტორიები I-III სს. სომხთა და ივერიელთა შორის ბრძოლებისას ხელიდან ხელში გადადიოდა. IV საუკუნიდან იგი, სპერის გარდა, კვლავ ქართულ პოლიტიკურ ერთეულში იყო გაერთიანებული. ამიტომაცაა, რომ მთელ მესხეთს „უძველესი დროიდანვე მოყოლებული“ იბერიის ანუ ქართლის სამეფოს ფარგლებში თვლიდნენ სტრაბონიცა და შემდეგდროინდელი სხვა ისტორიკოსებიც (ივ. ჯავახიშვილი).

გუგარქი („გუგარეთი ანუ ქვეყანა ქართლი“, რომელშიც „ძორიფორი, კოლფისხევი, ტაშირი, თრიალეთი,

კანგარი, არტაანი, ჯავახეთი და კლარჯეთი" შედიოდა) VI საუკუნის სომეხივე გეოგრაფის მოწმობით იბერიის შემადგენელობაში იყო გაერთიანებული და ქართველებს ეჭირათ. სომხურა წყაროებითვე ამ ქვეყანას „ქართველთა ველად“, ხოლო გუგარელებს ქართველებად იხსენიებენ. ეს მხარე ირანელებისა და არაბების ბატონობისაგან განთავისუფლების (X ს.) შემდეგ „ქართველთა სამეფოს“ ანუ საქართველოს ცენტრალიზებული სახელმწიფოს საზღვრებში ერთიანდება. პ. ინგოროვი „ვიორგი შერნულეს“, 1954 წ., VI თავში — „ისტორიული კვლამარტების დამახინჯება საქართველოს სამხრეთი მხარეების (მესხეთისა და სამხრეთი ქართლის) ისტორიის საკითხები“, გვ. 400—544, მრავალ პირველწყაროზე დაყრდნობით, შეცნაურული კვლამარტების საფუძველზე დამაჯერებლად ამტკიცებს, რომ ქვემო ქართლი და მესხეთის ტერიტორიები მუდმივად ქართული იყო და მთლიან საქართველოს განუყოფელ ნაწილს შეადგენდა.

თვით სომხური წერილობითი წყაროებითაც მესხეთი (არტაანი, კლარჯეთი, შავშეთი, ტაო, ჯავახეთი, სამცხე, აჭარა) არასდროს არ იყო სომხეთის ნაწილი, ან საკუთრება („საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, II). იქაცა და ქვემო ქართლშიც ადრეც ტაო-კლარჯეთის სამთავროს არსებობის დროსაც (VIII—IX სს.) და შემდეგშიც ეთნიკურად „ნარევი მოსახლეობა“ ცხოვრობდა (ივ. ჯავახიშვილი). ეს ბუნებრივიცაა, ვინაიდან დიდი ჭირვარამის ვადამტან საზღვრისპირა რეგიონების მოსახლეობის სიჭრელეს ადგილი ადრეიდანვე ეკნებოდა. XVIII საუკუნის ცნობილი ისტორიკოსის ვახუშტი ბაგრატიონის ცნობით ზემო ქართლის ანუ მესხეთის ძირითადი მოსახლეობა ქართველებისაგან შედგებოდა მხოლოდ ქალაქებში ცხოვრობდნენ „სომეხნი და ურიანი ვაჭარნი“.

აკადემიკოსების სიმონ ჯანაშიასა და ნიკო ბერძენიშვილის მიერ 1945

წლის 14 დეკემბერს გახუთ „კომუნისტში“ დასმული საკითხის „ქვეყნის კანონიერი ტერიტორიული შემადგენლობის შესახებ“ — 1947 წლის 24 ოქტომბერს გენერალური ასამბლეის პოლიტიკური კომიტეტის სხდომაზე ა. ი. ვიშინსკიმ საჯაროდ განაცხადა — ისტორიული მესხეთის მიწა-წყალზე ადრეიდანვე „მხოლოდ ქართველები ცხოვრობდნენ“.

ადრეული პერიოდის სამცხე-ჯავახეთში რომ ძირითადად ქართული მოსახლეობა ცხოვრობდა, ამას წერილობით წყაროებთან (იგულისხმება, თურქეთის სახელმწიფოს მიერ შედგენილი XVI—XVII სს. სავადასახადო დავთრებიც) ერთად უამრავი ქართული მატერიალური კულტურის ძეგლი და წმინდა ქართული ტაონიმიცა ადასტურებს. თურქ-ოსმალეების მიერ 1595 წელს სპეციალურად ამ მხარისათვის შედგენილ „გურჯისტანის ვილაიეთის დიდ დავთარში“ შეტანილი დასახლებული პუნქტებისა და მათში მცხოვრები ოჯახების უფროსების სახელები წმინდა ქართულია. რაც შეეხება სომხურ ტაონიმიკას, იგი ნაწილობრივ ჩნდება XIX ს-ის 30-იან წლებიდან, მათი იქ მასობრივად ჩასახლების შედეგად. მთ სცადეს, მაგრამ ვერ მოახერხეს არსებული ქართული ტაონიმიკის შეცვლა და თავიანთი სურვილის მიხედვით ამ თუ იმ პუნქტისათვის სახელების გადარქმევა. ეს შეძლეს ლუხაბორებმა, რომლებმაც ჯავახეთში თავიანთ სოფლებს მამინეუ ახალი-რუსული (ბოვდანოვკა, ვორელოვკა, როდიონოვკა, სპასოვკა, ტამბოვკა...) სახელები დაარქვეს.

სამცხე-ჯავახეთში ქართველების შემცირება და უცხოტომელთა მიმრავლება თურქ-ოსმალეთის მიერ ამ მხარის ძალით დაპყრობასთან და ლეკ-აბრავების განუვითხავ პარაშთანა დაკავშირებული. დამოუკიდებლობისათვის წარმოებულ ხანგრძლივ ბრძოლებში მისი მოსახლეობის ერთი ნაწილი ეთნიკურად ამოწყდა, მეორე სხვაგან

ვაიხიზნა, ხოლო მესამე ადგილზე დარჩა. დარჩენილთაგანაც დიდი ნაწილი ძლით გამუსლიმანდა. მეორე ნაწილმა, ზოგან მთელმა სოფელმა (ანდრიაშენი-და, არალი, აფნია, გრგაშენი, ვულე, კოთელია, მუსხი, სარო, ტოლოში, უდე, წუნჩხა, პტენა, ზველი, ხიზაბერა...) დიდი ტანჯვა-წამების საფასურად ქრისტიანობა და ქართველობა შეინარჩუნა. იმდროინდელ საბუთებში მითითებულია — „უსამართლობამ გაგვრკა“ ჩვენი მიწა-წყელიდანო. ამის გამო ვაჩნდა მწარე წარსულის მანიშნებელი უამრავი საქალაქარი, ნახოფლარი, ნაფუძარი, ნახახლარი, ნაოხრები, ოხერა, ვერანა და ა. შ.

ქართველ მეფე-მთავრებს ხელისშეწყობის განვითარებისათვის სომხები აღრიდანვე გადმოსავლეთ და ქალაქებში ასახლებდნენ. თომა მეწოფელის ცნობით სომეხთა ემიგრაცია და საქართველოსაკენ ფართო მასშტაბით ღტოლვა XIV საუკუნიდან დაიწყო (გ. მაისურაძე). იგი გაფართოვდა ირანოსმაღლეთის მიერ XVI-XVII სს. სომხეთისა და აღმოსავლეთ საქართველოს მრავალჯერადი აზრების დროიდან. ისტორიკოს მ. თამარაშვილის ცნობით საქართველოში სომხების გადმოსახლება XVII-ის დამდეგს დაწყებულია.

1827-1828 წლების ომში გამარჯვებულმა რუსეთმა დამარცხებულ თურქეთს ახალციხე-ახალქალაქის პროვინციები წაართვა და იქ 1829-1831 წლებში ვარს-არზრუმ-ბაიაზეთის ტერიტორიებიდან დაახლ. 40 ათასამდე სული (გადმოსახლების ერთ-ერთი ხელმძღვანელის კარაგუტა ეპისკოპოსის საფლავში ჩატანებული ტყვიის წარწერაში ფილის (ინახება ახალციხის მუზეუმში) მიხედვით 6 ათასი კომლი სომეხი მოსახლეობა იქნა გადმოსახლებული. 1841-1843 წლებში ჯავახეთის 8 სოფელში ჩასახლდა რუსეთის სამხრეთის ტერიტორიებიდან გადმოსახლებული რუსი სექტანტები (ლუზობორები). მესხეთის მსგავსი ვითარება შეიქმნა ქვემო ქართლშიც, რომელიც

მუდამ ქართულ სახელმწიფოში შემავალი ერთეული და ქართველობის ცენტრია და კულტურითაც.

მეცნიერებაში სხვადასხვა აზრი არსებობს ამიერკავკასიის ხალხთა წარმომავლობის საკითხის შესახებ. თვით სომეხი ისტორიკოსის ი. მანანდიანის ვარაუდით, სომხების წინაპრები — „არმენები“ ძვ. წ. XII-VII სს. მცირეაზიაში ბალკანეთიდან გადმოსახლებულან. ეს ვერსია ჩვენი საუკუნის 30-40-იან წლებში უარყვეს ბ. პიოტროვსკიმ, ა. ხაჩატრიანმა, გ. ლაფანციანმა და სხვებმა (ნ. ხაზარაძე).

ქართული მატერიალური კულტურის ძეგლები სომხეთის ტერიტორიაზე „XI საუკუნის 20-იან წლებში ჩნდება და შემდეგ თანდათან მრავლდება ქართული სახელმწიფოებრიობის სომხეთში შეღწევის კვალობაზე. XII ს. ბოლოს მათი რაოდენობა მნიშვნელოვნად მატულობს“ (გ. მაისურაძე). ქ. ანისში ქართულ მართლმადიდებლური ეკლესიის კედელზე 1218 წლით დათარიღებულ ახომთავრულ წარწერაში, რომელიც 1910 წელს არქეოლოგიური გათხრების დროს აკადემიკოსმა ნ. მარმა აღმოაჩინა მოცემულია ანისის სამღვდელთა და მის მრევლს შორის საეკლესიო მისაცემელთა ირგვლივ ატეხილი დავა. საქართველოს კათალიკოსს ეპიფანეს დაუგმია ზუცესთა საქციელი და საეკლესიო მისაცემელთა ოდენობა შეუმცირებია. ეპიფანეს განაჩენზე ხელი მოუწერიათ ანისის ეპისკოპოს გრიგოლს და ქალაქის აშირას ვაჰრამს (ქსე, I გვ. 466). ეს წარწერა ამკარა მოწმობაა იმისა, რომ საქართველოს სახელმწიფოში შემავალი არაქართული ტერიტორიების მართლმადიდებლური ეკლესიები იერარქიულად საქართველოს კათალიკოსზე იყვნენ დამოკიდებული და ქართული ენა, როგორც ოფიციალური სახელმწიფო ენა, სომხეთშიც იცოდნენ.

ნიშანდობლივია აგრეთვე სომხეთში ამტარაკის რაიონის სოფელ ჰოვანაჯანის იოანე ნათლისმცემლის სახე-

ლობის მონასტერში (აგებულია 1216-1221 წწ. მხარგრძელთა საგვარეულოს მიერ).

დასავლეთის მხრიდან მიშენებული ევგენის ჩრდილოეთ კედელზე შემორჩენილი 12 სტრიქონიანი სომხური წარწერა, შესრულებული 1320-1321 წლებში. წარწერა ვაძკინოს, რომ ჰოვანავანქის მხარე XII-XIII სს. მხარგრძელების, ხოლო 1311 წლიდან ალასტელი მეფეების გამგებლობაში ყოფილა (დ. ნინიძე, მ. სანაძე). ისტორიულ ჯავახეთში შემავალი ახალქალაქის რაიონის სოფელი ალასტანი თამარის შვილის, მეფე ლაშა გიორგისა და მისი მემკვიდრეების საუფლისწულო მამულის ხარეზიდენციო პუნქტი იყო. ალასტელ „პროვინციის მეფეთა“ სამფლობელოში შედიოდა ჯავახეთი, ქვემო ქართლი, სომხეთის ნაწილი-ლორე და ჰოვანავანქის მხარე. ჯავახეთში X საუკუნიდან სხვა სამეფო ანუ საუფლისწულო მამულებიც (დღივი, ღრტილა, ბეჯანო და ვარძია) არსებობდა. ისინი ქართველ მეფეთა საზღვრო რეზიდენციებს წარმოადგენდნენ. ამჟამად ეს სოფლები ისტორიული უკულმართობის გამო სომხებთანაა დასახლებული და მათში არც ერთი ქართველი მოსახლე არ ცხოვრობს.

ისე როგორც ჯავახეთში მდებარე კუმურდოს საეპისკოპოსო ტაძრის ქართული წარწერები, რომელთა მიხედვითაც X ს-ში ეს რეგიონი აფხაზთა მეფე ლეონის მფლობელობაში იყო, არ ვაძკინოს საფუძველს იმისას, რომ ვამსტრაციოთ ჯავახეთი აფხაზთა სამეფოს განუყრელი ნაწილიაო. იგივე ითქმის ანისისა და ჰოვანავანქის წარწერების მიმართაც. სამართლიანად აღნიშნავდა დიდი ივანე ჯავახიშვილი, რომ ყველა ქვეყანას თავისი საკუთარი მკვიდრი ისტორიული საზღვრები და სახელები ჰქონდა, თუმცა მათი „სახელებიცა და საზღვრებიც დროთა განმავლობაში პოლიტიკურ ან ეროვნულ ვითარებისა და მიხედვით იცვლებოდნენ.

საქართველოს მეფეთა დინასტიისა

(ბაგრატიონნი) და ქართული დამწერლობის (ანბანი) წარმომადგენლები უნდა უნდა ითქვას შემდეგი. ბაგრატიონთა გვარის გენეალოგიის გარკვევა ცალკე ტლვეის საგანია, აქ აღნიშნავთ მხოლოდ იმას, რომ ეს გვარი ძველ ქართულ პროვინცია სპერთან (ისპირი) არის დაკავშირებული (ძველი ბერძნული წყაროებით ქართველი ტომები-სპერები ანუ სასპერები შავი ზღვის სამხრეთით ცხოვრობდნენ და ზღვასაც მათი სახელიდან სპერის ზღვა ეწოდაო). ბაგრატიონთა ერთი შტო-ბაგრატუნები ანუ ბაგრატიდები სომხეთში, ხოლო მეორე-ბაგრატიონები საქართველოში გაიყვანნენ.

ძვ. წ. I საუკუნეში არშაკუნიანების (ირანის ქართული არშაკიდთა მმართველი დინასტიის ძვ. წ. 250-ახ. წ. 224, უმცროსი შტო 62-428 წლებში განაგებდა სომხეთს) კარზე ბაგრატუნები აღზევებასა და მალალ თანამდებობას აღწევდნენ. არაბების ბატონობის დროს (IX-X სს) ისინი თანდათანობით ეუფლებიან სომხეთის დიდ ნაწილს და აქტიურად იწყებენ ბრძოლას ქვეყნის დამყრობათაგან განთავისუფლებილათვის. 886 წ. სომხეთის მეფედ ხდება ამოტ I ბაგრატუნი. 961 წ. ბაგრატუნები თავიანთ სატახტო ქალაქად ანისს აცხადებენ და სამფლობელოსაც ანისის სამეფოს უწოდებენ. X საუკუნეში ამოტ III-ისა და გავიკ I-ის დროს ანისის სამეფო დიდ ძლიერებას აღწევს, მაგრამ 1045 წელს მას ბიზანტიელები იპყრობენ და ბაგრატუნთა დინასტიის მმართველობას აუქმებენ.

ქართველი ბაგრატიონების პირველი ვანდიღებული პირი ამოტ I დიდი კურაპალატი არაბებთან უთანასწორო ბრძოლებში დამარცხების შემდეგ გადავიდა ტაო-კლარჯეთში და 826 წელს თავი „ქართველთა სამეფოს“ ანუ ტაო-კლარჯეთის მეფედ გამოაცხადა (ცენტრი ქ. არტანუჯი). მისი მემკვიდრეები ორ ტაოსა და კლარჯეთის შტოდ გაიყვნენ და ქართველთა მეფეებად იწოდებოდნენ. ტაოს ბაგრატიონებიდან

ადარნასემ 888 წელს, სხვა მონაცემებით 897, თუ 899 წ. ქართველთა მეფის წოდება მიიღო. ამ შტოს ეკუთვნოდა საქართველოს გამაერთიანებელი მეფე ბაგრატ მესამე. კლარჯეთის შტო ამოწყდა XI ს-ის დასაწყისში. XV საუკუნეში ბაგრატიონები სამ-ქართლის (პირველი მეფე იყო კონსტანტინე II დემეტრეს ძე, ალექსანდრე I დიდის შვილი) კახეთისა (1466 წელს გამეფდა გიორგი VIII) და იმერეთის (1484 წ. გამეფდა ალექსანდრე II ბაგრატის ძე, თუმცა მანამდე, XIII ს-ის 40-იან წლებში შეიქმნა დამოუკიდებელი სამეფო დავით ნარინის მეთაურობით) შტოდ გაიყვნენ. ქართლ-კახეთის ბაგრატიონებმა იმეფეს 1801 წლამდე, ხოლო იმერეთისამ 1810 წლამდე. რაც შეეხება სომეხთა და ქართველ მეფეთა სახელეხის — არშაკი, ბაკური, მითრიდატე-ი ივიეეობას იგივე პართიის არშაკიდ მეფეთა დინასტიის სახელებთანაა დაკავშირებული.

დაუჯერებელი და ამკარად ტენდეციურია ცნობა იმის შესახებაც, რომ სომხური დამწერლობის შემქმნელი მესროპ-მამსტოცა (V ს.), რომელმაც ქართული ენა არ იცოდა, იმავე დროს აღბანური და ქართული დამწერლობების — ანანების შემქმნელიც იყო. 1946-1950 წლებში პალესტინაში იორდანის უდაბნოში (ბეთლემის მახლობლად) პეტრე იბერის მიერ აგებულ თელორეს სახელობის ქართულ მონასტერში იტალიელ არქეოლოგთა ექსპედიციამ ვირჯილიო კირბოს ხელმძღვანელობით უბეკლესი (430 წ.) ქართული ასომთავრული (მრგლოანი) წარწერა აღმოაჩინა. მის შესახებ მკვლევარი ვ. ჭანანიაძე წერს: „იერუსალიმის თელორეს სახელობის მონასტრის ქართული ეპიგრაფიკის ნიმუშები ნათლად მოწმობენ, რომ ტრადიცია ქართულ ენაზე წერისა გაცილებით ადრე არსებულა და მტკიცედ ნამოყალიბებული და სრულყოფილად ფორმირებული ქართული დამწერლობა V საუკუნეზე გაცილებით უფრო ადრინდელ ეპოქაში არსებულა, რასაც

საკმაო დამაჯერებლობაზე მეწმინდეს ქორელ-ეპიტის ქართული წარწერებიც კადემიკოს ვ. წერეთლის მტკიცებითაც „V საუკუნეზე ადრე ქართული დამწერლობის არსებობა... ამგვარად კიდევ უფრო შესაძლებელი და რეალური ჩანს“. ე. ი. ქართული დამწერლობა ძველი წელთაღრიცხვის დახლოებით VII საუკუნიდან, ჩამოყალიბებული სახით კი მეფე ფარნავაზის დროიდან (ძვ. წ. III ს.) მომდინარეობს. აქვე უნდა შევნიშნო ისიც, რომ უსაფუძვლოდ და არასწორად მენჯენება ზოგიერთი მკვლევარის მიერ „მესხ“-„მეხ“ ფუძიდან სომხების აღმნიშვნელი ქართული ტერმინის-„სომეხის“ წარმოება.

ქართველებისა და სომხების ურთიერთშეგობრობა ანარეკლია მათი ერთნაირი მძიმე წარსულისა. მათთვის საერთო იყო მტერიცა და მოუვარეც. სპარსელების რომაელების, არაბების, თურქ სელჩუკების, მონღოლების, ირანელების, თურქ-ოსმალების... გაუთავებელი თავდასხმები ორივე ქვეყანას აზანაგებდა და ახუსტებდა. ამიტომაც იყო, რომ ისინი საერთო მტრის წინააღმდეგ უთანასწორო ბრძოლებაშიც ერთად იყვნენ და დამარცხებების დროსაც ერთმანეთს ეხმარებოდნენ. V ს-ში სპარსელების წინააღმდეგ ერთად აწარმოებდნენ ბრძოლას ვახტანგ გორგასალი და ვაკან მამიკონიანი. ქართველებსა და სომხებს ერთდამევე დროს ორი და მეტი დამპყრობი ებრძოდა და უთანასწორო ბრძოლებაში მათ იყვრობდა კიდევ. III საუკუნის II-ნახევარში სომხეთი დაიპყრო ხასანიანთა ირანმა, ხოლო IV ს-ში ბიზანტიამ. მათ 387 წლის ზავით იგი ერთმანეთში გაიანაწილეს, რასაც უეფობის გაუქმება მოჰყვა ქვეყნის დასავლეთში 391 წელს, ხოლო აღმოსავლეთში 428 წელს (დაახლოებით ერთი საუკუნით გვიან მეფობა გაუქმდა ქართლშიც). IX საუკუნეში არაბების დასუსტებამ ნიადაგი მოამზადა სომხეთისა და საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის საბრძოლველად და მათი ცენტრალიზებული სახელმწიფო-

ების შესაქმნელად. 886-1045 წლებში სომხეთში ახეთ სახელმწიფოს დედაქალაქად იქცა ქალაქი ანისი. ამ სამეფომ ძლიერებას მეფე გაგიკ I-ის (990 - 1020 წწ.) დროს მიადნია, მაგრამ მალე კვლავ დასუსტდა და დამპყრობთაგან განთავისუფლებისათვის დასახმარებლად მეფე ბაგრატ IV-ს (მისი დედა მარიამი ვასპურაკანის უკანასკნელი მეფის ხენუქერამ არწრუნის ასული იყო) მიმართა. ქართველთა მეფის ჯარმა გაათავისუფლა ანისი და მის გამგებლად არტანუჯის ერისთავი აბუსერ აბუსერის ძე დაინიშნა.

1064 წელს სომხეთი დაიპყრეს და გამარცხეს თურქ-სელჩუკებმა. მათგან ანისის განთავისუფლება-გამოხსნისათვის საბრძოლველად 1123 წელს ჯავახეთის საზოგადო რეზიდენცია ბეკანონიდან მეფე დავით აღმაშენებელი 60 ათასიანი ლაშქრით დაიძრა. მან სამი დღის ბრძოლების შემდეგ გაათავისუფლა იგი და სომეხთა დედოფლის კატრონიკს საფლავს ჩასძახა: „ვიხაროდენ დედოფლო, რამეთუ იხსნა ღმერთმან ეკლესია შენი აგარიანთაგან“-ო, („ქართლის ცხოვრება“). დავით მეფემ ანისი ქ. დვინთან ერთად უშუალოდ საქართველოს სახელმწიფო დარბაზს დაუქვემდებარა. მისი შესამდე გაათავისუფლება მოხდა 1174 წელს გიორგი III-ის მიერ. ანისი სამართველოდ გადაეცა იოანე ორბელს. თამარ მეფემ 1199 წელს ჩრდილოეთ სომხეთთან ერთად ანისის სამეფო უშუალოდ საქართველოს სახელმწიფოს შემადგენლობაში შეიყვანა და სამართველოდ საქარია მხარგრძელს ჩააბარა.

1236 წელს სომხეთი მონღოლებმა დაიპყრეს და ხასინჯუდ ანუ ულუხიანად - ფაენის პირად საკუთრებაში მყოფ მამულად გამოაცხადეს. თუმცა მალე მას სტატუსი შეუცვალეს და სომეხ პოლიტიკურ მოღვაწეთა აქტიური მოქმედების შედეგად ამდროინდელი სომხეთის (სივნიეთი) და შაჰანშაჰის (ანისი) ქვეყანა საქართველოს სახელმწიფოში - „გურჯისტანში“ შემაჯალ

ნაწილად სცნეს და „საქართველოს მი-ათვალეს. (ნ. ბერძენიშვილი) შემდეგ გამგებლები (დუმნის თავები) ვახტანგის თათბირზე (XIII ს.) ესწრებოდნენ. ანისი, კარი და ჩრდილოეთ სომხეთის გარკვეული ნაწილი „სომხთა-რნის“ სახელით XIV ს-ის I ნახევარშიც ერთიანი საქართველოს სახელმწიფოს გამგებლობაში შედიოდა, ხოლო XV საუკუნიდან იგი კვლავ უცხოელმა დამპყრობლებმა დაისჯუთრეს (ივ. ჯავახიშვილი). თუმცა XVI საუკუნეშიც ქართველი მეფეები თავიანთ თავს სომხეთის მეფეებსაც უწოდებდნენ და საქართველოდან მის მოგლეჯას დროებით მოუღწენდნენ მიიჩნევდნენ. ამიტომაც იყო, რომ დამპყრობლების მიერ დარბუჯლ სომხურ მოსახლეობას ეხმარებოდნენ და ტყვეობიდანაც გამოიხდიდნენ ხოლმე (ივ. ჯავახიშვილი). ქართველებთან დაახ. 300-წლიანი თანაცხოვრების საფუძველზე სომეხ ხალხს ქართული სახელმწიფოებრიობა „მშობლიურად ესახებოდა“. ამიტომაც იყო, რომ სომხეთის საზოგადოების უდიდესი ნაწილი თავის მომავალს სამართლიანად საქართველოს ძლიერებას უკავშირებდა და იგი ამიერკავკასიაში განმთავისუფლებელი ბრძოლის მეთაურად მიიჩნდა.

ამრიგად, ქართველი ხალხი ვაჭარების ფაშს ფოკლოთის ძმურ დახმარებას უწევდა სომეხებს, რომლებიც მტრისაგან ლტოლვილნი მუდამ საქართველოს აფარებდნენ თავს. მკვლევარი ზ. ჭიჭინაძე სამართლიანად მიუთითებდა, რომ „აქაური სომეხის წარსული არის საქართველოს ერის წარსული, მასთან მტკიცედ დაკავშირებული“. აკადემიკოსი ქ. კველიძე კი აღნიშნავდა: „ამიერკავკასიის ხალხთა ძმობის იდეა, განსაკუთრებით კი ქართველებსა და სომეხებსა, პროგრესული იდეა იყო. ის ამ ხალხების მთელ შემდგომ ისტორიაში უაღრესად კეთილისმყოფელ როლს თამაშობდა.

სომხეთის განთავისუფლება რაკი-და ქართველთა თავისუფლებისათვის

ბრძოლის გეგმებს ემთხვეოდა, XVIII ს-ის დასაწყისში ქართველ-სომეხთა ერთიანი ფეოდალური სახელმწიფოს შექმნის შესახებ მოლაპარაკება დაიწყო ისრაელ ორის, კათალიკოს ესაიასა და მეფე ვახტანგ VI-ს, ხოლო იმავე საუკუნის ბოლოს იოსებ ემინის (ინდოეთის სომხური ბურჟუაზიის მეთაურა და სომხეთის სახელმწიფოებრივი ცხოვრების აღდგენის ერთ-ერთი ინიციატორი), შამირ შაჰამირიანის, მოსე ნერსესიანის და მეფე ერეკლე მეორეს შორის. ქვეყნის თავდაცვის თვალსაზრისით ეს გეგმა ორივე ქვეყნის ხელთა ინტერესებს პასუხობდა, მაგრამ კათალიკოს სიმონის მეთაურობით სომხეთის დიდებულთა ნაწილის წინააღმდეგობის გამო ეს კარგი წამოწყება ვერ განხორციელდა. თუმცა მისი განხორციელება რუსეთის პროტექტორატობას უკავშირდებოდა. ყველაფერ ამას თვით სომხეთის ისტორიაც არ მალავს და ამკარად აღიარებს.

ამრიგად, კარგე მტერთა შემოსევების შედეგად სომხეთმა XI საუკუნიდან დაკარგა პოლიტიკური დამოუკიდებლობა, მთავალია მისი სახელმწიფოებრივი ერთიანობა და იძულებითი გზით მოხდა დაშლა-დაქუცმაცება. მოსახლეობის დიდი ნაწილი დამპყრობს ღარებდა, ნაწილმა, ქართველი ებრაელების მსგავსად, თავის მხსნელ საქართველოს მოაშურა, ნაწილი კი უთანასწორო ბრძოლებში ამოწედა. სომეხმა ხალხმა მეფე დაეით აღმაშენებლის დროიდან დაწვებული საქართველოს ერთიან სახელმწიფოს პოლიტიკურ შემადგენლობაში შესვლით თავი დაიცვა ფიზიკური განადგურებისაგან, შეინარჩუნა, ენა, კულტურა. ისინი ქართველთა წინსვლას სამხრეთისაკენ სიხარულით ევებებოდნენ იმიტომაც, რომ მას მათი ფიზიკური განადგურებისაგან ხსნა და მამკდიანთა ძალმომრეობისაგან განთავისუფლება მოსდევდა. სომეხების გარკვეული ნაწილი მტრისაგან თავის გადარჩენის მიზნით სამშობლოდან გამოიბრძოდა, საქართველოს ემიგრაციადა და

მას მეორე სამშობლოდ მიიჩნევიდა. კარგე მტრების წინააღმდეგ ბრძოლებში ქართველებთან ერთად ჯერძობდა ქართველთა დასაცავად სომეხებიც აქტიურად მონაწილეობდნენ, ვინაიდან იგი ორივე ქვეყნის დაცვასა და ხსნას პასუხობდა.

ქართველებისა და სომეხებისათვის საერთო იყო მტერიცა და მოწინააღმდეგეც. ისინი ერთმანეთის დასაცავად და გალასარჩუნად სისხლს ღვრიდნენ. აღნიშნულის ნათელსაყოფად უამრავი მაგალითის მოტანა შეიძლება. ამის დასტურია თუნდაც 1918-1919 წლების ამბები, როცა სამცხე-ჯავახეთის ქართველებმა და სომეხებმა თურქთა ბანდების მიერ მიყენებული დიდი ტანჯვა-წამება, მრავალჯობის აღბრება განიცადეს. თუმცა ამ დროსაც იყვნენ ერთობის მოწინააღმდეგე ანტიქართული ძალები, რომლებმაც 1919 წლის თებერვალში რეგიონის მუსლიმანური ბანდების ზემოძღვანელის სერვერ-ბეგ ათაბეგოვი-ქობლაიანსკ-ჯაყელის მეთაურობით ახალციხეში შეკონწიწებული მუსლიმანთა დროებითი მთავრობის მსგავსი სომეხთა ნაციონალისტური მთავრობა შექმნეს ახალქალაქში. მათგან პირველი მოათხოვდა რეგიონის თურქეთთან, ხოლო მეორე სომხეთთან შეერთებას, ორივე ეს „მთავრობა“ სულ მალე სანის ბუმტივით გაქრა ისე, რომ პრაქტიკულად არაფერი არ გაუკეთებიათ.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ ქართველთა და სომეხთა ტრადიციული დადებითი ურთიერთობა საზოგადოებრივი ცხოვრების თითქმის ყველა ასპექტით ვითარდებოდა. ყოველივე ეს, ნამდვილად ასე იყო და შეუძლებელია სხვანაირად ყოფილიყო. საქართველოში უძველესი დროიდანვე სხვადასხვა ერი-სა და სარწმუნოების ხალხი (სომეხები, ოსები, თათრები, ქურთები, ბერძნები...) ცხოვრობდა და ცხოვრობს. მუშაობის სიტყვებით: „ქართლსა შინა“ უძველესი დროიდანვე „იზრახებოდა ექუნი ენა: სომხური, ქართული, ხაზარული, ახურული, ებრაული და ბერძ-

ნული“ (1, I, 16). მაშინ როცა სომხეთში უცხოელები ძალიან ცოტანი ცხოვრობდნენ. იქ ამჟამადაც მთელი მოსახლეობის 90 პროცენტზე მეტს სომხები შეადგენენ. თითქმის არ ცხოვრობდნენ და არც ახლა ცხოვრობენ ქართველები.

საქართველოში მცხოვრები უცხოელები არასდროს არ იყვნენ შეზღუდული და თავს ყოველთვის შინაურულად გრძნობდნენ. მათ ქართველები დიდი პატივისცემით ეპყრობოდნენ და სახელმწიფო მმართველობაშიც ალებინებდნენ მონაწილეობას. დავით აღმაშენებლის დროიდან დამკვიდრებული იყო „ერთა შორის კულტურული თანაცხოვრების პოლიტიკური კურსი“ (19, 166). არსებობდა სარწმუნოებრივი შემწყნარებლობა, რაც ქართველების დიდსულოვნების, პუმანურობის, სტუმართმოყვარეობის, კეთილშობილებისა და ერთგვარ ინტერნაციონალიზმის ტრადიციებზე მიგვათითებს. ყოველივე ამას დაუფარავად აღნიშნავდნენ თვით სომხებიცა და სხვა უცხოელი მოგზაურებიც. XII ს-ის აზერბაიჯანელი პოეტი ხაკანი აღნიშნავდა — „ჩემს წინაშე დიდა აფხაზეთის (საქართველოს) კარიბჭენი, მე წავალ იქ და ბაგრატიონებთან ვაპოვნო თავშესაფარს“-ო (22). XIII საუკუნის სომეხი ისტორიკოსი კრაკოს განმაცხადებდა: „ქართველები ძალზე კეთილნი და გულითადნი იყვნენ მოსულების მიმართ, რომლებიც მათთან თაკუზაფარს ეძებდნენ“. სომეხი ეპიტოამაღწერელის ცნობით მეფე სიმონ პირველი „სომხების დიდი მოხიყვარულე და განსაკუთრებით ვადაპეტების დიდი პატივისცემული იყო“ (კ. კუცია). აგრეთვე ისაკიანის სიტყვებით — „ქართველი ხალხის სული ოქროსია, სული მდიდარი შემოქმედებისა“.

ქართველების სტუმართმოყვარეობისა და მდიდარი სულის შესახებ ფრანგი მოგზაური, ჟან შარდენი (XVII ს.) წერდა, რომ საქართველოში „უფლება გაქვს იცხოვრო შენი სარწმუნოებით და ადამებით, იმსჯელო მასზე და დაიცვა

იგი“. მეორე ფრანგი მოგზაური, ჟან ბატისტ ტავერნიე (XVII ს.) ეწინააღმდეგება: „ქართველები არცაა მწყობრები მეტი რჯულშემწყნარებელი ქრისტიანები მთელ აღმოსავლეთში“. გერმანელი მოგზაური აკადემიკოსი იოჰან გიულდენშტეტი (XVIII ს.) დასძენდა — საქართველოში „მმართველობა და სამღვდელეობა ამჟღავნებენ სრულ რჯულშემწყნარებლობას სომხების, კათოლიკების, მაჰმადიანი და ებრაელი მოსახლეობის მიმართ, რომლებიც სრულებით არ ეკუთვნიან ბერძულ ეკლესიას და არ სდევნიან მათ“. თანამედროვე სომეხი ისტორიკოსის პროფ. ა. აბრამიანის თქმითაც საქართველო იყო ერთადერთი ქვეყანა, სადაც „სომხები უცხოებაში ყოფნას არ განიცდიდნენ“. თბილისი ოდითგანევი ამიერკავკასიის ხალხთა მეგობრობა-ძმობის აკადემიის მისი მკვიდრი საიათნოვა ამიერკავკასიის ხალხთა ძმობის ხიმზოლოდ იქცა. იგი თავის ხიმზოლებს სამ ენაზე ქართულად, სომხურად და აზერბაიჯანულად ასრულებდა.

ქართველი და სომეხი ხალხების მშურ მეგობრობას შორეული წარსული და დღეა ფესვები რომ აქვს, ეს ჩანს მათა ხალაპარაკო ენადაც. ვეაქვს საერთო სიტყვები: ბარი, თიზი, გუთანი, კალო, ფოცბი, მუშაკი, ოროველა, ოჯახი, საუნჯე, ჭეშმარიტება და ა. შ. XI საუკუნის ცნობილი ქართველი ისტორიკოსი, ლეონტი მროველი „ცხოვრება ქართველთა მეფეთა“ შესავალში, კავკასიის ხალხთა ძმობის შესახებ წერდა: „სომეხთა და ქართველთა, რანთა და მოუკანელთა, ჰერთა და ლეკთა... ერთი იყო მამა, სახელით თარგამოს (ქართლის ცხოვრება“). პაოსისა და ქართლოსის ძმობის ლეგენდამ და საუკუნეების მანძილზე საერთო შტრების წინააღმდეგ ერთობლივმა ბრძოლებმა კიდევ უფრო განამტკიცა, გამოაწრო და გააყაფა ეს მრავალსაუკუნოვანი მეგობრობა. მსგავსი მაგალითი მსოფლიო ისტორიაში ცოტა თუ მოიძებნება. სწორედ ამას ითვალისწინებდნენ ქართველი

და სომეხი ხალხების სახელოვანი წინაპრები და მუდამ ურთიერთ პატივისცემით იყვნენ გამსჭვალულნი. ქართველთა და სომეხთა ისტორიულ მეგობრობას, ერთობას დიდად აფასებდნენ ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობაჲთა მეთაურები ილია ჭავჭავაძე და ხანატურ აბოვიანი. ქართველებსაღმბი გულწრფელი მეგობრობის გრძნობით იყვნენ გამსჭვალულნი სომხეთის სახელოვანი შვილები: იოანეს თუმანიანი, ავტიკ ისაკიანი, აკოფ აკოფიანი და სხვები. აკაკი წერეთელი მტკიცე და ურყევი მეგობრობის გამომხატველი სიტყვებით მიმართავდა გაბრიელ სუნდუკიანს

„შენ სომეხი ხარ, მე კი ქართველი, მაგრამ ძმები ვართ ერთმანეთისა; ორივე შვილი ერთი მიწაწვლის, ერთ შიდაშისი და ერთი მთისა!“.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე ქართველი და სომეხი ხალხების ისტორიული მეგობრობა, რომელიც საუკუნეების მანძილზე თავისუფლებისათვის წარმოებული მძიმე ბრძოლებით იყო განმტკიცებული, კიდევ უფრო განვითარებასა და გაზრდა-გაღრმავებას საჭიროებს. ამისათვის, პირველ რიგში, აუცილებელია ჭეშმარიტი ისტორიის საფუძვლიანი ცოდნა, რათა წარსული ისტორიის გარკვევისას აუცილებლად გათვალისწინებული იქნას ობიექტური ჭეშმარიტება იმისა, რომ ქართველებსა და სომეხებს აქვთ მდიდარი ისტორია, თვითმყოფადი ეროვნული კულტურა, რომელიც უდიდ პატივისცემის ღირსია. სამრახისა საკუთარის განდიდება-გაიდიადებით სხვისი ღამცირება, შეურაცხყოფა, ვაღანძლვა და შევიწყება. არავითარ შემთხვევაში არ შე-

იძლება ერთი ერის კულტურის გამოცხადება მეორე ერის კულტურის საკუთრებად. ყოველგვარ ჭეშმარიტებასთან გამომდინარე ცალკეულმა კვლევამ ტენდენციური ხასიათი არ უნდა მიიღოს და მეზობელი ხალხის ისტორია-საღმბი მიდგომა ყოველთვის ზუსტი ობიექტურობის დაცვისა და ჭეშმარიტი ისტორიის მეცნიერული გაანალიზების საფუძველზე უნდა ხდებოდეს. ყველამ კარგად უნდა გაიგოს მაღლიანი ქართული მიწის სიკეთე, მისი უდიდესი დამსახურება იმათ მიმართ, რომლებიც შვილივით შეიხიზნა, აცხოვრა, ახარა და ასე რიგად ამრავლა; გაიგოს ვინ ვინ არის, ხაიდან მოვიდა, რა უფლება-მოვალეობანი აქვს, რა მოეთხოვება და რა უნდა აკეთოს ხალხისა და ქვეყნის საკეთილდღეოდ. საქართველოში მცხოვრებ ყველა ადამიანს ამ მარწმნალი მიწისა და მისი უშუალო ბატონ-პატრონ სტუმართმოყვარე ქართველი ხალხისაღმბი გარკვეული პატივისცემა და სიყვარული მართებთ. მათ პატივი უნდა სცენ მის კულტურას, ენას და შეისწავლონ იგი როგორც სახელმწიფო ენა; წვენი ქვეყნის მცხოვრებნი მართალია ერთნაირად სარგებლობენ ყველა სიკეთით, მაგრამ, სამწუხაროდ, ყველასათვის ერთი როდია მისი ჭირი და ღვინი. ასეთ შემთხვევაში უმადურებს უნდა შეეაგნებინოთ, რომ სხვისი მამულის ბელფოფა და დასაკუთრებაზე ფიქრიც არ შეიძლება, ვინაიდან მხოფლიო საერთაშორისო ორგანიზაციებმა და „გაერომ“ აღიარეს ცალკეული დამოუკიდებელი ქვეყნების სუვერენიტეტი, ტერიტორიული მოღიანობა და მისი ხელშეუხებლობა. ასეც რომ არ იყოს ცოცხალი თავით საკუთარ მიწა-წყალს, მამულს არავენ დათმობს.

ანტიკონსტანტული—ანტიეროვნული

ზოგიერთი ახალი მოსაზრება „დიონისოს ღიმილზე“

კონსტანტინე გამსახურდიას „დიონისოს ღიმილი“ ოციან წლებში იწერებოდა და მას მწერლის სხვა რომანებისაგან განსაკუთრებით გამოარჩევს ეპოქის ვეელაზე მტკივნეული პრობლემის გარკვეულ კონცეფციად განცდა-გააზრების პათოსი.

ჩვენი საუკუნის დასაბამმა ქართული აზროვნება ერთხელ კიდევ (ამჯერად განსაკუთრებით მძაფრად!) ამ პრობლემისაკენ შემოაბრუნა და მისი აღქმის, შეცნობის, განცდის თუ გადაწყვეტის აუცილებლობა უკარნახა. ეს მომენტია „დიონისოს ღიმილის“ მთავარი მამოძრავებელი მუხტი.

მართალია, ეროვნული პრობლემა რომანში გაშლილია ეპოქის შესატყვისი, რთული პლანის ფონზე, როგორც ეროვნული პიროვნების მშობელ ნიადაგს მოწვევტის, ეროვნული სიკეთის ძიების კრახის, ქრისტიანულ-სარწმუნოებრივი ზნეობისადმი დაღატაკისა და ამ ნიადაგზე ეროვნული იდეალის დაკარგვის ტრაგედია, მაგრამ ყოველივე იმან, რაც რომანში ნეგატიური სახით შიშვლდება, ჩვენს შემეცნებაში უნდა წარმოიშვას საპირისპი-

რო ხატი კვშმარიტად ეროვნული საშობლობს, სახელმწიფოს, პიროვნების იდეალისა. და, თუმცა, ყოველივე ეს გაცხადებულია კიდევ სავარსამიძის სიზმრით (სიზმრად მაინც უნდა იხილოს სახურველი!), მაგრამ მაინც აღნიშნული საპირისპირო დასკვნა ემფარება ერთგვარი ანტიპროექტირებით მიღებულ შთაბეჭდილებას.

ეს ორგანზომილებიანი რომანის ახლებურად წაკითხვის საშუალებას ვვაძლევს: ჩვენ მასში ეხედეთ არა მხოლოდ წარმართულ და ქრისტიანულ მორალთა შორის განხერილი „ზედმეტი ადამიანის“ „ახნაურული ფსიქოლოგიის“ კრახს, არამედ, ასევე, დიონისური საწყისის იმედისმოცემ ძალას, როგორც დაკარგული ეროვნულის განახლების პროცესს, რომელიც მუდმივს პერსპექტივას ემიზნება.

გულწრფელსა და მწარე აღსარებაში — „ავტობიოგრაფიაში“, საკუთარი სულისა და ხორცის ტკივილებს რამაშვლებს, სავარსამიძე მამისეულ ოჯახს სახავს ეროვნულის შურეველ საბირველად და მამის შემფოთებას, მისი სავარაუდო მომლის გამო, ბრძენი კაცის წინასწარხილვად წარმოადგენს. მორღუ ტაია შელია, ვინც ბავშვობიდანვე დაიმორჩილა სავარსამიძის სული, აქ ცხადდება დაუკებელი

ერთი თვით ნაშრომისა — „ეროვნული პრობლემა 20-იანი წლების ქართულ რომანში“.

წარმართული ენით შეპყრობილ ანტიქრისტიდ, ვინც სავარსამიძეების ეროვნულ საწყისს მოშლის და მათს შემკვიდრეს უნაყოფობის, სპლინის, ბედწუკლმართობის ტრაგედიის გამოუვალ ჩიხში მოაძწყვედევს. გამწარებული მამა ზედავს — ქრისტეს მგობელმა მორღუმ პირშო საკუთარ წარმართულ წესს აზიარა და უძლებ შეიღალ აღუზარდა. და იმის შიში, რომ მშობელ კერასთან მობრუნების შემთხვევაში უძლები შეიღი შეიძლება მონანიების უნარისაგან დაცლილიც აღმოჩნდეს (რაც სახარებისეულ იგავში გაცხადებულ შეგონებაზე გაცილებით მეტი ადამიანური და ეროვნული ტრაგედია იქნება), უღეთოდ დააწყველინებს მამას საკუთარ პირშოს. მამისეული წყველა თავისებურ ნათელბილვად ცნაურდება და თავისი არსით უკომპრომიზო ეროვნული კრუდის ფუნქციას იძენს: შეიღოს უღმიძლად წყველიან თუ: ოჯახის ფუძეს დაანგრევს; წინაპართა ოფელთა და სისხლით გამოხილ მიწას განერიდება; ოჯახში კეამლს ჩააქრობს.

ყოველივე ამისათვის იგი განიწირება მოყვასთაგან მოკვეთით, მშობელი მიწისა და გარემოს სიფარულის უნარისაგან დაცლით, უნაყოფობით.

სამივე ეს კომპონენტი ეროვნული არსობის პირობაა და მათგან განმარცხული ადამიანი უკვე აღარ არის ეროვნული პიროვნება.

კონსტანტინე სავარსამიძის შემეცნებაში მამისეული წყველა მისი ბედისწერა, მისი ტრაგიკული ცხოვრებისადმი თავიდანვე დამლად დასმული ნიშანია. ეს არის ჯადოთი შეკრული წრე, რომლისგან გამოსვლა არ ხერხდება და ვერც მოხერხდება. მისთვის ეს პირადი ტრაგედიაა, რომელსაც აქვს თავისი ბუნებრივი დასაწყისი და ლოგიკური დასასრული. მაგრამ დაწყველის აქტი, თავისი არსით, როგორც უკვე ვთქვით, გაცილებით ფართომოცუვითა და ვრცელი განზოგადების ფუნქციას იძენს (კონკრეტული პიროვნე-

ბის მიმართ აღუდენილ წყველა ცნაურდება, როგორც ანტიეროვნული გმობა, გადაგება-გადაცხრება შექცენება).

„ავტოპორტრეტში“ სავარსამიძე საკუთარი თავის შეცნობის საბედისწერო ზღვართან ჩერდება. შიში იმისა, რომ ეს შეცნობა „ზღაპრულ ბაზილიკს“ არ გაუტოლდეს, მას შეაფოვნებს და მშობლიურ სამყაროს მოაზმანებს, როგორც რომელიღაც იმედს. ამ დროს იგი ოცნებობს ქართულ ჩოხასა და ახალუზზე, თეთრი სპილოს ძეღის ქამარხაჯალზე, ვიწრო უპირობსა და ჯიშთან ცხენზე...

ყოველივე ეს ეროვნულთან დააბრუნებდა (მის სულს ჯერ შერჩენია „მალალი სათნობის თეთრი ხანთლები“). მაგრამ ერთი პირობით: იგი ვერ შევლევს დონისურს („ერთი დამის ორგაბებისათვის სატანას მივიფიდი სულს“).

ამის გაცნობიერებამ კი ისევე შელანქილიისა და განდგომის საუფლოში, ბედისწერის პირისპირ უნდა დატოვოს იგი.

საკუთარ ბედისწერას იგი განიცდის, როგორც გარდუვალ ზევდრსა და სასჯელს პირადი „სისხლის ბნელი წარსულისათვის“. ბედისწერა-ტრაგედიამ ორად გახლიჩა მისი სული. ყოველივე, რასაც კი სავარსამიძის ხელი, აზრი, ოცნება შეეხება, ორ განზომილებად ცნაურდება და გზაჯვარედინზე აყენებს მას.

გზაჯვარედინი თითქოსდა იგივე არჩევანი უნდა იყოს ეროვნულსა და ანტიეროვნულს შორის, მაგრამ ბედისწერა არჩევანის საშუალებასაც ართმევს მას.

ავტოპორტრეტში სავარსამიძე წარმოგვიდგება ირაციონალურ პიროვნებადაც, ვისი ქმედება ხშირად ლოგიკურად აუხსნელი და უმოტივაციოა. ამდენად, მისეული პრაქტიკის ბევრი მოვლენა ვონების მიღმა დგას, რადგან კანონზომიერებას მოკლებულია.

ამგვარად, ავტოპორტრეტი, აღსარებასთან ერთად, არის პიროვნების მო-

ნოლოგიც და საკუთარ თავთან გამართული დიალოგიც, სადაც ზღვება ვმირის მთელი ცხოვრების, მის სწრაფვათა და იმედისგაცრუებათა კვინტენსირებული აღქმა. იგი თავისებური გასაღებიცაა მთელი რომანისა, რომელიც ასევე წარმოადგენს ავტობიოგრაფიას, ხოლო უფრო ვერტიკალი პლანისა.

„ავტობიოგრაფიის“ ძირითადი იდეური დატვირთვა მისგან მიღებული დასკვნით ცხადდება. ეს არის საკუთარი ტრაგიკული ზვედრის გაცნობიერება, რაც დაუნდობელი თვითმზილდება და მისგან მიღებული ობიექტური დასკვნა. თვითმზილდება, როგორც განცდათა თვითგახსნა - ეს იგივე საკუთარი თავის, საკუთარი პედისწერის, საკუთარი სულიერი მფლობელობის თვითშეცნობა და, ამასთან, იმის თვითშეგნობაცაა, რომ მძიმე ზვედრა პიროვნებისა მხოლოდ სოციალური კატაკლიზმების შედეგი როდია. ორი მშფოთვარე საუკუნის მიჯნაზე მდგომი პიროვნების სულიერი გაბღემა მსოფლიო სულის კრიზისის, მისგან ამ პიროვნების იზოლირების ზნეობრივი შედეგია. სისხლისმღვრელი ომები თუ რევოლუციები, ბოროტი ძალებისაგან იმპულსირებულ ველურ ინსტიტუტთა მძლავრობის მძაფრ კლასობრივ დაპირისპირებად გაცნობიერება - ფაქტიურად ეს არის აღამაინთა მიერ ჩადენილი ცოდვა, რომელიც უნდა ზღოს როგორც საზოგადოებამ, ასევე პიროვნებამ საერთოდ. ამდენად, პიროვნების სულიერი კრახის მიზეზი კოსმოსურ ფუნქციონირებაშიც არის დასაძებნი.

მწერლისეული ეროვნული კონცეფციის უფრო ნათლად წარმოჩენისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება მის დამოკიდებულებას ეროვნული წარსულისადმი, სადაც მონიშნება იდეალი და მისი სრული კრახი. აქ სამი მომენტი იქცევა წყნს ყურადღებას: ა) წინაპართა სიძლიერე, როგორც ეროვნული ვარანტი; ბ) სამხრეთის ბასტიონის მოშლა, როგორც ეროვნული ტრაგედიის დასაწყისი; გ) საქართვე-

ლოს ტახტის გაუქმება, როგორც ამ ტრაგედიის ფინალი.

წარსულს რომ იხსენიებს, სწავლისმიძე თავისი გვარის ისტორიას სწორედ ეროვნული საზრისით ვერებს. ამ გვარის მთავარ მისიად იგი სამხრეთ საქართველოს საზღვრების დაცვას წარმოვიადგენს. საქართველო მით იყო ძლიერი, რომ ყოველი მხრე მას ასეთი მცველები ჰყავდა, ხოლო თვით მათი ძალა მათივე ქვეყნის სიძლიერეს ემყარებოდა. ამ ურთიერგანმამაბრობებელ მიუცილებლობას ეფუძნებოდა ეროვნული სიდიადე საქართველოსი.

საქმარისი აღმონდა ეროვნულ საქართველოს ბზარი გასჩენოდა, რომ მისმა საგვარეულო ბასტიონებამ იწვეს ნგრევა. მართალია, ბაგრატიონების „დაუძღვრება“ გარეშე ბოროტი ძალების შემოსევას მოჰყვა, მაგრამ იგი უკვე ტენდენციად ქცეული შინაგანი ეროვნული სიმტკიცის შერყვამაც განაპირობა: როგორც საქართველოს ეროვნული დიდება ემკიდრებოდა ქვეყნისა და მისი ძალების მთლიანობას, ასევე მისი დაცვამაც ამ ორ ფუნქციონს შორის განქინლმა ბზარმაც თან მოიტანა.

ეროვნული ტრაგედია რომანში განციდილია ერთ დროს ძლიერი ხალხის მიერ დიდ სიკეთედ შექმნილი უძლიერისი და უძლიერესი, ასევე ძლიერი მტრების მიერ „უკუნეთის ციცილით გადაბუგული“ და პარტახად ქცეული კუთხის ხილვით (შთაბეჭდილებას უფრო ამძაფრებს სამხრეთ საქართველოსა და ძველი რომის თუ საბერძნეთის ნანგრევებს შორის გაელებული პარალელი. სამხრეთ საქართველოს ზვედრი განსაკუთრებით მძიმეა: „ნასახლარები, ნახოფლარები... ნანგრევი... სილატაკე... სიბინძურე და გადაგვარება“).

და აი, როცა დაინგრა სამხრეთის ბასტიონი - ეს არა მხოლოდ სამხედრო და ეკონომიკური, არამედ ცივილიზებული ეროვნული საფრენიც მთელი საქართველოსი, მას უდიდესი

საფრთხე შეექმნა, უპირველესად, როგორც თავისთავად ეროვნულ სახელმწიფოს. საფრთხე თანდათან ღრმავდებოდა და უფრო გვიან ნამდვილ დიდ ეროვნულ უბედურებად გასაგნდა: გამორჩეული, სამაჟო ისტორიის მქონე, ახლა ჩვენი ბასტიონებს შემოწვრიული, დამპყრობლებთან განუწყვეტელ ომებში ქანცავწყვეტილი და დაუძღვრებული სახელმწიფო რუსეთის უუფლებო კოლონიად იქცა.

ეს იყო უდიდესი ეროვნული ტრაგედია და იგი „დიონისოს ღიმილი“ განსაკუთრებით მწვავედ განიცდება, რადგან მასთან, ბოლოს და ბოლოს, უშუალოდ დაკავშირებულია თვით რომანის მთავარი გმირის — ამ ერისა და ეროვნულისათვის ზედმეტკაციის მწარე ხვედრი.

ეროვნული ტრაგედიის მთავარი არსი ის არის, რომ რუსეთთან შეერთება საქართველოს უნდა განეცადა (და განიცადა კიდევ!), როგორც ორი, სრულიად განსხვავებული ეროვნული ფიქიკის შეუთავსებლობა. ამ ფიქიკათა ჩამოყალიბების ერთერთი უმნიშვნელოვანესი ფაქტორია ტერიტორიული სივრცის მნიშვნელობა. თუ ერთ შემთხვევაში ეს სივრცე თვალუწვდენია, მეორე შემთხვევაში იგი ზღვრულად კომპაქტურია. პირველისაგან განსხვავებით, მეორე შემთხვევაში მას გადაწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება ცნება „სამშობლოს გაცნობიერებისათვის“ ტერიტორიული კომპაქტურობა ის რეალობაა, რომელიც განაპირობებს და აყალიბებს სხვაგვარ ეროვნულ სულიერ ცნობიერებას (ვიწრო რკალში მოქცეული სულიერი ენერჯია გამოდის გარე სარბიელზეც; ინტენსიურთან ერთად იგი იძენს ექსტენსიურ ბარისხსაც!). ქართულ სულს თავისი, განსხვავებული გეოგრაფია აქვს და იგი ვერ შეეწირება მისთვის უცხო წარმოდგენას ტერიტორიულ სივრცესა და მის როლზე ეროვნული არსებობისათვის. უთუოდ აქაც არის სამიბე-

ლი ზედმეტკაცად უნდა ვთქვათ მთავარი მიზეზი.

ზედმეტკაცობის განსაკუთრებული დიონისოს ღიმილი“ ტერიტორიული ფესვები აქვს, ვიდრე, ვთქვათ, „მთავრის მოტაცებაში“. აქ იგი თითქმის მთლიანად განრიდებულია სოციალურ-კლასობრივ ასპექტს და არსებითად ეროვნული ბედისწერა-უბედობის საფენელზე იშლება. ზედმეტკაცობა აქ კოდირებულია მარტოსულობის ნიშნით. მარტოსულობა იმდენად ცნაურდება პიროვნების ტრაგედიად, რამდენადაც იგი, ეს პიროვნება, სწვდება ეროვნულ ფესვებს და უკვე ეს მომენტი წინასწარ ვანწირავს ამ ფესვებთან დაბრუნების მის ვოველ მცდელობას. ამოდ ეშუადარება ხავარსამიძე სიქიოში შეხვედრად მამას დაწყველა ახსნას მას, კვლავ დალოცოს და შშობელი მიწის მადლი დაუბრუნოს. მაგრამ თვით ჯოჯოხეთში ყოფნა გამორიცხავს ამის შესაძლებლობას: ის, ვინც ჯოჯოხეთში მოხდა, ვერც დალოცავს და ვერც თვით დაილოცება. აქ საინტერესო ისიც არის, რატომ მაინცა და მაინც ჯოჯოხეთში უნდა შეხედნენ ისინი ერთმანეთს? მამაც და შვილიც ჯოჯოხეთს უნდა შთავიდნენ დიდი ეროვნული ცოდვისათვის — ეროვნული კვრის გაციებისათვის. ამაში კი ორივეს დანაშაული განუზომელია. ხავარსამიძის ტრაგედიას პირდაპირ ესადაგება ვერონტი ქიქოძის მოხაზრება: „სამშობლოს სიყვარული არ შეიძლება აბსტრაქტულად... საჭიროა, რომ ამ სივრცეში ადამიანს ერთი კუთხე მაინც ჰქონდეს, ან ერთი კერა, რომელიც მას იზიდავს მოვონებებით, სითბოთი და ღაზათიანობით“. („ეროვნული ენერჯია“, გვ. 76).

სამშობლოში დაბრუნებული „უცხო კაცი“ ხავარსამიძე საბოლოოდ შეიცნობს თავის ბედისწერას და პირისპირ აღიარებს კიდევ მას, როცა იტყვის: „ამ საქართველოში მე მაინც ზედმეტი კაცი ვარ“. მაგრამ ამ შეცნობას ენიჭება კონკრეტულიდან ზოგად ჭეშ-

მართებულად ჯანფენის ფუნქცია. სავარსამიმე, დიონისური წესით აწყობილი თავისი ცხოვრების მიუხედავად, იქაც, დასაქვლეთშიც ზედმეტკაცად რჩებოდა (მნიშვნელობა არა აქვს, იყო თუ არა ეს მის მიერ საბოლოოდ გაცნობიერებული!), რადგან იგი უსამშობლო მარტოსულია.

მარტოსულობა, როგორც ეროვნული ნიადაგიდან ამოვარდნის ტრაგედია, უფრო საცნაური ხდება ჯენეტთან ურთიერთობის ფონზე.

ჯენეტს სავარსამიმე შემთხვევით არ ხდება სპარსეთის საკონსულოს სალონიში. არც სავარსამიმის ბედთან ჯენეტის ცხოვრების ისტორიის გაწყვილება არის შემთხვევითი. ეს ქართველი ქალიც ასევე მოწვევითია თავის ეროვნულ ფესვებს და გარდუვალი ტრაგედიისათვის არის განწირული. ბედისწერამ სპარსულ სამყაროს დააკავშირა - იგი პარიზში სპარსეთის ელჩის ალი მირზა-ხანის მუღლუა და, მიუხედავად მატერიალური ცხოვრების ყველა სიკეთისა, რომელსაც ფლობს, მაინც უბედური და ტრაგიკულია, რადგან დაუკარგავს სიკეთითა შორის ყველაზე უკეთესს რამ - საკუთარი ეროვნული გარემო. მისთვის თითქოსდა ირგანულად მახლობელი უნდა იყოს შვეიცარიელი მადმაზელის ლორენცის თუ გერმანელი დოქტორის რაიმერის, ამერიკელი მისის ბლუტის, ფრანგი მუსიო ფან სტაუნის, პოეტ რამონ მენიეს თუ შურნალისტ რაიმერის, ჩერქეზი ხალილ ბეის თუ მაღალი წრის სხვა ჩინებულთა გარემოცვა, რომლის შუაგულშიც იგი დგას, როგორც სალონის დიასახლისი, მაგრამ იგი „ნოსტალგის“ ტყვეა. სავარსამიმის შეკითხვა - ენატრება თუ არა ჯენეტს საქართველო? პირველყოვლისა, საკუთარი სევდის გამჟღავნებაა. მან თითქმის წინასწარვე იცის, რა პასუხსაც მიიღებს („თქვენ, ალბათ, იცით, რა ცუდი სენია ის, რასაც ფრანგები „ნოსტალგის“ ეძახიან... ქართველი ქალი უცხოელს არ უნდა გა-

ჰყვეს ცოლად“), რომ მას, საკუთარი აღსარება მიყოლოს. **ერქვენი**

ამ სულისშემძებელი დიდილოგის არსი ემყარება ტრაგიკული ანტიეროვნულის გაცნობიერებას. აქ პიროვნების ტანჯვა გაცხადებულია, როგორც გოდება მისსავე უკუღმართად მომართულ ცხოვრებაზე. „მეც ძლიერ ვიტანჯებო“, - იტყვის სავარსამიმე და „მამულისადმი სევდას“, სულიერთან ერთად, ფიზიკურ ტანჯვასაც აღიქვამს. ნოსტალგიის წარმოდგენა აკვითულთვალეზიან არსებად“, რომელიც თავის „კრძელსა და წვეტიან ჭანგებს ჩაგასობს გულში და არ მოგეშვება, არ მოგეშვება“, უფრო შთამბეჭდავს ხდის სულიერი წამების განუწყვეტელ პროცესს, თუმცა, ხეარაუღოა, არც ეს ხატი იძლევა სრულ წარმოდგენას ტრაგედიასზე.

უნდა ვივარაუდოთ, ჯენეტისა და სავარსამიმის ურთიერთდაახლოება სწრაფვაა ეროვნულისაკენ. ეს ყველაზე შთამბეჭდავად აისახება სპარსულ დარბაზში ბუზრის წინ გამართულ დიალიოგში. ეს არის: ორი, ფაქტიურად უბედური ადამიანის მონატრებაც მშობლიურისა, გოდებაც აუნახლავრებელ დანაკარგზე (სავარსამიმე: მენატრება უცხოეთში ქართველი ქალის ქართული“, ჯენეტი: „ახლაც თვალწინ მიდგას სამთავროს მონასტრის ცადაქნილები, გულმზურვალე ლიტურგიები... სულზე უტკბილესი ქართული ვალობა დღესაც მენატრება“); სამშობლოს უკურნებელი ტკივილების უშუალო გაუნცდაც (სავარსამიმე: „ჩვენ სამშობლოში უცხოელები ვკონივართ... დაცალა საქართველო. მისი უდიდესი საუნჯენი უცხოეთში ვაიტანეს, მისი უკეთილშობილესი ხისხლიც ჩვენს თვალწინ უცხოეთში მიდის... მხოლოდ თვალეზი შეგვარჩინეს სატირლად...“); დავვიანებულ გამიჯნურებაში ხსნის იმედის სხივის ძიებაც (სავარსამიმე: „... ვყოფილიყავ თუნდაც უკანასკნელი გლეხი საქართველოში. მიწა მეთობნა, ოღონდ დღენიადაც მისთვის მემშირნა“;

ჯენეტი: „ატარეთ, ხანამ არ მოვწყინდებით“, — ეტყვის სავარსამიძეს და სმარავდის ბეჭედს აჩუქებს); მშობელ მიწასთან დაბრუნების სურვილიც (ჯენეტი: „ნუთუ არ მოვწყინდათ ამდენი ხეტიანი? დაბრუნდით საქართველოში, რამე გააკეთეთ“); ვადებაც ეროვნული სხეულიდან ამოვარდნაზე (ჯენეტი: „... ქართველი ქალი უცხოელს არ უნდა გაჰყვებ, რადგან ჩვენ ძლიერ განვხვავდებით ყველა ერისაგან... გარეგნულად მე არაფერი მაკლია“, მაგრამ „მე ისევე მარტო ვარ და უსამშობლო“).

სავარსამიძისა და ჯენეტის თბილისური ნაცნობობის განახლება, მათი დაახლოება და დაკარგული ბედნიერების აღდგენის ცდა საბოლოოდ მხოლოდ მოჩვენებითი განცდაა სიხარულისა, თუმცა მათი დაახლოებით საცნაური ხდება ეროვნულთან შეხება-შეერთებისაკენ სწრაფის მიუცილებლობა (სავარსამიძე: „რადაც უხილავმა ძალამ გვაპოვნინა ერთი-მეორე და შეგვაკავშირა. დღემდის ჩვენი სულები ორ სხვადასხვა მხარეს მოხეტიალე მწიკრები იყვნენ. ვგრძნობ ჩემს სულში უშველებელი სინათლისა და ექსტაზის ჩქერი ჩაეშვა“). მოჩვენებითია იმიტომ, რომ ეროვნული სადმი დალატი (თუნდაც ბედისწერისმიერისა და უნებური) გამოუსწავიდეული და შეუნდობელი დანაშაულია ადამიანისა.

ცხადია, იყო ამ აქტში სწრაფა ბედნიერების პოვნისაკენ, ალბათ, შევბავ. მაგრამ ვარაუდი ხანმოკლე და უბედო აღმოჩნდა: ორი შეცთომილის შეკავშირება (ჯენეტიც ხომ მოსწყდა მშობელ მიწას, უცხოელს მისთხოვდა და მშობლიური სივრციდან ამოვარდა!) — რეჟერ გამრავლებული ცოდვია და მისი მიტკევა გამოირიცხულია!

ჩვენი აზრით, ამგვარად მოიაზრება ეროვნული სადმი დალატი დიონოსოს ღიმილში“. ამიტომაც უნდა განმორღვებ უცხო მიწაზე დაკავშირებული ორი უსამშობლო ქართველი ერთმანეთს; ამიტომ უნდა დაიღუპოს ჯენეტის უმანკო პირში ფარფიხი; ამიტომ

ულმობლად უნდა განიფანტოს სიხარულს კვლავ საბოლოოდ სიხარულის ყოველი იმედი...

მძიმეა და ტრაგიკული ეს სიხარული, მაგრამ იგი, ეროვნული სადმი ერთგულების მრწამსით ნაკარნახევი, ბუნებრივია და გარდევალი!

აქ ერთი ვარაუდაც იქცევის ჩვენს ქურადლებას, რომანში ვხვდებით ბევრ უცხოელს — სპარსელს, გერმანელს, ამერიკელს, შვეიცარიელს, თურქს ალფირულს, შოტლანდიელს, რომელია მიხილულობის ცენტრად პარიზი გამხდარა. მაგრამ არც ერთი მათგანი ისე მწარედ არ განიცდის ნოსტალგიას, როგორც სამშობლოდან გადახვეწილი ორი ქართველი. რომანის ავტორმა უთუოდ განვებ ვახაზა ეს მომენტი, რომ შემოეთავაზებინა საკუთარი კონცეფცია: ეროვნული განცდას გაცილებით გადამწვევტი მნიშვნელობა ეკისრება ისტორიულ კატაკლიზმებში გამოვლილი ერის არსებობისათვის და რომ იგი ყოფის თავისებური მორალური საკვადებულო წესია. ასეთი რამის დალატი კი მძიმე და მიუტყეველი ცოდვია.

უსამშობლოდ შეთვის ტრაგედიას აქვს სავარსამიძის ბედისაგან განხვავებული პლანის: უკუღმართი ბედის მიერ პიროვნების უნებური მოწყვეტა ეროვნულ ძირებს, მისი გაყვანა სხვა ორბიტაზე და იქ აღზევება.

ასეთი ადამიანის ბედი თითქოსდა აღარ უნდა აღიქმებოდეს ტრაგედიად, რადგანაც რეი ცხოვრებაში აქტიურად ნართული პიროვნებაა და ზორციელდება მისი უნარისა და ტალანტის სრული რეალიზაცია.

საქართველოს ისტორიამ ბევრი ასეთი მაგალითი იცის. მათგან რომანის ქსოვილს ერთვის ლეკვინად ქცეული ისტორია მამლუქ რუსტომისა. ბუკინისტ მარტრეის მიერ მოთხრობილი ეს ისტორია სწორედ რომ ტიპიურია ზემოაღნიშნული თვალსაზრისით. ბუკინისტში ვატაკეებული და სტამბოლში გაყიდული ქართველი

გლეხის ბიჭი, შემდგომში ვევიატელი მამულე, ისე აღზევდება, რომ ნაოლელონის უერთგულესი თანამებრძოლიც ხდება. უცხო მიწაზე ამაღლებული ქართველი ბოლოს შარღერუას ბრძოლაში მამაკურად დაიღუპება, ნაოლელონის მიერ დადგმულ მის ძეგლს მადლიერების გამოშხატველი იშუაითი წარწერა ამშვენებს: „აქ ასვენია მონა ღვთისა, რუსტომი. დიდი იმპერატორის ერთგული მეგობარი. ქართველი - საქართველოდან“.

ამგვარი ხვედრი თითქოსდა ბედნიერება უნდა იყოს პიროვნებისა, რადგან მისი ფენომენიც ფუჭად არ გაიფლანგა ან არ დაითრგუნა. მაგრამ რომანის კონცეფციით იგიც ისეთივე უბედურებაა, როგორც სავარსამიძეთა თუ ათაბაგთა მამულს მოწვევითი შთამომავლების წილც ტრაგედია. და, იმის მიუხედავად, რომ სავარსამიძე ერთგვარი სიმპათიით განეწყობა კიდეც ნაოლელონის ომების გმირისადმი, თეთრი ყვაილების გვირგვინით შეამკობს მის საფლავს, ხოლო გვირგვინის ღენტზე წარწერაში გვირს „თავგამეტებულ ქართველ რაინდად“ მოიხსენიებს, მის ხვედრს მაინც უბედურებად მიიჩნევს. ეს უბედურება სხვათა მიწისათვის თავგანწირვა, ქართული მიწის მიერ ბოძებული სისხლის სხვათა დიდებისათვის გაღებაა. თითქოს განგებამ დახაჯაო, მას თავისი ერისათვის სამსახურის ბედნიერება წაართვა. რუსტომისათვის ეს ტრაგედია, ალბათ, საბოლოოდ გაუცნობიერებელი დარჩა, მაგრამ რომანის ეროვნულ კონცეფციაში მან სწორედ ამგვარი აღქმა პოვა.

საკვებით ბუნებრივია ვიფიქროთ, რომ რომანის ექსპოზიციაში გაცხადებულ ამ ჭეშმარიტებას საპირისპიროდ უნდა მოეშორათა სავარსამიძის ცნობიერება. მაგრამ ეს არ ხდება იმ უბრალო მიზეზის გამო, რომ ადამიანი ყოველთვის ვერ ახერხებს მოჯადობული წრიდან გამოსვლას. ეს კი, როგორც წესი, ეროვნულ სინამდვი-

ლესა და სიმართლეს მოწვევების, სუბიექტურად თუ ობიექტურად ურთიერთებისაგან განდგომის შედეგია.

„დიონისოს დიმილში“ ლაპარაკია „გზის დაკარგვაზე“ და პარიზზე, რომელიც გზის დამკარგველთა სამშობლოდ ქცეულა. გზადაკარგულთა სამშობლოს ცნების ანომალიური არსი საცნაური ხდება მთელი იმ წრის ფონზე, რომლის ორბიტაშიც მოქცეულია სავარსამიძე. სხვა ეროვნული სივრცე, ფაქტიურად, ისევე ვერ ხდება სავარსამიძის სამშობლოდ, როგორც ამ სივრცისათვის სისხლდანთხეული მისი შორეული წინაპრისა, ვისმა ძელებმაც საუკუნეების მანძილზე უნდა „იპორგოს“ სხვა ერის მიწაში.

ეს აღმოჩენა კიდეც უფრო ამძაფრებს სავარსამიძის განცდას (უცხო მიწაში გათხრილი სამარე სავარსამიძის მიერ რომ დიდ უბედურებად აღიქმება, ეს ცხადდება მეორე პარალელურ პასაჟშიც, სადაც ავად ენიშნება მკითხავის ნაწინასწარმეტყველები, შენი სამარე უცხო მიწაში გაითხრებაო).

უცხო გარემოცვა სავარსამიძისათვის „ულრან ტყვად“ ქცეულა, სადაც საკუთარი ადგილი ვერ უპოვინა. „თუმცა ჩემს წინაშე ყველა გზა ხსნილია; ყველა ასპარეზი ნაცადი... მაგრამ მაინც არ ვიცი ხაით წავიდე, რადგან ყველა გზა უღვეია და გაუვლი“.

ეს ხილვა საკუთარი უბედურებისა იგივე სასოწარკვეთა და პერსპექტივის იმედის განქარვებაა, რაც დროადადრო ახალი ძალით ილანდება „ნახევარსულიანი“ ტაია შელიას სატანური ძალის მიერ მოწესხულ სავარსამიძის შემეცნებაში იღუზიათა უღმობელი მსხვერვეთს პროცესი ადრიდანვე ღრღინის მის სულს. იდეალად მოჩვენებულ მომარდუ ახლა უკვე მისთვის ნილაპამოხსნილი გრძნეული ძალაა. მაგრამ მისი ზეგაულებსაგან გამოსვლა, მიუხედავად ამის ნათლად ხილვისა, მაინც ვერ ხერხდება, რადგანაც მისი სული სიფხვნილიდანვე დაემორჩილა ამ ძალას.

იდეალურის თვის დაბრუნებას ანტითეზისთან დაუნდობლად ამიშვლებს პიროვნების ილუზიების კრახს, მაგრამ, რადგანაც ახალი გზის პოვნა ვერ ხერხდება, საკარსამიმეც წინააღმდეგობრივი სიტუაციის ტვექმნილია. ეს წინააღმდეგობა იმპულსირებულია ერთსა და იმავე დროს ორი საპირისპირო განწყობილებით — სასოწარკვეთილი წვეტებითაც (რაცაც ბადებს ნოსტალგია თუ უადვილობის შეცნობა) და ნაკარუდევი იმედითაც (რაც მისი ცხოვრების დინისურ წესს ემკვიდრება).

ამ კვიდელში საბოლოოდ მაინც პირველი განწყობილება იმძლავრებს და, ამბავთა განვითარების ლოგიკით, ეს ბუნებრივია, რადგან ქრისტეს გმობა, ქრისტეანული მორალის ნორმებთან დაბრუნება საკარსამიმეც პირადი კატასტროფით უნდა ზღოს. ქრისტეანული მრწამსის დაღატი ამ კონკრეტულ შემთხვევაში — ეს იგივე ეროვნული დაღატია (მაგრამ ამაზე — ცოტა ქვემოთ!).

ხვედრის სიმძიმეს ოდნავაც ვერ ამსუბუქებს საკარსამიმის ცნობიერებაში დროებით შეჭრილი კოსმიური პიროვნების ასოლოგია („ჩრდილო და სამხრეთი, დასავლეთი და აღმოსავლეთი. მთელი სამყარო ჩემი სამშობლოა, ასპარეზი დაუღვეელი“), რაც ზემოთ ნახხენები მეორე განწყობილების ანარეკლია. კონკრეტული სამშობლოს მიღმა მთენილი გმირი უსასრულო „განზომილებიხავენ“ — კოსმოსიხავენ ისწრაფვის. კოსმოსური ადამიანიხათვის სამყაროს არა აქვს ზღვრული სიმაღლე და სიღრმე, იგი ამ შუუზღუდეულ ვარემოცვაში მოქმედებს. მაგრამ საკუთარი პრაქტიკა მალე დაარწმუნებს საკარსამიმეს, რომ მისეხური „კოსმოსური“ პიროვნების რეალობა აბსურდული მირაფია. შესაძლოც რომ იყოს კოსმოსურ პიროვნებად მისი გარდაქმნა, საკარსამიმისათვის ეს პერსპექტივა მაინც გამორიცხულია, რადგან „ზედმეტი ადამიანი“ ვერ ამღ-

ლდება კოსმოსური ცნობიერების დონემდე.

„აუტობორტრეტში“ აგრესიული ექტად საველისხმო დეტალი თუ მსახვი. ესაა ბავშუობის ბედნიერი, ვარემოურებელი დროის მოვლენათა გახხენება. რა ვარდისფრად არის წარმოდგენილი (და, ბუნებრივად, ვადეალებულიც!) ეს პერიოდი; რამდენ ხასიამოვნო განცდას აღძრავს და აცოცხლებს იგი! მაგრამ ეს წამიერი მოღანდებაა მხოლოდ და იგი ხასიკეთოდ ველარაფერს შეცვლის გზადაკარგული კაცის ცხოვრებაში. ამიტომაც ამ მოვონებაში ვაცოცხლებული ვოველი ფაქტი თუ მოვლენა გმირის შემეცნებაში უკვე მისტერებად ცნაურდება როგორც ამოპირქევეხული ხინამდვილე (მწარე აღხარება: „ჩემი ვული აწ აღარ ელის ახალ დღესასწაულებს და უნებურად ძველისხავენ ვიწურები მელანქალიურად“).

მაგრამ მოვონებები ოცნების ტოლია და საკარსამიმე ზშირად მიუბრუნდება წარხულის ხურათებს. ეს იმ მომენტში ხდება, როცა მწარე ფიქრები თუ დაუჭვეხა, იმფდგაკარწყლება თუ თვითვემაის დაუოკებელი ნება შემოონთება მის აფორიამქებულ ხულს. მაგრამ თმქმის ვოველი ასეთი მოხედვა წარხულისხავენ თანამეზავრად აღვენებული უბელურების ახალ აღქმად თუ გაცნობიერებად ჯდება ვონებაში.

(მითვიონეთ, როგორ იხხენებს იგი მოწამეთას, არგვეთის დიდ მთავართა ხაძვალეს, როგორ ბავშუობიდან მოხდეხს წმინდა კონსტანტინეს ანრდილი და როგორ ცდილობს საკუთარი ხულის ზხნას მთელი ცხოვრების მანძილზე მის ჩრდილში თავმუფარებით, მაგრამ ბოლოს მაინც ხასოწარკვეთით უნდა აღიაროს: „თუ განვებამ დღემდისაც ღირხად არ ვამხადა მისი მეაბჯრე მაინც ვვოფილიფავ, აღმათ ვვ იმიტომ: ბელისწერა თავის ბნელ დერეფნებში ატარებს ადამიანს და ჩემი მიუწვდომელი იდეალი იდეალად დარჩა“.

კონსტანტინე სავარსამიძე ეროვნულ გონს განრიდებული, ეროვნული ნებისაგან დაკლილი პიროვნებაა, მისთვის უცხოა ეროვნული სულის შემოქმედებითი ფუნქცია და მისი ტრაგედიაც ეს არის. მართალია, მასში დროდადრო იფეთქებს ძალუმი ნებელიბაც, მაგრამ იგი, უპირველესად, ცოუნებით ან კაპრიზით იმპულსირებული გამოულენაა ენერგიისა და ფუნქციონირება, რადგანაც ჭეშმარიტი ეროვნული იდეით, ქართული ერის ღრმა წიაღში დაცული სულიერი ძალით არ საზრდობს. უნიკალური ეროვნული სულიერი ძალის ფენომენი ვცხო და გამოუსადეგარია მისი ცხოვრებისეული პრაქტიკისათვის. იგი თითქმის არ ცდილობს საკუთარ თავში იპოვნოს ერის ბედს დაკავშირებული შინაგანი სიმართლე, რადგანაც ბედმა ის, ამ სიმართლის მიღმა დასვა.

ხიფათებით, საინტერესო პერიპეტებით აღსავსე ცხოვრება სავარსამიძისა, მოჩვენებითად, აქტიურად მონათული პიროვნების შთაბეჭდილებასაც კი ახდენს, მაგრამ ვველა ასეთი მომენტის ეფექტი ქარწყლდება იმ „სულიერი შიმშილობის“ (როგორც ცნობილი რუსი ფილოსოფოსი ბერდიაევი იტყვოდა), წყალობით რაც მის „ზედმეტობას განაპირობებს (ამ მანკის — „სულიერი შიმშილობის“ — მწერლის ეული ინტერპრეტაცია რომანში ფრიად საინტერესო განზოგადების ფუნქციას იძენს, რადგან რომანისტი მას არა მხოლოდ პიროვნულ, არამედ, უპირველესად, ეროვნულ ტრაგედიად აღიქვამს). ასეთი პიროვნება არ შეიძლება იყოს ეროვნული ინდივიდუალური ერთეული — ერის, როგორც „დინამიური სუბსტანციის“ კონკრეტული გამოვლინება.

სამშობლოსაგან თანდათან დაშორების, მისგან თანდათან მოწყვეტისა და ასევე თანდათან გაუცხოების შეცნობა სავარსამიძისათვის არის არა ფაქტის კონსტანტანცია, არამედ ტრაგიკული განცდა-დასკვნა. საქართველოში დაბ-

რუნების შესაძლებლობა, როგორც მისი ორგანული სულიერი ნაწილად დასკვნის შემდეგ ექვის ქვეშ: დეკლარაცია გააკეთო, კიდევ რომ წაიდე? — კითხულობს იგი. — ჩვენი გზები რა ხანია გაყრილია. რაც ფაში ვადის, მით უფრო შორდება იხინი ერთმანეთს. მე მისი თვლის ნაშეირი. მე მისი იდეების ფლორტი — მე მისთვის ასე მახლობელი და ასე შორიელი! იგი მე არ მიცნობს. მას ჩემი არ ესმის, კიდევაც რომ დაებრუნდე უძლები შევილივით მიმიღებს?“

ეს დასკვნა-ექვი საბოლოოდ უბედობის შეცნობად უნდა გადაიზარდოს და სულიერ ტრაგედიად განივთდეს „სამინელმა მარტოობამ და მწუხარებამ შემოიპრო, — გვეტყვის ცოტა უფრო გვიან სავარსამიძე. და — ამ საღამოს დავრწმუნდი, რომ მიწაზე სამშობლო არა მქონია. და ამ ქვეყნად იმითომ გაენილვარ, რომ იალქანდამსხვრეული გემით ვიყიადლო... აღსდგა ჩემში მარტოობის დიდი ქენჯნა“. აქ ეროვნულს მოწყვეტა, მისგან ამოვარდნა, სულიერ ტანჯვასთან ერთად, კინაღამ უკურნებელ ფიზიკურ ტოკივლადაც არის გაცნობიერებული. ერთხელ კიდევ (უკვე მერამდნეულ!) ხანი ესმის ეროვნულის წარმართველ, უპირველეს და შეუცვლელ ძალას აღიმიანის, როგორც პიროვნების, არსებობისათვის.

ზემოთ უკვე ვთქვი, რომ სავარსამიძის ტრაგედიის, ეროვნული ადამიანური ყოფისაგან ამოვარდნის ერთი მთავარი მიზეზი დიონისეს კულტის მისეულ გაცნობიერება-აღიარებაშია საძიებელი. სავარსამიძის გონი დროდადრო თითქოს გაიცნობიერებს კიდევ ქრისტიანული მორალის უცილებლობას პიროვნებისათვის (როგორც წესი, ეს ხდება მისი ტრაგედიის მიზეზთა ამოხსნის მცდელობისას), მაგრამ მთელი თავისი ცხოვრების წესით იგი დიონისურ ფესვზე აღმოცენებული წარმართი ანტიქრისტიკა. ქრისტიანული მორალი მისთვის ასკეტური მარ-

წუხია, ხილო დიონისური წესი — უზრუნველი, ნებას მიყოლებული, მოუთოკავი და ღალი ცხოვრების გარანტიაა.

ამ თვალსაზრისით იგი თავისი აღმზრდელის შთავონებისა და პრაქტიკის ერთგულია.

ამიტომ: ა) უნდა დაამსხვრიოს მან ჯვარცმა და დაემოს ქრისტე; ემინოს ეკლესიასტეს შთავონებას ყოფიერების ამოუებაზე; არსებობა ადამიანისა აღიაროს არარსებობად, გაქრობად, არარად ქცევად; პირდაპირ დაუდგეს საიქიოში შეხვედრილ ქრისტეს და კვეთოს იგი; ბ) დიონისე უნდა დაისახოს მხსნელ, შთამავონებელ ძალად; „ლომისპირა დიონისე“ უნდა აღიქვას ერთხა და იმავე დროს მრისხანებადაც და დიდებულ სათნობად და ქრისტეზე მალდა დააყენოს იგი; უმაღლეს სიკეთედ უნდა წარმოისახოს ქრისტიანულ „აქტივზმს“ დაპირისპირებული დიონისური თავისუფლება; უნდა აღიაროს შთამომავლობით მიღებული დიონისური საწყისის უპირველესობა...

გავიხსენოთ რომანის რამდენიმე პასაჟი და მომენტო:

1. იტალიაში, სან ფრანჩესკოს მონასტრის მახლობლად, გზაზე შავი ძეღის ჯვარზე გაკრული ქრისტეს ხატების ხილვა ბაქსანურ განწყობილებებს დაქვემდებარებულ სავარსამიძეს პროტესტის გრძნობით გამსჭვალავს და „უსიამოვნო ფრუანტელს“ მოკვერის. მისთვის ქრისტე „უდაბნოს ღმერთია“, ვინც ბოჭავს ადამიანის ნებას. ამიტომ უნდა დაამსხვრეს იგი („მოუუქნიე ჩემი ხელჯოხი ამ სმარადისფერ სამოთხეში აღმართულ უდაბნოს ღმერთს. დაინგრა ჯვარცმა. ნაფშენებად იქცა გაისის ხატება, ფეხით გაყოფლე წაქცეული ჯვარი და უშვერი სიტყვებით ვეზე ქრისტე“);

უფრო მეტიც: სავარსამიძის დიონისურ წარმოსახვაში საქართველოს მრავალი გამანადგურებელი ომის მიზეზი ქრისტეს ჯვარისადმი ერთგულებაა („ქრისტეს ჯვარს შეეწირა დიდი

საქართველო... მეორეჯერ ჯვარს ვაცმევედი ქრისტეს საქართველულ ღმერთის გამოსახვილად... მარ მშენებ, რათ დაღუპეს საქართველო ჩემმა წინაპრებმა ამ უდაბნოს ღმერთის ხატებით“).

ეს შეგონება თავისი არსით ანტიეროვნულია, რადგან იგი ისტორიული კვშმარიტების უგულუბელებოფაა: ფაქტიურად ხომ ქრისტეს ჯვარისადმი ერთგულებამ იხსნა და გააძლიერა საქართველო (მაგრამ დიონისური მორალისადმი ერთგულება ამ კვშმარიტების საწინააღმდეგოდ განაწყობს სავარსამიძეს);

ანტიქრისტიანული შეგონება ეკლესიასტესი, რომელიც სიკეთის ქმნის მარადიულ სიცოცხლეში აუკვეებს სავარსამიძეს, ობიექტურად მის უშუალო განცდაში უნდა განივთღეს როგორც პიროვნების უფლება თავისუფალი იყოს ქრისტიანული ნორმებისაგან, სიზმრად საიქიოში მყოფი უცნობ შემხედურ-განმსჯელში ქრისტეს რომ შეიქნობს, კვლავ უარყოფითად განწყობა მისადმი და, კეთილი შეგონების პასუხად, მტრულად „შეებმის“ მას, რადგან ეს შეგონება ანტიდიონისურია („... ამ კაცს ვეცი გაცოფებული და წაეპქიე... ეს იყო, ის კაცი, სულ პირველად რომ ვნახე ჩემი სოფლის ეკლესიაში ჯვარზე გაკრული“).

2. „დიონისეს მეორედ მოხვლა“, რომელსაც რომანის გმირი მირზა-ხანის სალონში იხილავს, მასში მხოლოდ დადებითის, მიმზიდველის, ხანუკვარის ასოციაციებს აღძრავს, რადგან ამჟამად და ქვეცნობიერადაც დიონისე მის სულში ზის („იგი ამოდის ნაპირზე ელემენტებისაგან ახლად შებული, თითქოს ეს არის ახლა დაბრუნებული ოკეანის ნაყოფიერ საშოდან, ხადაც ფერიები ურწყედენ ოქროს აკვანს. ექსტაზი იხახება მის თვალბის გაღებასა და ხელების გაშლაში.“); „სულზე უტბები“ დიონისე რწმუნად ცხადდება, რადგან იგი სავარსამიძის

შთამავონებელი ძალაა, ხოლო შთავონება „ყველაფერია ამ ქვეყანაზე“;

„ეროსისა და დიონისოს მანანალა ქართული გუდამიერი აზნაური ამ ორი ღმერთის „ორმაგ ცეცხლში“ გასული და მათი ძალით მონუსხულიც და არტახებუგახსნილიც, ხსნას მხოლოდ მათდამი ერთგულებასა და ვედრებაში ხედავს — დიონისე ათავისუფლებს დარდისა და ვარამისაგან, იმედითა და სიტკობით აღუესებს გულს, ააბმეინებს ენას, ხოლო ყოველივე ამის საზღაურად მონად და მეჯონგირედ ვაიხდის მას. ეს მონება ყველაზე დიდ ბედნიერებად განიცდება, რადგან სხვა ნებისა და ზნის დამორგუნველ ძალას მიანიჭებს მას;

დიონისეს მრავალპლანიანი ხილვა მსოფლიო ფერწერულ შედეგებში სავარსამიძის მიერ არსობის იდეალის გაცნობიერებად აღიქმება (ყრმა დიონისე ოქროს აკვანში და ფერიები, კერძისი და ყრმა დიონისე, დიონისე „ქალის ტუტს მაკვარი ღვინის თახით“, ზილოს ძვლის კვერთხიანი ტრიუმფალური დიონისე, დიონისე და არიადნე, ზღვის პირას მუდარი „თრობისა და შუების“ ღმერთი ვარამნარევი გამოხედვით...);

ყოველივე ეს ორგანულად ჯდება რომანის მითოსურ პლანში და პრობლემის სიმბოლური მთაზრების ფართო შესაძლებლობებს ქმნის. რეალური ყოფა, პიროვნება, განცდა აქ ბუნებრივად ერწყმის ტრადიციულ მითოსურ მოდელს და მის შემოუფარგვლელ არეალზეა გაშლილი.

დიონისეს მითით, როგორც მითოსური აზროვნების ყველა სხვა მოდელის გამოყენების შემთხვევაში, ვლინდება ადამიანის სწრაფვა გადაიხედოს არსებულის მიღმა სამყაროში, ახსნას, მოიახლოვოს, განადიდოს, აღიაროს მისთვის საიდუმლოებით მოცული, ძირითადად ღმერთების სახით წარმოსახული ზეყოფა. ამის გამო აცნობიერებს იგი თავისი არსებობის ყველა მხარეს ღმერთი-ლეგენდის სახით, ხოლო გაცნობიერების ეს პროცესი ორ-

განულად უკავშირდება პრაქტიკისაგან ნასაზრდოებ მის წარმოდგენას. ამიტომაცაა, რომ „ადამიანი“ უკვე ხშირად მიაწერს თავის ღმერთებს ადამიანურ იერსახეს, ადამიანურ ენებებს, ადამიანურ ბუნებას, რომ ჩვენ შეგვიძლია, ანტროპომორფიტი, ანტროპოპატიტი და, ბოლოს, ანტროპოფიზიტი ვუწოდოთ მათ... ეს ყოვლისმძლვე ღმერთები შექმნილია ადამიანური სულის ნიმუშების მიხედვით... მათი გრძნობები და სიმპათიები, „მათი ხასიათი და ჩვევები მათი ნება და მოქმედება, თვით იერსახე და მატერიალური შემადგენლობა, ყოველგვარი მისადაგების, გაზიადებისა და გაყალბების მიუხედავად, მნიშვნელოვანწილად ადამიანის სულისაგან არის ნასესხები. მსოფლიოს ზალხთა უმაღლესი ღმერთების სახით თვით კაცობრიობაა ასახული“ (ე. ტვილორი. პირველყოფილი კულტურა, მ. 1939, გვ. 410, რუს.).

დიონისე ერთი ასეთი ღმერთთაგანია. მის მითოლოგიაში განსახებას პოულობს ადამიანის სწრაფვა შეიმსუბუქოს ცხოვრება, მიიღოს მეტი სიხარული. დიონისე — როგორც უდარდელი ღმერთკაცი — მიწისაგან ბოძებული ნაყოფიერების ღვთაებაა, იგი ითვლება ვენახისა და ღვინის ღმერთად, რომელიც გაიგვივებულია ბუნებისგან ბოძებულ სიკეთესა და სიამოვნებასთან.

დიონისე ასეეტიზმის არტახებისაგან ათავისუფლებს და მარადიულ მზიარულებას ანიჭებს ადამიანს. მაგრამ სულისა და ხოცვის ამგვარი თავისუფლება თავისი არსით უპირისპირდება ადამიანის ნების მომთოველ ზნეობრივ ნორმებს, ქრისტიანული ყოფის წესსა და ცნებებს. ამიტომაც აღიქმება ქრისტე სავარსამიძის ცნობიერებაში დიონისეს ანტიპოდად და რომანის კონცეფციით ეს არის მისი ვპირის ტრავადის მთავარი არსი.

„დიონისოს დიმილი“ ეროვნული ტკივილების ზღვრული ვანდით არის დაწერილი. მითოსური აზროვნება და მისი კონკრეტული მოდელი აქ მომ-

ველებულია ეროვნული ტრაგედიის უფრო ღრმა გაცნობიერებისათვის, მისი საიდუმლოების შრეებში შეღწევისათვის.

ქრისტეს ჯვარი ისტორიულად საქართველოს ეროვნული სიძლიერის გარანტი და სიმბოლოა. სავარსამიძე კი მთელი თავისი არსობის პრაქტიკით უპირისპირდება ქრისტეს ჯვარსა და იდეას; ამ იდეის საპირისპირო დიონისურმა საწყისმა, რომელსაც აღიარებს და ექვემდებარება სავარსამიძე, შეიძლება მორალური და ფიზიკური კატასტროფა განუშალოს ქრისტიანულ სახელმწიფოსა და ერს, რისი მონომოდელიც არის რომანის გმირის მთელი პრაქტიკა, დაწვეული ჯერ კიდევ სიყრმისეული გაუცნობიერებელი უაყოფით ქრისტეს მორალისა, შემდეგ ორგანიზტულ სამყაროში გადასვლით და, ბოლოს, სრული კატასტროფით დამთავრებული.

ყოველივე ეს, უპირველესად, ანტი-ეროვნულ ცდომილებად აღიქმება. აქ ხდება ორი ერთმანეთის განმპირობებელი ფაქტის თანადამთხვევა: სავარსამიძის ფენომენი იმდენად არის ანტიეროვნული, რამდენადაც ანტიქრისტიანულ, წარმართული ზნის ფესვებზე ამოზრდილი.

სავარსამიძის სულს სრულად ეუფლება „მატური, უღმობელი ღმერთი შვებისა და თრობისა, ეროსის უფროსი ძმა“. ეროვნულისაგან ამოვარდნის პირადულმა ტრაგედიამ მასში უნდა პოვოს ხსნა („დარდიოთა ვარამით სა ესე იყო ჩემი სული, — შენ უდარდელი გამხადე, — მიმართავს სავარსამიძე თავის კრახს. — ეჭვებით დაღრღნილი იყო ჩემი გული, როგორც ჭიანჭველებისაგან გამოზრული ვოლეული და — შენ აავსე იგი იმედითა და სიტკბოებით. მე თვეზივით ვნადაბმული ვიყავ, — შენ გამახსნეინე დაუნჯებული ბავ“).

მაგრამ ეს შეგონება უკუღმა მომართული ცნობიერების ნაყოფი. გაუცნობიერებლობის ან ფალსად განცდის მო-

მენტო სავარსამიძის მთელ ცხოვრებისეულ პრაქტიკას ანტიეროვნულ მოვლენად აქცევს, რადგან ქრისტიანული ეროვნული სამყაროს პირმშოს თითქმის ყოველი ქმედება ანტიქრისტიანულ წესში კლინდება. ქრისტეს მძიმე ჯვარი ძნელი სატარებელია; იგი მოითხოვს ბევრი რამის დიშორებას, ველური ინსტინქტების კაცთმოყვარულ თვისებებზე გარდაქმნას. ვარკვეული აზრით წამებრივია სიკეთედ გარდაქმნის ეს პროცესი, მაგრამ სამაგიეროდ იგი იძლევა სამარადისო შვებას და პიროვნების საზოგადოებრივ ფენომენად ქცევის რეალურ შესაძლებლობას.

შილი ერისა, ვინც აღიარა ქრისტეს მორალი, ამ წესით უნდა ცხოვრობდეს. ყოველივე ეს უცხოა და მიუღებელი სავარსამიძისათვის და, ამდენად, იგი — „სულზე უტკბესი“ დიონისესაგან მონიჭებულ შვებისა და სიხარულის ცოუნებას აყოლილი — ანტი-ეროვნული მოვლენაა. ეს იგივე სულიერი კვლამაა, რომლის საფრთხესაც აღამიანისათვის გაცილებით მეტ უბედურებად მიიჩნევს სიხარება, ვიდრე ხორციელ კვლამას.

ქრისტეს გზას სამოთხისაკენ მიჰყავს პიროვნება. დიონისეს გზას — ჯოჯობეთისაკენ. და, ბუნებრივად, სავარსამიძეც ჯოჯობეთში უნდა აღმოჩნდეს.

„ნაადრევი სიკვდილი“ ამ ქვეყნად ყოფნის უაზრობის შეცნობისთანავე დგება. მართალია, იგი სიზმრად ცნურდება, მაგრამ ეს, არსებითად, არ ცვლის სავარსამიძის აღსასრულის რეალურ არსს. სიზმარი-იგავი, რომელიც მან თავის მშობლიურ მიწაზე მობრუნებულმა უნდა იხილოს — ეს არის შეცნობაც და გმობაც საკუთარი ცოდვებისა. მისი ვედრება საიქიოს ხილული მამის ლანდისადმი, ახსნას გრძნული ძალის დაწვევა, დაუბრუნოს მშობლიური მიწა და ვენახი, — ისევე აუსრულებელია როგორც სავარსამიძე-ცთომილის გარდაქმნა ანტიდიონისედ:

წარმართის ცოდვა, ეროვნულ უბედურებად გადაზრდილი, იმდენად მძიმეა, რომ მისი პატიება უკვე გამოირიცხებოდა თვით ქრისტიანული შემწყვალბლური მორალისათვისაც კი.

სავარსამიძის ტრაგედიის არსი ის არის, რომ მისი სულის დამღუპველი ვერა მის მიერვე თითქმის ბოლომდე მიწვეულია მხსნელ, გადამრჩენ, გამაბუნებურებელ და მაიცოცლებელ ძალად. დროდადრო თუ აღუძვრის ქრისტესთან მიახლოების სურვილი, ეს მხოლოდ აღსარების წარდგენის გამო: აღსარებით მხოლოდ ქრისტეს უნდა წარუდგეს, რადგან დიონისე „ცოდვითა“. გამო აღსარებას არც იღებს.

ასეთი აღსარების აუცილებელი სურვილი სავარსამიძის, ამ „ძლიერსა და საცოდავ უღმერთო ადამიანს“, იმ მომენტში აღუძვრის, როცა თავისი მონათლული უკვლო ვარდახელის ეჭვი გაკეწილავს („... იგი ისე გადასცდა ცხოვრების შუა გზას, არც ცოლი ყოლია, არც შვილი, არც ქონება, არც სახელი, არც პატივი და დიდება მოუხევევია ამ ქვეყნად“).

ამის შემცნობლის მთავარი საბედიწერი განაჩენი თუ პირადული ცოდვა უნაყოფობაა. უკვლო ვაქრობის სინდრომი მის მიერ ყველაზე დიდ ცოდვად აღიქმება, რადგანაც ეს იგივე არაობადაქცევაა, ადამიანისათვის სისხლისა და გენის განგრძობის (ხაბოლოო ანგარიშით - ერის უკვდავების!) ხეცით მოძებული მადლის უარყოფა.

ამგვარი განცდების მომენტში მას თვით სათაყვანებელი დიონისეს მძიმარო აღუძვრის ეჭვები: დიონისე იმის ნიჭსაც ხომ არ შთაუნერგავს, რომ მწუხარებით აღაღსოს ყველა (მკითხავი ამ საიდუმლოს სავარსამიძეს ჯერეტის თანდასწრებით გაუხსნის და სწორედ ჯერეტია ამ შთაგონების ყველაზე დიდი მსხვერპლი: მან თავისი პირადი უბედო რომანით თუ სავარსამიძეს მიწლიბილი ერთადერთი ვაჟის ფარების დაღუპვით უნდა დაადასტუ-

როს ხირომანტის ნაწინასწარმეტყველების სისწორე!

ასე თანდათან უახლოვდება სავარსამიძე არაობად ქცევას. უკვლო ცხოვრული წესით ცხოვრების კანონი, მის მიერ უარყოფილი, თანდათან მიღწის ნიშში, საიდანაც გამოხასვლელი არ არსებობს. ეროვნულ ძირსა და გარემოს მოწყვეტილმა, ეროვნული რელიგიური მრწამსის უარყოფელმა, მშობლის მიერ შერისხულმა, მან ბოლოს უნდა სრულად გაიცნობიეროს საკუთარი ტრაგედიის გარდუვალობა და შედეგად „ახლა ვგრძნობ, ჩემი სხეული დაიშალა, დაირღვა, - იტყვის იგი. - ... გარემოს განვიციდი, როგორც არეულსა და უსაიმოვნო ხმაურს, წარსულს რომ ვიკონებ, ყველაფერი ისე ბნელია და შეუსაბამო, როგორც დამსხვრულ სარკეში ნახახი ღანდი“.

ასეთი მღვომარეობა პიროვნებისა, არსებითად, სიკვდილად ცნობიერდება, რადგან დაწყვეტილია ძაფები, რომლებიც ერთ დროს მას ირგვლივ სამყაროსთან აკავშირებდა. იგი ხვდება, რომ სამყაროსთან, კოსმოსთან კავშირი ადამიანისა მხოლოდ კონკრეტული ეროვნული ყოფით, ეროვნული სიცოცხლით ხორციელდება და რადგანაც სავარსამიძე ამ ძალისაგან სრულიად დაიშორება, დაღვა კიდევ გარდუვალო აღსასრული.

ყოველივე, რაც ამის შემდეგ მის ცნობიერებაში დროებით უნდა შეიჭრას, როგორც რაღაც ხელნახაჭიდი თუ დამაიმედებელი მოკუნა, მირაფია მხოლოდ. ამის ტუნგის შეგონებით სამშობლოს დაბრუნებული, იგი უკვე აღარ არის მოქმედი ცოცხალი ძალა. მშობელი მიწა უცხო, მიუსაფარია და მისზე დადგებული ყოველი ნაბიჯი საბედისწერია მიხთვის.

„შეებისა და თრობის ღმერთის“ კაცი - კონსტანტინე სავარსამიძე ისე არ განერიდება ამ ქვეყანას, რომ ერთხელ კიდევ არ შეხედეს საკუთარ ბედისწერას - ანტიქრისტიკლ აღმზრდე-

ლსა და დამაკვლიანებულს მორღუ შელიას.

საკუთარ ბავშვობასთან შეხვედრა, თითქოს უბრუნებს ნაცნობ განცდებს, მაგრამ ესეც იგივე მირაგია და არა სინამდვილე. სინამდვილე ეროვნულია და იგი ვერ მიიღებს მიხთვის უკვე უცხო, ეროვნული ტყაყიდან საბოლოოდ გამოსულ კაცს. აქ მონაზმანები ზღაპარი სამყიდრებელის დამკარგულ სეფენულზე მისი ისტორიის იგავია — „გაველურების“, ეროვნულ ზნეობას დაპარისპირების, როგორც მიუტყეველი დაღატაკი იგავი.

გაველურების მთელი ანტიზნეობრივი პროცესი რომანის გმირმა უნდა განიცადოს, როგორც „გაორების“, „გაციოების“, „ბნევის“ ტრაგედია და ერთხელ კიდევ უნდა შეიცხადოს „ცხოვრების ნახევარგზაზე“ შემოღამება

ეს იგავე თვითთარყოფა, ხოლო პიროვნების თვითთარყოფა მხოლოდ ანტიპიროვნული ტრაგედია როდია, იგი, თავისი არსითა და შედეგით ანტიეროვნული აქტია.

სავარსამიმეტა მძიმე ზეედრის არსი რომანისტმა თვითონვე გახსნა, როგორც უსამშობლოთა უნებური ბედი და ამით კიდევ უფრო მეტად გაამძაფრა მისი ტრაგიკული არსი. იგი გარეშე ფაქტორების შედეგია უპირველესად. „რაკი ქვენ არც საკუთარი სახელმწიფო გაგვანდა, არც ეროვნული სკოლა, არც ქალაქური ყოფა, ამიტომაც სავარსამიმდის თაობის ახალგაზრდა უცხოეთში აღამებდა თავის სიჭაბუკეს, აქვე ხდებოდა მისი ხასიათის ფორმირება; შემდეგ კი თავის ქვეყანაში სამოქმედოდ მობრუნებული, მშობელი ქვეყნის პირობებს ვეღარ ვეუბოდა, და ამ ვზით მომეტებულად მძაფრდებოდა მისი სულიერი ტრაგეიზმი“, — ამბობს რომანისტი „დიონისოს დიმილის“ მეორე გამოცემას დაროულ განმარტებაში.

თუმცა ეს განმარტება თარამ ემზვარს უფრო მიესადგეფოდენ უჭირე კონსტანტინე სავარსამიმეტისტი-ეროვნული სულიერი დეგრადირება ბავშვობის წლებში დაიწყო, მაგრამ მაინც იგი ერთი პლანით გაცნობიერებული ტრეშმარტება და მსგავსი პიროვნების ტრაგედიის მთავარი მიზეზის ობიექტური ახსნაა.

სამშობლოდან პიროვნების გასვლის ტრაგედიას კონსტანტინე გამსახურელია ერთმანეთთან დაკავშირებული, მაგრამ, არსებითად, განსხვავებული ორი კონცეფციით აღიქვამს.

ერთ-შემთხვევაში ეს არის კონლიტეირის (სულითა და ხორციით გარეშე ძალას მივიღული, მის მიერ საკუთარი ხალხის წინააღმდეგ მოუღუნელი ან მის იღვას დაპირისპირებული ანტიქართველი) ავანტურისტული კარიერა, ხოლო მეორე შემთხვევაში ეროვნულ ფესვებს მოწყვეტის, ეროვნული იღვისაგან დაშრეტის ცოდვა და ამ ნიადაგზე ქმელების ენერგიისაგან სრული დაცლის მძიმე განსაცდელი.

პირველი პლანის ვეელაზე ტიპიური ნიშნები განსხეულდა ფარსმანის („დილოსტატის მარჯვენა“) სახეში, ხოლო მეორე პლანისა — თარამ ემზვარის პიროვნებაში. კონსტანტინე სავარსამიმდის ბედისწერა უფრო მეორე კონცეფციას ემქვემდებარება, თუმცა მისი ტრაგედია-ცოდვა გაცილებით მძიმეა და გამოუსყიდველი, რადგან, როგორც ითქვა, სავარსამიმდის ანტიეროვნული არსი გაჯერებულია ანტიქრისტიანისმით.

და ბოლოს, რომანის ეროვნულ კონცეფციასთან დაკავშირებული კიდევ ორი მომენტის გამო:

ა) მთოლოგიური ღმერთების ხატი თითქმის ერთსახოეანია. ხალხთა შემეცნებაში ასეთი ღმერთები ამაყი, მრისხანე, მთრგუნველი, ყოვლისმძლე ძალაა და დიმილის ატრიბუტი მათ არ მიესადაგება. ბუნებრივად, ასეთია დიონისეც. სავარსამიმეტე დიონისეს ამსახველი მდიდარი სახებითი კიდევ

ქცევის დათვლიერების შემდეგ ამბობს - „არსად მომღიმარე დიონისო მე არ შემხვედრიაო“. და თუ რომანის კონცეფციაში დიონისე მომღიმარ ღმერთად წარმოვადგება, ამას აქვს თავისი სიღრმისეული აზრობრივი დატვირთვა. ქვეცნობიერად ამ კუთხით უნდა აღიქვას სავარსამიმემ დიონისე, როგორც შუების, იმედის, სიხარულის, ნაყოფიერების, ბაკხანური წესით ცხოვრების ღმერთი და ხსნად იგულისხმოს მისი მორალის აღიარება. თუმცა მირათა დიონისეს ამ სახით ხილვა, მაგრამ იგი მაინც კვებავს სავარსამიმის გონს, აძლევს მას ძლიერი ნების პიროვნების ძალას, აღანთებს ეროვნულ გმირთან - წმინდა კონსტანტინესთან სულიერი ნათესაობისათვის. (დიონისეს ღმირი სიმბოლურად შეიძლება მის მიერ ცოუნებული, ეროვნულ გზას აცდენილი აღამიანის კატასტროფითაც იყოს იმპულსირებული!). და როდესაც სავარსამიმე საბოლოოდ შეიცნობს თავისი სულიერი დაღუპვის მიზეზსა და გარდუვალობას, მისთვის უკვე მომღიმარე ღმერთია არა ძველი არამედ ახალი დიონისე - ფაურიზი როგორც ახალი იმედი, თუმცა დიონისეს ნებითვე დაღუპული და ამქვეყნიურს ღმირით განშორებული უმანკო ყმაწვილი ღმერთი. ეს რაიცა შეეხება ღმირის ფუნქციას მასში კოდირებული კონცეფციის თვალსაზრისით.

როგორც ვნახეთ, უკუპროექციით იგი პირდაპირ უკავშირდება ეროვნული პიროვნების ფუნოქციის არსის გააზრებას, ეროვნულის განცდისა და აღქმის ავტორისეულ ინტერპრეტაციას, მაგრამ მას სხვა, ფორმისეული ფუნქციაც აკისრია: „დიონისოს ღმირით, ამბობს ავტორი. - მე მოვხებენ ხინ-

თეტიური გეზი ევროპულსა და სპარსულ სამიჯნურო რომანებს შორის (ვეკლისხმობ ცალკე რომანებს და ცალკე ვისრამიანის ქართულ ვარიანტს)“. ამ შემთხვევაში, ალბათ, საქმე ეხება როგორც ტრადიციული ფორმის გადასინჯვას თანამედროვე მხატვრული აზროვნების მოთხოვნათა და კანონთა შესაბამისად, ასევე, ერთგვარად, ტრადიციულ მითოლოგიურ აზროვნებაში გარკვეული კონკრეტულების შეტანასაც;

ბ) „დიონისოს ღმირი“ ქების ფორმით დაწერილი რომანია. ისმის კითხვა, როგორ უნდა შეითავსოს ქების სტილი, ფორმა ფაქტიურად ტრაგედის განრის ქმნილებაში? პახუხს, ნაწილობრივ, თვითონ ავტორი ვეაძლევს, როცა ამბობს: რომანი „მრავალი წლის ფორმალურ ძიებათა და მიღწევათა ნაყოფია. ამ წიგნისათვის მე ავირჩიე ურთულესი ფორმაო“.

ურთულესი ფორმა რომ მარტივი ფორმით გამოხატვისას გარკვეულ წილად გაუფახურდება, ეს მხოლოდ ერთი და, ამ შემთხვევაში, არა უმთავრესი მხარეა საკითხისა. ჩვენი აზრით, ტრაგედიაში ქვეცნობიერად ჩართული საპირისპირო ეროვნული იდეა, რომელიც, ობიექტური განსჯის შედეგად, დაღუბითისა და სასურველის სახით ცნაურდება, მოითხოვდა ამდღებულ ფორმას, როგორც მიუცილებელი პრეშარიტების სწორედ ამგვარად აღქმის საშუალებას. ამიტომ ვეძებვა მთელი პასაჟებიც ღირიკული პრიზისათვის ნიშნული ზეაწეული ტონით, რაც გვეხმარება პოზიტიური უკუფენა დაუძებნით ღრმა სულიერი ტკივლებით გაცნობიერებულ ნეგატიურ სინამდვილეს.

ბასილ მელიქიშვილის მისტოლოგიური მეცნიერება

ბასილ მელიქიშვილი (1904 – 1980 წ. წ.) მეოცე საუკუნის ოცდაათიანი წლების ქართული ხალიტურატურო პროზის წარმომადგენელია. მისმა მოთხრობებმა თავისი ორიგინალობითა და შალაღმხატვრული ღირსებებით გამოიქვეყნებისთანავე მიიქციეს შეთხვეული საზოგადოების ყურადღება, მაგრამ რთული და ხანმოკლე ცხოვრების გამო იგი ვერ მოესწრო საკუთარი ნაწარმოებების ერთ წიგნად დაბეჭდვას. მხოლოდ მწერლის გარდაცვალებიდან რამდენიმე ათეული წლის შემდეგ გახდა შესაძლებელი მისი მოთხრობების ცალკე კრებულებად დასტამბვა. ლიტერატურის ისტორიის თვალსაზრისით ამ შეტად მნიშვნელოვან საქმეს თავისი ამავე დასდი მწერალმა კომიაშვილმა, როგორც ბასილ მელიქიშვილის თხზულებათა როგორც პირველი (1968 წ.), ისე მეორე (1987 წ.) გამოცემის შემდგენელ-რედაქტორმა. მანვე გადმოგვცა ბასილ მელიქიშვილის არქივიდან ამოღებული პირადი მისწერის ამსახველი ეს ბარათები, რომლებიც დღეს გვინდა შეათავაზოთ ქართულ შეთხვეულს. ჩვენა აზრით, აღნიშნული წერილები ეპისტოლარული ჟანრის მშვენიერი ნიმუშებია. მათი უმრავლესობა დაწერილი და დაგზავნილია ნათესავ-შეგობრებისათვის მწერლის სიცოცხლის უკანასკნელ წლებში. ვფიქრობთ, რომ ამგვარმა დოკუმენტებმა ბევრი რამ უნდა მისცენ დაინტერესებულ შეთხვეულს როგორც თავად ბასილის ხულიერი მდგომარეობის, ისე მისი მხატვრული ოსტატობის შესახებაც.

მისილ ლაშვილი

ქართველი მწერლის

მოგიკითხავთ თქვენებს ვეღვას: მის, ბუბიას და მუნს დედინაცვალსა. გისურვებთ სიჯანსაღეს. მივიღე შენი წერილი გუშინ და ეხლადა ვწერ პასუხსა, რადგანაც ჯანმრთელობის საქმე კარგა არა მაქვს და არამც თუ წერა, სისწორე უნდა ვიხარა, ფიქრიცკი აღარ შემოძლიან. ვწერ, რადგან შენმა წერილმა გრძნობა გამიღვია და თვალწინ წარმომიდგინა თვითველი

დღე და ყოველი კოთხე-კუნჭული მთიულეთში ნახული და განცდილი...

„ნეტა არ მოგეწერა უკანასკნელი წერილი. სამინდად ამაფორიაქა და დამაფიქრა...“

შენს წერილს ჩამოკევა არაგვის ხმაურობა და ფასანაურის ნიაეი. თვალწინ დამიდგა შენი მოგზაურობა ნაღვარევეში და თითქოს განუიცადე კოდუც. არაგვი და არაგვი! არ ვიცი, რათ მიყვარს იგი? იქნება მთიულთ მდინარე რომ არის იმისთვის? იქნება ცელქი რომ არის და დაუგეშავი იმისთვის? მე არ ვიცი რისთვის, მხოლოდ მიყვარს და მეტი არაფერი. მიყვარს ალბათ იმისთვისაც, რომ ჩემი წინაპრები არაგვი გამოზარდა. შენ რაღას ფიქრობ, არაგვი? ნეტა რასა ფიქრობს? არც კი მინდა გაეიგო, რასა ფიქრობს არაგვი, დეე იფიქროს და ჩემად იყვებ. რომ გაგვიზიაროს ვულისნადები, კაბითურღება და ცეტს დაუძახებთ, ოლა გამარაულის ჭკვისასა.

შენ იწერები, ნაღვარევიდან კარგად ემოგზაურეთო და ძალიან ძვირად მიღირს ის პატარა მოგზაურობათ. ვიცი, ძმავ, რომ ძვირად ვიღირს, მაგრამ ჩემთვის უფრო ძვირია, რადგან შენთვის ყოველდღიური ამბავია და უფურებ არაგვის პირს და უფურებ ამომავალ მთვარეს და მარხილიც მისრიაღებს თოვლზე. მე კი შორსა ვარ, ძალიან შორსა და ოთახში ჩაკეტილი, ნურახსიენია მანუხებს და ვფიქრობ და ვოცნებობ ყველა იმაზე, რაზეც შენი წერილი მესაუბრება. ვოცნებობ და რაღაცა ჩემი ხევა მანუკვს. ასე მგონია, ვუღარა ენახავ მეოქი. ალბათ იმიტომ, რომ შორსა ვარ და არაგვისა კლდეებიც კი მიყვარს.

ვიცი, ზემის ხიმღურა სეკლიანი იქნებოდა, მაგრამ მე არ გამოვთა და ღმერთმა დამიფაროს იმის გაგებისაგან. მხოლოდ, ბაბო კარგა იცეკავდა თურმე და მე ფასანაურში ყოფნის დროს არ ვაფასებდი. მწერ: ცოლის შერთვას ხომ არ აპირებო, ეკ, რა ვიციო, რა მელის ხეაღან ამღამეუ შეიძლება ცოლიც შევირ-

თა. მაგრამ მარგალიტას კი ოხრად არ დარჩეს რედიკული.

ერქნეწული თუ ცოტა გამოეჯანმრთლებულა მტკვლე ხანში ტფილისში წაველ და შეიძლება გამოვიგზავნოს წიგნი, სადაც „ორულებს“ ამბავი იქნება დაბეჭდილი.

თუ ჩემი ჯანსაღობა გაინტერესებს, არა მიშავს რა, მხოლოდ თავის ტკივილი მკლავს უკვე მეორე კვირა არის და ხულ პირქვე ვკლივარ. დღეს ცოტა მომშორდა და გწერ, ალბათ შენმა წერილმა მიშველა?

მოკითხვა კოლან (არხანოვს), შალიკოსა და გველას, ვისაც ვიციანო. გოგონებში — კი მოკითხე ვეა, მარუსა, ბაბო, ლიდა, პელო და, თუ მანდ არის, სემაც, პირზე კოცნით — კი სემა მოკითხე და აკოცე კოდუც.

მწერ სიმინდის ფასს. ჩვენსკენ სულ არ იცის სიმინდი და არც ფასი შეიძლიან მოგწერო, მხოლოდ კარგი ხორბალი — (თათუხისა) — ღირს სამი მანეთი, სამი და ათი შაური მხოლოდ თათუხი ხულ თეთრია და ხელით დარჩეულისათ.

ნურც შენ დამტანჯავ ხოლმე მოლოდინითა და მალმალ მომწერე ხოლმე წერილი.

იყავ გამარჯვებით.

1928 წელა 26 იანვარი.

შენი ძმა და მოყვარე ვასო მელიქიშვილი.

წერილი მიღევე მომწერე. დიდი მადლობა ქურქისათვის.

კ. შ.

კვირუასო კაპო კოლა!

მოვიკითხავ დიდი სიყვარულითა. იმედია კარგათა ზარ და ჯანმრთელად. მომიკითხე ძია, ბებიაშენი და შენი დედინაცვალი, უადრესად პატივისცემით.

დღეს მივიღე შენი გამოგზავნილი ხამღურავისა და განცვიფრების წერილი შენმა წერილმა ძალიანაც გამახარა, მა-

გრამ თან ვიგრძენი ჩემი სევდა და დიდი სიხანული: მართლაც რატომ არ უნდა შენახა ჩემთვის ძეგრფასი და დაუფასებელი მთიულეთი და დღესასწაული ჩემი კუთხისა. გამეზარდა, რადგანაც წარმომიდგა მთიულეთი მთელი თავისი სიმშვენიერითა და სიდიადით. თვალს აებლანდა ხალხი „ახოობას“ მიმავალი. ძმარ კოლა, განა შენთვის ძალიან სასიამოვნო იყო მათთვის ყურება?! ჩემთვისაც ეგრე და უფრო მეტად. მაგ ხალხმა მომცა სისხლი და ხიცოცხლე, მთიულეებმა მამკენეს სიხარული (თუ შეიძლება მე სიხარული ვნახო ამ ქვეყნად). ასე მგონია იმათი სისხლი ჩემს ძარღვებს აუხებებს და მე მგონია, ვხეც არის. ჩემმა წინაპრებმა ხანდოს ხეცს მიიღეს სიცოცხლე და ასე მგონია მეც იქ დავიბადე მეთქი. იქნება დავიბადე კიდევ განა სისხლი და თესლი (საიდანაც წარმოიშვა ის ადამიანი, რომელიც ჩემს თავს გამოქსახავს) ხანდოს არ წარმოიშვა. დიახ, ჩემი დასაწყისი ხანდოშევე იყო ერთი წვეთი სისხლის სახით. შენმა წერილმა დამაღონა და სინანულით ამავსო, რადგანაც დავედი დიად დღესასწაულს „კანსაკვიფრებელსა“ და ლამაზსა, რა ვიცი, მეორედღე რა მელის, მე ყოველთვის ამას ვფიქრობ ხოლმე, რადგანაც ჩემი ჯანმრთელობა ხანდახან პეწეზე ჰკივია.

თვითონ შენი წერილი ბოძიანი სიტყვებით არის ნაწერი და კარგიც არის. შენ დიდი მწერალი დახდგები, რომ ამას სათანადო ყურადღებას აქცევდე. ისეთი აღწერა დღეობისა, ხეობებისა და ბუნებისა იშვიათია და დიდებულიც. შედარებებიც კი პოეტური გაქვს. ემ საათში მოვიძებნი – შენი წერილი წინ მიღევს და ამოვიწერ: „საინტერესო იყო ერთი მეორესთან გახუმრებული კაფიაობა უცხო და უცხო სიტყვების, რომელნიც ერთმეორეს ისე ეწყობოდნენ, როგორც ერთგვარი მძივები“.

შენ იქნება გგონია, ეს უბრალო სიტყვები იყვეს. ნურას უკაცრავად, რომ ვიხსრა, ეს იშვიათი მხატვრული შედარე-

ბა არის და ბევრ სტატიან და მკვლევარსაც გაუჭირდება წმინკეწმინკე მხოლოდ მთიულს შეუძღვინს წმინკეწმინკე დალაგება მძივების ჩამწკრივებას შეადაროს. შენი წერილი დარჩება სამარადისოდ და ძეგრფასიც იქნება ჩემთვის, როგორც ჩემი ნაწერები (ჩემი ნაწერები ხომ ყველაფერს მირჩვენია).

ხულითა და გულით მიხნოდა წამოხვლა, მაგრამ შინაც ათასი საქმე გამოტყვერა და იმ ხანად ცოტა ქესატათაც ვიყავი. თუ ვიცოცხლე, მგონია მერმისს აღარ დავაკლდე. ამ ხამათარს უსათუოდ ვიმხახურებს და ჩემი ბინაც იქ იქნება, სადაც სამხახური. შემოფლობით თუ კი ამომივლი, განა რას გააკეთებს სხვას მაგაზე უკეთესს თუ ტფილისში არ ვიქნები, რათოდ გელი ხოფლაღ.

რაც შეეხება ჩემს ჯანმრთელობას, მე ან მართლა მძიმე ავადმყოფობა მაქვს ან კიდე მერყეება. რა თქმა უნდა. ექიმებისაგან ვარკვეული არა მესმის რა.

მოგიკითხა ჩემმა დამ. მოიკითხე მანდაურები – თეკლე კი თავის მოგრეხილი ფშაურითა.

ველი შენს წერილს. იყავი გამარჯვებით.

მუდამ შენი ძმა და მოსიყვარულე ბიძაშვილი.

1928 წელი 10 სექტემბერი. ვას. მელიქიშვილი

სოფ. პრიუტი

P. S. შენ რომ ვინდოდა გაგეგო, ვიკითხე, ძალიან სახიფათო არის და შეუძლებელიც. დაწერილებით, როცა გნახავ, მაშინ გეტყვი. მიღებისთანავე მომწერე წერილი. მისამართს დააწერე ხოლმე: სოფ. პრიუტი. ტფილისის მაზრა. მეტი აღარა უნდა რა, რადგან წერილს ავტოანებენ ხოლმე მანგლისში გადატანით.

კოლა! ბიძაშვილი მყავს მოსანათლი. თუ მოახერხო, მე მგონი, დასამშვებია ერთი გვარის ნათლულიცა და ნათლიაც იყვეს – მონათლევ. თუ მონათლავ, მაშინ მომწერე და ან როდის მოახერხებს ამოს-

ვლას, რომ მოვექმნადოთ და შევკიდევ მოვწერო. დაგვირდება დაახლოებით 20 მანეთამდე. ჯვარისა, ხანთლებსა სამი-რონეე მიტკლისა და ნათლიდელის დასა-სარუქრებლად. ამასივე იქნება ღვ-ღლისა და სხვა წერილი ხარჯები. თუ გეხებებო, მალე მომწერე ან თუ სუ-რვილი გექნება საამისო.

ბ. მელიქიშვილი

მიიღო თუ არა, ამ დღესვე მიპასუხე.

მოვიკითხავ კარო კოლა!

იმედია, კარგადა ხარ? მოკითხვა მი-ახ, ბუბიასა და ნატალია ივანოვნას.

ებლა მივიღე შენი მეორე წერილი 14 სექტემბერს გამოგზავნილი და ძა-ლიანაც გამეხარდა, მაგრამ როცა გავხ-სენი და წაეკითხე, სეუდამ მომიცია, არ მეგონა, თუ ვერე მძიმე შთაბეჭდილებას დასტოვებდა შენზე. არც მინდა ცუდი გავლენა იქონიოს ჩემზე წერილმა. შენა მწერ შენს ორ საწადელზე. შენი საწა-დელი ჩემთვის წმინდა არის და ძვირფა-სი, როგორც შენ თვითონ. შენ კი, ჯერ ერთი, იმიტომ ხარ ჩემგან პატივცემუ-ლი, რომ ჩემივე ჯვარისა ხარ და უფრო მეტად-კი კარგი ძმა ხარ და იშუაითი მითული. დმერთხა ვახოე (ეს ხანდახან ესე ესთქეთ, ვეგბ მართლა ვასტრახ... ხალხი კი იტყვოს ხოლმე და ჩვენცა ვთქვით) შენს საწადელს მიადწია, თუ ის საწადელი კეთილს გამზადებს და შე-ნი კეთილდღეობისა და ბედნიერებისა-კენ იქნება მიმართული.

მართლა, „ახოობის“ გაცდენა ფინან-სების გამოც იყო, მაგრამ ეს მაინც არ დამპარკოლებდა, ქვასაც გავხეთქდი, მხოლოდ საქმე იყო სახლში და ვეღარ დავეიღდი.

შემრის კი შევეცდები, იმდენად, რა-იმდენად შენც წამოხვალ. შენა მწერ „თუ კვლავამდის უცოცხლებ, ერთად წაიღეთ, თუ არა და, შენ მაინც წა-დიო“. ამ წინადადებას დამაფიქრა და

გაურკვეველი ფიქრით დამამძიძა. რა-ტომ არ უნდა იცოცხლო ქვეყანა და გვირს სამავისო? **ბიზნისისისის** ხისწორე ვითხრა, მე ვიცი ხოლმე წუწუნი, რომ ალბათ მალე მოვეკვდები მეთქი, მაგრამ ვერეთ უიმედოთ კი არა-სოდეხ არ დაველოდები „შემრისს“. იც-ოცხლე ჩემო ძმაო. ერთხელ ვითხარი თტფილისში, ახლად რომ ვაგვიცანი, რომ „გვარი ჩვენ უნდა გამოვავინოთ და თით-ქმის შევექმნათ მეთქი“, ჩვენი გვარის შესახებ გუუბნებოდი. მე ან ენამ მიეიფ-ლა, ან შენს თვალში დავინახე ისეთი რამ, რომ ეს ფრაზა მათქმევინა... მხო-ლოდ ეს ალბათ გამიმართლდებოდა. ჯერ-ჯერობით კი გამიმართლა კიდევ შენი წერილით „ახოობის“ შესახებ და უნდა უცოცხლოთ, რომ გვარმა გრიალი დაი-წყოს. უნდა იცოცხლო, რადგან შენ მთელ შენს გვარსაცა სჯობიხარ. მეკი უნდა გულწრფელად ვითხრა, რომ მოე-ლი მელიქიშვილთა კეთილი ხისხლი და ძახილი შენთან დავინახე და გაფასებ. პირში ქებად არ მიიღო, ან რა პირში ქება არის მე პრიუტში ვწერ და შენ ხა-მი დღის შემდეგლა წაიკითხე ძვირფას ხეობაში, სადაც ყვაის და დამშვენებუ-ლა მთის ტყის ფარდავი, მღალღ და კლდიან მთათა დამამშვენებელი ფარდა-ვი, რომელშიც მოხმარობენ პატარა და ანკარა ხეებები, რომ მალე შეიკრიფენ სწრაფად მიმავალს შავსა და თეთრ არა-გვში და შემდეგ ფშაური გააბან ხატ-ში დაჭრიდ მთიულეებსავითა.

რამდენიც დრო გავა, მით უფრო ძვირფასი იქნება მოვონებები იმ დღეე-ბისა, თქვენს რომ ვევატარე 1927 წელ-ში. რა დამაუწყებს, ლობისობას, რა და-მაიწივებს ჩაბარუხის ხეის თევზაობას. იქნებ მაშინ საზიზღარი უვაუი და გაუ-ხერხულეხდი ჩემი მეტისრობითა და ზოგჯერ გეხლიანი სიტყვებით, არა შენს მიმართ არამედ შენი ზოგზოგა მუზობლისა (მაგ. „სირისტანის“). რა-ლა თქმა უნდა არ იქნებოდა კარგი. მაგრამ მე ხომ „Nevrastenie“ მტან-

ჯავდა და ეს თითქმის ხულით ავად-
მყოფობა არის.

შე მართლაც „ჩემანლა“ (შენი ტე-
რმინია) შენ რაღათ მომწერე სველიანი
წერილი.

დღეს ტფილისში ვაპირებდი წახუ-
ლას და ვეღარ მოვახერხე. ხვალ დი-
ლით მივდივარ და ამ წერილსაც იქიდან
გამოვიგზავნი. წერილს კი პრიუტში
ეწერ. იმედია წერილებით გამახარებ
ხოლმე. დაურჩები მოსიყვარულე ძმა და
ბიძაშვილი ბასილ მელიქიშვილი. 1928
წელი 19 სექტემბერი (ს. პრიუტი).

ძმარ კოლა!

მოგიკითხვე დიდი ხიყვარულით. იმ-
ედია კარგათა ხარ. გამეხარდა, რომ
სწავლობ და ღუშეთში ხარ. დღეს მიხამ
მითხრავ კოლას წერილი მივიღე და
შენს ამბავს კითხულობსო. ხუთი დღეა
ტფილისში ვარ და დილაზე ადრე სო-
ფელში მივდივარ. წერილი გამომიგზავ-
ნე ძველი მისამართით: სოფ. პრიუტი.
ტფილისის მხარა. დაწვრილებით სოფ-
ლიდან მოვწერ. არა მისაუბრე რა. ვინდო-
და აქამდე მომეწერა, მაგრამ არ ვიცო-
დი ფასანაურში იყავი თუ ღუშეთში. მო-
კითხვა, ვისაც ვიცნობ. მარად შენი ძმა
ბასილ მელიქიშვილი. კოლა! მაპატიე
ღია წერილი. ცოტა ეჩქარობდი.

1928 წელი. 25 ნოემბერი.

ძმარ კოლა!

მიიღე ხალამი და მოკითხვა.

დღეს, ე. ი. 21 დეკემბერს მივიღე
შენი წერილი. გამეხარდა ძალიან. აქამ-
დეც მინდოდა წერილის მოწერა, მაგრამ
ერთ უბედურ სოფელში ვარ მასწავ-
ლებლად, შინ კვირაში ერთხელდა მიუ-
დივარ და ვეღარ მოვახერხე. ამასწინათ
ორჯერაც გნახეთ ვეღვანი თქვენები სი-

ზმარში და ვიფიქრე კოლა თუ შეგდუ-
რის მეთქი, თან ერთი ალბათობით დამად-
წიეს. ხამი თვეა ვმსახურებ და ხამი
თვის განმავლობაში შემოტყუიან და მოწი-
ნა უნდათ. მე, რა თქმა უნდა, ვაპირებდი
თავის დანებებას, მაგრამ პრინციპისათ-
ვის და ვერნა და უკანასკნელი სისხლის
წვეთამდე ვიბრძოდებ... გაზაფხულით
მინდა ერთი ორი დღით ამოვიარო ფასა-
ნაურში... რომ არ ამოვიდე ალბათ ვე-
ღარ ვაძლავ. რატომ შემოვივარდა ესე
ძალიან მთიულეთი არ ვიცო. ე, რო-
გორ არ ვიცო და ვეღარც გამიძლია. არ
ავსე ვიდეც მიხსენებ. შენც მგონი ვი-
ჭირს გაძლება უარაგვოდ. არადავგვები
20 იანვრიდან იწყება და თუ ტფილისში
ჩამოსვალ ეს მომწერე. მე უსასოოდ 25
იანვრიდან მაინც ჩამოვალ.

ყოველ დამე მამიდანეში ჩვენი გეა-
რის გენეალოგიას მიაშობს და მაინტე-
რესებს თითქმის ყოველი ამბავიც კი.
მამიდანეშთანა ეცხოვრობ მიწურ ხახლ-
ში და 26 ბაღი შეავს მთიულისა, ორი
ჩვენი გეარისაა. ძალიან გამართო კლას-
მა, ფიქრები და მავნე შეღანქოლია მომ-
შორდა და შედარებით კარგადა ვერძნობ
თავსა.

შენ ღუშეთში სწავლობ თუ არა. ვი-
ნა გვეანან მასწავლებლად. მომწერე.

ჩემს წერილს გამოგზავნი შეზღვევა-
ირად: სოფ. პრიუტი ტფილისის მხარა.
სონა მელიქიშვილს და ჩემი და ვადმო-
მიგზავნის. დააწერ კონვერტს, რომ კო-
ლასაგან-თქი და ჩქარა მიამაწვდეს. იე-
ავი უანმრთელად და კარგად. მარადის
შენი ძმა და თანამოცვარე ვახო მელიქი-
შვილი.

1928 წელი 21 დეკემბერი. სოფ. დრე.

ალბათ დედაშენთან ცხოვრობ? მო-
კითხვა ბებბას, ძიას და ვეველას, ვისაც
ვიცნობ ფასანაურელებს. ხემა ალბათ
მანდ არის. პაი, კიდი!

ბასილი.

კვირფასო ქაო კოლა!

დღეს მივიღე შენი წერილი — მიძიე და სუფიანი. ვიცე, ძმაო, ძნელია განცდები, იხიე როცა ცული განწყობილება აქვს კაცსა. დღეს მაინც ძნელია განცდების გაძლება და აღზათ შენც ფიქრობდა ფიქრობ დაუსრულებელი. ახალგაზრდა ხარ, შენი გზის გაკაფვა ვინდა და გზის ძებნაში ბევრი ცული შემთხვევა გექნება, მაგრამ „ჭირსა შიგან გამაგრება ასრე უნდა ვით ქვიტიკისა“ — ბიჭობაც ის არის, როცა კაცს გზის ძებნაში ბევრი რამ გადავადობება, მაგრამ გზას მაინც ვიკვებ. მიხარია, რომ სწავლობ და იმედიცა მაქვს შენი უნერგიისა, რომ კეთილად დაასრულებ დაწყებულ საქმებს. შენ სემა მაინც გეუბნება რაღაცას და გაიმედებს და მე კი მარტო ვიყავი ტფილისში და ხმის გამცემიც არავინა შეყავდა. ყოჩაღად იყავი, რომ ჩვენი გვარი დააფასო და რითიმე გამოაჩინო. გული ნუ გაგიტყდება, ყველა ახალგაზრდას ეგრე ემართება.

კოლა! თუ რამეში შემძლიან რომ გამოვადგე იმედია არ დამერიდები და მომწერ. რა ვიცე იქნებ მე შემეძლოს რამე. მოკითხვა სემას. თქვენებს ყველას მოსწერე მოკითხვა. შემდეგ უფრო ვრცელ წერილს მოგწერ. მხოლოდ შენ მაინც მიპასუხე.

იყავი კარგად, ჯანიახად. მუდამ შენი ძმა და თანამოგვარე ბასილ მელიქიძეული. ოცე იანურიდან არდადეგები გექნება და ტფილისში ჩამოვალ. თუ მოვახერხე წამოვალ თქვენკენ. რა თქმა უნდა, შენ მაშინ დუშეთში იქნები. თუ არ იქნები, მომწერე. მოგიკითხა ჩემმა დამ.

ბასილი.

1928 წელი 30 დეკემბერი. სოფ. პრიუტი.

ქაო კოლა!

მოგიკითხავ დიდი სიყვარულით. იმედიცა კარგადა ხარ. მეც არა მიშავს რა,

მომიკითხე ძია, ბებიაშენი და დედინაცული. ამასწინათ ვიყავი ტფილისში და უნივერსიტეტში შესასულელი პროგრამა ვერ არ არის გამოსული. გაზაფხულისათვის კი გამოვიგზავნი. ძველი უბლა არ უზარგებს, რადგანაც ყოველ წელიწადს ახალ-ახალი წესით არის მიღება. ისე ყოჩაღად იყავი. ამ ერთ კვირაში კიდევ ჩამოვალ ტფილისში და გაგივებ რაიმეს. ამასწინათ გამოვიგზავნე წერილი და მიიღე თუ არა.

იყავი გამარჯვებით. შენი ძმა და ბიძაშეული ბასილ მელიქიძეული.

1929 წელი 5 მარტი. სოფ. პრიუტი-ზირბითი.

სალამი კოლას!

დღეს მივიღე შენი წერილი, მეამა! მე არა მიშავს რა, თუ ჩემს ამბავს იკითხავ. ვიორგი ნიკოლაიშვილი რაიონული სკოლების გამგედ არის. კარსანძე მიცნობს და კარგ განწყობილებაშიც იყო. უთხარი, რომ ჩემი ბიძაშეული ხარ და გადაეცი სალამი და მოკითხვა ჩემგან. თუ რაიმე საჭირო იქნეს, მომწერე და მოვწერ. მე მგონი ანჯარიშს გამოწევს. ამ დღეებში ვნახე ნიკოლაიშვილს და მგონი საქმეცა მაქვს. მე ვერჯერობით მოხსნილი ვარ სამსახურიდან. თუ აღმადგინეს, შედეგს მოგწერ. მოკითხვა თქვენებს, სემას და შალიკოს. იყავი გამარჯვებითა და კარგად. მუდამ შენი ძმა და მოგვარე ბასილ მელიქიშვილი.

1929 წელი 16 მარტი. ს. პრიუტი.

თუ მომწერ კარგს იხამ რამეს არავის შესახებ. პატარა მოთხრობის წერა მინდა და განწყობილებას შემეძქნის. მგონი დუშეთმა შენც დაგიკარგა განწყობა არაგვისათვის?! პასუხს ველი.

ბ. მ.

ქაპო კოლა!

მოვიკითხავ სიყვარულით. იმედია კარგადა ხარ! მეც არა მიშავს რა ერთი კერა არის, რაც ტფილისში ჩამოვედი კვლავ ჩემი საქმის გამო. ზწორედ ეხლახან ფნახე სილ. თოდრია და ამ დღეებში საბოლოოდ გადასწყდება ჩემი ამბავიც. ვიგზავნი უნივერსიტეტში შესასვლელ პროგრამას 1929 წლისას. პროგრამა და მეცადინეობა ხომ საქირო არის, მაგრამ პროტექტიაც არ არის ნაკლები ეაგაკი და თუ შესვლა ვინდა, ძიამ ამ ვაზფუზულზე ნახოს ვინმე: ან თოდრია, ან ჯუღელი, ან, რა ვიცი, დიდი ვინმე; და შენს შესასვლელად მოულაპარაკოს. ეს რჩევა, იმედია არ გაწყენს და არც კეწყინება. წერილები საქმარისად გამოიმგზავნე, თუ მიიღე არა ვიცი რა! შენი ღია წერილებიც მივიღე და ღია ბარათითვე ვიპასუხე. ალბათ მიიღებდი. თუ მომწერო პასუხი, ღია წერილით მომწერე და უფრო უკეთესია. რატომ, შემდეგ ვეტყვი. რამდენი რამა მაქვს შენთან ხათქმელი, მაგრამ რომ ვეღარა გნახე!

მოკითხვა ძიას, ბებიაშენს და შენს დედნაცვალს. სოფლიდანაც ძალე გამოვიგზავნი წერილს. ეხლა ხელები გაყინული მაქვს და ასოები როგუ ვეღარ გამოშვავს. ალექსი მანდეთ ჩამოვიდა, რასა იქს?

ოყავი გამარჯვებით. მუდამ შენი ძმა და ბიძაშვილი ბასილ მელიქიშვილი.

1929 წელი 19 აპრილი. ქ. ტფილისი.

ქაჯი!

სალამი და მოკითხვა. დიდი მადლობა წიგნებისათვის და ბოდიში, რომ დაგაკვირე — აპატიე ჩემს მითულობას არაკურატინობა, ახე ეთქვათ. მე ერთ თვეში უნდა გამომგზავნა, მაგრამ ვერაფრის გზით ვეღარ მოვახერხე. რა უშავს? მოკითხვა ვენოს, მიხოს. ღყ

მის ბრბოს. მე ვაჩანჩალებ დროს ხან სამსულობით, ხან კი ^{მეწერებ} ~~წერებ~~ ^{წიგნებისათვის} ~~წიგნებისათვის~~

ოყავი კარგად. შენი ბასილი.

1926 წელი 13 აპრილი. პრიუტი.

ქვირვასო ქაჯი!

მოვიკითხავ და გკოცნი. მეც არა მიშავს რა. მოვეწვე, როგორც იქნა. მხოლოდ აქ მაინც აღიაქითი ახტვდა, შავ ხიაში არის და როგორ შეიძლება სამსახურიო. იმედი მქონდა მანდუდან მაინც მეშველებოდა და თითქმის ყოველდღე ველოდი შენს წერილს. რას ვიზამ, ალბათ ეს მიწერია. ქუჯი! ამ წერილის მომტანს გამოატანე წერილი. ვეგე გამიფო „ქართული მწერლობა“ დამიბეჭდავს რამეს თუ არა, დატოვებული მქონდა ერთი ფრავმენტი. შესადლებელია მაინც მიჩხერკედელაონ და არ ვიცი დამიტოვებენ თუ არა ადგილზე. მოკითხვა შენს მშობლებს პატივისცემით. ველი შენს წერილს და დაიმედებული მაინც ვარ. მგონი აქ დარჩენა თვითმკვლელობაც არის და თუ გადაუფრნი, კარგი იქნება. იყავი კარგად. შენი ბასილ მელიქიშვილი.

1928 წელი 14 ოქტომბერი. სოფ. ღრე.

ამ ერთ თვეში ჩამოვალ და შენს წიგნებს ჩამოვიტან.

ბ. ბ.

ქვირვასო ქაჯი!

დაგკოცნი და მოვიკითხავ! ამასწინად ერთი წერილი გამოვიგზავნე და პასუხს ველოდი. არ ვიცი კი მიიღე თუ არა. ამ წერილს კი ჩემს მამიდაშვილს უატან და ეცადე, პასუხი ამასვე გამოატანო.

ქუჯი! ჩემს სოფელში განთავისუფლდა 4-წლიანი შრომის სკოლის გამგ.

ის მოადგილის ადგილი. მინდა რომ იქ გადავიდე, ჩემს სახლში მაინც ვიქნები. ამისათვის კი კვლავ კვირკველია არის საჭირო და შენი იმედი მაქვს, რომ ჰკითხავ და სათანადოთ მოელაპარაკები. აქედან კი თუ რამ არის საჭირო, მე გავაკეთებ, მხოლოდ მანდ კვირკველიას ეგებ ჩემი გადაყვანა მოახერხებინო და გადაყვანის საბუთი გამომიგზავნო ფოსტით. შე დარჩენა მეტად გამოძნეულდება, რადგან მიწურ სახლში ვცხოვრობ და დღეს ავადაც ვარ. თურმე მაგრა გაეცივებულვარ. წერილთან ერთად განცხადებას ვიგზავნი და ჩქარავე მიდი, რომ სხვა არ დანიშნონ. ველი შენს წერილს. შენი ძმა ბასილ მელიქიშვილი.

1928 წელი 18 ოქტომბერი

გამგის მოადგილე ბერს არასა ნიშნავს, მხოლოდ ხუთი მანეთით მეტი უამაგირი შექნება და ჩემს სახლშივე ვიქნები. პირადადაც ეტყვი ვველაფერს.

ბ. მ.

ქაპო ქუჯი!

მოვილე შენი წერილი. აღმასკომს მართლაც გამოუგზავნია ცნობა ჩემი მოხხნის შესახებ თუმცა ერთი კვირის წინ (ვიდრე ცნობას გაავხ.) შუამდგომლობაც მომცა. არ ვიცი, კვირკველია რას იზამს. მხოლოდ უკეთესი იყო წირობითშივე გადაეყვანე, რადგანაც იქვე ვიქნები, სადაც აღმასკომია და ნაკლები ხიფათი მელის და არც ვჭვიადა ვქნებათ, თუმცაღა საეჭვო აღარა აქეთ რა. ვედლები ამ ერთ კვირაში თემგომიდან რაიმე საბუთი გამოვიგზავნო. დავგვიანდა, რადგან თემგომი მანგლისშია და იქ გადასვლა უნდა და მოლაპარაკება. ვნახოთ რა იქნება. ნუ დამიუწივებ. შენი ძმა ბასილ მელიქიშვილი.

1928 წელი 2 ნოემბერი. დრე.

ქაპო ქუჯი!

წერილში

გთხოვთ

მოგიკითხავ და გტყუნ. მიხედე შენ წერილი, ჩემ მამიდაშვილს რომ ვამოატანე. აღმასკომს ერთითაღია ხაწინაღმდეგო ვაუნდა, ვილაცა დაემუქრა და ერთი აღიქათით ასტეხებს, ხოლო ეხლა ჩემი სოფლის შუფი თუსტიციის სამინისტროდან მოელაპარაკა და თანახმა არის ჩემი გადაყვანისა ჩემს სოფელში. ამას ვარდა, „შეფმა“ გაუგზავნა განათლების განყოფ. შუამდგომლობა ჩემს გამგის მოადგილეთ დანიშნის შესახებ. დიდი რამ არ გვეონოს ოთხწულის გამგის მოადგილე...

აღარ ვიცი ფრაგმენტი დაიბეჭდა თუ არა. მიხოს არაფერი არ მოუწერია, ეგებ სწიყის რამე?! შენ მაინც ნუ დამიუწივებ და ხშირ-ხშირად მომწერე ხოლმე წერილები მე შეიძლება ამ თვეს ხევაარში ჩამოვიდე. გამოივე ფრაგმენტის საქმეც და მომწერე. ჩემი და წამოვა ამ დღეებში ტფილისიდან და გამოატანე, ან ამ წერილის მომტანსვე გამოატან.

ქუჯი! ჩემი აღდგენისთვის ეგებ იზრუნო (უნივერსიტეტში), გოგაის შუეძლიან რამე თუ არა. აბა მოელაპარაკე ვაუხნიშვილს, იმან იცის ჩემი საქმისა ვველაფერი. ეხლა შენ იცი, თუ საჭირო იქნება ჩამოვალ.

იყავი კარვად და ვამარჯვებით. მოგიკითხვა ვველას. შენი ძმა ბასილი.

1928 წელი 15 ნოემბერი. ს. დრე.

პვირფასო ქუჯი!

მოგიკითხავ და გკოცნი. იმეღია კარვად ხარ. აქამდეც მინდოდა წერილის მოწერა, მაგრამ რატომღაც ვერ დაუჯექ წერად. იმეღია მაპატებ. ჩემი საქმე მინულდა, მაგრამ მოხხნის საკითხი უკერპრობით დიად არის დარჩენილი. ისე რომ შანსები მოხხნისა უფრო არის. ქაცარავასთან დაუტოვე განცხადება და პასუხი არ მომსვლია თუ ძმა ხარ დამა-

ვლიან და გაიგე შედეგი და, რაც შეძლო, სანქაროდ გადმომივხაენე. კვირკველია ვატყვის ველაფერს. იმედია თხოვნას შემისრულებ. მომწერე ტიცოანის მისმართი. თუ იცი რაზე ჩემი ფრაგმენტისა? და სხვა... რაც შეეხება განათ. ვანყოფილებაში შესვლას, შენი ჭირიმე, ნუ აყოვნებ. საჭიროა განცხადების შედეგის გაგება. ეული შენს პასუხს. მომიკითხე და დამიკოცნე ზიკო, მიხო, ლექსო და ქეციანი. წერილი ჩემი დის სახელზე გამოვხაენე, ნაკლებ საშიშროებაში იქნება და მალეც მივიღებ: ტფ. მახრა, სოფ. პრიუტი, სონა მელიქიშვილს. დაწერე კონვერტს, რომ ქუჯისაგან-თქო და მიხვდება. იყავი კარგად. მარადის სიყვარულით შენი ძმა ბასილ მელიქიშვილი.

1928 წელი 21 დეკემბერი. სოფ. დრე.

წიგნები გამომხადე. ამ მოკლე ხანში კაცს გამოვხაენი და გამოატანე.

ბ. მ.

მამო შუაში

არა ეხუმრობ, ჩემი საქმე ძალიან ცუდათ არის და ყოველს მიზეზს ვარეშე კვირას 28 აპრილს პრიუტში წავალ.

ექიმს თუ მოიყვანო, მამის მკვდელი-შეილი სჯობია. შაბათს თუ არა მნახეთ, მამის ევლარა მნახეთ წერეთში.

პრიუტში წავალ კვირას.

ბასილი.

კვირვასო მისო!

მშური საღამოც და უფრო მეტიც. მოკითხვა ფეკლას ხელერთიანად (მთიულური თქმა არის). მე არა მიშავს რა ჯერჯერობით. რაც ამოვსულვარ, სულ ქორწილებში დავალ. ორს გავყევი ვერ მეჯვარეთ და ვარ გაღუპილი მთიულური არავით, წმინდა წყლის. მთიულურით. ესეც კარგია. დიდია-კე თავის და-

ვიწყებ! გულანაქარი, ვეფხვი, ქენს წერილს და, აჰ, მეფრთხილნი მთავორც შენი წერილი და მერე მინდოდა გამომართლებოდა თუ არა ეჭვები (არ დაკბეკდავენ მეთქი). და ჩემდა ხასიხარულოდ, ერთის მხრივ, დაუწუნია ნუ-შიშვილს, როგორც იდიოლოგიურად ხაწინააღმდეგო და, ჩემდა საშწუნაროდ, არ იბეკდება და გონორარი არ იქნება. რა ვუყო, ესეც ბედისწერა და ვიძახი: „ვაი ველიფარს (თუთიან ნაწერს, რვეულს) დაიფერფლება, როგორც გელიყარის ვრძელი ყანები“. და ღვე დაიფერფლოს ჩემ გულთან ერთად. სულ სედა და სედა, ბიჭო, ვანა პოეტური, თუნდაც უბრალო მომაკვდაურიც. უნივერსიტეტზე ფიქრიც ღარ მინდა — ეს საზიზღრობაა ჩემთვის და გულახდით გუბნები, რომ ბედნიერი ვიქნები, რომ გამოივლებდნენ და არ გამოვიდოდე. რაც შეეხება ნაბარებას, ეს სულ უკანასკნელი საკითხია ჩემთვის. თუმცა შენ ხმამაღლა იძახოდი, არ ნავაბარებო და მე დავეთანხმე მამამუნს, მაგრამ არასოდეს არ მიფიქრია, ნაბარება წელს და თუ მიფიქრია ესეც მალევე გამომიფიქრია. მეშინიან, რომ სულთან ერთად სხეულიც არ ამშორდეს უნივერსიტეტში. არ დავამძიბო პავა. უნივერსიტეტი ხომ კოწიების თავშესაფარია. ეხლა, მამო, ამ წვტილის დროს მეზიზღება, მეზიზღება უკიდურესობამდე. ნეტავ ჩემ ნათლიმამასთან ერთად წავსულიყავი მწყემსათ მთაში, ფეხებზე რომ ჰკიდია ევლა, ვარდა თავისი ცხორისა და ვწყველი მამამუნს; რათ მასწავლა! ეხლა ორი ბიჭი შეყოლებოდა და კარგა მოეწყობდი ოჯახს. ეხლა მაქვს საუკეთესო შემთხვევა, გადავიშალო ჩემი გული და დავფეკვა ძველი წისქვილივით. შენ შეიძლება აიფხვირე და მენაც შეიძლება ნაწენი ვიყვე ზოლმე. მაგრამ მე ეხლა ვვრძნობ, რომ „ქალაქ“-ში არავინ არის ახლო ჩემ სულთან, როგორც შენ და თუ რაზე აბრკოლებს საამისოდ, ერთი ის, რომ სხვა პირობებითა ხარ და სხვა ატმოსფერა ვახვევია ვარშემო და ახლო

ზარ იმიტომ, რომ დაუფუძელი ზარ, როგორც თურმანა და ვერძინა მხოლოდ ეხლა რიგაანათ და სამირკელიანათ. ხედავ რამდენი ჰესიმაზშია, რამდენი ღირსშია. მაგრამ აქვეა დაყინვა, ჩემი თავისა და სხვისა. მე ხომ გესლი ვარ თავიდან ბოლომდე. მ. ჯავახიშვილი თუ სახი, გადაეცა ჩემი მოკითხვა და უდიდესი მადლობა ზრუნვისათვის. მოკითხვებზე პირდაპირ თავისი ოხითი. ძალიან ხშირად შეცინება... ამ ლეიპცილიზ დოქტორზე... როგორ შორს არის ხოლმე წასული თავისი ოხითი პინდუსტანში ან ჰერმანეთში. მე დაგიწერე ლექსი სათაურით „თურმანა“, რომ ჩამოვალ, ჩამოვიტან, ან გამოვიგზავნი ფოსტით და ჯავახიშვილმა ეგებ დააბეჭდვისინა, სადაც უნდა, ფულია საჭირო. აღვიღებს ამოვიწერ:

თელთაგან ცრემლი გადმოქცეულა,
დავით-გარეჯას დაუხვდით ტურებს,
მიხი, რათა ზარ ვგრე შევირალი?
მიხი, თურმანი ავიწვევს ყურებს!

(დანარჩენი შემდეგ). მარადის შენი ბასილი. წერილები მალ-მალე მოიწერე. რა არის რუა კაპეიკი.

1926 წელი 26 ივნისი. პრიუტი.

კვირასო ვიხი!

მოკითხვა და სალაში გადაეცა ვეღას. მოკითხვა შენს მშობლებს, ველოდი შენს წერილს, არ შეღირსა. ველი ეხლაც. თურმანის წერილი მივიღე და შენ ვიგზავნი, შემინახე. რვეულები გამოვუგზავნე ერეკლეს და თუ მიიღო, მომწერე. წერილი უსათუოდ დახდევული იყოს. რა არის, თურამეტი კაპეიკი უნდა. სამინელი მოწყენილი ვარ და დახვედლი უსაზღვროდ. ხახლისა არა ვიცი რა. ერთ თვეში ჩამოვალ მგონი. ჯავახიშვილი ჩამოვა თუ არა, ეძებრე რვეულით. ტიციან ტაბიძისაგან წერილი მივიღე. აღმანახისთვის რვეულსა

მთხოვს, ნუ დაერიდება, მახლავ კარგად იქნება შერჩეული. მე ვინაშე ვიქნები ვეუგზავნე ფრაგმენტი დასაბეჭდავ. ვინაში! მინდა ერთი ათი თურმანი მაინც გაეკეთო შემოდგომით... რას გამოვირკვევს ერეკლე უნივერსიტეტისას, ისიც მომწერე. იყავი კარგად და უკუნითი უკუნისამდე ამინ. მარადის შენი ბასილი.

კა - 8 კვ წელს. ჯავახეთი, ახალქალაქი, „მწვეში“ (21 - VIII - 26 წ.).

კვირასო ვიხი!

სალამი და მოკითხვა. მოკითხვა შენ მშობლებს და შალვას. აკოცე შენ ტურებს და ქეციანს, ლექსოს, ლადოს, სიკოს. შედარებით კარგათა ვერძინა თავს. მელანქოლია სრულიად მომშორდა - მიუხედავად იმისა, რომ თითქმის ერთი კვირა არის, რაც ხისხლი უკვე ამოსდევს ნახველსა. ან მელანქოლია რას უშველის?! მგონი შეეჩვიე ამ ამბებსაც. მგონი ჩვეულებრივი მოუღუნებია გველაფერი. გული გატვდა და ღვი იყვეს, სანამ სულ არ მოისპობა. უკვე თვე ხდება, რაც ამოვიდი. მარტო ვარ, სრულიად დაიწვებული. არ არის სიტყვა მეგობრული, არ არის სიტყვა მეგობრისა. ხანდახან ჩემებურად მაინცა ვიჭვობ, ეგებ არ არის მეგობრობა. თუნდა იყვეს, თუნდ ნუ იქნება, დღეს ჩემთვის სულ ერთია, მხოლოდ ხანდახან „მოვა ქამი მწუხრისა. დაწყველილი ვარ და მწუხარე“. მაშინ მინდა „სიტყვა“. არ არის, არ არის!! მგონია, რომ ამ ზაფხულის დია წერილია დამნაშავე ან ვანო ტაბიძის ოთახი, რომ ერთი წერილიც არ მადირსეს იმათ მაინც, ვინაც ზოგჯერ მაინც მწერს. ეს არის მიზეზი ჩემი მელანქოლიის ჩამოხსნისა აღბათ?! რა ვუყო! მხოლოდ შენგან უკვე აღარ მოველოდი ამას. რაც შეეხება ხიკოს, იმისათვის მაქვს შესაფერისი ფრაზა, მაგრამ ვიცი საიდუმლოთვე გაიკვებს და რომ ჩამოვალ ისევე მე ვიტყვი. ვწერდი ბინის შესახებ და უკვე სამა

კვირა არის, ველი პასუხს. ფეხებზეც არა ჰკიდია, აღბათა, მაგრამ, წარმოიდგინე, ჩემი წამოსვლა დამოკიდებულია სიკოს პასუხზე. თუ იქ არ ვიშოვნე ბინა, მე შევრჩები პრიუტს ჩემი ამოსაღობათ გამზადებული ფილტვებითა და უკეთესიც არის ჩემთვის. ხოლო ყოფინაა ძნელი, არ ვიცი რა და ვერაფერი გადამიწვევტია და ის ღურაკი (სიკო) კი ორი სიტყვის მოწერასაც არა კისრულობს. ჩემთვის ერთი იქნება უარყოფითი თუ დადებითი პასუხი. გოგიახთვის ვითქვია, რომ რათ უნდა შევბუღება, წელიწადს ხომ დაკარგავსო. გულწრფელად გუუბნები, ვითა მეგობარსა, რომ ფეხებზე მკიდია უნივერსიტეტი. ეხლა დამრჩენია ღვინო და აღბათ ამ შემოდგომით „ვირიეთი“ გაუუტვე ქორწილებში მხოლოთ ღვინოსათვის ან მერაღა არაყისათვის. ვიცი კაჭკაჭი ხარ, მაგრამ ეს კი მხოლოთ შენს იქით არ შავა. მინდა ძალით ამოვიღო ფილტვები და, რაც შეიძლება ჩქარა, რადგან თავის მოკვლის ნებისყოფა არა მაქვს ან სადა ვარ საამისო ვაკაკი. დარწმუნებული იყავი, რომ აქ შელანქოლია არ არის, ეხლა ამ წერილის წერის დროს მშვენიერ ნახტრაენიაზე ვარ. შეიძლება ეს „მშვენიერი“ ნახტრაენია (ფრიალ ღურაკული და ჰეკათხელიხა) შემრჩეს საბოლოოთ. ესეც ბედისწერა!

ბუთანიში ვიყავი ღვინომოშობლობასა. მ. ივანემ მითხრა სამშაბათხა ვნახე და შეიძლება მოვიღვსო (შენი) და ველოდი, გზას გავცქეროდი. შოლოს კარგად შეეკვიციკვით მე და სანდრო, გახსოვს მთიული რომ სწავლობდა ჩემ კლასშივე, ღამე წავედით იმასთა. იქვე ახლო არიან და ცხვარი ააბლაღლეს ზინკლისათვის... იმისმა (სანდროს) ვაჟმა — იოსებმა — თეფშით მომიტანა ზინკალი. აღბათ მამამ დაარიგა... იყავი კარგათ! იყავი კარგად! დეე დამარჩინოს იმან, რამაც გამაჩინა. დეე ჩემმა თვალებმა მხოლოთ ვერის ხევე უმზიროს.

მიხი! ამ ერთ კვირაში ჩამოვალ და ფულსაც მე თვით მოგიტან. იმეღია,

შენცა და შენი მშობლებიც, შაპატიებთ. მოკითხვა და საღამო მერ ირეკლეს მაგრაღის იქითაც შენი მ. მ. მელიქიშვილი.

ნშკ-სა წელსა ღვინობისთვის „დ“-სა დღესა. პრიუტი — ზირბითი. (1927 წ. 4 ოქტ.)

ამ დღეებში დედასთან მივდივარ და იქიდან რომ დავბრუნდები, მხოლოთ ერთი თვით ვაწვევი ტფილისს.

ბ. მ.

ქვიზასო ვიხი!

მოგიკითხავ დიდი სიყვარულითა. მივიღე შენი წერილი, ფრიალ საინტერესო და სრული. გეტანხმები, რომ: „მთაც მოკვდა ვაჟახთან ერთად, სამშობლო ერეკლემ ჩაიფოლა სამარეს, მტკვარი ზაგესმა გააწუმა... და სხვა და სხვა“, მაგრამ მერ რაო, იმისთვის, ვისაც თავისი მთაც აქვს, ბარიცა, სამშობლოცა... ეს თავი თვისი“ (ხაზგასმა ჩემია — ბ. მ.). მაგარიც ის არის, რომ თუ თავი თვისი აივსო ნეხვითა, თუ თავი თვისი ვაჟსაც ვეღარ იგრძნობს, თუ თავსა თვისსა ერეკლე ფეხებზეც არა ჰკიდია, თუ თავსა თვისში მეგობარი აღარა სჩანს — ჰეკმარიტად ასეთი თავი თვისი გამოტირების ღირსია.

შენი წერილი ვაეიგე ასე: მიიღე თუ არა ჩემი წერილი, ამოვიკითხე ორიოდ ხიტყვა და იფიქრე: უსათუოდ შელანქოლია, უსათუოდ წვევრასტენია — და, მამასადამე, საჭიროა დარიგება, დარიგება და დარწმუნება. მივიღე შენი ქართული დარბაზისეული დარიგება, მაგრამ უნდა ვითხრა შენივე სიტყვით, რომ აქაც „თავი თვისია“ დამნაშავე რაღა დაარბილებს კლდე — ამ ჩემს გულსა, ჩემს გულს, ოდასაც იგი უკვე გაქვავდა; რაღამ უნდა გასტეხოს ღვინო, ოდასაც იგი ჩემი გულია, ელახტიური და დავრებილია. ძნელია ობოლ ხის გადატეხა, ობოლი ხისა, რომელიც ბექს ამოხიღულა და ყველა მზრიდან

ქარი უბერავს. მე არ მინდა ამნაირი ზე ვიყუე — მორილი და საცოდავი, მაგრამ ცხოვრება ქარი ყოფილა, ქარი უდაბნოსი, რომელიც სამუშაოც ასტეხავს და შვიდ წელიწადში ერთხელ ნელ წერხულსაც გაატარებს უდაბნოთვე, ვითა ღოცვასა.

მიხი მძალი უნდა ვითხრა, რომ მხოლოდ დარწმუნება მშველის, დარწმუნება თავი თვისისა და მე მშვიდათა ვარ და ჯანსაღათა. მაშინაც და დღესაც (მაშინ ე. ი. წინა წერილის დაწერის დროს) ფრიად მშვიდათა ვარ. მელანქოლია ან იშვიათი წამის საქმეა, ან სულაც აღარ ვიცი რა მიხი, ხოლო „Nevrastence“, ჩემი ოჯახის წყალობით, ბრაქიანად არის. ერთხელ მიიხარი შენა, რომ: „პროუტში რომ მიხვალ, ნუთუ გინდა რომ დაიხვენი?“ დიახ, მართალი იყავი იმ დროსაც და მართალი ხარ დღესაც. მაგრამ რას ვიზამთ: ცხოვრება ვეღვან ცხოვრებაა, უფრო სწორედ, სინამდვილეა.

იყავი კარგად. მარადის შენი ბ. მელიქიძეილი.

1927 წ. 12 სექტემბერი. პრიუტი.

მივიღე იოჰანე ტაბიძის წერილი, იმერულ ჩოხაში გამოკონიათებულ ასოებით ნაწერი. კვლავ დარიგება და დარიგება, რჩევა, როგორ ფეშხირო თავსა თვისსა. მწერს ასე: საღამო, პატრეცემული მეგობარი ბასილ! თუ მეგობარია, პატრეც რაღა შუაშია, მეგობრობა პატრეცეცემაზე მეტია. იქ სიყვარულია და საქიორფასე მძობაზეც კი მეტი. საწყალი იოჰანე ძალიანა ცდილობს ქართულის სწავლასა. დასტეობა მის წერილს, ნატანხსიტყვებიანსა, მხოლოდ ქართული სიტყვის ბოლოში ხმოვნის (ა) მამატებით გაუგია. კარგი იქნებოდა, სახარება და ძველი წიგნები წაეკითხა ხანდახან. აქვს მამაპაპური სიტყვებიცა „არაფელი“, „კიდო“. ტონი უაღრესად მეგობრულია ჩემ მიმართ რომ სწერს „თანს“, უსათოოდ ატანს „როგორ ხარო“, შემდეგ ფრწხილებში სწერია „გვაკლიხარო“. იქნებ ეს ხმოვანიც ქართული ენის ცოდნა იყვეს,

მაშინ მამატის იოჰანემ გულწრფელობაში (ვანოსი) ევვი არ შემეცნა მჯერამ ზოგი რამ მაინც ვერ გმინგას! სიტყვმა წერილებმა დამარწმუნეს, რომ მარტო მე ვყოფილვარ მოუშალებელი ცხოვრებისათვის და უსუსური, აღვილი შესაძლებელია. იოჰანეს წერილის დასასრული მინდა იცოდე: „აკოცნი იოჰანე ტაბიძე — ტფილისი 7. 10. 27 წ. კალაუზნის ქუჩა № 16. „მიკვირს რა საჭირო იყო მისამართის ყოლიფრით შეშკობა? რა თქმა უნდა, არ უწყინება ჩემი პასუხით ვანოს, პირიქით, მე ავასრულე მიხი „აღოქმა“: „გაერთე, გვერდი აუარეო“. მეც მგონი გავერთე კვლევა-ძიებითა და დღეს უფრო მადიანათ ვისადიღებ.

დღე-დღეზე ველი ჩამოსვლას, ველი კი არა, ვაპირობ.

მარადის შენი ბ. მელიქიძეილი.

კვიზასო ვინო!

მოვიკითხავ და დაგაკოცნი. მოკითხვა ბატონ ერეკლეს, შენს მშობლებსა და ლექსოს. მე არა მიშავს რა. აღარ ვიცი ვია ამ ზამთარს რა დამეშართება. აღარც ის ვიცი, როდის ჩამოვალ. აქ დარჩენაც ძალიან გამიმძნელდება. მიხი! ერთი საღამო მანუქე და შეიარე გერონტი ქიქოძესთან, თუ მიშა მრეკლიშვილი მანდ არის, გამოვევება, თუ არა და შენ მიდი და უთხარი ჩემი ამბავი, ჩემი მდგომარეობა აუწერე და სთხოვე, ჩემს მაგიერ, ვეგბ სადმე მიშოვნოს სამსახური, თორემ ძალზე უკან მიდის ჩემი საქმე. და თუ არ ვიშახურე, არ ჰიცი რა მოელის მთელს ოჯახს ვრცლად შემდეგ მოვწერ. ამ წერილს კი ჩქარავე უპასუხე და დამაუღლიანე. ძლივსა ვწერ ამ ორიოდე სიტყვას, ისე ცუდათა ვგრძნობ თავსა და ისე ვირული განწყობილება მაქვს. ეხლა შენ იცი. მარადის შენი ძმა ბას. მელიქიძეილი.

1928 წლას ენკენისთვის 7-სა დღესა. სოფ. პრ.-ზირბითი.

ამასთანავე ვიგზავნი ლექსის წერილს და მალევე გადაეცემა.

მოუთმენლად ველი თქვენს წერილებს. ბ. მ.

კვირფასო კბარ ლეხსო!

საღამო და მოკითხვა. მოკითხვა შენს მშობლებს. დარწმუნებული ვარ შეიწვი ტფილისის სიციხითა. მე ბევრიო უკეთა ვარ, უკეთ, ვიდრე ოდესმე ამ ათ თვეში. ლექსო, ქვეყანი თუ ჩამოვიდა უთხარი, რომ წელს მის ოთახს ვესტუმრები. მიხო და ბ. ერეკლე ჩამოვიდნენ თუ არა? მეც ამ ორ კვირაში ჩამოვალ, იყავი გამარჯვებით. მარადის შენი ბასილ შელიქიშვილი.

1927 წ. 23 აგვისტო. სოფ. ხირბი.

კვირფასო კბარ ლეხსო!

მოკითხვებ და გეოცინი. მეც იმედი მაქვს, რომ კარგად იქნები, თუცა ცხვარებით დასიციხული და გაბრუნებული. დღეს მივიღე შენი წერილი, ხოლო გუშინწინ ვლავნის სამფურცლიანი ხელთნაწერი და ქურნალიც. ბევრ რამეს მწერს ღირსშესანიშნავს. ეტყობა დაწყებისას კარგი განწყობილება ჰქონია, მხოლოდ დასასრული სევდიანია და უიმედო მწერს:

„მხოლოდ მე შეხმის ჩემი მოღლილობა, მხოლოდ მე ვგრძნობ მის მძიმე ტვირთსა ვერცერთი/თქვენთაგანი ვერ მიხვდა თურმანას წუხილს, არ ვიცი რა სწადდა შენს თურმანას, მაგრამ მე მოსვენება მინდა და ხსნა არსად არის“. მართალია და მეონი ჩემს თურმანასაც უკანასკნელ თავში სწორედ ეს სურდა. შემდეგ:

„ველოფერი აირია თურმანას თვალებში: სალოთუჯის დუმილი, ბაღლიცა და ჭირისუფალნიცა. დამწუხრებულია თურმანი, დუნედ იქნევს მკლავს. ვერავინ ატყობს და ესე როდემდე? — ეკითხება თავს თურმანი. ეს კე აღზდათ ხალხთუგმაც არ იცის! ო, ქვეყნის რამ არ იცის და მეონი არც თვითონ იცის, თითონ თურმანამ, რომელსაც მხოლოდ მარტო თითონ ესმის თავისი მოღლილობა, მხოლოდ ისა ვგრძნობს „მის მძიმე ტვირთსა“.

რაც დრო გადის, მით უკან მიდის ჩემი ჯანმრთელობის მდგომარეობაც. ეს ხუთი დღეა მარჯვენა ბეჭთან მჭკვლავს და მელანქოლია მკლავს და ცვილივით მადნობს. დარწმუნებული ვიყავი სოფელი მიშველიდა, მაგრამ წინაუკმი აღმოჩნდა და მით უფრო ძნელია გაძლება და თვალის გადაღლება იმ მანძილისა, წინ რომ უნდა გამეშალოს და თითოეული დღე ჩამიბუნელოს და გამიქროს. კარგია გაქრობა, მაგრამ ბიჭობა გაქრობამდე არის და ეს კი არამც თუ მე, მეონი, ღმერთებსაც არ შეუძლიანთ. ხანდახან ვფიქრობ:

ჩემი სიცოცხლე, ჩემი დღეები ეგებ ხნული იყო, მძიმე გუთნით გავიღლი ხნული, ქარმა რომ გადაუარა და მიღამა და მინამქრა, მიწა მიიყარა და გააქრო პირისაგან მიწისად?! ეგებ ნიბლია იყო მთისა, ვინემ ფეხები რომ დააძრა, ხოლო ქარმა კენჭი გაარტყა და მიამკვდარა და ეკლებში ჩააგდო?! ეგებ მინდერის ფეხილი იყო, შუადღისას ველის მოღურებას რომ აპირებდა, მაგრამ ველურმა ფეხი დააგდა და გასრისა!

ეგებ ჭიაც არის, ადამიანის მძორს რომ მიავნო და გამოხრა და მძორის განტყვეებისას ადამიანის ძვალი დაეცა და მოშთო პირისაგან მიწისა?!

ეგებ ნაკვერჩხალიც არის, მინელეხული და მიბუნედილი, ზევიდან თეთრი ფერფლი რომ გადაკვრია, წარმართულ მოვეის სამოსისავეთა, ხანდახან ქარი რომ დაუბერავს ხოლმე და აქა-იქ ფერფლს აცელის, ხოლო ნაკვერჩხალი გულსაკლავად აბუტდება ხოლმე და დილის ვარსკვლავით ჩაქრება?!

ეგებ ვეალვის ელვაც არის, ცის ტატნობს რომ კრთის, და თვალს აშინებს და ემუქრება — უშედეგოდ და ტყუილად?!

არ ვიცი, არ ვიცი! რომელიც უნდა იყოს, მე კი სიცოცხლე მინდა და ცხოვრებაც. მინდა ვიცხოვრო ჩვეულებრივი მომავლავით, ვკვებ იქით კარესობა არის და სიმძიმე.

მოგიკითხვს ჩემმა ველურმა დამამ. მოკითხვა თქვენებს ვეწლას. არ ვიცი რა მელის: შემოდგომით ჩამოვალ თუ არა. თუ ძმა ხარ და თუ მოიცალო, შეიარე ტფ. აღმასკომის განათლების განყოფილებაში, იქითხე მიშა ხაყვარელიძე და ჭკითხე ჩემი განცხადების შესახებ. მოავიწყე, რომ გერონტი ქიქოძემ რომ ვთხოვა-თქო. ამით დამავალიანე და მომწერე. იმედია მალევე მომწერ წერილს. თუ მოახერხო როდისმე ამოიარე ერთი ორი დღით. ამის შესახებ წინასწარ მომწერე და დაგელოდები. შენი ძმა ბასილ მელიქიშვილი.

1928 წლის 10 აგვისტო. სოფ. პრ.

- ზირბითი.

კლავნი შენს შესახება მწერს: „ლექსი ვარდისფერმა მელანქოლიამ შეიპყრო. ოცნებობს ქვეყნებს, ხად წელის მაგიერ ტბილი ყავის ჩანჩქერები მდინარებს (?), ცხადია ნაღებით აქაფებული, შაქარღამის კედთა შორის, ხად ცათ-ნამცხვრებისა და კულიჩების მთები აღმართულან და მათ თხემით თეთრი თაფლის მაგიერ შოკოლადი გადმოსხმიათ, ხად ადამი ისევ კლავინდებურად, უდარდელად დასეირნობს მამის ბაღში და ნატაშა-უვათა გუნგი (მგონი ხატაშა ხწერია) აღურხისათვის ფულს არ ითხოვს, არც ბევთა-ბევთიან სინსილა ყოფილა იმ მიდამოებში“

ხწორეა - ბ. მ.

ლექსი!

გუშინ მიხოსთან მოვიდა ირაკლი მარკველაშვილი და კლავარაკებოდა უცხო ენათა კურსებზე შესწავლის შესახებ. შევლენ ორნი: ირაკლი და სიკო. საჭირო ყოფილა შენი პროტექცია და

ირაკლის შენი ნახვა უფროდ უნდა და დაეხმარე. მე მინდოდა კარგად ვიყო, რადგან მნახავდი და შინ არ დამახვედი. შენს ურთებთანაც ვიყავი და მითხრეს, დღეს აღარ მოვაო და თუ მოიცალო, მიხოსთან მიდი და უთხარი, როდისა მნახავამას გარდა, მეც მინდა შესვლა, ხო იცი. ამასწინათ ვითხარი კიდელა განცხადებას დაგელოდებ და ვკვებ რამე მოვწყობ.

შენი ბასილ მელიქიშვილი
1928 წ. 19 სექტემბერი

კაპო ლექსი

მოგიკითხავ და გკოცნი. იმედია, კარგათა ხარ. არა მიშავს რა. დაერჩი სოფელში და ბავშვებსაც შევეწვევა, თუ მალე არ ამბარავს. წერილი მომწერე იყავი კარგად. შენი ძმა ბასილ მელიქიშვილი.

1928 წ. 14 ოქტომბერი.

კაპო ლექსი და პანო

მოგიკითხავთ. იმედია, უძღვებთ ტფილისის სამხინელ ბულს. მეც არა მიშავს რა. ვიბეზარე საშუალოთ. სიცოცხემ ოდნავ დამიკლო. მაქვს: დღით 38-8 ან 5 ხაზი, ხოლო საღამოთი - 38-2. ვნახით! რავა ირონიე ბათუმზე და წალვერზე? ნუკრი ვიყვანე თუ არა?! (როგორ არის თურმანა, მიხო კუჭია. ბუჭუკაც (სიკვდილსაც დაჰქიწყებია). ვარ უკაეკოთ. სახლშიც ფული სულ სახლის სახურავის შეღებვას მოანდომეს და ველი პაოლოს 100 მანეთს. წერილი მალე მომწერეთ ვეწლამ. იყავით კარგათ. მარადის თქვენი ბასილი.

1929 წელი 29 აგვისტო. პრიუტი.

კაპო ლექსი!

კარგად იყავი, მოკითხვა თქვენებს. მე არა მიშავს რა. სიარული შემოძლიან და სიცხემ 37 - 0 - 3 ხაზ. დამიკლო და

შეწერდა. უკეთესად იყო ხაქმე, აქაური კეპის აზრით, პროცესი ჩაეკეტებოდა, მდიოდა, მაგრამ ერთი საზიზღარი ბეზბაქლის გამო (ჩემი მღვდელი იყო, ვასო ჩინბაიას და) ხიცებ ამიწია და პროცესს გაუარესება დაეცო. ამ სამი დღის წინათ სისხლი ამოჰყვა ნახველს, მაგრამ ძალიან ცოტა. ის ბეზბაქალი დაჰყვა მთელს სოფელს და უსინდისოდ აღაპარაკა, რაც დღესაც მწიფის და წერებს არ მიმწიფებს. ამ ორი დღის წინათ აქ მიიღეს წერილი ბეზბაქლისაგან, სადაც, რა თქმა უნდა, წუხებს ჩემი სიცოცხლე და იწერება, რომ ჩემი ამხანაგი (თუ ამხანაგები) მნახა და ჩემს მაგიერ რევერანსით შეხვდნენ „ვერე იცის, არ გეწინითო.“ შექვეებული ვარ: იქნებ ვასო ჩინბაიამ შეახვედრა-მეთქი და თუ რომელიმე შეახვედით და ესეთნაირად კუდები მომწმინდეთ, ძალიან შემედარხართ. ველა შესწერილს. ბ. მელიქიშვილი.

1929 წელი. 20 აგვისტო. სოფ. პრიუტა.

ქაო ლექსო!

მიიღე შენი წერილი, დამაიმედა და სიცოცხლის ხალისი მომიმატა. სისწორე გიხიბა არაბა ედარდობ და არაფერსა ვეფირობ. აღბად, იმისათვის, რომ დაემსუბუქდი და ყია-ჩინონიკსავეთ კანისთვისა. ვზრუნავ. მაგრამ უცნაური საღამო ხანდახან მოვა, გაივლებს და გაქრება. იმ საღამოთი ცხოველი აღარა ვარ: ფიქრი შემომლიან, ვფიქრობ: რისთვის დამეცა სამუმი, რომელმაც კინაღამ გამოთვლა და რისთვის აღარ გადამივილა, რაღა არის ჩემი სიცოცხლე — მე ხომ აღარც ცოცხლებში ვარ (იზოლაციით, განდგომით) და აღარც მკვდრებში (ქვეყანა ჯერ არ შემომცლია ხელიდან). უნდა ვიყიადო, ხან კარგად ვიყვე, და ხან ვიტანჯო ტკივილებით. ექ რა მნელია, ლექსო, ყველაფერი, რაც ჩამოეთვალე, მაგრამ მაინც

„ორფები“ ვარ და სიკვდილი არც ვერე ადვილად მიზიდავტრქენსული

ჩემი ცრემლებს მგამჩქრქმტქმტქ დაიდვარნენ. თქვენ აღრვევ იგრძენით სამუმი მოახლოება და დამიტირეთ, ჩემმა ცრემლმა კი ჩემი თავი გამოიტირა. არ ვიცი, ცხადია, წერილის არსებობა და არაარსებობა, ჩვენ კი ვიტირეთ და არა მგონია, რაღაც ქაღალდის ნაგლეჯს აეტირებინეთ. ეხლა წინ თავის ქალა მიდევს და უფრო მიყვარს, ვიდრე ოდესმე. ჩემს თავზე უნდა ვივლი.

ეხლა ძალიან მშვიდათა ვარ. არ გვიროს ფიქრები მაძიძებდეს, ან დარდი მკლავებს. ვწერ, რაც განვიცდევ, რაც მაფიქრებს და აღბად უფრო მეტად ვიფიქრებ და მგონი დასასრულს ეს ფიქრი მაწვება გახდეს და შემაცდინოს.

მოვიტოხა ყველას, არაფერი ვიცი ცაკისა და აღმანახისა. შენ მაინც მომწერე. იყავი გამარჯვებით. შენი ბაილი.

1929 წელი 5 სექტემბერი.

P. S. დღეს ერთი თვეა აბასო. შემდეგ, მოვიმატე 7 ვარვანქა.

სოცია!

მოვიტოხავთ სუველას. რაფორა ხართ? მე არა მიშავს რა. აღბად, ერთ კვირაში ამოვალ. ჩემი მაგიდის შუა უჯრაში არის მოთხრობა „თურმანი“. ძალიან ვრძელ ქაღალდზე რომ სწერია, ძალიან ხაზგადასმულებიცა აქვს. ორაა არის გადაკეცილი უხაზო ქაღალდზე. ეწერება თავი მეორე, მესამე, მეოთხე და მეხუთე. იხინი კარგად შეხვიე და გამოგზავნე. უნდა დავაბეჭდინო. კარგად გაისიხვე და ისე გამოგზავნე. ზაღლის ამბავი რომ არის, უკან არის უჯრისა. შეგ რვეულის გვერდით. რაც შეიძლო, მალე გამოგზავნე და ხანდა ვისმებს გამოატანე, რომ არ დიკარგოს. გამოვიგზავნეთ საცეალიც და ფუფიკა, თუ დაკრებული არის. მოთხრობა არ შეგეცვალოს. თუ გამოატან, პავლე

ტყეურის პატარა ბიჭს გამოატანე პანტალიონი, იოსება ქვიან, ნატოს ვეტე და გაღმევა და ისევე ჩამომიტანს. მოწერე, ხომ არას ამბობდა აბელა ჩემი გადასახადისას. იყავით კარგად თქვენი ვასო.

1929 წელი 27 მაისი.

სრება!

მოგიკითხავეთ ველებს. კარგათა ვარ. წინა წერილში გწერდი, ფული სულ აღარა მაქვს და კუჭიანთან ვხადილობ. საჭიროა რამე მომამშველოთ და ძალიან ჩქარა, თორემ ძნელია სხვისი შეწუხება. შენი ჩამოსვლა არის საჭირო და ჩამოდი ჭრა-კერვის სახელოსნოში მოხაწყობად. საჭიროა პნახონ შენი შეკრებილი რამ და იქნებ მივიღონ. ამ კვირია უთუოდ ჩამოდი. და თან წამოიღე რამე. უნდა ამოვხუდიყავი, მაგრამ 18-ში ნემსი უნდა მივიღო, სულ შეიდ დღეში და რაღას გააკეთებდი. სოხუმის საქმე ჯერ არ მოხერხდა და იმასაც ვუცი. ქეთო სადა სწავლობს? ველი პასუხს. თუ ჩამოსვლა დაგიგვიანდეს, მაშინ წერილი ჩქარავე მოწერე. იყავი კარგად. ვ. მელიქიშვილი. ამ კვირია გელოდები.

1929 წელი 11 ნოემბერი. ტფილისი.

სრება!

კარგადა ვარ. ვქიშს ვაკეისინჯე. ორჯერ გამოშუქებს ფილტვები. მარცხენა ფილტვი ხალია. მარჯვენას ეხლა შემოკუმშავენ და იმისთვისა ვრჩები. დამე ვასო ტაბიძისთანა მძინავს. არა მაქვს ბაღიში და საბანი, საცელებიც გამოატანე ნინა ელისაშვილს, ან ანიტკას და მე წამოვიღებ ფოფოლიასკან. მამ საბანი, ბაღიში და საცელები. ვიგზავნი ირაკლის ფეხსაცმელებს. ვე-

ლიანები ვეღარ ვიშოვე. ორ-სამ კვირაში ამოვალ. ეცადეთ ძროხებზე დაეფუძნებთ ეალი გაისტუმროთ. მომწერე წყნარად კარგად იყავი. თქვენი ვასო.

1929წ. 20 სექტემბერი.

სრება!

მოგიკითხავეთ ველებს. კარგადა ვარ. არამიანციის საავადმყოფოში ვარ. არ გვეკონოს, რომ დავსუსტდი და იმიტომ. პირიქით, უფრო კარგადა ვგრძნობ თავსა და სიცხეც მიკლებს. ორი ნემსი გამოკეთეს ჯერჯერობით და საავადმყოფოში იმიტომა ვარ, რომ ნემსის შემდეგ მოვლა დღე წოლა არის საჭირო. სონა არაფერი ფული არ მიწდა. მწერალთა კავშირმა უნდა მომცეს 50 მანეთი და თუ გამოგზავნი, ისევე ერთი ასა კვერცი გამოგზავნე. ეს შეორე წერილია და მალე მიასხუბე. ფეხსაცმელები მიიღე თუ არა? იყავით კარგად. ბასილ მელიქიშვილი.

1929 წელი. 30 სექტემბერი. ტფილისი.

სრება!

ამ დღეებში მიიღებდი წერილს და პასუხი აბასოუმანში არ გაავზავნო, რადგან ეხლა ტფილისში ვარ. დღეს ჩამოვედი, პირველ ავეისტოს. სხვაგან უნდა გაგზავნონ და საცა გამგზავნიან. მოწერე. კარგათა ვარ. ჩემით დავდივარ. ფერი წითელი მომეცა, მხოლოდ ხიცხე არ მიკლებს იმდენს. აბასოუმანი მაღალი გამოდგა ძალიან და გული სუსტი მაქვს. შენი აქ დარჩენა არ შეიძლებაო. ან დიდ ცეშში წავალ, ან ქობულეთში, ზღვის პირას. ხახლი შეაღებინეთ თუ არა, მოწერე. იყავით კარგად თქვენი ვასო.

1 ავეისტო. ტფილისი.

●
ახალი რეზიუმეების ქ. № 28

●
ბილგონიანი: ში. ავტორის — 99-51-61,
ში. ავტორის შიადვილის 99-91-00, კ/შე,
შდენის 99-91-00, და განყოფილებების —
99-91-00.

გადაეცა ასაწიოდ 19. 05. 95 წ., ხელმოწერი-
ლი დასაბუჯად 15. 06. 95 წ., ანაწილის ზომა
71/4 X 12, ჭაღალის ფორმატი 70X108. ფი-
ზიკური ნაბეჭდი ფურცელი 11, პირობითი ნა-
ბეჭდი ფურცელი 15,5. სააღრ.-სავაჭომკველო
თაბახი 16,8. ტირაჟი 1000. შეკვეთა 640.
ფერნალ-გაზეთების გამოცემლობა „საშობლო“.
კოსტავას ქ. № 14.

409/1

შპს 1 000 000 ჯშპ.
შპს სპეციალური გრაფიკა

0600560
76125